

ÖTÜKEN

Mevlâna

MEVNEVÎ TERCÜMESİ

Konularına Göre Açıklamalı
MESNEVÎ TERCÜMESİ

Birinci

Cilt

Tercüme eden ve açıklayan

Şefik Can

Emekli Öğretmen Albay

(931-8)

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 371
KÜLTÜR SERİSİ: 125

ISBN 975-437-228-4 (Tk. No.)

ISBN 975-437-229-2

*Bu Mesnevî tercümesini
otuzbeş senelik dostluk hâtırası olarak
Hz. Mevlâna'nın 21. kuşaktan torunu merhûm ve mağfur
Celâleddin M. Bâkır Çelebi Efendi'nin
azîz rûhuna ithâf ediyorum.*

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.
İstiklâl Cad. Ankara Han 99/3 80060 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212)251 03 50 • Faks: (0212)251 00 12

Kapak Düzeni: Nur-Olcay Okan
Dizgi: İskender Türe
Kapak Baskısı: Birlik Ofset
Baskı: Özener Matbaası
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul-1997

Tercüme Edenin Önsözü

Yedi yüz yıldan beri, bütün dünyada, ölmez eserler arasında yer alan ve çeşitli dillere tercüme edilen *Mesnevî-i Şerif*'in bilindiği gibi Türkçe'ye de yapılmış manzum ve mensûr bir çok tercümeleri vardır. Fakat bu tercümelerden rahatça yararlanmak kolay olmamaktadır. Çünkü hikâyeler, bir kaç sahifede bitmemekte, hikâyeler içine başka hikâyeler de girmekte, ve böylece esas hikâye uzayıp gitmektedir. Yanlış anlaşılmasın, hâşâ ben bunu tenkid maksadı ile yazmıyorum. Bu tertipler, bu uzayıp gitmeler bir hikmete dayanmaktadır. Hz. Mevlâna fikirlerini daha iyi anlatmak için, konu ile ilgili çeşitli yerlerden hikâyeler almış, çağrışım sûretiyle hatırına gelen bazı fıkraları da eklemiş ve konuyu kendi mübârek görüşleri ile süslemiştir. Fakat zincirvârî uzayıp giden hikâyeler arasında okuyucu da esas hikâyeyi ve dolayısıyla konuyu kaybetmektedir.

Bugünün insanının hayat şartları ile yedi asır öncesinin insanı arasında elbette çok fark vardır. Bu atom devri insanı maddî imkânlar elde etmiş, zenginleşmiş, âdetâ makineleşmiş, kendini bir çok hususlarda rahata kavuşturmuştur. Fakat mânâ yönünden fakir düşmüştür. Eski insanın sabrını, ilim aşkını, mânevî gücünü kaybetmiştir. Çünkü bitmez, tükenmez ihtiyaçlarının ve sonsuz isteklerinin esiri olarak çırpınıp durmakta ve dolayısıyla hayatı kendine zehir etmektedir. Böyle bir insan okumak için fazla bir zaman ayırmadığı gibi, uzayıp giden, birbirine karışan hikâyeler içinde sabrı da tükenmektedir. Aslında *Mesnevî*, bir hikâye kitabı

da değildir. *Mesnevî*, hakikatler kitabı, irfân kitabıdır. Hz. Mevlâna, *Mesnevî*'nin I. cildinin önsözünde: "*Mesnevî*, hakikate ulaşmak ve Allah'ın sırlarına âgâh olmak isteyenler için bir yoldur. *Mesnevî*, temizlenmiş kişiler için gönüllere şifâdır. Hüzünleri giderir. *Kur'ân*'ı açıkça anlamaya yardım eder. Huyları güzelleştirir." diye buyurmaktadır. Mevlâna, eserini etkili kılmak, fikirlerini, duygularını daha güzel açıklamak için bazı garip, müstesnâ hikâyeleri örnek olarak vermekte, irfân sahibi kişileri âdetâ büyüleyen güzel beyitlerini, bu hikâyeler arasında sıkıştırmaktadır. Birbiri içine giren bu nâdir hikâyeler arasında gizlenmiş bulunan *Mesnevî* cevherlerini, bu ilâhî hikmetleri bulup çıkarmak için çok dikkatle uğraşmak, emek sarfetmek ve çok sabırlı olmak gerekmektedir.

Nitekim Mevlâna'yı çok seven ve altı cilt *Mesnevî*'yi dikkatle okuyarak, seçtiği beyitleri manzum olarak İngilizce'ye çeviren, *Mesnevî-i Mânevî of Mevlâna Celâleddin Muhammed Rûmî* adı altında bir kitap neşreden, İngiliz müsteşriki Whinfield, eserinin önsözünde: "*Mesnevî*'yi baştan başa tercüme etmek tahayyül edilemez derecede sıkıcı olabilir. Çünkü Mevlâna, hikâyeleri anlatırken dâimâ mevzû dışına çıkıyor ve esas hikâyeyi bitirinceye kadar, araya başka hikâyeler katarak onlardan ahlâkî neticeler çıkarıyor." diye yazmaktadır. Bu yüzden *Mesnevî*'yi, baştan başa tercüme etmekten çekinen Whinfield'in, eserinin önsözünde *Mesnevî* hakkında yazdığı şu gerçek sözleri tercüme ederek buraya almaktan vazgeçemedim:

"Bu kitap, gönül ehli olanlara, Allah yolunda yürüyenlere, mânevî ve rûhânî hayatı yaşayanlara, susup herşeye dikkat eden nûr ehline, bedende yaşadıkları halde, rûhen nâ-mevcûd olanlara, yırtık pırtık elbiseler içinde pâdişahların tâ kendisi olanlara, fazilet ve hidâyet nûrları ile dolu olanlara, ve halk arasında adsız, sansız dolaşan gerçek asilzâdeler için Allah'ın bir lûtfudur. Bu kitap dünya nimetlerini terk edip, Allah'ı bilmeye, onunla yaşamaya, onunla mânen birlik olmaya çalışsan, nefsanî arzularını öldürerek, mânevî murâkabe hayatına kendini veren kişilere hitâp eder." Ne yazık ki

Mesnevî Whilfield'in dediği gibi herkese hitâp etmemektedir. Gönül ehli aramaktadır. Zaten Hz. Mevlâna da bir az sonra okuyacağımız *Mesnevî*'nin önsözünde: "*Temiz insanlardan, gerçeği sevenlerden başkalarının Mesnevî'ye dokunmalarına müsâade yoktur.*" diye buyurduğu gibi Mevlâna *Mesnevî*'nin başına kendi mübârek eliyle yazdığı on sekiz beyit içinde neyin ağzından şunları söylemektedir:

"Ney dinleyen her insan, benim neler dediğimi anlamamaz, benim feryâdımı duyamaz, ayrılık acısı çekmiş, gönlü yaralanmış, içli bir insan isterim ki, dertlerimi, acılarımı ona anlatabilirim."

Mesnevî'yi sevmek için de bu vasıflar gerek. Ama insan olarak hepimizde bu duygular vardır. Fakat hayat şartları yüzünden bu duygular körelmiştir, paslanmış. İşte Mevlâna, *Mesnevî*'si ile bu duygularımızı uyandırmakta, bize heyecan vererek, Hakk yoluna, dine, Hz. Muhammed'in yoluna çağırılmaktadır. Başka diyarlarda yaşayan, bizden, bizim dinimizden olmayan bir İngiliz âlimin *Mesnevî* hakkındaki görüşlerini biraz evvel okudunuz. Biz müslüman olduğumuz halde, bir İslâm velisinin bu şâh eserine nasıl sırtımızı çevirebiliriz? Nasıl olur da *Mesnevî* ile gereği gibi ilgilenmeyiz? İlahî aşktan bahs eden, bizim nereden geldiğimizi, nereye gittiğimizi haber veren, müsâmahalı bir görüşle insanı, insanlığı sevdiren bu mübârek kitabı, dikkatle okumaya ve içimize sindirmeye bugünün insanı olarak çok muhtacız. Bu yüzden ki, hakkı, hakikati sevenlerin ve Mevlâna'ya gönül verenlerin, yorulmadan yani şerhlere bakmak külfetine katlanmadan *Mesnevî*'den faydalanmalarını sağlamak için *Mesnevî*'nin açıklamalı bir tercümesini meydana getirmeyi düşündüm. Metin olarak Nicholson'ın bastırıldığı *Mesnevî*'leri esas tuttum. Tercüme edilen beyitlere, onun verdiği numaraları verdim. Her ciltte bulunan binlerce beytin o cild içinde ayrı birer numarası olacağına göre, *Mesnevî*'yi okuyanlardan meraklı olanlar, o numaralar sayesinde istedikleri beyti kolayca bulacaklar, başka tercümelerle ve şerhlerle mukâyese edebileceklerdir. Bazı beyitleri, rûha sâdik kalınarak, bir kaç kelime eklemek sûretiyle açıklamalı olarak tercüme ettiğim gibi anlaşılması zor olan bazı beyitleri de şerhlerden yararlanarak dipnot olarak genişlettim. Anlaşılır hale getirdim.

Bu tercüme yapılırken, gerek Veled Çelebi merhumun, gerekse Tâhirü'l-Mevlevî hazretlerinin, Abdülbakî Gölpınarlı merhumun tercümelerinden, kendisini dâimâ saygı ile andığım değerli müsteşrik Nicholson'ın İngilizce'ye çevirdiği *Mesnevî*'lerden yararlandım. Birbirinin içine girmiş olan hikâyeleri, birbirinden ayırarak tercüme ettim. Hikâyelerin ifâde ettikleri hakikatleri Mevlâna'nın açıkladığı şekilde aynen aldım. Gereken yerlerine koydum. Hikâyeler arasında geçen güzel sözler, derin anlamlı beyitler, hakikatler, hikmetler okuyanlara bir kolaylık olsun diye, ihtivâ ettikleri konulara göre, ayrı ayrı başlıklar halinde arzedilmiştir. O başlıklar dahi benim değildir. Mevlâna'nın beyitlerinden çıkarılmış başlıklardır. Metin tercümelerinde okuyacağınız satır başlarına konmuş olan ve numaralı bulunan bütün beyitler hep Mevlâna'ya âittir. Açıklanması gereken hususlar, Rasûhî Ankaravî'den, Tâhirü'l-Mevlevî'den, *Bahrü'l-ulûm*'dan, ve hicrî 840, milâdî 1436'da vefât eden Hüseyin bin Hasan Harizmî tarafından yazılmış olan *Cevâhirü'l-Esrâr* adlı yazma şerhden yararlanarak sahife altlarına dipnotlar halinde yazılmıştır. Böylece bir çok kitaplarda görüldüğü gibi kitapların sonuna eklenen notları karıştırmaktan araştırmaktan okuyucu kurtarılmıştır. Tek gâyem, okuyucunun yorulmadan, şerhlere bakmadan *Mesnevî-i Şerîf*'den, âdetâ tasavvuf ansiklopedisi sayılan bu şâheserden, bu irfân hazinesinden gereği gibi zevk alması, rûhen aydınlanması, huzura kavuşmasıdır.

Gayret fakirinizden, yardım Allah'tan...

1 Şubat 1996
(1318 Ramazan 12)
Şaşkınbakkal

Şefik Can

Mesnevî-i Şerîf'in Birinci Cildine Hz. Mevlâna'nın Yazdığı Önsöz

Bu kitap, *Mesnevî* kitabıdır. *Mesnevî*, hakikate ulaşmak ve Allah'ın sırlarına âgâh olmak, akıl erdirmek isteyenler için bir yoldur. *Mesnevî*, din asıllarının asıllarının asıllarıdır. Allah'ın en büyük şaşmaz şeriatı, hakikate giden nûrlu yoldur. *Mesnevî*, içinde kandil bulunan kandilliğe benzer. Sabahlardan daha nûrlu bir sûrette parlar. Hakikati arayan gönüller için bir cennettir. *Mesnevî*'nin pınarları var, dalları var, budakları var, bu pınarlardan bir tanesine "Selsebil" derler. Burası makâm sahiplerince, kalpleri uyanık insanlarca en hayırlı duraktır. En güzel dinlenme yeridir. Hayırlı insanlar, iyi kimseler, orada yerler, içerler, neşelenirler, ferahlanırlar. *Mesnevî* imanlılara şifâ, imansızlara hasrettir. Nitekim, Hakk: "*Kur'ân-ı Kerîm* ile çoğunun yolunu azıtır, çoğunun yolunu doğrultur. Hidâyete eriştirir." demişlerdir. Şüphe yok ki *Mesnevî*, temizlenmiş kişiler için gönüllere şifâdır. Hüzünleri giderir. *Kur'ân*'ı açıkça anlamaya yardım eder. Huyları güzelleştirir. Gönülleri temiz insanlardan, hakikati sevenlerden başkalarının *Mesnevî*'ye dokunmalarına müsâade yoktur.

Mesnevî âlemlerin Rabbi'nden gönüle inmiş hakikatleri ihtiva eder. Gerçekten de *Mesnevî* Rabbü'l-âlemîn tarafından ilhâm olunmuş bir kitaptır. Bâtil, onun ne önünden gelebilir, ne de ardından. Allah onu korur.

Allah'ın rahmetine muhtaç zayıf kul, Belhli Hüseyin oğlu Muhammed'in oğlu Muhammed -Allah onun *Mesnevi'sini* kabul buyursun- der ki: "Şaşılacak ve nâdir söylenir hikâyeleri, hayırlı ve büyük sözleri, delâlet incilerini, zâhidler yolunu, lafzı az mânâsı çok olan bu manzûm *Mesnevi'yi*, dayandığım, güvendiğim zâtın, bedenimde rûh gibi hâkim bulunan kişinin dileği ile uzatmak ve etraflica yayıp genişletmek için çalıştım, çabaladım. O zât, Hakk dininin Hüsâmı (kılıcı) Hasan oğlu Muhammed'in oğlu Hasan'dır. Allah ondan razı olsun. Aslen Urum'ludur. "Kürt olarak yattım, Arap olarak kalktım" diyen, kadri yüce Şeyh Ebu'l-Vefâ'nın soyundan, Allah, onun rûhunu ve soyundan gelenlerin rûhlarını kutlasın.

Hamd âlemlerin Rabbi olan Allah'adır. Allah'ın Resûlüne Allah rahmet eylesin... Selâmetler versin. Ve onun tertemiz soyunun ve sahabesinin hepsine rahmet etsin.

Âmin, yâ Rabbe'l-Âlemîn...

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Ney'in ayrılıktan şikâyeti¹

- Şu Ney'in neler söylediğini can kulağı ile dinle, o ayrılıklardan şikâyet etmemedir.
- Ney kendine has bir dille, hal dili ile diyor ki: "Beni kamışlıktan kestiklerinden beri, feryadımdan, duygulu olan erkek de, kadın da inlemekte, ağlamaktadır. Şu var ki beni dinleyen her insan, benim neler dediğimi anlayamaz,
- Benim feryadımı duyamaz. Beni anlamak, beni duymak için, ayrılık acısı çekmiş, gönlü yaralanmış, içli bir insan isterim ki, acılarımı, dertlerimi ona anlatayım.
- Aslından, vatanından ayrı düşmüş, oradan uzaklaşmış kişi, orada geçirmiş olduğu mutlu zamanı arar, o zamanı tekrar yaşamak ister, ayrıldığı sevgiliye tekrar kavuşmak arzu eder.
- Ben her mecliste, her toplulukta, inledim, ağladım, durdum. Ben, huy-5 suz insanlarla da, iyi insanlarla da düşüp kalktım.
- Herkes, kendi anlayışına, zannına göre, benim dostum oldu. Ama, kimse benim gönlümdeki sırları araştırmadı, öğrenemedi.

¹ Ney, nefsânî arzularından kurtulmuş, nefsini yok etmiş, ilâhî sevgi ile dolmuş kâmil insanın sembolüdür. Ney, kamışlıktan ayrı düştüğü için inlemektedir. İnsan da, ezel âleminde, rûh âleminde dünyaya sürgün edilmiştir. Hakk'tan ayrı düştüğü için muzdariptir. Dünyada yaşadığı müddetçe, acılar, hastalıklar, belâlar içinde çırpındıkça insan, rûh âlemindeki mutluluğunun özlemine duyacak, yabancı olduğu ve sürgün gibi yaşadığı dünyadan kurtuluş yollarını arayacaktır.

- Halbuki benim sırrım, feryadımdan uzak değildir. Fakat her gözde onu görecektir nûr, her kulakta, onu işitecek, duyacak güç yoktur.²
- Ten candan, can da tenden gizli değildir. Fakat kimseye canı görmek izni verilmemiştir.
- Ney'in şu sesi, gönlü yakan bir ayrılık, bir aşk ateşidir. Kimde bu ateş yoksa, o, maddî varlığından kurtulsun, yok olsun.³

10 • Ney'in sesindeki tesir, yakıcılık, onun içine düşen aşk ateşindedir. Hakikat şarabında bulunan, insanı mest eden hal de, aşk coşkunluğundandır.

- Ney, sevgilisinden ayrılmış olanın arkadaşıdır, dostudur. Onun yakıcı sesi, bizim Hakk'a kavuşmamıza engel olan perdelerimizi yırtmıştır.
- Ney gibi bir zehri, ney gibi bir panzehiri, ney gibi bir dostu, ney gibi bir âşıkı kim görmüştür⁴?
- Ney, kanlarla dolu bir yoldan, aşk yolundan bahsetmektedir. O, sevgi yüzünden çöllere düşen Mecnun'un aşk hikâyelerini anlatmaktadır.⁵
- Bize, hak yolunu gösteren gerçek aşkın mahremi, dostu, aklını yitirmiş âşıklardan başkası değildir. Konuşan dile, kulaktan gayri müşteri, tâlib yoktur.⁶

15 • Gamlı geçen günlerimiz uzadı ve sona ermesi gecikti. O günler, mutsuzluk, acılar ve ayrılık ateşleri ile arkadaş oldu da, yandı, gitti.

- Günler geçip gitti ise varsın geçsin. Gam yeme, onlara de ki: "Geçin, gidin... sizin gidişlerinizden bizim korkumuz yoktur... Ey mübârek, ey temiz dost... Sen kal, sen var ol."⁷
- Hakk âşıkları, muhabbet deryâsının balıklarıdır. Onlar vuslat suyuna kanmazlar, bu sebeple balıktan başka herkes suya kandı, nasibi olmayanın da günü, uzadıkça uzadı.

² Yâni kendi cinsinden bir rûh-ı ârifî, yalnız ârif olan anlar.

³ Yok olsun, bir bedduâ değildir. Aksine, mânen yaşasın, var olsun, yokluğu arasın, benlikten kurtulsun, demektir.

⁴ Kâmil insan, iyinin de, kötünün de miyârıdır. Günahkârların kötü huylarının zehridir. Kötü huyları öldürür, yok eder. Kötü huyların tesiri ile mânen zehirlenmiş, ölmüş bulunan iyi huyları da diriltir.

⁵ Aşk öyle bir alevdir ki parlayınca sevgiliden başka ne varsa hepsini yakar. *Mesnevî*, c. V, 588.

⁶ Âriflerin hakîkatten bahseden sözlerine, ancak Hakk aşkıyla mest olanların kulakları tâlib olur. Akıldan, ancak bu aklı yitirmiş olanlar anlar.

⁷ Mübârek ve tertemiz dost sözünden bazı şârihler, insan-ı kâmilî, mürşidi kasetmişlerdir. Bazıları da Cenâb-ı Hakk'ı düşünmüşlerdir.

- Rûhen yükselmemiş, ham kalmış kişi, yetişkin, olgun kişinin halinden anlamaz. Öyle ise sözü kısa kesmek gerektir, vesselâm.⁸

(*Mesnevî*, c. I, 1-18)

Topraktan yaratılan beden aşktan nasib alınca göklere çıktı, yüceldi.

- Dünya bağı kopar, maddeye olan bağılıktan kendini kurtar da, hür ol⁹, ey oğul ne zamana kadar altının, gümüşün esiri olacaksın?
- Rızıklar denizini, bir testiye dökerek olsan, ne kadarını alır? Ancak bir 20 günlük kısmet, bir günlük su...
- Harîslerin, dünyayı çok sevenlerin göz testileri hiç dolmaz. Sedef de kanaat edici olmayınca, içi inci ile dolmaz.
- Halbuki, ilâhî aşk yüzünden, nefsanîyetten kurtulan, benlik elbisesi yırtılan kimse, hırstan da, ayıbdan da, kötülüklerden de tamamiyle temizlenir.
- Ey bizim sevdası hoş olan, güzel olan aşkımız, ey bizim bütün mânevî hastalıklarımızın, dertlerimizin tabibi; sevin, şâd ol...
- Ey bizim kibir ve gurur hastalığımızın, böbürlenmemizin devâsı olan aşkımız! Ey bizim hasta gönlümüzün Eflâtun'u, Calinus'u!¹⁰
- Topraktan yaratılmış olan bedenimiz, aşk yüzünden göklere yükseldi. 25 Dağ bile çevikleşti, oynamaya başladı.¹¹
- Ey âşık! Aşk Tûr Dağı'na can olunca, Tûr mest oldu, kendinden geçti, Mûsâ da düşüp bayıldı.¹²

⁸ *Mesnevî*'nin I. cildinin en başında bulunan bu onsekiz beyti Hz. Mevlâna kendisi yazmıştır. Bundan sonra bütün cildlerde bulunan yirmibeş bin altıyüz ondört beyti Mevlâna söyledi, Hüsâmeddin Çelebi yazdı.

⁹ Bizler, hür gibi görünen esirleriz. İsteklerimizin, ihtiraslarımızın esiriyiz. Bu dünyada da, öteki dünyada da zevk peşinde koşmamak, ibâdeti cennet için yapmamak, maddî arzularından, hiddet, şöhrat, şehvet tesirinden kurtulmak, mala, mülke kul olmamakla insan hür olabilir.

¹⁰ Eflâtun, eski yunan filozoflarından. Sokrat'ın talebesidir. Eflâtun, akıl ve zekâ sembolüdür. Calinus da bir yunanlı hekim, her derde devâ bulmaya çalışan Calinus hekim sembolü olmuştur.

¹¹ A'raf-Sûresi'nin 143. âyetine işaret var.

¹² A'raf Sûresi'nin 143. âyetine işaret var.

- Ben de, bütün beşerî kirliliklerden kurtulup, beni yaratana ve yaşatana yakın olsaydım da kendimi onda bulsaydım. Kâmil bir insan olarak, ney gibi aşkın söylenmesi gereken bütün sırlarını ve hakikatlerini söyledim.
- Fakat kendi dilinden anlayanlardan, kendi dilini konuşanlardan uzak düşen kimse, yüzlerce dil, yüzlerce nağme bilse, yine dilsiz olur, susar.
- Gül gidip, gül bahçesinin mevsimi geçince, artık bülbülün başından geçenleri işitmez olursun.

- 30 • Şunu iyi bil ki, kâinatta var olan her şey, sevgilinin tecellisinden ibârettir, onun yaratıklarıdır. Onun kudretini, yaratma gücünü göstermektedir. Aslında, âşık bir perdedir. Var olan, diri olan ancak sevgilidir. Âşık ise bir ölüdür. Var gibi görünen bir yoktur.
- Bu hakikati sezemeyen, ilâhî aşka meyli, isteği olmayan kimse, kanatsız bir kuş gibidir. Vay onun haline, yazıklar olsun ona...
 - Sevgilimin inayeti, lûtfu, ihsanı, nûru beni aydınlatmasa, bana yol göstermese, ben nerden geldiğimi, nereye gideceğimi nasıl anlıyabilirim?
 - Aşk, bu sözün, bu gerçeğin söylenmesini, açığa vurulmasını ister, fakat can aynası gammaz olmasın da ne yapsın? Gerçeği nasıl gösterebilirsin¹³?

Aşk ve âşıklık

- Âşıklık derdi, gönül iniltisinden belli olur. Hiç bir hastalık gönül hastalığı gibi değildir.

- 110 • Âşıkın hastalığı, derdi, diğer bütün hastalıklardan ayrıdır. Aşk, Allah'ın sırlarını belli eden bir üstürlâb, bir vasıta¹⁴.

¹³ Hak âşığı, hem kendi gönlünde, hem de baktığı her yerde, her şeyde, Allah'ın kudretini, büyüklüğünü, yaratma gücünü görür, hisseder. Ona hayran olur. Etrafını saran çoklukta vahdetin, birliğin güzelliğini müşâhede eder. Günahlardan arınmış, beşerî kirliliklerden temizlenmiş can aynası, Allah'ın lûtfu ile içine akseden hakikatleri saklayamaz, açığa vurur, gösterir, yani gammazlık eder.

Bu hakikatler, Hakk'ın güzelliğine karşı duyulan hayranlıktır. Dolayısıyla Hakk'a karşı duyulan aşktır. Hak âşığı, bu dünyada gördüğü güzellerde görünen fizikî güzelliğin değil, gördüğü güzellerde tecellî eden ilâhî güzelliğin âşığıdır. Çünkü, maddî güzeller, gelip geçici bir aynadır. O aynalar ve tecellî eden güzellikler ise sonsuzdur. Âşık kendi varlığından, benliğinden azad olursa, yalnız güzellerde değil, kendinde de onu bulur; "Ben, ben değilim, ben dediğim sensin hep, canım dediğim, ten dediğim sensin hep" der.

¹⁴ Üstürlâb: Üstüne gök kubbesinin haritası çizilmiş yarım dâire şeklinde bir âlettir. Bununla, gökteki yıldızların bulunduğu yerler, güneşin doğup batışı ile zeval vaktinin saati bilinir.

- Âşıklık ister nefsanî olsun, ister rûhânî olsun, sonunda bizi ötelere götürecektir bir rehber, bir kılavuzdur.
- Aşkı anlatmak, açıklamak için ne söylersem söyleyeyim, kendim aşka gelince, aşkı hissedince söylediklerimden utanırım.
- Her ne kadar, dil ile açıklanması, anlatılması pek parlak ve aydınlatıcı da olsa, aşkın dile düşmemesi, söylenmemiş kalması ve gönülde duyulması daha parlaktır.

- Her bahsi yazmakta koşup duran kalem, aşk bahsine gelince dayanamadı. Ortasından yarıldı.

- Akıl, aşkın şerhinde, açıklamasında, merkep gibi çamura battı kaldı. 115 Aşkın da âşıklığın da ne olduğunu yine aşk açıkladı.
- Sadece dış güzelliğe dayanan mecâzî aşklar, gerçek aşk değildir. Hevesten ibarettir. Böyle aşkların sonu utanç verici olur.

- Fânî olan insanların, yâni ölümlerin ve öleceklerin aşkı sonsuz olamaz. 217 Çünkü, ölü, tekrar bizim tarafımıza gelemez.

- Fakat, gerçek aşk, ölümsüz olan aşk, Allah aşkı, rûhda olsun, gözde olsun, her an goncadan daha taze olarak durur.

- O, ölümsüz olan, bâkî olan Allah aşkını seç ki, o canına can katan mânâ şarabını sana lutfetsin, seni yaşatsın.

- Sen öyle büyük bir varlığın aşkını seç ki, bütün peygamberler, Onun 220 aşkıyla kudret ve kuvvet buldular, şeref ve saadete erdiler.

Pâdişah ve hasta câriye

- Çok eski zamanlarda bir pâdişah vardı. Bu pâdişah, maddî yönden de, 36 mânevî yönden de çok üstün bir durumda idi.

- Bu pâdişah, bir gün atına bindi. Kendine yakın olan bazı saraylılarla beraber ava çıktı.

- Yolda giderken, o, bir câriye gördü. O câriyenin kulu, kölesi oldu.

- Bir kuş kafeste nasıl çırpınırsa, pâdişahın da rûhu, beden kafesinde öylece çırpınmaya başladı. Bu sebeple para verdi, o câriyeyi satın aldı.

- Onu alıp arzusuna kavuştuğu için mutlu oldu. Fakat ilâhî takdir neti- 40 cesi câriye hastalandı.

- Pâdişah sağdan, soldan, her taraftan hekîmler topladı. Onlara dedi ki: "Her ikimizin hayatı da sizin elinizdedir.
 - Benim hayatımın önemi yoktur. Benim hayatımın camı odur. Ben, dertliyim, hastayım, benim ilâcım, benim dermanım odur.
- 45 ● Kim, benim canıma derman ederse, her şeyimi, inci ve mercan hazînemini ona vereceğim."
- Hekîmlerin hepsi de dediler ki: "Bu uğurda canımızı fedâ edercesine çalışalım. Zekâmızı, tecrübemizi, hünerimizi bir araya getirelim, beraberce düşünüp, beraberce tedâvi edelim.
 - Her birimiz hasta tedâvisinde, zamanın Îsâ'sıyız, elimizde her derdin devâsı, her hastalığın ilâcı vardır."
 - Hekîmler, gurura, benliğe kapıldılar da, her şeyi kendi ellerinde sandılar. İnşallah (=Allah İsterse) iyi ederiz, demediler. Bu yüzden Cenâb-ı Hakk onlara, insanların âcizliğini, Allah'ın izni olmadan insanların bir şey yapamadıklarını gösterdi.
 - Hekîmler ilâçtan ne verdilerse, tedâviden ne yaptılarsa, beklenen şifâ elde edilemedi. Hastalık arttı.
- 52 ● Zavallı câriye, hastalıktan kıl gibi zayıfladı. Pâdişahın gözleri de ağlamaktan ırmak halini aldı.
- 55 ● Pâdişah, hekîmlerin hastalığa karşı âciz kaldıklarını görünce, yalın ayak mescide koştu.
- Mescide girip, mihrapta secdeye kapandı. Secde yeri, göz yaşlarından sırsıklam oldu.
 - Pâdişah, Hakk'ın huzurunda kendini kaybetti. Bir müddet sonra kendine gelince, güzel bir ifade ile, can ve gönülden Allah'ı medh ü senâyâ başladı.
 - "Ey en az bahşişi cihan mülkü, cihan hükümdarlığı olan Allah'ım! Ben ne söyleyeyim? Zaten sen, kalblerdeki bütün gizli istekleri bilirsin.
 - Ey Allah'ım, bütün isteklerimizde, dâima sana sığınıp, senden yardım dilememiz gerekirken, biz, yine yolumuzu şaşırдық. Bir fânî câriyeye gönül verdik. Sonra tuttuk, sen var iken hekîmlere baş vurduk.
- 60 ● Gerçi sen: 'Ey kulum, ben senin gizlediğin sırları bilirim, ama sen, yine o sırları meydana dök, isteklerini açığa vur', buyurdun."
- Pâdişah can ü gönülden yalvararak coşunca, Allah'ın lütuf ve iyilik deryâsı da coşmaya başladı.

- Allah'a göz yaşları ile niyâzda bulunurken, pâdişah bir aralık kendinden geçti, uykuya daldı. Rüyâsında ona bir pîr göründü.
- O pîr diyordu ki: "Ey pâdişah, sana müjde, dileklerin kabul edildi. Yarın sana bir garip gelirse, bilesin ki o bizdendir, bizim tarafımızdan gönderilmiştir.
- O gelecek garip, çok değerli bir hekîmdir. Gerçek bir hekîmde bulunması gereken bütün vasıflar onda vardır. O, doğru, emniyetli, güvenilir, inanılır bir kişidir.
- Onun vereceği ilâca kat'î sihir tesirini gör. Mizacında da Hakk'ın kudretini müşahede et."
- O rüyâda vaadedilen zaman gelip de gündüz olunca, güneş yükselip de yıldızları sönük, görünmez bırakınca,
- Pâdişah, rüyâda kendisine gizli olarak gösterilen zâtı, görmek için pencere önünde beklemeye başladı.
- O, gölge içinde güneş gibi parlayan, fazîletli, hünerli, bilgili bir zâtın geldiğini gördü.
- Bu gelen zât, uzaktan hilâl gibi görünür görünmez bir halde geliyordu. Adetâ yok denilecek ve hayal sayılabilecek bir halde görünmekte idi.
- Pâdişah, kapıcı ve perdecilerin yerine kendisi koştu, o gâipten, ötelere 74 den gelen misafiri karşıladı.
- Pâdişah da, gelen misafir de birbirini tanımış, bilmiş birer mânâ denizi idiler. Her ikisinin rûhu, ayrı ayrı vücudlarda tek bir rûh olarak bulunuyordu. Onlar, sanki birbirlerine dikilmeksizin birbirine dikilmiş ve bağlanmış idiler.
- Pâdişah; "Benim asıl sevgilim, o câriye değil, sensin, fakat dünyada iş isten çıkar, Allah'ın hikmeti ile sebeplerden sebep doğar." dedi.
- "Ey ötelere gelen azîz varlık, sen bana Hz. Mustafa (s.a.v.)'sın, ben de kendimi, senin hizmetine adanmış Hz. Ömer gibiyim."
- Pâdişah, kollarını açıp, o ilâhî hekîmi kucakladı. Aşk gibi onu gönlüne 93 aldı. Canın içine soktu.
- Elini, alnını öpmeye, ne taraftan geldiğini, nerede bulunduğunu sor- 94 maya başladı.
- Sora sora odanın baş köşesine kadar çekti, götürdü. Ve; "Nihayet sa- 95 bıyla mânevî bir hazîne buldum." dedi.

- "Ey Allah'ın hediyesi, zahmetin, sıkıntının, kederin gidericisi, 'sabır sevinç anahtarudur' hadisinin canlı mânâsı.
 - Ey mübârek yüzü, görünüşü her suâlin cevabı olan kâmil insan, uzun uzun konuşmak gerekmeden seni görmekle, bütün zorluklar hallolur.
 - Sen gönlümüzde bulunan sırların tercümanısın. Ayağı günah çamuruna saplanmış olanların yardımcısı, kurtarıcısın.
- 144 • Ey seçilmiş, beğenilmiş, Allah'tan râzî olmuş ve Allah'ın rızasını kazanmış büyük insan, hoş geldin. Sen kaybolursan, başımıza kazâlar, belâlar yağar, pek geniş olan fezâ daralır, bizi sıkar, bunalır."
- 145 • Buluşma, ağırlama, hatır sorma, yemek yeme işi bitince, pâdişah o aziz varlığın elinden tuttu, harem dâiresine götürdü.
- Hastanın ve hastalığın durumunu anlattıktan sonra onu, hasta cârîyenin karşısına oturttu.
 - Hekîm, hastanın yüzünü, benzini görüp, nabzını saydı. İdrarını muayene etti. Hastalığın alâmetlerini, sebeplerini dinledi.
 - Dedi ki: "Öbür hekîmlerin çeşitli tedâvileri yararlı ve şifâli bir tedâvi olmamış, iyi edecek yerde, hastayı harap etmişler ve zayıf düşürmüşler."
- 106 • Hekîm hastalığı anladı. Gizli hastalık ona belli oldu. Fakat anladığını, bildiğini gizledi, pâdişaha söylemedi.
- 108 • Hüznünün, melâlinin çokluğundan cârîyenin gönül hastası olduğunu anladı. Çünkü onun vücudu sağlamdı, fakat gönlü yaralı ve vurgundu.
- 144 • Hekîm dedi ki: "Akrabayı da, yabancıyı da uzaklaştırmak sûretiyle, sarayı boşalt, içerde kimsecikler kalmasın.
- 145 • Ben bu hasta cârîyeden bir şeyler soracağım, koridorlarda, köşe bucağa kimse bulunup da bizi dinlemesin..."
- Ev boşaltıldı. İçinde hekîm ile hastadan başka kimse kalmadı.
 - Hekîm, tatlılıkla, yumuşak bir sesle, hastaya; "Nerelisin?" diye sordu. Her memleket halkının ilacı başka başkadır.
 - "O şehirde akrabandan kimler var? Kime yakınsın? Bağlı olduğun, özlem duyduğun arkadaşların var mı?"
 - Elini cârîyenin nabzına koydu. Feleğin cevri ü cefâsını, başına gelen dertleri, belâları birer birer sordu.

- Bir kimsenin ayağına diken batınca, ayağını dizinin üstüne kor. 150
 - Önce, iğne ucu ile dikenin başını arar, bulamazsa, diken batan yeri tükürüğüyle ıslatır.
 - Ayağa batan diken böyle güç bulunursa, gönüle batan diken nasıl bulunur? Cevabını sen ver.
 - Eğer gönüllere batan dikenleri herkes görebilseydi, insanlara gamlar, kederler gelebilir mi idi?
- Gönüllere batan mânevî dikenleri çıkaracak o hekîm, çok mâhirdi, 157 çok üstaddı. Cârîyenin üstünde elini gezdiriyor, onu dikkatle muâyene ediyordu.
- Lâf olsun diye, hikâye yolu ile cârîyeden, dostlarının, arkadaşlarının halini, ne iş yaptıklarını sordu.
 - Cârîye, evine, memleketine, efendilerine, hemşehrilerine ait bazı vak'aları açıkça hikâye etti.
- Hekîm bir taraftan cârîyenin anlattıklarını dinliyor, bir taraftan da, 160 nabzına ve nabzının atışına dikkat ediyordu.
- Hastanın nabzı, hangi isim söylendiği zaman hızlanırsa dünyada canının o kişiyi istediği anlaşılacaktı.
 - Cârîye, memleketini, dostlarını saydıktan sonra, başka bir şehir ismi söyledi.
 - Hekîm; "Kendi memleketinden nasıl çıktın? Daha evvel hangi şehirde idin?" diye sordu.
 - Cârîye, bir şehir adı söyledi ve geçti. Yüzünün rengi ile nabzının atışında bir değişiklik olmadı.
- Efendilerini ve şehirde bulunanları birer birer anlattı. Oturup tuz ek- 165 mek yediği yerleri söyledi.
- Şehir şehir, ev ev anlatıp durduğu, hikâye ettiği halde cârîyenin ne nabzı hızlandı, ne de yüzü sarardı.
 - Hekîm çok hoş bir şehir olan Semerkand'dan soruncaya kadar, cârîyenin nabzı, sağlıklı bir insanın nabzı gibi, normal bir halde atıyordu.
 - Fakat Semerkand adı geçince, nabzın atışı arttı. Yüzü kızardı. Sarardı. Çünkü, o, Semarkand'lı bir kuyumcudan ayrı düşmüştü.
 - O hekîm hastadan bu sırrı öğrenince, onu yatağa düşüren derdin, belânın aslını, sebebini bulmuş oldu.

- 170 ● Ondan kuyumcunun şehrin hangi semtinde, hangi mahallesinde oturduğunu sordu. Cârîye; "Köprü başında, Gatfer mahallesinde oturur." cevabını verdi.
- Hekîm, cârîyeye; "Senin hastalığının ne olduğunu şimdi anladım, seni bu hastalıktan kurtarmak için elimden geleni yapacağım ve Allah'ın inâyeti ile seni kurtaracağım." dedi.
 - "Sevin, neşelen, üzüntülerini üstünden at, bana güven, yağmurun çimenlere yaptığını yapacak, seni yeniden hayata kavuşturacağım.
 - Sen, gam yeme, ben, senin gamını, kederini düşünür, onları giderme çarelerini ararım. Ben, sana, bir babadan değil, yüz babadan daha şefkatliyim.
 - Ama, sakın ha, bu sırrı hiç kimseye söyleme. Pâdişah neler konuştuğumuzu öğrenmek için sorup soruşturrsa bile ona da açma...
- 175 ● Şunu iyi bil ki; eğer, gönlün, sırlarına mezar olursa muradın çabucak hasıl olur."
- Hz. Peygamber buyurmuştur ki; "Her kim, sırrını gizlerse muradına çabuk erişir."
 - Tohum toprak içinde gizlendiği, zahmetlere katlandığı için, bostan yerir, güzelleşir...
 - O hekîmin vaadleri, lûtufları hastayı korkudan kurtardı, içine rahatlık verdi.
- 182 ● Hekîm cârîyeden bu bilgileri aldıktan sonra, kalktı, pâdişahın huzuruna çıktı, onu, durumdan birazcık haberdar etti.
- Dedi ki: "Bu derdin tedavisi için, şimdilik gereken tedbir, o adamı, buraya getirmemizdir.
 - Altınlar, süslü elbiseler göndererek kuyumcuyu kandır, onu, o uzak şehirden buraya dâvet et." Bunun üzerine pâdişah,
- 185 ● O tarafa ehliyetli, becerikli, bilgili ve çok dürüst iki kişiyi elçi olarak gönderdi.
- O, iki kişi Semerkand'a kadar geldiler. Kuyumcuyu buldular. Ona pâdişahın dâveti müjdesini verdiler.
 - Ona dediler ki: "Ey hünerde, ma'rifette çok ileri gitmiş kişi, ey kuyumculukta eşsiz olan ve en üstün dereceye ulaşan, varlık... Senin san'atta şöhretin şehirlere yayılmış ve herkesçe duyulmuştur.
 - İşte filân pâdişah kuyumcubaşılığına seni seçti. Çünkü, sen, pek meşhur, pek büyük bir san'atkârsın.

- Şimdilik şu süslü elbiseleri, altınları, gümüşleri al, pâdişahın yanına gelince de, onun en has bendelerinden, sarayın ileri gelenlerinden, nedimlerinden olacaksın.
- Kuyumcunun, kıymetli elbiseleri, altınları görünce gözleri kamaştı, gurura kapıldı, şehirden, çoluk çocuğundan ayrıldı.
- Pâdişahın, canına kasdettiğinden habersiz, neş'eli ve mutlu bir halde yola düştü.
- Zavallı, kendi kanının diyetini, elbise sandı da sırtına giydi. Arab atına bindi, neşeli bir halde koşturdu.
- O garip kuyumcu, yolculuğu tamamlayıp da şehre gelince, hekîm, 195 onu pâdişahın huzûruna çıkardı.
- Pâdişah onu görünce, ona çok iltifatta bulundu, onu pek ağırladı. Altın 197 hazînesini ona teslim etti.
- Sonra hekîm pâdişaha dedi ki: "Ey büyük sultan, o cârîyeyi bu kuyumcuya ver.
- Ver ki, ona kavuşunca, cârîye iyileşsin ve buluşma zevkinin suyu, hastanın ateşini gidersin."
- Pâdişah o çok güzel, ay yüzlü cârîyeyi kuyumcuya bağışladı. Birbirini 200 özleyen bu iki dostu birleştirdi.
- Böylece onlar, altı ay kadar muradlarına erdiler, cârîye de tamamiyle iyileşti.
- Ondan sonra, hekîm, kuyumcu için bir şerbet yaptı. Kuyumcu şerbeti içince, kızın gözü önünde yavaş yavaş erimeye başladı.
- Hastalık yüzünden, kuyumcunun güzelliği gidince, cârîyenin de ona karşı ilgisi kalmadı.
- Kuyumcu zayıflayıp çirkinleşti. Yüzü sararıp soldu. Kızın gönlü de ondan soğudu.
- Keşki kuyumcu baştan başa ayıp, âr ve tamamiyle çirkinlik timsali 206 olaydı da, başına bu kötü hal gelmeyeydi.
- Kuyumcunun gözlerinden dere gibi kanlı yaşlar akıyordu. Çünkü onun yüzünün güzelliği, canının düşmanı olmuştu.
- "Tavus kuşunun kanadı, canının düşmanı olmuştur. Bir çok pâdişahların da kuvvet ve azametleri helâklerine sebep olmuştur.

212 • Rûhumdan ve gönümden aşağı olan, benim gerçek varlığım olmayan güzelliğim için beni öldüren, bilmiyor mu ki kanım uyumaz ve mazlumun kanı yerde kalmaz.

• Bugün benim başıma gelen, yarın onun başına gelecektir. Benim gibi bir adamın kanı nasıl boş yere akar?

• Bu dünya, bir dağa benzer. İşlerimiz, yaptıklarımız da seslenmek gibidir. Seslerimiz, güzel de olsa, çirkin de olsa, dağa çarpar, döner yine bize gelir."

• Kuyumcu, bu sözleri söyledi ve hemen ölüp toprak altına gitti. O câriye de aşktan ve hastalıktan arındı, tertemiz oldu.¹⁵

¹⁵ Bu hikâyede geçen pâdişah, Allah tarafından insana nefhedilmiş, verilmiş, en kıymetli varlığımız, canımız olan rûhumuzu temsil eder. Cârîye, daha doğrusu, varlığımızın en aşağı, en bayağı duygusu olan nefis; hislerimizin, şehvetimizin sembolüdür. Hekîm, ilâhî tabib, mürşid-i kâmilî göstermektedir. Kuyumcu; dünya sevgisini, altını, gümüşü, maddî zenginliği, hevâ ve hevesi ifade eder.

Pâdişah rûh, her bakımdan üstün bir varlık olduğu halde, kendi mevkiini, şerefini düşünmeden, bir câriyeye (=nefse) gönül vermiştir. Böylece rûh aslının ne olduğunu hesaba katmadan nefsin esiri olmuş ve şehveti sevgili olarak seçmiştir. Nefs tıncı icabı gözü aşağılardadır. Hevâ ve hevesine kapılmıştır. Onun dünyevî istekleri, altını ve gümüşü sevmesi, hastalığı, kuyumcuya olan aşkıyla sembolize edilmiştir. Cârîyenin yani nefsin maddeye karşı duyduğu şiddetli arzu, onu pâdişah rûhdan uzaklaştırmaktadır. Rûh; gönül verdiği nefsin kendisine yâr olamayışından ve hastalığından çok üzgündür. Onu bir çok hekimlere gösterir. Onu tedavi edemeyen hekimler, sahte şeyhlerin sembolüdür. Rûhun, nefsi sıhate kavuşturması için becerikli bir hekim yani mürşid-i kâmilî ihtiyacı vardır Allah'ın lütfuyla rûh gerçek bir hekim bir mürşid-i kâmilî kavuşunca hakîkati anlar ve ona; "Benim gerçek sevgilim sensin." der. Çünkü mürşid-i kâmilînin yüzünde ilâhî nûru, ilâhî güzelliği bulur. Fakat gönül verdiği câriye (=nefs)'in, aşağı duygulardan, mânevî hastalıktan kurtulmasını istemektedir. Pâdişah (=rûh) mürşid-i kâmilî'nin tavsiyesine uyarak câriye (=nefs)'i vaktiyle gönül vermiş olduğu cismânî arzu ve şehveti temsil eden kuyumcu ile evlendirir. Nefsin maddî sevgiliye kavuşması, onun şehvetten bıkmaması sağladı. Neticede, dünyevî arzuların, maddî zenginliğin sembolü olan kuyumcu yok olunca, nefis, düştüğü hatayı anladı. Şehvetten, ihtirastan yakasını sıyırdı, temizledi ve rûha lâyık bir sevgili oldu.

Bu güzel hikâyenin hakîkatini anlar ve üzerinde bir az düşünürsek, buna benzer başka hikâyeler de hatırlayabiliriz:

Ezcümle, yine *Mesnevi-i Şerif*'in VI. cildinde 3085. beyitle başlayan *Kâbil Sihirbazı ile Pâdişah* hikâyesini hatırlayabileceğimiz gibi Abdurrahman Câmî hazretlerinin *Salman ve Absal* hikâyesini ve lâtin yazarlarından Apule'nin *Psyche* (=Rûh) ve *Eros* (=Aşk) mitini de hatırlarız. Bilindiği gibi Câmî Hazretleri "aşk" vasıtasıyla rûhun nasıl temizlendiğini, yüceltiğini anlatmaktadır.

Apule'nin hikâyesinde ise, "rûh" ile "aşk"ın sevişmeleri açıklanır. Mutlu ve kaygısız yaşayan rûhun, günahı yüzünden, saadetini kaybetmesi ve müthiş ızdırıp çekmesi anlatılır. Aynı zamanda bu mitte sayısız üzüntülere katlandıktan ve aşka bağlılığı denendikten sonra rûhun bütün sıkıntılardan kurtularak sonunda "aşk"a kavuştuğu ifade edilir.

Cenâb-ı Hakk'tan her hususta başarıya ulaşmamız için edeb niyâz edelim.

• Kendimizi kontrol ederek, Cenâb-ı Hakk'tan, edebli bir insan olmak 78 hususunda bizi başarıya ulaştırmasını niyâz edelim. Çünkü edeb olmayan Allah'ın lütfundan mahrum kalır.

• Edebi olmayan, yalnız kendisine kötülük etmiş olmaz, belki edepsizliği yüzünden bütün dünyayı ateşe vermiş olur.

• Zahmet ve baş ağrısı olmaksızın, ilâhî lûtufların İsrâiloğulları'na 80 gökten sofraya iniyordu.¹⁶

• Mûsâ kavmi arasında bulunan bir kaç edepsiz; "Hani sarımsak, hani mercimek?" diye söylediler.

• Bunun üzerine gökyüzünden inen sofraya inmez oldu. Ekmek kesildi, bildiren kuşu ile kudret helvası bulunmaz oldu. Bundan sonra insanlara, ekin ekme, bel belleme, çapa ve orak yorgunluğu kaldı.¹⁷

• Hz. Mûsâ, tekrar şefaata edince, Cenâb-ı Hakk gökten sofraya indirdi. Tabaklar içinde ni'met gönderdi.¹⁸

• Fakat küstahlar, yine edepsizlik ettiler. Dilenciler gibi sofradan yemek aşırıldılar.

• Hz. Mûsâ onlara yalvardı. Dedi ki: "Bu sofraya devamlıdır. Yeryüzünden 85 kalkmayacak, eksilmeyecektir."

• Büyük bir zâtın sofrasında bulunup da aç gözlülük etmek, hırsı kapılmak nankörlüktür.

Asıl hikâyemizin açıklanmasını; yine Hz. Mevlâna'nın kendi ifadesi ile bitirmek isterim.

Daha hikâyeye başlarken büyük Mevlâna; pâdişah ile hasta câriye hikâyesi için; "Bu hikâye, gerçekte, bizim kendi halimizi anlatan bir hikâyedir." diye buyurarak, ezelde, rûh âleminde mutlu bir hayat sürerken, bu dünyaya sürgün edilen "rûh"un, nereden geldiğini unutarak, maddî arzulara kapılması, fanî güzellere gönül vermesi yüzünden uğradığı musîbetlerin, ızdırapların hikâyesidir, demek istemektedir.

¹⁶ A'raf Sûresi'nin 160. âyetine işaret var.

¹⁷ Bakara Sûresi'nin 61. âyetine işaret var.

¹⁸ Mâide Sûresi'nin 114. âyet-i kerîmesinde beyân buyrulduğu üzere, İsâ (a.s.)'nin duâsı üzerine, mucize olarak gökten bir sofraya geldi. Fakat o sofradan bir şey alıp saklamaları men edilmişti. Halbuki edepten mahrum olan küstahlar, hem karınlarını doyurdular, hem de çikın yapıp evlerine yemek aşırıyorlardı.

- O dilenci suratlı görmemişlerin hırsı yüzünden, kendilerine o ilâhî rahmet kapısı kapandı.
- 89● Gamdan, kederden, sıkıntıdan başına ne gelirse bunlar, korkusuzluktan, edepsizlikten ve küstahlıktan gelir.
- 90● Dost yolunda edepsiz, korkusuz olan kişi, başkalarının da yolunu vermiş olur. Böyle kişi mert değil nâmerttir.
 - Edepten dolayı bu gökler, nûra gark olmuştur. Melekler de edeblerinden ötürü temiz ve masum olmuşlardır.

(Mesnevî, c. I. 78-91)

Hayâl, güneş ve gölge

- 70● Hayâl ettiğimiz şey, yani rûhumuzdaki hayâl, yok gibidir. Fakat sen, bütün cihan halkını birer hayâl peşinde koşuyor bil. Bütün insanları, yürüyen, gezip dolaşan birer hayâl, birer gölge olarak gör.
 - İnsanların barışları da, savaşları da birer hayâlden doğmaktadır. Öğünmeleri de, utanmaları da birer hayâle dayanmaktadır.
 - Velîleri yoldan çıkararak, onlara tuzak olan o hayaller ise, Allah bahçelerindeki güzellerin, ay yüzlülerin akisleridir.¹⁹
 - Güneşin varlığına delil yine güneştir. Yani güneş, kendi varlığını isbât etmektedir. Onun varlığına dâir sana delil lâzımsa, ondan yüz çevirme.
 - Gerçi, gölge de güneşin varlığına dâir bir işâret verse de, güneş her an can nûru bağışlar.
 - "Ayın ikiye bölünmesi" mu'cizesi, güneş gibi apaçık kendini gösterirse, gölge sana, geceleyin anlatılan masal gibi uyku getirir.
 - Dünyada güneş gibi, insanı şaşkırtan acâib bir şey yoktur. Fakat Can Güneşi, ondan daha çok şaşkırtıcıdır. Çünkü dünyayı aydınlatan güneş fânîdir. Can Güneşi ise ebedîdir. Onda "dün" yâni geçmiş zaman anlamı yoktur.

¹⁹ Misâl âleminin yâni şu maddî âlemin hayalleri, bir bakıma Allah'ın isimlerinin ve sıfatlarının tecellîsidir. Böyle oldukları için, bu hayâller, velîleri kendilerine çeker. Kendi güzellik ve yüceliklerine kul, köle ederler. Erenler böyle bir güzele kul, köle olmanın mânevî zevki içinde, ilâhî hakîkate doğru yol alırlar. Halkın gördüğü hayâl, yeryüzü güzelleri ve güzellikleridir. Velîlerin gördükleri hayâl ise, Allah'ın güzellikleridir. Güzelliklerin tâ kendisidir.

- Her ne kadar, bizim âlemimizde görünen güneş tek ise de, onun benzerini düşünmek, tasavvur etmek mümkündür.²⁰
- Fakat bu âlemin hâricinde, ötelede bulunan Can Güneşi ise eşsizdir, ne zihinde, ne de madde âleminde onun benzeri yoktur.²¹
- Can Güneşi hayâle, zihne sığmaz ki onun misli tasavvur ve tahayyül edilebilir.

(Mesnevî, c. I, 70-122)

Gerçek sevgiliyi nasıl anlatayım?

- Eşi ve benzeri bulunmayan bir dostun güzel hallerini nasıl anlatabilirim ki bir damarım bile ayık değildir. 130
- Gönlümü yaralayan, kanatan bu ayrılığın açıklanmasını, şimdilik başka bir zamana bırak.
- Hüsameddin Çelebi dedi ki: "Ben acım, beni doyur. Çabuk ol, çünkü vakit keskin kılıç gibidir.
- Ey arkadaş, sûfî, bulunduğu vaktin oğludur. Bu iş yarın olsun, yarına kalsın demek, tarîkat anlayışına uymaz.
- Yoksa sen, sûfî bir er değil misin? Veresiye veriş ile elde bulunana yokluk gelir."
- Ona dedim ki: "Sevgilinin sırlarının gizli kalması daha hoştur. Kapalı 135 söylediklerime kulak ver de işi onlardan öğren.

²⁰ Göğlerin akıl almaz sonsuzluklarında, onbeş milyar ışık yılı ötelede, bir çok güneşlerin varlığını isbât eden ilim Mevlâna'nın tasavvurunu gerçekleştirmiştir.

²¹ Can Güneşi'ni şârihler çeşitli yönlerden açıklamışlardır. Bazıları Can Güneşi'nden maksad hakîkat güneşidir; Hakk yolunda yürüyen tâlibin, gölgeye benzeyen varlığını yok eden güneştir, demiştir. Bazıları da Can Güneşi'nden murad, Hz. Hakk ve Feyyaz-ı Mutlak'tır. Yahut tecelliyât-ı zât-ı ehadiyye ve sırr-ı hakîkat-ı Muhammediyye'dir demişlerdir. Bir kısmı da, Can Güneşi denilen aşk esasen Allah'ın sıfatlarından. Şîfat ise, bir itibara göre ayn-ı zâttır. Bundan dolayı onun tasavvuru imkânsızdır. Zihinde ve hariçte onun benzerinin bulunması imkânsızdır, demişlerdir. Bir şârih de Can Güneşi, Allah'tır, O'nun tecellîsidir. Hakîkat-ı Muhammediyye denilen sır odur, diye yukarıda geçen başka bir şârih gibi düşünmüştür. Attar hazretleri bir şiirinde şunları yazmış: "Ey gönül, sen daima Can Güneşi'ni ara. Onun nûru senin nûrunla dosttur. Can Güneşi'ni bulunca ondan ayrılma, ayrı durma. Her ne kadar, o senin gönlünün derinliklerinde, perde arkasında ise de senden beklenen onu arayıp bulmandır. Aslında o da seni aramaktadır. Sen onu, ancak onun nûru ile görebilirsin. Onun nûrundan onun zâtını görmeyen gerek."

- Dilberlere âit sırların, başkalarına âit sözler içinde söylenmesi daha iyidir."
- Hüsameddin Çelebi dedi ki: "Ey faziletli Mevlâna, beni baştan savma, sen sevgilinin sırrını, açıkça, hiç bir şey saklamaksızın söyle."
- Perdeyi kaldır ve açıkça söyle ki ben, üzerinde gömlek bulunan bir sevgili ile buluşmam."
- Ona dedim ki: "Eğer sevgili, bütün sırlarından soyunup meydana çıkarsa, ne sen kahırsın, ne de maddî varlığın kalır."

140 ● Arzu et, iste, ama o arzu ölçülü olsun. Bir saman çöpü bir dağı kaldıramaz.

- Bu âlemi aydınlatan güneş yörüngesinden çıkıp, biraz dünyaya yaklaşacak olsa, her şeyi yakar, kül eder.

221 ● Bizim için, o hakikat sultanının, Allah'ın huzûruna çıkmaya izin yoktur, deme. Kerîm olanlarla iş görmek zor değildir."

(Mesnevî, c. I, 130-221)

Yanlış yorumlamanın, hatalı benzetmenin tehlikelerine dair bakkal ve papağan hikâyesi

- Bir bakkal vardı. Onun bir de papağanı vardı. Bu papağan güzel sesli, yeşil renkli, söz söylemesini bilir bir kuştu.
- Dükkânda bekçilik yapar, alış verişe gelenlere nükteler söyler, onlarla şakalaşır.
- İnsanlar, bir şey sordukları zaman onlara insan gibi cevap verir, onlarla konuşurdu. Papağanlara mahsus ötüşü de pek güzeldi.
- Efendisi bir gün evine gitmişti. Papağan dükkânda bekçilik yapıyordu.
- Bir kedi, kovaladığı fareyi tutmak için birden bire dükkâna atıldı. Zavalı papağan can korkusundan,

250 ● Sıçradı, dükkânın bir köşesine kaçtı, orada bulunan gül yağı şişelerini devirdi, yağlarını döktü.

- Dükkân sahibi evden geldi, huzur içinde, patron edâsı ile yerine geçti, oturdu.
- Bir de baktı ki dükkân yağ içinde. Elbisesi de yağa bulanmış, papağanın yaptığını anladı. Başına vurup tüylerini döktü, başı kel oldu.
- Papağan bir kaç gün konuşmayı kesti. Bakkal da yaptığını pişman olup, ah vah etmeğe başladı.
- Bakkal, sakalını yolmakta; "Eyvah, ni'met güneşim bulut altına girdi." demekte idi.

● "Keşke o zaman elim kırılma idi de, o tatlı dilli papağanın başına vurma- 255 saydım" diye yakınıyordu.

- Papağanın tekrar konuşmasını sağlamak için yoksullara sadakalar, hediyeler veriyordu.

● Üç gün üç gece sonra bakkal dükkânında üzgün, şaşkın, ağlamaklı bir halde oturuyordu.

● Bu kuş acaba ne vakit tekrar konuşmaya başlayacak diye düşünüyor, binlerce gam ve kederle vakit geçiriyordu.

● Papağan tekrar söze başlasın diye, ona türlü türlü acâib ve garip şeyler gösteriyordu.

● Bir aralık dükkânın önünden başı açık bir derviş geçti, Onun saçları dibinden traş edilmiş başı tas ve leğen gibi cascavlaştı.²²

● Papağan, onu görünce dile geldi de; "Ey arkadaşı!" diye cavlak dervişe 260 bağırdı.

● "Ey kel, ne diye kellere karıştın? Yoksa, sen de şişeden gül yağı mı döktün?"

● Papağanın hırka sahibi dervîşi, kendi gibi sanmasından, kendine benzetmesinden ve kendi nefesine kıyas etmesinden ötürü halk gülmeğe başladı.²³

²² Cemâleddin Sâvî adında birisinin kurduğu tarikata mensup kişiler, melâmî meşreb olduklarından halk tarafından hor görülmesi için "çehar darb" yaparlarmış. Dört vuruş yani saçlarını, sakallarını, bıyıklarını, kaşlarını ustura ile traş ederlermiş. Başları cascavlak olduğu için bunlara Cevlâkî derlermiş. Belli ki dükkâna gelen dervîş bir Cevlâkî imiş.

²³ Papağanın kendini dervîşle mukayese etmesi halkı güldürmüştü. Çünkü kıyas, herkesin görgüsüne, bilgisine, çevresine göre değişebilir. Bu bakımdan gerçeği tam olarak göstermez. Hataya düşürür.

- Farsça'da arslan ve süt anlamlarına gelen "şîr" kelimesi yazıda bir birine benzerse de mânâları ayırdır. Bunun gibi sen de seçkinlerin, temiz kişilerin halini kendine kıyas etme.
- Bütün insanlar, velileri kendi nefisleri ile kıyas ettikleri için yoldan çıkmışlardır. Bu sebepten ötürü, Allah'ın seçkin kullarından pek az kimse haberdar olabildi.

(Mesnevî, c. I, 247-264)

Şekle aldanan, kıyas yüzünden hataya düşen gâfiller

- 269 ● O gâfiller şekle aldandılar da, peygamberlerle eşitlik dâvâsına kalkıştılar. Velileri de kendileri gibi sandılar.
- "İşte, biz de insanız, onlar da insan. Biz de yemeğe içmeğe ve uymaya mecburuz, onlar da." dediler.
 - Körlükleri yüzünden, aralarında uçsuz bucaksız bir fark olduğunu bilemediler.²⁴
 - Her iki çeşit arı bir yerden gıdalandıkları halde, birinde yalnız iğne bulunur, diğesinde bal vardır.
- 270 ● İki tür kamış da bir dere den su içtikleri halde, birinin içi bomboştur, diğeri şekerle doludur.
- Böylece yüzbinlerce birbirine benzer şeyler bulunur ki, aralarında yetmiş yıllık fark vardır.
 - Bu yer, yediği posa olarak kendinden ayrılır. Öbürü yer, yedikleri bütün ilâhî nûr olur.
 - Başka birisi yer, yediği şeyler, cimrilik, çekememezlik huylarını meydana getirir. Başka birisi yer, yediklerinden Hakk'ın, hakîkatın nûru husûle gelir.
 - İmanlı kişi feyizli, ekime müsaid, tertemiz bir tarlaya benzer. İmansız kişi ise çorak, hiç bir şey bitirmeyen kötü bir arazidir. İmanlı, melek gibi ma'sûmdur. İmansız ise şeytan ve canavar misâlidir.²⁵

²⁴ Gâfillerin, peygamberleri, velileri kendileri gibi sandıklarını Kur'an-ı Kerim de haber veriyor: "Bu nasıl peygamber; bizim gibi yemek yiyor, çarşıda pazarda geziyor." Furkân Sûresi'nin 7. ve Yâsin Sûresi'nin 15. âyetlerinde de bu husus bildiriliyor.

²⁵ A'raf Sûresi'nin 57-58. âyetlerine işâret var.

İyi ve kötü kişiler

- Birbirine zıd olan her iki taraf sûretinin, şeklinin birbirine benzemesi 275 câizdir. Acı suyun da, tatlı suyun da berraklığı, duruluğu vardır.
- Şunu iyi bil ki, tatlı suyu, acı sudan ayırt edecek kişi, ancak zevk sahibi olan, onları tadabilen kişidir.
- İnanan kişi, işlerini Allah emretti diye yapar. İnanmayan ise, müca- 284 dele ve gösteriş olsun diye yapar. Böyle inatçı kişilerin başlarına toprak saç.
- O münâfık, gerçek mü'minle beraber namaza gelirse de, onun gelişi 285 ibâdet için değil gösteriş içindir.
- İnanan kişi ile münâfık, her ikisi bir oyun başında iseler de, kendi 288 inançlarına göre aynı işi yapıyorlarsa da, onlar birbirinden çok uzaktadırlar. Birisi Merv şehrinde, öteki Rey şehrinde dir.
- Onların herbiri kendi makamına gider. Her biri kendi adına yaşar, kendi adına uygun olarak yürür.
- Dünyada acı ve tatlı denizler bulunmaktadır. Aralarında bir berzah 297 vardır, onların karışmalarına engel olmaktadır.²⁶
- Şunu iyi bil ki, bu iki deniz de bir asıldan, bir kaynaktan meydana gelir. Sen ikisinden de vazgeç. Onların kaynağına git...
- Şu da bir gerçektir ki; kötü kişinin övülmesinden Arş titrer. Allah'tan korkan muttakî kişi de kötü meth edilince, meth eden kişi hakkında fenâ bir zanna kapılır.
- Kalp altını da, hâlis altını da mihenk taşına vurmayınca ayarını anlayamazsın.
- Allah, her kimin rûhuna, iyiyi kötüden ayırma kabiliyeti vermişse, o 300 kimse gerçek iman, şüpheden ayrırabilir.
- Fakat hiddet ve şehvet insanı şaşkı yapar. Rûhu doğruluktan ayırır. 333
- Kendini beğenme, başkasını çekememe duygusu gelince, garazın gönüle çektiği yüzlerce perde gönülden kalkar, gelir, göz önüne gerilir.

²⁶ Rahmân Sûresi'nin 19-20. âyetlerine işâret var.

His merdivenleri

- Dünya ile ilgili his, bu cihanın merdivenidir. Bu merdivenden çıkarak maddî hayatımızı, geçimimizi sağlarız. Din ile, irfân ile ilgili his ise göklerin merdivenidir. Bu merdiven bizi, mânevî hayata, gerçek insanlığa yükseltir.
 - Dünya ile ilgili hissin sağlığını hekimden, manevî hissin sağlığını da dosttan, gerçek sevgiliden isteyiniz.²⁷
- 305 • Bu hissin sıhhati, vücud sağlığına, ten binasının yiyecek ve içeceklerle onarılmasına bağlıdır. Halbuki mânevî hissin sıhhati, az yemeğe, az içmeğe, az uyumaya, bedeni çok tahrib etmeğe dayanmaktadır.
- Can, kurtuluş yolunu açarken, cismi viran eder, yıkar. Onu yıkıp viran ettikten sonra yeniden yapar.
 - Evini, barkını, malını, mülkünü Hakk uğruna, Hakk aşkına harcayan can ne mutludur!
 - O, altın definesini elde etmek için evini yıkar. Fakat altın definesini elde ettikten sonra, evini daha ma'mur, daha güzel bir hale getirir.
- 311 • Hikmetinden sual sorulmayan Hakk'ın işini kim anlayabilir? O işin hakikatine kim erişebilir? Bu söylediğim sözler, ancak anlatmak için söylenmiş zaruri sözlerdir.
- Bazen öyle, bazen de böyle görünür. Bu sebeplerdir ki, din işi hayran olmak, şaşırıp kalmaktan başka bir şey değildir.²⁸
 - Din içindeki bu hayranlık, bu işlere akıl eremediği için hakikat kible-sine sırt çevirmek-değildir. Belki dostun mest ve müstağrakı olarak hayrete düşmektir.
 - Birinin yüzü, dost tarafına, gerçek sevgili tarafına çevrilmiştir. Diğerinin yüzü, ikilikten kurtulup, Hakk'da müstağrak olduğu için dostun yüzü olmuştur.²⁹

²⁷ Burada dosttan murad mürşid-i kâmilidir.

²⁸ Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfatları karşılıklıdır: Meselâ "Muhyî" ismi hayat verir, "Mümî" ismi öldürür. İlâhî isimlerin zuhuru da tezatlı ve karşılıklıdır. Yeryüzünün gülmesi, yâni yeşermesi gökyüzünün ağlamasına, yâni yağmur yağmasına bağlıdır.

²⁹ Onlar Hakk'a değil halka bakınca, yine o büyük sevgiliyi görürler. Bu hal, göze çokluk şeklinde görünen birliği görme halidir. Sofilerce, Allah ile bakıp, yine Allah'ı görmek budur. Yani, Allah'ı Allah ile görmektir. İlâhî tecellîye mazhar olmuş, kendini tam mânâsıyla dünyevî isteklerinden arındırmış dost için Şeyh Sadi şunları yazmıştır: "Hayatta, uysal ve kafa dengi bir dosttan başka hiç bir şeyi kıskanmadım. Yarasından taze kan sızan gönül chline, dostların yüzünü görmek merhem gibidir."

- Bu çeşitli yüzlerin her birine dikkatle bak, onların vasıflarını, nice ol- 315 duklarını aklında tut. Belki sūfilik yolunda hizmette bulunurken yüz tanırsun da, yüzüne baktığın kimselerin mânevî kimliklerini anlarsın.
- Etrafında insan yüzü bir çok şeytan vardır. Bu sebeple, her ele el vermek, her ele bağlanmak, intisab etmek uygun değildir.³⁰
- Görmez misin? Avcı kuşu aldatıp tutmak için ıslık çalar. Kuş gibi ötmeye çalışır.
- O kuş, kendi cinsinin sesini işitir, havadan iner ve tuzağa düşer.
- Rûhan düşük, alçak bir kişi, bir takım saf kimseleri kandırmak için velilerin sözlerini çalar.
- Velilerin sözleri de, yaptıkları işler de aydınlıktır, sıcaktır, samimidir. 320 Sahte şeyhlerin, aşağı kişilerin işleri ise kandırmak, hile yapmak ve utanmazlıktır.

(Mesnevî, c. I, 303-320)

Taassub yüzünden hıristiyanları öldüren yahudi pâdişahın hikâyesi

- Yahudiler arasında, İsâ düşmanı ve hıristiyanları öldüren zâlim bir hükümdar vardı.
- Halbuki peygamberlik zamanı ve nöbeti Hz. İsâ'ya gelmişti. Mûsâ 325 devri geçmişti. Öyle olmakla beraber o Mûsâ'nın, Mûsâ da onun rûhu gibi idi.³¹
- O şaşkın pâdişah, Allah yolunda, İsâ yolunda yürüyen, Hakk dostları olan Mûsâ ile İsâ'yı birbirinden ayrı sandı.
- O yahudi pâdişahın sapık ve hileci öyle bir veziri vardı ki, hile ile akan 338 suyu bile düğümlerdi.
- Bu vezir dedi ki: "Hıristiyanlar, canlarını kurtarmak için, dinlerini pâdişahın gızlerler.

³⁰ Şeyh Sadi'nin şu beyti Mevlâna'nın beytinin aynıdır: "Her gözü kulağı, ağız olan âdem değildir. Nice şeytanlar vardır ki, âdem oğlu kılığında görünürler."

³¹ "Allah'ın peygamberlerinden hiç birini diğerinden ayırt etmeyiz." Bakara Sûresi 285.

- 340 ● Bu sebeple bu kadar çok hıristiyan öldürme, çünkü, öldürmede fayda yoktur. Din misk ve öd ağacı değildir ki kokusu çıksın.
- Din, yüzlerce kılıf içinde gizlenmiş bir sırdır. Dışı seninle uyum halindedir. Sana benzer. Ama içi seninle çekişmede, sana uymamaktadır."
 - Pâdişah vezire sordu ki: "O halde ne tedbir alalım? Bir yalan ve hile olan hıristiyanlığın yayılmasını nasıl önleyelim?"
 - Ne yapalım ki, dünyada hıristiyanlığı açığa vuran veya gizleyen bir hıristiyan kalmasın."
 - Vezir dedi ki: "Ey pâdişahım, sen bana kızmış, gazap etmiş görünerek emir ver, kulağımı, elimi kestir. Burnumu, dudacağımı yarıdır."
- 345 ● Ondan sonra beni dar ağacına göndert. Tam o sırada bir şefaatchi senden suçumun bağışlanmasını niyâz etsin.
- Sen bu işi, dört yol ağzı bir yerde, tellâl çağırılan kalabalık bir pazarda yaptır.
 - Ondan sonra da beni yanından uzaklaştır, uzak bir şehre sür ki ben orada hıristiyanlar arasına şer ve fitne, karışıklık salayım.
 - Ben onlara diyeyim ki: 'Ben de hıristiyanım ama, dinimi gizli tutarım'. Ey sırları bilen Allah'ım, sen benim gönlümü, inancımı biliyorsun.
 - Pâdişah benim hıristiyan olduğumu anladı. Yahudilik taassubu yüzünden beni öldürtmek istedi.
- 350 ● Ben de dinimi pâdişahıtan gizlemek, onun dininden görünmek istedim.
- Pâdişah, benim sırlarımı anladı. Sözlerim onun yanında kusurlu göründü.
 - Dedi ki: Senin sözlerin, içinde iğne bulunan ekmek gibidir. Benim gönlümden, senin gönlüne pencere var.
 - Ben o pencereden senin halini gördüm, onun sözlerine inanmam.
 - Eğer İsa'nın rûhâniyeti bana yardım etmeseydi, pâdişah yahudilik gayreti ile beni parça parça ederdi.
- 355 ● İsa uğruna canımı, başımı veririm ve bunu canıma yüz binlerce minnet sayarım.
- İsa'dan canımı esirgemem. Fakat Onun dinine dâir iyiden iyiye bilgim vardır. Hıristiyanlara yararlı olmak için ölmek istemiyorum.
 - O pâk dinin, bilgisizler arasında kalıp yok olmasından üzülüyorum, hayıflanıyorum.

- Allah'a ve İsa'ya şükür ki, biz bu hak dinin yol göstericisi olmuşuz.
 - Belimize hıristiyanlık zünnarını bağladığımızdan beri, yahudilikten kurtulduk.
- Ey insanlar, devir İsa'nın devridir. Onun dininin sırlarını candan ve gö- 360 nülünden dinleyiniz."
- Vezir, bu hileyi, pâdişaha sayıp dökünce pâdişah'ın gönlünden endişeyi giderdi.
 - Pâdişah, vezirin dediği, istediği şeyleri yaptırdı. Halk, vezirin başına gelen acıklı hallerden, bu gizli ve hileli işlerden dolayı şaşırıp kaldı.
 - Veziri, hıristiyanların bulunduğu memlekete sürdü. O da gittiği yerlerde halkı dine dâvete başladı.
 - Yüz binlerce hıristiyan azar azar onun etrafına toplandı.
 - Vezir onlara, gizlice, İncil'in, zünnarın ve namazın sırlarını anlatıyordu.
- Vezir, görünüşte din vâizliği yapıyordu ama, bâtında, hakîkatte o, kuşu 365 avlayanların ışığı ve tuzağı gibi idi.
- Hıristiyanlar tamamıyla o vezire gönüllerini verdiler. Esasen câhil kişi- 371 leri bir şeye inandırmak zor değildir ki...
- Gönülleri, vezirin sevgisi ile doldu, taştı. Onu İsa'nın vekili sandılar.
 - Halbuki o vezir, hakîkatte, tek gözlü mel'un Deccal idi. Ey yardımcıların en güzeli olan Allah, feryadımıza yetiş!
- O imansız vezir, âdetâ, badem ezmesi içine, sarımsak saklar gibi hile ile 345 din nasihatçılığı yapıyordu.
- Hıristiyanlar arasında zevk ve anlayış sahibi olanlar, vezirin tatlı sözleri arasında bir de acılık duyuyorlardı.
 - Vezir çok mânâlı, nükteli sözler söylüyordu, fakat o sözler, içine zehir karıştırılmış şeker şerbeti gibi idi.
 - Sözüünün dış yüzünden; "Hakk yolunda gayretli ol, çabuk ol." mânâsı çıkıyordu. Hakîkatte, çalışıp da ne yapacaksın, tenbellik et, keyfine bak dediği seziliyordu.
- Vezirin sözleri, anlayışlı ve zevk sahibi olmayanların boyunlarına birer 452 halka olup geçiyordu.
- Vezir, altı sene yahudi pâdişahıtan uzak kaldı ve bu müddet içinde İsa ümmetinin âdetâ sığınağı oldu.

- Bütün hristiyanlar dinlerini de, gönüllerini de ona verdiler. Herkes onun emri ile seve seve ölüme atılıyordu.
- 455 • Pâdişahla vezir arasında haberleşmeler vardı. Pâdişah, gizlice, ona, gönül alıcı vaadlerde bulunuyordu.
- Vezire; "Ey benim değerli ve makbul vezirim. Vakit geldi, çattı. Artık, gönlümden bu dert çıksın gitsin" diye mektup yazdı.
 - Vezir de ona; "Pâdişahım, ben şu anda, İsâ dininden olanlara fitneler fesadlar salmaktayım." diye cevap verdi.
 - O devirde İsâ dininden olanları yöneten on iki emîr vardı.
 - Her fırka, bu on iki emîrden birine uymuş, faydalanmak için ona kul köle kesilmişti.
- 460 • Bu on iki emîr ile onlara uyanlar, o soysuz vezirin tuzağına düşmüşlerdi.
- Onların hepsi de onun sözüne inanıyor, hepsi de, onun gidişine ayak uyduruyordu.
 - Ona öyle inanmışlar, öyle bağlanmışlardı ki, vezir, öl dese emîrlerden her biri, hemen onun önünde can verirdi.
 - Vezir, her emîrin adına ayrı bir tomar hazırladı. Her tomarda bulunan yazılar, meslek ve mezheb yönünden bambaşka idi. Birbirini tutmuyordu.
 - Bu tomarların her birindeki ayrı hükümler, emirler bir başka çeşitti. Her hüküm, baştan sona, ötekinin hilâfı ve zıddı idi. Her emir, öteki tomardaki emre aykırı idi.
- 465 • Tomarın birinde riyazet ve açlık yolunu, tevbenin esası, Allah'a dönüşün şartı saymıştı.
- Diğer tomarda, hak yolunda riyazetin bir yararı yoktur. İnsan ancak cömertlikle Hakk'ı bulur, demişti.
 - Başka birisinde ise, sen aç durmakla veya cömert olmakla, Allah'ına şirk koşmuş olursun, denilmekte idi.
 - Gamlı olduğun zamanda da, esenlik çağında da tam mânâsıyla Allah'a teslim olmaktan başka her şey hile ve tuzaktı.
 - Tomarın birinde denmişti ki: "Kulun yapması gereken şey, hizmet ve ibâdettir. Yoksa ibâdetsiz bir tevekkül ve teslimiyet fikri suçtur."

- Allah'ın bize; "Şunu yap, bunu yapma." diye emredişi, biz bunları yapalım veya yapmayalım maksadı ile değildir. Bize bizim aczimizi, zavalılığımızı bildirmek için verilmiştir.
 - Böylece bu emirlerle, aczimizi, beceriksizliğimizi görelim, bilelim de bu acz zamanında Hakk'ın kudretini daha çok anlayalım, diye düşünülmüştü.
 - Tomarın birinde ise; "Aczini görme, kendine gel, aklını başına al, çünkü kendini âciz görmek, Allah'ın verdiği ni'meti görmemek, ni'mete kâfir olmaktır.
 - Kendi gücünü, kudretini gör, çünkü güç de, kudret de ondandır. Kendindeki yapma gücünü Allah'ın bir ni'meti bil." denmişti.
 - Başka bir tomarda ise; "Bu ikisinden de, yâni kendini her bakımdan âciz görmekten veya kendinde Hakk'ın kudretini bulmaktan vazgeç. Çünkü tevhid yolunda, göze görünen her şey bir puttur." denmişti.
- 475
- Tomarın birinde de, şu görüş mumunu söndürme, çünkü bu görüş, bu nazar erenler meclisinin mumudur, nûrudur, diye yazılmıştı.
 - Dikkat et, kemale ermeden, eğer nazardan, görüşten, hayâlden, istidlâlden vazgeçer isen, vuslat gecesinin yarısında mumu söndürmüş, karanlıkta kalmış olursun.
 - Bir tomarda da; "Yarattıklarına bakarak, Allah'ı dışta arama, korkma, görüş ve istidlâl mumunu söndür, söndür ki, karşılığında yüz binlerce mânevî nazar, görüş bulasın.
 - Çünkü dışta yanan görüş mumu söndürülünce, içteki can mumunun nûru artar. Aşkın acılarına sabreder olduğun için, Leylâ, sana Mecnun olur.
 - Kim zâhidliğe kalkışır da dünyayı terk ederse, dünya ona daha çok yaklaşır, daha çok kendini gösterir." diye yazılmıştı.
- 480
- Tomarın birinde şöyle deniliyordu: "Allah, sana her ne ihsan etti ise, her ne verdi ise, yaratırken, onu sana sevdirmiştir, tatlılaştırmıştır.
 - Sen de onu al, çünkü, Cenâb-ı Hakk, onu sana kolaylaştırmıştır, hoş bir hâle getirmiştir. Onu tatlılıkla kabul et, kendini zahmete sokma."³²
 - Tomarın birinde ise şöyle yazılmıştı: "Senin olanı, kendine âit olanı terk et, çünkü senin tabiatının beğendiği şey iyi değildir."

³² Hz. Ömer'den rivâyet edilen bir hadîste "Dinde pek ince eleyip sık dokumadan sakınm. Zira, Allah, dinde kolaylık göstermiştir. Dinin emirlerini takatınız miktarı ifâ ediniz", buyurmuştur.

- Görmüyor musun? Birbirine aykırı düşen yollar, insanlara kolay görünmüştür de herkes kendine bir din seçmiştir. O din, o kişiye can kesilmiştir.
 - Eğer Allah'ın kolaylaştırdığı yol, doğru bir yol olsaydı, her yahudi, her ateşe tapan, Allah'tan haberdar olur, Allah'ı tanırdı.
- 485 • Tomarın birinde de; "Allah'ın kendine varan yolu kolaylaştırması demek, o yolun rûha gıda, gönle hayat oluşudur.
- İnsanın nefsinin zevk sandığı şeyler, gelip geçicidir. Çorak yere ekilmiş tohum gibidir. Bitmez, meyve vermez.
 - Ondan elde edilecek mahsul pişmanlıktır. Kârı da zarardan başka bir şey değildir." denilmiştir.
- 490 • Tomarın birinde; "Bir yol gösterici, bir müşid bul, akıbeti, sonu görme gücünü, şunun bunun soyundan gelmekte ve bununla övünmekte bulamazsın." denmişti.
- 493 • Başka bir tomarda ise; "Aslında müşid sensin, çünkü müşidin müşid olduğunu, ancak sen bilirsin, sen tanırsın.
- 494 • Adam ol da, başkalarına tabî olma. Yürü, kendi yolunu kendin seç. Müşid bulmak arzusu ile şaşırıp kalma." diye yazılmıştı.
- 495 • Başka bir tomarda ise; "Aslında bu ayrılıkların, bu çoklukların hepsi de birdir. Biri, iki gören kişi, şaşı bir zavallıdır." deniyordu.
- Bir diğer tomarda da; "Yüz sayısı nasıl olur da, bir sayılır, böyle düşünen delidir." denmişti.
 - Bu sözlerin her biri diğerine ters düşen, zıt düşen bir sözdür. Şekerle zehir bir olabilir mi?³³
 - Şekerden de zehirden de vazgeçmedikçe, sen Vahdet Gülzarı'ndan nasıl koku alabilirsin?
 - İsâ dininin düşmanı olan vezir, on iki tomara, işte bu çeşit yazılar yazmıştı.
- 500 • O vezir, İsâ'daki vahdeti, renk birliğini idrâk edememişti. Ve İsâ'nın mânâ köyündeki huydan da, bir huy edinememişti.³⁴

³³ Bu beyitte zıtlar âlemine işâret olduğu gibi, Cenâb-ı Hakk'ın Celâl ve Cemâl sıfatlarının tecellîsi de hatıra gelebilir.

³⁴ Senâî Hazretlerinin *Hadika*'sında şu meâlde bir beyit var: "Yeryüzünde görülen çeşitli renkler, vahdet küpünde tek bir renge çevrilir."

- Vezir de pâdişah gibi bilgisizdi, gafildi. Bu yüzden Kadîm olan, kendisinden kaçmaya imkân bulunmayan Hakk'la pençeleşmeye kalkıştı.
 - O, bir anda içinde bulunduğumuz âlem gibi yüzlerce âlemi yoktan var edecek bir Hakk'la uğraşıyordu.
- Vezir kendiliğinden başka bir hileye baş vurdu. Va'z ve nasihatı bıraktı, halvete çekildi.
- Halvette kırk, elli gün kadar kalıp, müridlerini ayrılık ateşine yaktı. 550
- Halk onun insana huzur veren halinden, güzel konuşmalarından, sohbet zevkenden ayrı düştükleri için deli divâne oldu.
 - Müridler diyorlardı ki: "Sensiz, bizim için hidayet nûru yoktur. Sopasını tutup yol gösteren biri olmayınca körün hali nice olur?"
 - Allah aşkına, büyüklüğünün başı için, bize ikrâm ve ihsanda bulun, bizi daha fazla kendinden ayırma.
- Biz çocuklar gibiyiz, sen bizim dadımızsın. Terbiye ve irşad gölgeni, başımızdan eksik etme." 555
- Vezir dedi ki: "Rûhum dostlarımdan uzak değildir. Fakat halvetten çıkmama izin yoktur."
- Hıristiyan emîrleri şefaât dilemek, müridler de nefislerini kötölemek, suçlarını i'tiraf etmek için vezirin yanına geldiler.
 - "Ey kerem sahibi!" dediler. "Biz, ne bedbaht kişileriz ki, senden ayrı düşünce, her şeyimizi kaybettik; gönülden de, dinden de yetim kaldık.
 - Sen halvetten çıkmamak için bahaneler buluyorsun, bizimse, dertli yüreğimiz yanıyor da, soğuk soğuk ah edip duruyoruz.
- Biz senin güzel sözlerine alışmışız, hikmet sütünü içmişiz. 560
- Allah aşkına, bize bu cefada bulunma, lutfet, ihsan et. Bugün yapacağın iyiliği yarına bırakma."
- Vezir dedi ki: "Aklınızı başınıza alınız, ey dedi-kodu düşkünleri, ey dinli söylediklerinde, kulağın duyduklarında hikmet ve nasihat arayanlar."³⁵
- ³⁵ Güzel söz söyleyen, şeyh geçinen, fakat söylediklerini yaşamayan, hal sahibi olmayan kişiler kasediliyor.

- Şehvet duygusunun kulağına pamuk tıkayınız. Yâni, süfli, aşağı duygulara âit sesleri duyan, şu görünen baş kulağınızı sağır hale getiriniz ki, can kulağınız açılınsın da, Hakk'ın, hakîkatin sesini duyabilesiniz. Gözünüzden de, dünya sevgisi bağını kaldırıp atınız...
- Aslında şu görünen baş kulağımız, can kulağımızın pamuk tıkacıdır. Bu sebeptendir ki baş kulağımız tıkanmadıkça, can kulağımız sağır olarak kalacaktır.
- Nefsanî duygulardan uzak, âdetâ duygusuz kalın, sağır olun, düşünce-siz bir hâle geliniz ki Hakk'ın; 'Rabbine dön' hitabını işitebilesiniz.³⁶
- Sen, uyanık kaldıkça, uyanıklık dedikodusu ile uğraştıkça, uykuda gizlenen rüyâlardan, rüyâlardaki konuşmalardan nasıl mânâ kokusu alabilirsin? Görünen âlemin sırlarından nasıl haberdar olabilirsin?"
- Müridlerin hepsi de dediler ki: "Ey bizden kaçmak için bahane arayan hekim, bu hileyi, bu cefâyı bize yapma.

585 • Senin sözün, şeytanı susturur, ağzından çıkan kelimeler, kulaklarımızı akılla doldurur.

588 • Sen olmayınca, gökyüzü bile bize karanlıktır. Ey mânevî ay, sana nisbetle şu gökyüzü kim olabilir?

- Gökler, görünüşte çok yüksektir. Fakat mânevî yükseklik, yücelik, tertemiz olan rûhlara mahsustur.

590 • Görünüştaki yükseklik, cisimlere âittir. Cisimler ise mânâyâ nisbetle isimlerden ibârettir."

- Vezir, müridlerine dedi ki: "Sözü uzatmayınız, öğüdümü canla ve gönülle dinleyiniz.
- Bana inanıyor ve güveniyorsanız, ben emîn isem, emîn olan kişi suçlanmaz, ben yeryüzüne gök desem, bu böyledir, benden şüphe edilmez.
- Eğer ben, kemal sahibi isem, kemali neden inkâr ediyorsunuz? Kemal sahibi değilsem, bu zahmet, bu azar neden?
- Ben, bu halvetten çıkmayacağım, çünkü ben, burada içime kapanmış, gönül ahvali ile meşgulüm."

595 • Müridlerin hepsi birden dediler ki: "Ey vezir, biz, senin kemalini inkâr etmiyoruz. Bizim sözümüz ağyar sözüne benzemez.

- Senden ayrı düştüğümüz için, gözlerimizden yaşlar akmada, canımızın tâ içinden, ahlar, evvahlar coşup durmaktadır."

³⁶ Fecri Sûresi 27-30.

- Vezir içerden seslendi de dedi ki: "Ey müridler, şunu bilmiş olun ki, 643
- 'Hz. İsa'dan bana, bütün dostlarından ve yakınlarından ayrıl, tek başına kal...' diye haber geldi.

• Yüzünü duvara çevir, yalnız başına otur. Hatta, kendi varlığından, benlikten bile uzaklaş, halvet et. 645

• Bundan sonra, bana konuşmaya izin yoktur. Bundan sonra benim, dedikodu ile de işim gücüm kalmamıştır.

• Dostlar, Allah'a ısmarladık. Artık ben öldüm. Varımı yoğumu dördüncü kat göğe taşıdım.

• Böylece istedim ki, dünyanın ateşle dolu derinliklerinde bir odun gibi zahmetler ve meşakkatler içinde yanmıyayım.

• Bundan sonra dördüncü gökte, Hz. İsa'nın yanında oturacağım."

• Sonra, vezir, bütün hıristiyan emîrlerini, birer birer çağırdı, her biri ile 650 ayrı ayrı görüşüp, konuştu.

• Herbirine dedi ki: "İsa dininde, Hakk'ın vekili benim ve benim halifem de sensin.

• Öbür emîrlerin hepsi de sana uymak zorundadırlar. İsa onların hepsini sana tâbi' kılmıştır.

• Hangi emîr aksilik yapar, sana uymazsa, onu yakala, ya öldür, yahud esir et.

• Ama, ben sağ oldukça, bu söylediklerimi kimseye söyleme, ben ölmedikçe de bu reisliğe istekli olma.

• Ben hayatta kaldığım müddetçe bu sırları hiç açıklama, pâdişahlık dâvâsına kalkma, bir çok şehirleri elde etmek sevdasına kapılma. 655

• İşte şu tomarı al, onda bulunan, İsa dininin hükümlerini ümmete açık bir dille, bir bir oku."

• O emîrlerden her birine, ayrı ayrı olarak; "Hakk dininin senden başka vekili yoktur." dedi.

• Emîrlerden her birini, birer birer ta'ziz ve takdis etti. Birine söylediklerini aynen ötekilerine de söyledi.

• Böylece her birine bir tomar verdi. Her tomarda yazılı olanlar, öbürüne aykırı idi.

• "Elif"den "ye" harfine kadar, nasıl harflerin şekilleri birbirine uymuyorsa, o tomarlardaki yazılar da, birbirine uymuyordu. 560

- 662 ● Bundan sonra vezir, kırk gün daha kapısını kapadı. Sonra da kendini öldürüp, varlığından kurtulup gitti.
- Halk, onun ölümünü duyunca, mezarının başı bir kıyamet yeri oldu.
 - Onun yası ile halk, saçını, sakalını yolarak ve elbisesini yırtarak mezarının başına öyle bir yığıldı ki...
- 665 ● Arab'dan, Türk'den, Rum'dan, Kürd'den oraya toplananların sayısını ancak Allah bilirdi.
- Onun mezarının toprağını başlarına saçtılar, onun derdini kendilerine derman bildiler.
 - Kabri başında bir ay oturup mâtem ettiler, gözlerinden kanlı göz yaşları akıttılar.
 - Bir ay geçtikten sonra halk dedi ki: "Ey emirler, vezirin yerine, sizlerden kim geçecek?"
 - Onu bilelim, vezirin yerine ona uyalım. Ona candan bağlanalım, elimizi de eteğimizi de onun eline teslim edelim.
- 670 ● Madem ki güneş battı da o batış bizim gönlümüzü dağladı. Onun yerine bir çerağ uyandırmaktan başka çare yoktur.
- Sevgili, göz önünden kaybolunca, bize, onun yerini tutacak bir armağan gerekir.
 - Gül mevsimi geçip de, gül bahçesi harap olunca, gül kokusunu nereden koklayabiliriz? Gül suyundan..."
 - Emîrlerden biri ileri atıldı. O vefalı insanların yanına gitti. Dedi ki: "İşte o zâtın vekili, hatta bu zamanda İsâ'nın halifesi benim..."
 - İşte şu tomar, ondan sonra benim vekil olacağımın belgesidir, şahididir."
 - Başka bir emîr de pusudan ortaya çıktı. O da vekillik dâvasına girişti.
- 700 ● O da koltuğunun altından bir tomar çıkardı, gösterdi. Derken ikisini de, bir çifit öfkesi sardı.
- Diğer emîrler de, birer birer ortaya çıktılar, keskin kılıçlarını çektiler.
 - Her birinin elinde bir kılıç ve bir de tomar vardı. Sarhoş filler gibi birbirine düştüler.
 - Yüzbinlerce hıristiyan öldürüldü. Kesik başlardan, tepeler meydana geldi.

● Sağdan soldan kan selleri aktı. Bu savaş yüzünden havaya dağlar gibi tozlar kalktı.

● Vezirin ektiği fitne tohumları, başlarına âfet kesildi.³⁷

705

Aldatıcı çeşitli renkler
vahdet küpüne daldırılınca
tek renk olur, aynı topraktan da
çeşitli meyveler, bitkiler çıkar

● Yukarıdaki hikâyede geçen vezir, İsâ (a.s.)'daki vahdeti, renk birliğini 500 idrak edememiş ve İsâ'nın mânâ küpündeki huydan bir huy edinemişti.³⁸

³⁷ Mesnevi şârihleri, bu hikâyenin kaynağının *Kisâs-ı Enbiyâ* ve *Ahd-i Atîk* olduğunu ve hikâyenin kahramanının Pavlos (=Polos) olduğunu yazıyorlar. Fakat Hz. Mevlâna bütün dinlerin esas itibariyle vahdet üzerine kurulduğunu ve peygamberlerin aralarında fark bulunmadığını anlatmak için bu hikâyeye, kendi mübarek hayaline göre yeni bir şekil vermiştir. Hilekâr vezirin hazırladığı tomarlarda çeşitli görüşler, birbirine zıt inanışlar çok güzel bir şekilde belirtilmiştir. Hz. Mevlâna'nın görüşleri hep *Kur'ân* esasına dayandığı için bu hikâyede de bilhassa şu âyetlere işaretler vardır: "Onlar, dinlerini parçaladılar. Bölük bölük oldular. Her gurup kendi inancı ile sevinmekte ve ferahlamaktadır", Rûm Sûresi 32.

"De ki, ey Kitap Ehli, geliniz aramızda eşit olan tek söze: Ancak Allah'a kulluk edelim. O'na hiç bir eş, ortak koşmayalım. Allah'ı bırakıp birbirimizi Rab edinmeyelim", Âl-i İmrân Sûresi 64.

"Biz, Allah'ın peygamberlerinin hiç birisinin arasında fark görmeyiz", Bakara Sûresi 285.

Halbuki aynı sûrenin 253. âyetinde "Peygamberlerin bir kısmını, kendilerine verilen özellikleri ile diğerlerinden üstün kıldık" buyurmakta ise de esas peygamberlik vazifesinde, tebliğe me'mur oluştta, tebliğ ettiklerinin hepsinin de hakîkatte aynı olduğu bir gerçektir. Meselâ Mûsâ Dini'nin on emri; hıristiyanlıkta da, müslümanlıkta da yürürlüktedir.

Sayın okuyucularım, okuduğunuz bu uzun hikâyenin arasına sıkıştırılan bazı hikmetleri, tasavvufî görüşleri, bundan sonraki sahifelerde, ihtivâ ettikleri mevzulara göre konulan başlıklar altında bulacaksınız.

³⁸ Rivâyete göre Hz. İsâ gençliğinde boyacılık edermiş. Boyanmak üzere getirilen elbise ve kumaşları o küpe atarmış, elbise ve kumaş sahibi hangi rengi istiyorsa, onun elbisesi yahut kumaşı istediği renge boyanmış.

Aynı küpden istenilen çeşit çeşit renklerin çıkması Hz. İsâ'nın bir mu'cizesi olarak görülmekte... Ve mutasavvıflara kesrette vahdeti (=çoklukta tekliği) hatırlatmakta ve bu sibgatullah (=Allah boyası) olarak ta'rif edilmektedir. Hz. İsâ'nın küpünden renk renk kumaşlar çıktığı gibi Vahdet Küpü'ndende türlü türlü renk ve şekillerde mahlukların zuhur eylemiş olması ile eşyada görülen bu kesretin (=çokluğun) yegâne menbainin vahdet olduğu anlatılmaktadır.

- Hz. İsa'nın tertemiz mânâ küpünde, yüz renkli elbise, ışık gibi lekesez bir hale gelir, tek renge boyanırdı.³⁹
- Bu tevhid, bu tek renklilik, Hakk'ı arayan kişiye usanç verecek, bıktırarak bir tek renklilik değildir. Balıkların duru su içinde tek renkli deriyada, hayat ve rahat buldukları gibi onlar da tek renklilikte hayat ve rahat bulurlar.
- Tek renkli denizlerin aksine, her ne kadar karalarda kesret âleminde binlerce renk varsa da, vahdet denizinin balıkları, kurulukla ve çeşitli renklerle savaştadır.⁴⁰
- Örnek olarak söylediğimiz balık kimdir, deniz nedir ki, o büyükler büyüğüne o pâdişahlar benzesin?

505 • Varlık âlemindeki yüzbinlerce deniz, yüz binlerce balık, o kerem ve lûtufların huzurunda secdeye kapanır.

- Ne kadar kerem yağmuru, lûtuflar yağmuru yağdı da, onun feyzi ile denizler inciler saçan bir hale geldi.
- Hakk'ın ne kadar kerem güneşi parladı da, bulutlar, denizler ondan cömertlik öğrendi.
- Suyu ve toprağa, ilâhî ilmin ışığı vurdu da, yeryüzü tohumu kabul eder hale geldi.
- Toprak emîndir. Ona her ne ekersen, hâinlik etmez, ektiğini fazlasıyla biçersin.

510 • Toprak bu emînlik vasfını, ilâhî adalet güneşinin üzerine doğması yüzünden kazanmıştır.

- Bahar mevsimi, Hakk'ın fermanını getirmediğiçe, toprak içindeki sırları açığa vurmaz.
- Lûtuflar, iyilikler sahibi olan Allah, öyle cömert bir vericidir ki, bu haberleri anlamak ve bu kadar doğru ve emîn olmak vasfını, cansız sandığımız toprağa bile vermiştir.
- O cemâliyle, fazl u ihsanı ile nice cansızları kendinden haberdar ederken, celâliyle, kahrı ile nice akıllı insanları kör eder, onlara hakîkati göstermez.⁴¹

³⁹ Şu renklerden sıyrılıp Hz. İsa'nın küpüne girer, "Allah boyası" belirir. Artık Allah dilediğini yapar. *Dîvân-ı Kebîr*, c. I, no. 28.

⁴⁰ Vahdet denizinin balıkları, Hakk âşığı âriflerdir. Onlar vahdet deryasına dalmışlardır. Renklerden, şekil ve sûret âleminin çokluk âleminin kuruluğundan kurtulmuşlar, Allah aşkından başkasını bilmezler.

⁴¹ Bugün ilim isbat etmiştir ki cansız sandığımız ve cemâdât (=cansızlar) diye adlandır-

• Hakk'ın esrarını anlamaya, onun san'atı ve kudreti karşısında hayran olmaya, coşmaya ne canda, ne gönülde takat vardır. Cânın ve gönlün anlayamadığı bu sırları kime söyleyeyim? Dünyada bu hakikatleri anlayacak kabiliyette bir tek kulak yoktur.

• Nerede dinlediği hakikatleri anlayacak kabiliyette bir kulak bulundu ise, o kulak; Allah'ın inâyeti ile göz olmuş, hakikatleri görmüştür. Nerede bir taş bulundu ise, Hakk'ın lûtfu ile yeşim taşı olmuştur.

• Allah kimyayı meydana getirmiştir. Onun gücüne, kudretine karşı, kimyanın ne önemi vardır? Allah, peygamberlerine mu'cizeler ihsan etmiştir. Mu'cizeler, sihirbazların yaptıkları ile bir olabilir mi?⁴²

• Hakk'ı lâykıyla övebilmekten âcizim. Bu husustaki aczimi idrâk ederek övgüyü terk etmem lâzımdır. Çünkü, övgüde bulunuşum, benim varlığımın delilidir. Varlık ise büyük bir hatadır.⁴³

• Hakk'ın varlığı karşısında, kendimizi yok saymamız gerekir. O'nun varlığı karşısında bizim varlığımız nedir? Yaslara bürünmüş, etrafını göremiyen bir kör.

• Eğer varlığımız kör olmasaydı, idrâk sahibi olsaydı da onun gerçek varlık güneşinin hararetini tanıyabilseydi, O'nun gücünü, kuvvetini görebilseydi, o güce, kuvvete tahammül edemez, erir yok olurdu.

• Yaslara bürünmüş, etrafını göremeyen kör varlık, bu hayâl âleminde, 520 hiç buz gibi donup kalır mı idi?⁴⁴

diğimiz varlıkları Cenâb-ı Hakk kendinden haberdar etmiştir de, bu yüzden onların kendilerine has hareketleri, yaşantıları var. Topraktaki esrar, bitkilerin ve hayvanların hususiyetleri insanı hayrette bırakır. Çiçeklerin bazı ellerden hoşlandıklarını bilginler haber veriyorlar (*Çiçeklerin Hassasiyeti*, Moris Meterlink). Üstün-i Hannane, Peygamber Efendimizden ayrı düşünce ağlamaya, feryad etmeğe başlamıştı. Bu sebeple Hz. Mevlâna: "Ey insanoğlu, sen odundan da aşağı mısın, kendine gel, kendine gel." (*Dîvân-ı Kebîr*, c. V, nu: 2131), diye buyurmuştur. Bütün varlıklar, O'ndan haberdar iken, eşref-i mahlûk olan insanın, hakikatlerden haberdar olmaması büyük bir talihsizliktir. Bu da Cenâb-ı Hakk'ın "Celâl" isminin tecellisi ile olduğundan, bu hususta biz âciz insanlar ne söyleyebiliriz?

⁴² Kimya: Gümüş, bakır ve daha başka madenleri eritip iksir denilen ve ne olduğu bilinmeyen bir şeyi de katarak altın yapma san'atı. Fakat asıl kimya, gönülleri ayarı tam altın haline getiren velilerin nazarıdır. Onların tasarrufudur. Bu nazar, insanı kusurlarından arındırır, süflî duyguların tahakkümünden kurtarır, yüceltir.

⁴³ Hz. Peygamber Efendimiz; "Ya Rabbi, ben sana lâyük medh ü senâyı yapamam, sen zâtını nasıl senâ etmiş isen öylesin", diye dua ettiği gibi, İbn-i Sina da; "Allah'ım! Seni vâf edenler, senin sıfatından âciz kalırlar." demiştir.

⁴⁴ Cüneyd-i Bağdâdî Hazretleri; "Yaradılmış, yaradana yaklaşınca eseri kalmaz." demiştir. Denize düşen bir damla suyun eseri kalır mı?

Bütün peygamberler, başka başka devirlerde
insanlara doğru yolu göstermek için
Hakk tarafından gönderilmiştir.
Biz, onları ve getirdiklerini
birbirinden ayırt etmeyiz.

- Bir yere görünüşte, şekil ve sûret bakımından, her biri öbüründen ayrı on tane mum getirirler.
- Sen, yüzünü mumların aydınlattığı yere çevirirsen, bu on mumun her birinin nûrunu, öbürünün nûrundan ayırt etmek imkansızdır.

- 680 • Eğer sen, yüz tane elma, yüz tane de ayvayı sayarak bir yere toplar, sonra bunların hepsini sıkar, sularını çıkarırsan yüz sayısı kalmaz, hepsi de bir olur.
- Mânâlarda bölüm, sayı yoktur. Mânâlarda, ayırt ediş, tek tek sayış olamaz.
 - Dostun, dostlarla buluşması hoştur. Sen de mânâyı yakala, eteğinden tut, sûret, görünüş inatçıdır, serkeştir.
 - İnâtçı sûreti, görünüşü eziyetle, riyâzete erit ki onun altında gizlenmiş bulunan Vahdet Hazinesi'ni görebilesin.
 - Sen o inatçı sûreti eritemez isen, kulu, kölesi olduğum Allah, inâyeti ile, merhameti ile onu eritir.⁴⁵

- 685 • Bu baş gözü ile o görünmez, ancak gönül gözü ile hissedilir. Çünkü o, hem kendini gönüllere gösterir, hem de dervişin dünyevî hadiselerle yırtılmış olan gönül hırkasını diker de onu, aşk ve irfân yoluna düşürür.⁴⁶

⁴⁵ Ey Hakk âşığı, sen, dîni ve insânî vazifelerini yap. "Gönül gözüm açılmadı, kesret görüşünden kurtulamadım." diye ümitsiz olma. Esirgeyen ve acıyan Allah, hiç ummadığın bir zamanda, sûrete, şekle bağlılığı senden giderecektir.

⁴⁶ Mu'tezile inancında olanlar, Allah'ı görmenin imkânsız olduğuna inanırken, sünnet ehli, peygamberimizin; "Ayın ondördüncü gecesi, ayı semâda gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz." hadîsine göre Hakk'ı görmenin mümkün olduğu kanaatinde dirlar. Hakk, kendi âşıklarına, kendini müşâhede etme lütfunda bulunur da, böylece Hakk'dan ayrı düşmenin verdiği ümitsizliği, kalb kırıklığını giderir, onların gönül yaralarını tedavi eder. Ezelî inâyeti ile ona yardım eder.

- Biz bütün kâinata, tek bir cevher halinde yayılmıştık, orada hepimiz de başsızdık, ayaksızdık.⁴⁷
- Bu âlemde görülen bölünmeler, tefrikalar, imtiyazlar o âlemde yoktu. Biz o âlemde Ehâdiyyet Mertebesi'nde, güneş gibi her tarafa nûr saçan bir cevher idik. Su gibi berrak ve saf bir halde bulunuyorduk.⁴⁸
- O güzel ve latîf nûr sûrete gelince, şekle bürününce, kal'a burclarının gölgeleri gibi sayılar meydana geldi.
- Burcları mancınıklarla yıkın da, birbirinden bölünenlerin, ayrılanların arasındaki fark kalksın.⁴⁹

- Ben, bu sırrı etraflıca açıklamayı, anlatmayı çok isterdim ama, zayıf 690 akıllı birisinin ayağının kaymasından, inkâra düşmesinden korkarım.
- Vahdet sırlarının nükteleri, mânâlı sözleri, keskin çelik bir kılıca benzer. Eğer kalkanın yoksa geriye doğru kaç.
- Bu elmas kadar keskin kılıcın karşısına kalkansız gelme. Çünkü kılıç acımadan keser, kesmekten ona usanç gelmez.
- Bu yüzden ben, nükteler kılıcını kımına koydum. Bu konuyu gereği gibi derinleştirmedim. Yanlış okuyan biri ters anlamasın, aykırı mânâ vermesin.

Var olan sensin ancak Allah'ım!

- Biz ney gibiyiz. Bizdeki ses, sendendir. Biz dağ gibiyiz, bizdeki yankı sendendir.

⁴⁷ Ezelde, bütün rûhların bir kaynaktan geldiklerini anlatmak için Hz. Mevlâna'nın; "Tek bir cevher halinde yayılmıştık." diye buyurması peygamber efendimizin şu meâldeki bir hadîsinden mülhemdir: "Allah'ın ilk yarattığı beyaz bir inci idi." Bu beyaz inciye 'Hakikat-i Muhammediye', deniliyor. Rûhların rûhu, nûrların nûru, akl-ı küll, kalem-i küll, kalem-i a'lâ da ta'bir ediliyor. Bu cevher, bileşik olmayan bir cevher idi. Mahlukların hepsi bundan yaratıldı. Bütün yaratıklar bu cevherde, elsiz ayaksız ve birbirinden farksız bir halde bulunuyordu.

⁴⁸ Cenâb-ı Hakk'ın, Gayb-ı Mutlak'ın meydana çıkmayan, belirmeyen ilk zuhur mertebesine ârifler, Ehâdiyyet Mertebesi demişlerdir. Bu mertebeye gaybü'l-gayb (=bilinmeyenin bilinmeyişi), kenz-i mahfî (=gizli hazine) de denir. Allah fikrinin kalbde zuhur ve tecellîsi olan feyz de feyz-i akdes ve feyz-i mukaddes diye ikiye ayrılır. Allah'ın Ehâdiyyet sıfatının tecellîsi olan feyz-i akdes, Allah'ın kendi kendine tecellî etmesi ve a'yan-ı sâbiteyi var kılmasıdır. Feyz-i mukaddes ise varlıkların vücuda gelmesine sebep olan Allah'ın isimlerinin tecellîsidir.

⁴⁹ Kal'a burcları: İnsanların maddî varlığı, benliği ve gururudur.

- 600 ● Biz, kazanıp kaybetmede santraç gibiyiz. Ey san'atları hoş olan Allah'ım, bizi oynatan sensin. Kazanıp kaybetmemiz sendendir.
- Ey bizim canımıza can olan Rabbim, biz kim oluyoruz da, sana karşı, "Biziz" diye ortaya çıkalım.
 - Aslında, bizler de, bizim varlığımız da birer, "yoktan" ibârettir. Allah'ım, fânîyi varmış gibi gösteren "Gerçek Varlık" senden ibârettir.
 - Görünüşte, biz hepimiz de, birer arslanız. Ama, bayrakların üstündeki arslanlar gibi... O arslanların, zaman zaman oynayışı, saldıışı rüzgârın tesiri ile dir.
 - Bayrakların üstündeki arslanların oynayışları görülür de, onları oynatan rüzgâr görünmez. İşte o görünmeyen var ya... o görünmeyen eksik olmasın, hiç bir zaman bizden uzak kalmasın.
- 605 ● Allah'ım, bizi hareket ettiren güç de, bizim var oluşumuz da, senin lûtfun, ihsanıdır. Varlığımızın hepsi de sendendir. Senin eserindir, senin icâdındır.
- Yok olan bizlere, varlık lezzetini sen tattırdın, sonra tuttun, var gibi görünen bizleri kendine âşık ettin.
 - Bizlere verdiğin mânevî varlık lezzetini, lûtfettiğin ni'meti geri alma. İhsan ettiğin mânâ aşkının, kadehini, şarabını, mezesini bizden esirgeme.⁵⁰
 - Eğer o mânevî lezzeti, o feyzi esirgersen, onları, senden kim arıyabilir? Resim.; "Sen beni böyle yaptın." diye ressama nasıl olur da, çıkışabilir?
 - Allah'ım, sen, bize bakma. Bizim yaptıklarımızı görme, sen, kendi lûtfuna, kendi cömertliğine bak...

- 610 ● Allah'ım ne biz vardık, ne de bizim dileğimiz vardı. Senin lûtfun, bizim söylenmemiş sözlerimizi duyuyor, işitiyor, bizi varlığa çağırıyordu.

(Mesnevî, c. I, 599-610)

Allah'ım! Bu duamızı
sana ulaşan dualardan et.

- Su, havuz içinde mahbus gibidir. Fakat, rüzgâr onu emer, yukarı çeker, alır. Çünkü su da, rüzgâr gibi dört unsurdan biridir.

⁵⁰ Aşka müteallik olan mânevî zevkler bahis konusu.

- Rüzgâr, o suyu azar azar alır, ta madenine kadar götürür. Onu hapis- 880 ten kurtarır, sen bu hali, bu gidişi, tükenişi göremezsin.
- Bizim alıp verdiğimiz bu nefesler de, bizim canlarımızı, tıbkı onun gibi azar azar dünya hapisanesinden çalar götürür.
- Candan, gönülden söylenen güzel sözler, dualar, niyâzlar, yakarışlar, Hakk'a doğru yükselir. Hakk'tan başka kimsenin bilmediği, bir yere kadar varır, ulaşır.
- Temizlenmiş ve arınmış olan nefeslerimiz, hoş sözlerimiz, yücelir, yücelir, bizden armağan olarak ölümsüzlük, sonsuzluk âlemine varır.
- Sonra sözlerimizin, niyâzlarımızın sevabı, Allah'ın rahmeti eseri olarak kat kat çoğalarak bize gelir.
- Sonra da, kul, elde ettiklerine benzer sevabı, tekrar elde etsin diye, Al- 885 lah, bize, yine onlara benzer sözler söyletir.
- İşte böylece, hiç durmadan, güzel sözler, ötelere yükselir, yücelere gider. Karşılığında rahmet iner, bu iki hal, sende, senin varlığında dâima olur durur.

(Mesnevî, c. I, 879-886).

Nefsin hilesi

- Gerçeği anlayabilmek için ashabdan bazıları Resûl-i Ekrem(s.a.v.)'den insanı azdıran nefsin hilesine dâir bilgi isterlerdi.
- Nefis, ibâdetlere, rûhî ihlâslara, öz temizliğine gizli garazlardan neler katar? diye sorarlardı.
- Peygamberden, ibâdetin faziletini ve sevabını arayıp sormazlar da, görünen ayıblara dâir bilgiler isterlerdi.
- Gülü kerevizden ayırd edercesine, inceden inceye, zerreden zerreye nefsin hilelerini tanır, bilirlerdi.
- Sahabenin araştırmacı olanları, kırk kırk yaranları, Peygamberimiz Efendi- 370 miz'in, nefsin hilesi hususundaki beyanları karşısında hayran kalırlardı.
- Bütün putların anası, sizin nefsinizin putudur. Hâriçte görülen putlar, birer yılandır, halbuki nefis putu bir ejderhadır.
- Nefis, çakmak taşı ile demirdir. Put ise, çakmak taşından sıçrayan kıvılcımdır. O kıvılcım su ile söner.

- Kıvılcım söner ama, çakmak taşı ile demir su ile söndürülebilir mi? İnsan oğlu bu ikisi kendisi ile beraber oldukça nasıl emîn olabilir?
- Çakmak taşı ile demirin ateşi, kendi içlerinde gizlenmiştir. Onların içlerine su girmez ki ateşi söndürsün.
- Su, ancak, dışarda bulunan ateşi söndürür. O taşın ve demirin içine nasıl girer?
- Nefsin ve şehvetin sembolü olan çakmak taşı ile demirden, küfrün ve bütün kötülüklerin kıvılcımları sıçrar. Dumanları yükselir.
- Kapdaki, küpdeki su bitse de, nefis çeşmesinin suyu tazedir, kesilmeden akar durur.

- 775 ● Put, testide gizli duran kara sudur. Sen nefsi, bu gizli kara suyun kaynağı bil...
- O yontulmuş put, çamurlu, kirli kara bir sele benzer. Put yontan nefis ise ana yoldaki çeşmedir.
 - Bir taş parçası yüz testiyi kırar. Fakat çeşmenin suyu durup dinlenmeden akar.
 - Put kırmak kolaydır, hem de pek kolay, fakat nefis putunu kırmayı kolay sanmak, bilgisizliktir, bilgisizlik.

- 780 ● Nefsin, her anda bir hilesi vardır ki, onun her hilesi ile isyan denizinde yüzlerce Firavun ile o Firavun'a uyanlar batmadadır.
- Sen, kurtulmak istiyorsan, Mûsâ'nın Rabbi'ne ve Mûsâ'ya sığın. Benliğe kapılıp, firavunluk ederek imanını kaybetme.
 - Ey kardeş! Sen Allah'ın emrine ve azîz Peygamberimizin sünnetine uy da, ten Ebû Cehli'nden ve nefsânî isteklerden kurtul...

Hased

- Hak yolunda yürürken, hased gelir çatar da gırtlığına yapışır, bil ki, bu hasedde şeytanın azgınlığı var.
- 430 ● Şeytan, Hz. Âdem'e hased ettiği için, ona secde etmeğe utandı. Hasedden ötürü, kendini saadetten mahrum kıldı.
- Hak yolunda hasedden daha zor, daha tehlikeli bir geçit yoktur. Gönlüne hasedi sokmayan kişi ne mutlu kişidir.

- Şunu iyi bil ki; bu beden, hased evidir. Ev halkı, bedene âit bütün duygular, idrâk, işitme, görme, takdîr etme duyguları, hased yüzünden kirlenirler, pis bir hale gelirler.
- Beden, hased evidir, ama, Allah, kâmil insanların bedenlerini tertemiz etmiş, arındırmıştır.
- "Evimi temizleyin" âyet-i kerîmesi, vücut ve rûh temizliğini emreder. Gerçi, vücut topraktan yaratılmıştır. Fakat, hakîkatte vücut bir nûr hazinesidir.⁵¹
- İçinde hased bulaşığı olmayan kimseye hased edersen, hile yaparsan, o 435 hased yüzünden gönlüne karartılar çöker, lekelenir.
- Hakk erlerinin ayakları altına döşen, toprak ol, bizim gibi sen de hasedin başına toprak saç.

Anbar ve fare

- Biz, şu dünya anbarında buğday topluyoruz. Fakat topladığımız buğdayları kaybediyoruz.
- Bir gün aklımızı başımıza alıp da, buğdayın böyle azalmasının, kaybolmasının, anbara giren fareden ve onun hilesinden ileri geldiğini anlamıyoruz.⁵²
- Fare, anbarımızı delmiş, anbarımız onun hilesinden harab olmuştur.
- Ey Hakk tâlibi can, önce anbara giren fareden kurtulma çaresini ara, 380 ondan sonra buğday toplamaya çalış.
- Büyüklere büyüğü olan, gönüllere gönül kesilen sevgili peygamberimizin; "Namaz ancak kalb huzuru ile tamam olur." hadisini hatırla da nefsten, yani şeytandan kurtulmak için kalb huzuru ile namaza başla.
- Eğer anbarımızda, hırsız bir fare bulunmasaydı, kırk yıllık ibâdet buğdayı nereye giderdi?

⁵¹ Evimi titizlikle temizleyin diye İbrâhim ve İsmâil'e de kuvvetli bir emir vermiştik." Bakara 125. âyete işâret var.

⁵² Yaptığımız ibâdetlerden, iyiliklerden ve insânî vazifelerden elde edilen sevab, iç rahatlığı, kalb huzuru, buğdaylara benzetilmiştir. Ambar vücut şehrimizin mânevî ambarıdır. Fare; nefsimizin, nefsânî arzuların sembolüdür. Yaptığımız ibâdetlerden mânevî zevk duymazsak, bilmeliyiz ki, gönül ambarına fare düşmüştür. Şeytan; yaptığımız ibâdetleri çalmakta, dolayısıyla bizde mânevî zevk ve feyz bırakmamaktadır. Bu sebeple ibâdet var, fakat huzursuz olduğumuz için mânevî zevk ve feyz yoktur.

- Her gün azar azar da olsa, candan ve sevgi ile yapılan ibâdetlerden, iyiliklerden hâsıl olan iç rahatlığı ve huzur neden gönlümüzde hissedilmiyor?
- Çakmak demirinden bir çok kıvılcım sıçradı. İlâhî aşkla yanan gönül onları çekti aldı.⁵³

- 385 • Fakat karanlıkta gizli bir hırsız var. Kıvılcımları söndürmek için üstlerine parmak basıyor.
- Dünyada mânevî bir çerağ uyanmasın diye, o karanlıktaki hırsız, kıvılcımları söndürüyor.
 - Allah'ım, senin inâyetlerin, merhametlerin bizimle beraber oldukça, şeytandan, o alçak hırsızdan ne korkumuz olur?
 - Sen, bizimle berâber olup, bizi korudukça, ayak altında yüz binlerce tuzak olsa da önemi yoktur.

Bizi etkileyen dalgalar

- 570 • Bizim sözlerimiz, yaptığımız işler, zâhirde, yani dışarda yürüyüş⁵⁴ gibidir. Bâtın yürüyüşümüz, gönül yürüyüşümüz ise göklerin üstüne gidiştir.
- Bedenimiz topraktan yaratıldığı için, bedene âit duygularımız toprağı, sûret âlemini gördü. Can İsâ'sı ise ayağını mânâ deryâsına bastı.
 - Sûret âlemine ve toprağa mensup olan şu kuru beden karada gezebilir. Canın seyri ise mânâ denizinin ortasına ayak basmaktır.
 - Ömür, bazen dağlara tırmanarak, bazen denizleri geçerek, bazen de ovaları aşarak bu toprak âleminde geçti, gitti.
 - Böylece kıymetli ömrünü geçim derdi uğruna, şu madde âleminde harcayıp dururken, mânâ âleminin âb-ı hayatını nerede bulacaksın? Mâsivâ deryâsının dalgalarını yarıp da ilâhî âleme nasıl geçeceksin?

⁵³ İbâdetimizin, iyiliklerimizin meydana getirdiği mânâ kıvılcımını aşkla yanan gönül benimsiyor, alıyor, ondan feyz buluyor. Karanlıktaki hırsız şeytan nefis-i emmâredir. Onları söndürüyor, bize düşmanlık ediyor. Mânevî bir çerağın uyanmasına engel oluyor.

⁵⁴ Hz. Mevlâna *Divân-ı Kebîr*'in 2714 numaralı gazelinde; "Göklerin yolu gönüldedir." diye buyuruyor.

- Şu dünya hayatında karşımıza çıkan, bize çok önemli gibi görünen 575 çeşitli vak'alar, haller, zorluklar, engeller, toprak âleminin dalgaları olup bunlar bizim vehmimizden, anlayışımızın kıtlığından, düşüncelerimizin noksanlığından meydana gelmektedir.
- Halbuki mânâ denizinin, aşk denizinin dalgaları bizim vehmimizi, anlayışımızı, düşüncemizi mahveder. Bizim aklımızı başımızdan ve bizi bizden alır. Bizi kendimizden geçirir, mest eder.
- Mânâ denizinin verdiği mestlik de senin için yetmez, bu tam ve hakîkî mestlik değildir. Sen, bu yarı mestlikte kaldıkça, gerçek mestlikten uzaksın. Bu yarı mestlik yüzünden kör olursun da gerçek mestlik kadehini göremezsin.⁵⁵
- Bu dünyanın dedikodusu, toz gibidir. Gönül aynasını örter. Sen aklını başına al da, bir zaman için susmayı huy edin.

Ârif uyanık iken de dünyaya karşı uykudadır.

- Allah'ım, sen her gece rûhları ten tuzağından azad eder, onları dünyaya âit işlerden, hâtıralardan kurtarırsın.
- Rûhlar, her gece ten kafesinden kurtulurlar da, kimsenin hükmü altında bulunmadan, kimseye hükmetmeden hürriyete kavuşurlar.
- Zindandaki mahbuslar, gece uyuyunca, zindanda bulduklarından 390 habersizdirlar. Yüksek mevkilerde bulunanlar da, refah içinde yaşayan mutlu kişiler de uykuya dalınca her şeylerini kaybederler.
- Uykuda, ne gam, ne kazanmak, ne de kaybetmek endişesi vardır. Ne de şunun bunun hayali vardır.
- Ârif olan zâtın hali, uyanık iken de böyledir. Yâni ârif olan, uyanık iken de dünyaya karşı uykudadır. Cenâb-ı Hakk, Ashab-ı Kehf hakkında da; "Onlar uykuda idiler."⁵⁶ tâbirini kullanmıştır. Bu nasıl olur? deme.
- Onlar gece gündüz dünya hallerine karşı uykuya dalmışlardır, onlar Cenâb-ı Hakk'ın elinde evirip çevirdiği kalem kesilmişlerdir.
- Yazı yazan eli göremeyen kişi, kalemin hareket ettiğini görür de, yazma işini kalemden bilir.

⁵⁵ Ey mü'minler, yaptığınız ibâdetin mesti olmayınız. İbâdetin verdiği gurur, sizin için öldürücü bir zehirdir." Bu meâlde bir hadîs-i şerif var.

⁵⁶ Kehf Sûresi'nin 18. âyetine işâret var.

395 • Halkın hiss uykusuna, tabîi uykuya dalarak, hiç değilse uyuduğu zaman bu âleme gözünü kapasın da dünya hırsından kurtulsun diye, Allah âriflerin halinden misaller vermiş, örnekler göstermiştir.

• Halkın canları, nedeni, niçini olmayan bir sahraya, "Rûhlar âlemine" gider. Rûhları rûhlar âleminde, bedenleri de yattıkları yerde istirahat eder.

• Sonra, ilâhî bir işâretle, bütün rûhları, tekrar ten tuzaklarına getirir, onları iyi ve âdil insan olmaya dâvet eder.

• Vaktaki seherin nûru görünür, felek akbabası altın kanatlarını çıkarır, sabah olur, güneş doğar.

• Sabahın yaratıcısı olan Allah, İsrâfil gibi bütün rûhları alır o ülkeden, rûhlar âleminde şu görünen âleme, sûret âlemine getirir.

• Etrafa dağılmış, yayılmış olan rûhları ten ile, cesed ile bağlar. Böylece bedenleri, tekrar rûhlara hamile yapar, gebe bırakır.

400 • Geceleri insanlar uykuya dalınca can atlarının beden eğerlerini soyar alır. "Uyku, ölümün kardeşidir." hadisinin sırrı budur.⁵⁷

• Fakat sabahleyin tekrar gelmeleri ve tenle ilgilenmeleri için rûhların ayağına uzun bir ip bağlar.

• Bağlar ki gündüz olunca o mânâ âlemi çayırılığında geri gelsinler, tekrar kulluk yükü altına girsinler.

• Keşke Cenâb-ı Hakk, bu rûhu da Ashab-ı Kehf gibi, yahud Nuh'un Gemisi gibi korusaydı da...

• Bu uyanıklık ve idrak tufanından, bu anlayış ve akıl uçurumundan, şu kalbi, şu gözü, şu kulağı kurtarsaydı.⁵⁸

⁵⁷ Şârihlere göre, geceleri, beden eğerinden kurtulan can atının sabah olunca tene geri gelmesini sağlayan uzun ip bir semboldür. Bu uzun ipin vazifesini tene kalan hayvânî rûh görür. Hz. Ali efendimizin; "Rûhlar, bir şua vasıtasıyla bedenlere bağlı kahr-lar." sözü, bu konuya ışık tutmaktadır.

⁵⁸ Bizim mutluluğumuzun sırrı: "Görmemek-işitmek-söylememek"tir. Hz. Mevlâna kendi iradelerini Hakk'ın iradesine veren kişilerin hallerini Ashab-ı Kehf'e benzetmektedir. Bilindiği gibi dinlerini muhafaza için zâlim bir hükümdardan kaçarak mağaraya sığınan, orada 309 sene uykuya dalan, sonra uyanan 7 kişi, bir de köpekleri bulunan Ashab-ı Kehf'in tasarrufları kendilerinden değildi. Onları hareket ettiren, bir halden bir hale değiştiren Allah idi. Mevlâna bunları, ârif insanlara sembol olarak almıştır. Bu gibi kişiler, Hakk'ın iradesinden dışarı çıkmazlar, kötü söz söylemezler. Söylenen kötü sözleri, hakaretleri duymazlar. Kimsenin aleyhinde konuşmazlar. Ölü gibidirler. Kimseye el kaldırmazlar. Hakk'a teslim oldukları için kimseden bir şey beklemezler. Mevki peşinde, şöhrat peşinde, servet peşinde koşmazlar. Yanlış anlaşılmalı: Dünyadan el ayak çekmek, çalışmamak, didinmemek değildir. Kimsenin lütfuna muhtaç olmamak için, ârif herkesten daha çok çalışacaktır. Çalışmaktan başka

• Dünyada bugün bile nice Ashab-ı Kehf vardır ki, belki senin yanı ba- 405 şında, karşındadır.

• Onlara yâr olan dost da, şimdi mağarada onlarla sohbettedir. Fakat senin gözün ve kulağın mühürlü olduğu için bundan sana ne fayda...

(Mesnevi, c. I, 388-406)

Halifenin Leylâ'yı görmesi hikâyesi

• Halife Leylâ'ya dedi ki: "Mecnun'un perişan olmasına, sapıtmasına sebep olan Leylâ sen misin?"

• Sende başka güzellere daha fazla bir güzellik yoktur." Leylâ; "Sen sus, çünkü, sen Mecnun değilsin." diye cevap verdi.

• Kim, şu madde dünyasına daha çok düşkünse ve dünya işlerinde daha çok uyanıksa, o, aslında ötelere habersiz derin uykulara dalmıştır. Mânevî âleme gözleri kapalı olan böyle bir kişinin normal uykusu, daha az kötülük yapacağı için, uyanıklıktan hayırlıdır.

• Eğer, rûhumuz, Allah'a karşı Allah ile uyanık değilse, Allah'tan gafilse, 410 akılla, hisle uyanık oluşumuz, Hakk yolunda bize engel olur, perde olur, bizi ilâhî te'sirden uzak bırakır.

• Yaşayışımız icabı her gün, bir çok kuruntularla, hayallerle örselenmekte, kârımızı zararımızı düşünmekte, eldeki malımızın yok olmasından korkmaktayız.

• Bu yüzden rûhun ne safası kalır, ne neş'esi, ne gücü, ne güzelliği, ne nûru, ne de göklere çıkacak yolu kalır.

• Asıl, uyuyan o gâfildir ki, gönlüne gelen şehvânî duyguları, nefsânî vesveseleri canlandırır, onlarla beraber yaşar. Kapıldığı hayalleri hoşuna gider, onu ümide düşürür, âdetâ onlarla konuşur.

• O, rüyâsında çirkin, iğrenç şeytanı hûri gibi güzel görür de, ona şehvet suyunu döker.

• Nesil tohumunu çorak yere döktüğünü anlayınca uyanır, kendine ge- 415 lir, o vakit de hayâl gözünün önünden kaçar gider.

insan için kurtuluş yolu olmadığını dinimiz emretmektedir. Buradaki ölü gibi olmak, ihtirasları, kötü huyları öldürmek, uyanık iken de çalışırken de dünyaya, dünya isteklerine karşı uykuda olmaktır.

- O zavallıya, rüyâsından arta kalan şey, baş ağrısı, sersemlik, yorgunluk ve bedendeki pisliktir. Ah... O hem var gibi görünen, hem de görünmeyen hayâlden... Ah...
 - Güneşli havada, yüksekte uçan bir kuşun gölgesi, yerde bir kuş gibi uçar görünür.
 - Ahmakın biri de o gölgeyi avlamak ister, güçsüz düşünceye kadar o gölgenin arkasından koşar durur.
 - Arkasına düşüp boşu boşuna koştuğu o gölgenin, havadaki kuşun gölgesi olduğundan, o gölgenin aslının nerede olduğundan o ahmakın haberi yoktur.
- 420 • Bu yüzden o, gölgeye doğru ok atar. Bu uğraşması, gölgeye oklar yağdırması yüzünden ok torbası bomboş kalır.
- Gölgelere ok yağdırması sebebiyle, ömrünün ok torbası boşalır. Gölge avlamak için, hızla ve hararetle koştuğundan ötürü hayatı boş yere harcanmış olur.
 - Fakat, Allah'ın mânevî gölgesi, lûtf u inâyeti o gölge sahibinin dadısı olursa, onu, hayal peşinde koştuktan, gölgeye ok atmaktan kurtarır.
 - Cenâb-ı Hakk'ın gerçek kulu, Hakk'ın mânevî gölgesidir. O, bu âleme âit bütün irâde ve isteklerini terk etmiş, bu âlemde ölmüş, fakat mânâ âleminde dirilmiştir.
 - Fırsatı kaçırmadan ve tereddüde düşmeden, bu âlemde ölmüş, kendini tamamiyle Hakk'a teslim etmiş olan kâmil insanın eteğini tut ki, âhir zamanın, şu bozulmuş dünyanın fitnelerinden kurtulasın.
- 425 • "Allah, gölgeyi nasıl uzattı" âyeti, evliyaya bir nakıştır. Yolu gösteren bir işârettir. Çünkü evliya, velî, Allah güneşinin nûruna delildir, kılavuzdur.⁵⁹
- Bu vâdide, bir kılavuz olmadıkça yola çıkma, Halîl İbrâhim (a.s.) gibi; "Batanları sevmem," de.⁶⁰

Allah'ın kudreti karşısında
bu âlem bir hiçten ibârettir

- Allah, senin gözüne, kendi görüş nûrunu verirse, gözünde bu âlem gibi yüzlerce âlem peydahlanır.

⁵⁹ Furkân Sûresi'nin 45-46. âyetlerine işâret var.

⁶⁰ En'am Sûresi'nin 76. âyetine işâret var.

- Her ne kadar bu dünya, senin nazarında çok büyük ve nihaysiz ise de, bilmiş ol ki, ilâhî kudret karşısında o bir zerre bile değildir.⁶¹
- Gerçekten de bu cihan, sizin canlarınızın hapisanesidir. Siz, asıl kendi yurdunuzun bulunduğu tarafa doğru gidiniz.
- İçinde bulunduğunuz bu cihan sınırlıdır, mahduddur; halbuki öteki hudutsuzdur, sonsuzdur. Bu cihanda görülen nakışlar, şekiller, sûretler, mânâ âleminin önünde perdedir, engeldir.
- Firavun'un yüzbinlerce mızraklık ordusunu, Hz. Mûsâ'nın bir tek asası kırdı, geçirdi.
- Calinus'un yüzbinlerce ilâcı ve doktorluk hüneri, Hz. İsâ'nın ve onun hayat bağışlayan nefesi karşısında faydasız kaldı.
- Câhiliyye devri şâirlerinin yüzbinlerce şiirleri vardı. Bütün bu şiirler, Hakk'ın ümmî bir peygamberine vahy edilen *Kur'ân* karşısında utanç vesilesi oldular.
- Bu kadar üstün ve kudret sâhibi Allah'ın huzurunda, bir kimse, değer 530 bilmeyen âdi bir insan değilse, nasıl olur da can vermez?
- Anlayışlı olmakla, herkesin akıl erdiremediği şeyleri anlamakla insan Hakk'a varamaz. Allah'ın fazlı, keremi ancak kırık kalbleri, yıkık gönülleri arar.⁶²
- Rûh, seni çok yukarlara, göklerin ötelere götürürken sen, su ve balçık tarafına yönelerek, esfel-i sâfiline, aşağıların aşağısına düşmüşsün.
- Bu düşünle, sen kendini, akılların bile kıskandıkları çok üstün bir halden, süfliliğe, aşağının aşağılığı haline düşürmüşsün.
- Şimdi senin bu değişmeni, şu masalda geçen Zühre yıldızına çevrilen kadının değişmesiyle bir mukayese et de gör ki, kendini çok değersiz bir şeyle değiştirmişsin.

- Hırs atını yıldızlara doğru sürmüşsün. Onlara dâir bilgiler elde ediyor, 540 mesafeler ölçüyor, yeni yeni yıldızlar keşf ediyorsun da, kendini keşf edemiyorsun. Meleklerin secde ettikleri Âdem'i tanıyorsun.

⁶¹ Bir zelzele, bir tayfun, bir sel felâketi insanları nasıl perişan ediyor?

"Bir zerre demekse şu semâvata göre arz
Nisbetle beşer, etmelidir kendini yok farz."

⁶² Hadîs: "Ben kalbi kırık kişilerin yanındayım."

• Ey hayırsız evlâd, sen, Âdem'in torunu olduğun halde, ne zamana kadar, bu alçaklığı bir yücelik; bu soysuzluğu bir şeref sayacaksın?

• Ne zamana kadar, bütün dünyayı zabtedeceğim, bütün dünyayı kendimle dolduracağım, diye avunup duracaksın?⁶³

612 • Şunu iyi biliniz ki, ilâhî kudret karşısında bütün mahlûkât, iğne önündeki gergef gibi âcizdir.

• İlâhî kudret gergefe, bazen şeytan resmi işler, bazen insan, bazen sevinç, bazen de gam nakşeder.

• Gergefin eli yoktur ki, elini oynatsın da engel olsun, istemediğini yaptırmasın; dili yoktur ki, yapılandan şikâyet etsin, bir an için olsun, zararından yahut kârından bahsetsin.

615 • Sen bu beytin tefsirini *Kur'ân-ı Kerîm*'den oku. Cenâb-ı Hakk, Hz. Peygamber'e; "Attığın zaman sen atmadın!" diye buyurdu.⁶⁴

• Gerçi görünüşte ok atan biziz, fakat gerçekte, ok atış bizden değildir. Ashında biz yayız, yayı çekip oku atan Allah'tır.

• Yanlış anlaşılmasın... Bu söylenilen sözler cebir değildir. Allah'ın Cebbâr isminin tecellîsidir. Cebbâr isminin anılması da Hakk'a yalvarmak, yakarmak ve niyâz içindir.

Topraktan yaratılan Âdem bilgi ile yüceldi.

• Topraktan yaratılan Âdem, Allah'tan öğrendiği ilimle yedi kat göğü aydınlattı.

• Hak ve hakîkate şüpheye düşen şeytanın körlüğüne rağmen o mânen yüceldi de, melekleri geride bıraktı.⁶⁵

⁶³ "Dünyayı kendimle dolduracağım." demek; "Dünyayı kendi yaptıklarımla, kendi icâd ettiğim eserlerle dolduracağım." demektir.

⁶⁴ Enfâl Sûresi'nin 17. âyetine işâret var.

⁶⁵ Bu beyit Hz. Mevlâna'nın şu meâldeki rubâisini hatırlattı: "Topraktan yaratılmış olan şu tenimiz, gökyüzünün nûrudur. Hakîkate varmak, Hakk'ı aramak hususundaki canlılığımızı, çevikliğimizi, melekler kıskanır. Mânâ üstünlüğümüze, rûhî temizliğimize hased ederler. Bazen de beşerî zaafımızdan, kötülüklerimizden şeytan bile kaçır."

• Altı yüz bin yıllık bir zâhid, şeytanın ağzını bir buzağı ağzı gibi bağladı.

• Böylece onun din bilgisi sütünü emmesine, o yüce ve sağlam köşkün 1015 etrafında dönüp dolaşmasına engel oldu.⁶⁶

• Ledün ilminden, o yüce ilimden süt emmesinler, nasib almasınlar diye yalnız zâhire itibar eden duygu ehlinin bilgileri kendilerine ağız bağı olmuştur.

• Şu bir damlacık gönüle, öyle bir inci düştü ki, Allah, o, inciye denizlere de, göklere de vermedi.

• O incinin bilgini ve adalet sahibi olmak birer mânevî vasıftır. 1025

• Onları bir yerde bulamazsın, onlar önde, ardda da değildir.

• Onlar, ötelerde, mekânsızlık âleminde parıldarlar, oradan ten âlemine düşerler, can güneşi gökyüzüne sığmaz ki.⁶⁷

• Bu bilgi, bu hüner yüzündendir ki, denizlerde, dağlarda, ovalarda bulunan bütün yaratıklar, insana karşı âciz kaldılar, çaresiz hale düştüler. 1031

• Kaplan da, arslan da, insandan fare gibi korkar. Timsah da, onun yüzünden coşmuş, köpürmüştür, deniz de. İnsandan bunların ikisinin de ödü patlamıştır.

• Yine insan korkusundandır ki cinler, periler sahillere sığınmışlar, her biri, bir gizli yere saklanmışlardır.

• Bu yüzden insanoğlunun gizli düşmanı çoktur. Durumu anlıyarak, çekingen ve ihtiyatla hareket eden kişi, akıllı kişidir.

• Allah'ın bizim nazarımızdan gizli tuttuğu, nice çirkin, güzel mahlûkâtı 1035 vardır ki onlar her an gönül kapısını çalar dururlar.⁶⁸

⁶⁶ Sağlam Köşk: "İlâhî sevgi" ve "Ledün ilmi"nin sembolüdür.

⁶⁷ Şeyh Gâlib Hazretleri:

"Bir şülesi var ki şem-i cânın
Fânusuna sığmaz âsumanın"

dediği zaman acaba Mevlâna'nın bu beytinden mi ilhâm aldı?

⁶⁸ Şehvet duyguları, şeytânî vesveseler, nefsanî hatıralar, kin, nefret, kıskançlık zaman zaman gönül kapısını çalarlar. İçeri girmek isterler. Bazen de, ilâhî ilhamlar, rahmanî duygular, bizi mânen uyandırmak için gönül kapımıza gelirler. İbn-i Mes'ud (r.a.)den şu anlamda bir hadîs rivâyet edilmiştir: "Gerek şeytan ve gerekse melek tarafından insana bir fikir, bir ilham gelir. Bu sebeple kendi gönlümüzde, hayra dâir bir

- Yıkanmak için dereye gidersen, su içindeki dikenin sana zararı dokunur.
- Her ne kadar, diken, aşağılarda suyun dibinde gizlenmiştir, görülmemektedir. Ama batınca, suda diken olduğunu anlarsın.
- İçimize doğan, bizi rahatsız eden şeytânî düşünceler, hayâller, vesveseler kalbimize batan, görünmez dikenlerdir. Bu dikenler, bir kişiden değil, binlerce kişiden gelip kalbimize batmaktadır.
- Sabr et, hislerin değişsin, gönül gözün açılsın da onları gör, gör de müşkillerin hallolsun.
- O vakit kimlerin sözlerini dinlememiş, kimleri kendine baş edinmiş, yol gösterici sanmışsın. Anlarsın...

Sûret ve mânâ = Kabuk ve öz

- 710 • Ey şekle, sûrete tapan, git de mânâyı elde etmeğe çalış, çünkü mânâ, sûretin kanadı gibidir.⁶⁹
- Mânâ ehli ile düş kalk da, onlardan hem lûtuflar, ihsanlar elde et, hem de mânevî güç kazan, ilâhî muhabbetle genç ve dinç kal.⁷⁰
 - Şu, ten içinde bulunan rûh, mânâdan, aşktan habersiz ise, o, kın içindeki tahta kılıç gibidir.
 - O tahta kılıç, kınında buldukça, görünüşte kıymetli, işe yarar sanılır, dışarı çıkınca, ancak yanmaya yarar.

teşvik bulursak, bunun melekten geldiğini bilmeli 'Elhamdülillah' demeli, şerre dâir bir fikir bir duygu gelirse, bu duygunun şeytandan geldiğini anlayarak 'Eûzü' çekmeli ve şeytanın şerrinden Allah'a sığınmalıyız."

Kâşânî Hazretleri de *Tâyye Şerhi*'nde şunları yazıyor: "Akl-ı meâd, melek-i mukarreb bunlar bizi Allah'a dâvet eder. Kalbimize hidâyet yolunu açar, rûh ufkumuzu genişletir. Akl-ı meâş ise, bizi dünya işlerine doğru çeker götürür. Bize Allah'ı unutturur. Ceddimizin yâni Hz. Âdem'in cennetten kovulmasına sebep olan şeytan, bu dünyada da bizim peşimizi bırakmaz, bizi nefsânî arzuların meyvelerini yemeğe teşvik eder de, iç rahatlığından, huzur cennetinden uzaklaştırır."

⁶⁹ Mânâyı, "ilâhî ma'rifet" diye târif etmişlerdir. Sûret, dış görünüş, kabuktur. Mânâ, rûhdur. "Allah sizin sûretinize ve amellerinize bakmaz, belki kalblerinize ve niyetlerinize bakar." hadîs-i şerîfi öze inmeyi, şekle bağlanıp kalmamayı emretmektedir. Şekle bağlı kalan ibâdetin makbul olmadığını haber vermektedir.

⁷⁰ Mânâ ehli olanlar, ilâhî muhabbetle yaşayanlar, kalblerinden dünya hırsını, hasedi, kini, nefreti çıkarıp atanlar huzur içinde, sağlıklı yaşarlar. Çekişmelerden uzak kalırlar, bu yüzden de fizikî bakımdan dünya ehlinde daha geç çöküntüye ma'rûz kalırlar.

- Tahta kılıçla, sakın savaşa gitme, önce onu, bir gözden geçir, onun ne olduğunu anla ki, işin ağlayıp, inlemeğe varmasın...
- Eğer o tahtadan ise, git, başka bir kılıç ara. Eğer elmastan ise, sevine- 715 rek, oynayarak ileri atıl.⁷¹
- Elmas kılıç, velilerin silâhlığındadır. Onları görmek size kimyadır. Mânevî güçtür.
- Bütün bilgi sahiblerinin, âriflerin hepsi de; "Âlemlere rahmet olan gerçek bir bilgin vardır." demişlerdir.⁷²
- Nar alacak isen, gülen, çatlamış nar al ki, o gülüş, sana içindeki dânelardan haber versin.
- Ârifin gülüşü, ne mübârek gülüştür ki, o gülüş, can kutusundaki inci gibi ağızdan gönül gösterir.
- Mukallidin, sahte şeyhin gülüşü, lâlenin gülüşü gibi uğursuzdur. Ağ- 720 zını açınca, içinin siyâhlığı görünür.
- Gülen nar, bağı, bahçeyi de güldürür. Âriflerin sohbeti, seni de ârifler arasına katar.
- Sen, kaskatı bir taş veya mermer parçası olsan, bir gönül sahibine erişebilirsen cevher olursun.
- Temiz erlerin sevgisini gönlüne yerleştir. Âriflerin muhabbetinden başka bir şeye gönül verme.
- Ümitsizlik tarafına gitme, ümid kapıları vardır. Karanlıklar semtine varma, güneşler parlamaktadır.

- Gönül seni gönül ehlinin, âriflerin mahallesine doğru çeker, ten ise se- 725 ni su ve çamur hapsine koymak ister.

- Aklını başına al da, bir gönül arkadaşının sohbeti ile gönlüne gıda ver. Git, ikbali, mânevî gücü, bir ermişten, bir ikbâl sahibinden iste.

- Ey sûrete, şekle tapan kişi, ne zamana kadar, sûrete tapıp duracaksın? Senin mânâsız canın, sûretten kurtulmadı gitti.

- Eğer insan, şekli ile sûreti ile insan olsaydı; Hz. Ahmed (s.a.v.) Efendimiz ile Ebû Cehil bir olurdu, aralarında fark olmazdı.

⁷¹ Başka bir kılıç aramak, sembolik bir mânâ taşımaktadır. Kılıç rûhun sembolü olduğuna göre, rûh nasıl değiştirilir? Nerede bulunur? Elmas kılıç velilerin silâh deposundadır. Onların sohbeti ve himmeti ile tahtadan olan kılıç, elmas gibi keskin olabilir.

⁷² Âlemlere rahmet olarak gönderilen" Peygamber Efendimizi hatırlatıyor. Enbiyâ 107.

- Duvara yapılan adam resmi de, adama benzer. Dikkatle bakarsan görürsün ki onun hiç bir eksikliği yoktur.
- O parlak resimde can yoktur. Sen git de, o az bulunur inciyi ara.⁷³

Bir yahudi pâdişahın,
kucağında çocuğu bulunan bir anneyi getirtip,
çocuğunu ateşe atırması,
çocuğun ateş içinde dile gelerek;
halkı ateşe atılmaya teşvik etmesi.

- Yahudi pâdişahi, kucağında çocuğu bulunan bir kadını, putun önüne getirtti. Ateş alev alev yanıyordu.
 - Çocuğu anasının kucağından aldı, ateşin içine attı. Kadın korkusundan imandan çıkacak gibi oldu.
- 785 • Puta secde etmek istedi. Tam bu sırada, çocuk ateşin içinden; "Anne ben ölmedim." diye seslendi.
- "Sen de buraya gel, anneciğim, gerçi ben görünüşte ateş içindeyim ama... Burada iyiyim, hoşum.
 - Bu ateş, hakikati örten, göstermeyen bir göz bağıdır. Aslında bu ateş, mânâ yakasından başını çıkararak bir rahmettir, bir lûtuftur.
 - Anne, korkma, ateşe atıl, ateşe gir de, Hakk'ın iyiliğini, ihsanını gör. Has kullarının zevk ve safasını seyret.
 - Su gibi görünen, fakat aslında yakıcı bir ateş âlemi olan şu dünyadan çık da, ateşe benzeyen, ateş gibi görünen suya dal.
- 790 • Anne korkma, ateşe gir de, ateş içinde yâsemînler, güller, serviler bulan Hz. İbrâhim'in sırlarını gör.
- Ben de senden doğmayı ölüm sanmıştım, senden ayrılacağım diye pek çok korkmuştum.

⁷³ Bu bölümün birinci 710 numaralı beytini şerh ederken Sarı Abdullah Efendi merhûm, Farsça bir nazım koymuş. Nâzımının kim olduğunu bildirmediği bu güzel şiirden bir iki beyti tercüme ederek sayın okuyucularıma armağan ediyorum: "Ey Hakk tâlibi, sûrete, şekle, görünüşe bağlanma. Kendini bulmaya, benlikten kurtulmaya çalış. Dışa bakma. Öze bak. Sûretten kurtulur, mânâyâ varırsan, Hakk'ı bulmuş gibi olursun. Sûret, nişansız izsiz olan gerçek varlığa perde olmuştur. Bu perde bir puttur. Sen onu kaldır, at. Sen şekle, benliğe kapılarak İblis'in yolunda değil, âriflerin yolunda yürü. Bu yolda benliksiz, hilesiz ol. Çünkü senin yaratılışında kâfir nefis de vardır. O gittiğin yolda seninle berâberdir." *Mesnevî Şerhi*, Sarı Abdullah Efendi, c. I, s. 455.

- Fakat doğunca, pis, daracık bir zindandan kurtuldum. Günün ışığına çıktım. Havası hoş, rengi güzel bir dünyaya geldim.
- Şimdi de şu ateş içinde rahatı, huzuru bulunca, dünyayı bir ana rahmi gibi yaşanılmaz bir yer olarak görmekteyim.
- Bu ateşin içinde öyle bir âlem gördüm ki, her zerresinde İsâ nefesi var, her zerresi bir ölü diriltebilir.

- 795 • Ateş içinde gördüğüm dünya, şekil, sûret itibârı ile yok, fakat kendisi ve hakikati var. Halbuki içinde bulunduğumuz var gibi görünen dünyanın şekli ise, sebatsız, bir kararda durmaz.
- Anne, annelik hakkı için gel, ateşe gir de, bu ateşte, ateşlik, yakıcılık olmadığımı gör.
 - Anne gel, ateşe gir, devlet, saadet geldi. Gel ateşe gir de, devleti, saadeti elden kaçıрма...
 - Ben sana acıyorum da, o yüzden, seni ateşe çağırıyorum. Yoksa neşemden seni düşünmeye vaktim yok.
- 800 • Anne gir ateşe, başkalarını da çağır. Çünkü Allah, ateş içinde ni'met sofrası kurmuştur.
- Ey Müslümanlar, hepiniz gelin, ateşe girin, iman zevkından başka her şey azabdan ibârettir."⁷⁴

(*Mesnevî*, I, 783-801)

⁷⁴ Bediüzzaman Firûzanfer'in eserinde yazıldığına göre daha evvel geçen taassub yüzünden hıristiyanları yok etmek isteyen bir yahudi pâdişahın soyundan gelen başka bir yahudi pâdişahi da, İsâ dinini ve ona bağlı olanları yok etmek ister. Bir ateş yaktırır. Yanı başına da bir put diktirir. Herkesi bu puta secde etmeğe çağırır. Secde edene dokunmaz, secde etmeyi ateşe atırır. Derken bir kadını da alev alev yanmakta olan ateşin başına getirirler ve çocuğunu alıp ateşe atarlar. Kadın can korkusu ile, imanından dönecek iken, çocuk ateş içinden bağırarak başlar. "Korkmayın, ateş yakmıyor, gelin, ateşe girin, burası çok hoş." diye onları ateşe çağırır. Halk bu mu'cizeyi görünce, kendilerini ateşe atarlar. Ateş onları yakmaz. Pâdişah kızar, ateşe çıkışır, onu kınamaya başlar. Ateş de dile gelerek yahudi pâdişahına cevab verir, der ki: "Ben bir emir kuluyum. Allah emretmedikçe kimseyi yakmam." Derken ateş alevlerini artırır, etrafa yayılır. O zâlim pâdişahi da, ona uyanları da yakar, kül eder." *Mesnevî Mehzâları*, Firûzanfer.

Hz. Mevlâna'nın bu hikâyeyi alarak, bu hikâyeden ne hakikatler çıkardığı, görünen dünya ile görünmeyen dünyanın, sûret ile sıfatın nasıl karşılaştırıldığı görülmektedir. Böylece Hz. Mevlâna anlatmak istediği konuları açıklamak için nereden olursa olsun misaller alarak, hikâyelerle o konuları câzib şekle sokarak Hakk âşıklarına sunmaktadır. Hikâyede anlatılan zâlim Yahûdî pâdişahının Zû-Nuvas adında biri olduğunu yazarlar da var.

Muhammed (s.a.v.)'in mübârek adını
alay ederek anan kimsenin
ağzının çarpık kalması

- 812 ● Birisi Peygamber Efendimizin mübârek adını alay ile ağzını eğerek söyledi de bu yüzden, o kötü niyetli kişinin ağzı çarpıldı ve öyle kaldı.⁷⁵
- Sonra yaptığından utandı, pişman oldu da; "Ey ilâhî bilgilere, ledün ilminin lütuflarına mazhar olan Muhammed, beni afvet..." diye yalvardı.
 - "Ben bilgisizliğim yüzünden seninle alay ettim. Halbuki asıl alay edilecek kişi benmişim."
- 815 ● Allah, birisinin perdesini yırtmak, ayıbını ortaya dökmek isterse, onun gönlüne, temiz kişileri kınama isteği verir.⁷⁶
- Allah, bir kimsenin de ayıbını örtmek isterse, o kişi nefis yüzünden kirlenmiş, günahlara, ayıblara bulanmış insanların bile ayıplarını görmez, söylemez olur.
 - Allah bize yardım etmek dilerse, gönlümüze yalvarma, ağlayıp inleme isteği verir.
 - Allah aşkıyla ağlayan göz, ne mutlu gözdür. Allah aşkı ile tutuşup yanan gönül ne mübârek bir göndür.
 - Her ağlamanın sonu, gülmektir. Bu sebeptir ki her hadisenin sonunu gören kişi mutlu ve kutlu bir kuldur.
- 820 ● Nerede akarsu varsa, orada yeşillik vardır. Nerede göz yaşı dökülürse, oraya rahmet gelir, merhamet olur.
- Bostan dolabı gibi inleyerek gözlerinden yaşlar saç da, can bağında yeşillikler bitsin.
 - Göz yaşı istiyorsan, gözü yaşlı olanlara acı. Acınmak, merhamete kavuşmak arzu ediyorsan, zavıflara, zavallılara merhamet et.⁷⁷

⁷⁵ Bu şaşkın adamın adı, sonradan Emevî halifesi olan Mervan'ın babası ve Peygamber Efendimiz'in de komşusu Hakem ibn Ebi'l-As idi.

⁷⁶ *Mesnevî-i Şerif*'in V. cildinin 15 numaralı beytinin mânâsı aynen şöyle: "Dünyamızı aydınlatan güneşi çekiştirmek, onda kusur aramak, benim iki gözüm de kördür, karanlıktır, çirpildir diye kendini çekiştirmek, kendini kötülemektir."

⁷⁷ "Çalış gamginleri şâd etmeğe, şâd olmak istersen Sevidir kalb-i nâsı gamdan âzad olmak istersen."

Sebeplerini feleğin çektiğini sanma.

- Kederlendinse, kalbinde gam hissettinse, tevbe istiğfar et, Allah'tan bağışlanmamı dile, çünkü gam, Allah'ın izni ile gelir, yaptığı işi Allah'ın emri ile yapar.
- Allah dilerse, gamın tâ kendisi neşe olur. Ayak bağının tâ kendisi de âzadlık kesilir, hürlüğe sebep olur.⁷⁸
- Her şeyin aslı sayılan, dört unsur (hava, toprak, ateş, su) bunlar birer emir kuludur. Bunlar bana karşı, sana karşı ölüdür. Fakat Hakk'la diridirler.⁷⁹
- Ateş, Hakk'ın huzurunda dâima ayakta emir beklemektedir. Âşık gibi, gece gündüz alevleri ile kıvranıp durmaktadır.
- Çakmak taşını, demire vurduğun zaman çıkan kıvılcım, senin vuruşuyla değil, Allah'ın emri ile dışarıya ayak basmaktadır.
- Ey Allah'ın iyi kulu, taş ile demir, kıvılcımın doğmasına, meydana gelmesine sebeptir ama, sen, daha yukarısına, bunun da üstünde olan sebebe bak.⁸⁰
- Çünkü Allah bu sebebi başka bir sebepten meydana getirmiştir. Hakîkî bir sebep olmadıkça, zâhîrî bir sebep kendiliğinden nasıl ortaya çıkar.
- Peygamberlere yol gösteren hakîkî mânevî sebepler ise, bu zâhîrî sebeplerden çok üstündür.

⁷⁸ Sana, gam elçisi gelince, onu tanıdık aziz bir dost gibi kucakla, bağrına bas. Şunu iyi bil ki, dünyada gamdan daha mübârek, daha kutlu bir şey olamaz. Onun karşılığı sonsuzdur." *Dîvân-ı Kebîr*, nu: 2679.

⁷⁹ İsrâ Sûresi'nin 44. âyetinde olduğu gibi *Kur'ân-ı Kerîm*'de bir çok âyetlerde, göklerde ve yerlerde bulunan her şeyin Allah'ı tesbih ettiği bildirilmektedir. Tesbih için bütün varlıkların diri olması gerekir. Bu günün müsbet ilmi de her maddenin atomunun bir çekirdek etrafında hızla döndüğünü ortaya koymuştur. Canlı olmayan nasıl dönebilir? Mevlevî evradında bulunan şu cümleleri dikkatle okursak bu beyitlerin ifade buyduğu hakikat daha iyi anlaşılır: "Allah'ım, gecenin karanlığı, gündüzün aydınlığı, güneşin ışıkları, ayın nûru, suların şırıltıları, ağaçların hışırtısı, gökteki yıldızlar, yeryüzünde topraklar, dağların kayaları, çöllerdeki kumlar, denizlerin dalgaları, denizlerde ve karalarda yaşayan bütün hayvanlar, bütün varlıklar hepsi hepsi seni tesbih etmektedirler."

⁸⁰ Hz. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'de bu konuya çok temas eder. Meselâ VI. cildin 1751 numaralı beytinde aynen şöyle buyurur: "Sebepleri meydana getireni bulurum ümidi ile, ben, sebepler kervanlarının yollarını kesmedeyim."

845 ● Bu sebebi iş görür hale getiren, o sebeptir. Bazen de o hakikî sebep, zâhirî sebebi iş gördürmez hale sokar. Bu zâhirî sebeplere akıllar mahremdir. Hakikî sebeplerin mahremi ise peygamberlerdir.⁸¹

● Şu Arapça olan "sebeplere" kelimesinin Farsça karşılığı "resen" olup, bunun Türkçesi de "ip"tir. Bu sebepler ipi, bu dünya kuyusunda işe yarar.

● Kuyu çıkırığının dönüşü, ipin sarılıp çözülmesine sebeptir. Ama, asıl çıkırığı döndüreni görmemek kötü bir şeydir.

● Dünyadaki şu sebep iplerini sakın ha sakın, şu başı dönmüş felekten bilme.

850 ● Bilme de, felek gibi eli boş, başı dönmüş bir halde kalma, özsüzlükten çıra gibi yanma...

● Gerekirse Hakk'ın emri ile rüzgâr ateş olur. Aslında onların her ikisi de, Hakk'ın şarabıyla sarhoş olmuşlardır.

● Evlâdım, baş gözü ile değil de gönül gözü ile bakacak olursan, su gibi latîf olan hilmin ve ateş gibi yakıcı olan hiddetin de Hakk'tan olduğunu görürsün.

● Eğer rüzgârın canı, Hakk'ı bilmeseydi, tanımasaydı, Âd kavmini, Allah'a inananlardan ayırt edebilir mi idi?⁸²

(Mesnevî, c. I, 836-853)

Hûd (a.s.) zamanında Âd kavmini helâk eden rüzgârın hikâyesi

● Hûd Peygamber mü'minlerin buldukları yerin etrafına bir çizgi çizmişti. Şiddetli rüzgârlar, oraya gelince yumuşuyor, hafif ve hoş bir şekilde esiyordu.

⁸¹ Akıllar mahremdir demek, akıllar o sırrı bilir, anlar, bu zahiri sebeplere kapalı değildir. Şöyle ki: Ateş aslında yakıcı değil. Allah'ın izniyle, onun koyduğu fizikî kanun gereğince yakar. İnsanın karnını ekmek vasıtasıyla Hakk doyurur. İlâç devâ, şifâ vermez, Allah şifâ verir. Zehir öldürmez, zehir Allah'ın emri ile öldürür.

⁸² Âd Kavmi Arabistan'da Yemen'in Ahkaf denilen kısmında otururlardı. Hûd Peygamber bunları imana dâvet etti. Hûd Aleyhisselâm'ın dâvetini kabul etmeyenler yedi gece, sekiz gün şiddetle esen bir rüzgârla helâk oldular. Şiddetli rüzgârların estiği zamanda Hazret Hûd kendine inananları bir araya toplamış, onların etrafına bir dâire çizmiş, kasırgo o dâireye gelince, bahar rüzgârı gibi latîf latîf esermiş.

● O çizginin dışında kalanların hepsini havaya kaldırıyor, havada param 855 parça ediyordu.

● Tıpkı bunun gibi Şeybân-ı Râ'î Hazretleri de, koyun sürüsünün etrafına belirli bir çizgi, bir hat çekmişti.⁸³

● Cuma günleri, namaz vakti gelince, kurtlar sürüye saldırmaları diye böyle yapardı.

● Hiç bir kurt, o çizgiden içeri girmezdi, hiç bir koyun da, çizgiden dışarı çıkmazdı.

● Allah adamının çizdiği çizgi, kurdun da, koyunun da hırsını, hevasını bağlamıştı.

● Böylece ecel rüzgârı da, âriflere, Yusuf(a.s.)'in gömleğinin kokusu 860 yahut gül bahçesinden gelen rüzgâr gibi yumuşak, güzel eser.

● Ateş, İbrâhim(a.s.)'a dış geçiremedi. Çünkü o, Hakk'ın sevgilisi, seçkin kulu idi. Onu nasıl ısırabilirdi?

● Din ehli de, şehvet ateşi ile yanmaz. Din ehli olmayanları ise, o ateş alır, tâ yerin dibine götürür.

● Allah'ın emri ile kabaran deniz dalgaları, Hz. Musa'nın adamlarını tanıdı, Kıbtîlerden ayırt etti.

● Hakk'ın fermanı gelince yer, Karûn'u altınları ve tahtı ile beraber aldı içine çekti, yuttu.

● Su ile toprak İsâ (a.s.)'ın nefesinden feyz alınca, kol kanat açtı, bir kuş 865 olup uçtu.⁸⁴

● Senin Hakk'ı tesbih edişin, aslında sudan ve topraktan yaratılmış vücudunun bir buharı, bir nefesidir. Ancak, bu nefes gönülden gelince, cennet kuşu gibi kanatlanır, yükselir.

● Tûr Dağı, Musa (a.s.)'ın nûrundan aşka geldi, oynamaya başladı, olgun bir sûfî oldu, hatadan, noksandan kurtuldu.

● Dağın aziz bir sûfî olup oynaması şaşılacak bir şey değildir. Mûsâ'nın teni de aslında Tur Dağı gibi toprak değil mi idi?

⁸³ Şeybân-ı Râ'î, İmam Şâfiî ile çağdaş bir veli. Mısır'da yaşamış. Çobanlık yaparmış. İmam Şâfiî bu çoban velinin huzurunda diz çökerek bir talebe gibi oturur, ona sualler sorarmış. Bu duruma hayret edenlere Şâfiî hazretleri; "Ben kitap ilmini biliyorum, O Allah ilmini biliyor." dermiş.

⁸⁴ A'raf Sûresi'nin 49. âyetine işaret var.

Arslan ve av hayvanları

- 900 ● Hoş bir vâdide bulunan av hayvanları, arslanın korkusundan huzursuzluk içinde idiler.
- Çünkü arslan, zaman zaman pusudan çıkıyor, hayvanlardan birini kapıyordu. Bu yüzden o vâdi, onların hoşlarına gitmez bir yer olmuştu.
 - Hayvanlar, hileye baş vurdular. Arslanın yanına geldiler, ona dediler ki: "Biz sana her gün, ne yiyecek isen, getirir, veririz, seni doyururuz.
 - Bundan sonra avlanmaya çıkma, pusuya yatıp, bir av peşine düşüp bizi ürkütme ve bu otlağı, bu vâdiyi bize zehir etme..."
 - Arslan, hayvanlara dedi ki: "Sizden hile değil de vefâ görsem, dediğiniz doğru ama, ben şundan, bundan çok hile gördüm, çok ağzım yandı.
- 905 ● Ben insanların yaptıkları işlerden, ettikleri hilelerden helâk olmuşum. O yılanlar, o akrepler tarafından çok ısırılmışım.
- İçimde pusu kurmuş olan nefis ise, hilede, kin gütmeye insanlardan fenâ, beter.
 - Benim kulağım, 'Gerçek mü'min bir yılan deliğinde iki kere sokulmaz' hadisini işitti ve Peygamberin bu sözünü canla, gönülle kabul etti."
 - Hepsisi de; "Ey her şeyden haberi olan hakîm! Sakınmayı bırak, çünkü sakınmak, insanı kader hükmünden kurtaramaz." dediler.
- 912 ● Arslan dedi ki: "Evet, kader hükmüne uymak, Allah'a tevekkül etmek yol göstericidir, ama sebeplere baş vurmak da Peygamberin sünnetidir.
- Hz. Peygamber, yüksek sesle buyurmuştur ki: 'Devenin dizini tevekkül ile bağla...'
 - 'Çalışıp kazanan Allah'ın sevgilisidir' hadisini dinle, tevekkül edeceğim diye sebeplere sarılmakta tenbellik etme."
- 915 ● Hayvanlar, arslana dediler ki: "Rızık için çalışıp kazanmak halkın itikâd, inanç zayıflığındandır. İnsanların kazançları, hırsırları miktarınca elde ettikleri riyâ lokmasıdır.
- Gökten yağmur yağdıran Allah'ın, rahmeti ile ekmek vermeğe de gücü yeter."
 - Arslan dedi ki: "Evet dediğiniz doğrudur. Fakat Allah, ayağımızın önüne de bir merdiven koymuştur.
- 930 ● Dama basamak, basamak çıkmak gerek. Burada cebrî olmak, her şeyi Hakk'tan bilmek, ham bir ümiddir.

- Ayağın varken, kendini nasıl total edersin? Elin varken pençeni yapma gücünü nasıl gizlersin?
 - Efendisi kölesinin eline beli verince, söz söylemeden, efendinin ne demek istediği anlaşılır.
 - Bele benzeyen el de, Hakk'ın bir işâretidir. Çalışmamız için bize verdiği bir emirdir. İşin sonunu düşünme gücümüz ise, onun sözleri, buyruklarıdır. Her şeyi, çalışmamıza bir sebeptir."
- Hayvanların hepsi de, arslana bağıra bağıra dediler ki: "Sebepten tohum- 948 larını eken o harîsler..."
- Yüz binlerce kadın ve erkek, sebeplere baş vurdukları halde, ne diye zamanın faydalarından birisini elde edemediler?
- Dünya kurulalıdan beri, yüzbinlerce devirler içinde, sayısız insanın ağ- 950 zı ejderha gibi açıldı.
- O akıllı ve bilgili insanlar, öyle hilelere baş vurdular ki, hilelerinden dağlar bile yerinden koptu.
 - Bunca tedbirlerine rağmen, gerek ava giden kişilerin, gerekse çeşitli işlerde hırsıyla çalışanların ellerine, ezelde verilen kismetten başka bir şey geçmedi.⁸⁵
 - Bütün bu uğraşan, didinen insanların hepsi de tedbirlerinden, çalışmalarından âciz kaldılar, bir şey elde edemediler, sonra da Allah'ın emri ve takdiri ne idi ise, o oldu.
- Ey tanınmış kişi, kazanmayı bir addan başka bir şey bilme, ey hilekâr, 955 senin bu hileli çalışmalarını da, bir vehimden başka bir şey sanma."
- Arslan; "Evet." dedi. "Tevekkül doğrudur. Fakat, bir de peygamberle- 971 rin ve müminlerin çalışmalarına bak.
 - O mübârek insanlar, türlü cefâlar, mihnetler çektilerse de yılmadılar, Allah, onların uğraşmalarını, didinmelerini boşa çıkarmadı.
 - Onların tedbir ve çare aramaları, her zaman hoş ve latîf oldu; zâten güzelden ne gelirse güzeldir.
 - Onların tuzakları, göklerin mânâ kuşunu yakaladı. Çalışmaları yardımı ile onlar, noksanlardan kurtuldular, tamamiyle kemal mertebesi buldular.
- ⁸⁵ Merhûm Şeyh Gâlib Hazretleri bir şiirinde:
"Ne zaman ki bezm-i canda buluşuldu kâle-i kâim
Bize hisse-i muhabbet dil-i pâre pâre düştü." diye yazar.

- 975 ● Ey mânâ yolunun isteklisi, ey Hakk âşığı, gücün yettikçe peygamberlerle, velilerin yolunda bulunmaya çalış."
- 992 ● Arslan, bu çeşit bir çok deliller getirdi. O cebrîler, yâni av hayvanları, arslanın cevaplarını dinleyip kandılar.
- Tilki, ceylan, tavşan, çakal cebrîliği bıraktılar, dedi-koduyu kestiler.
 - Bu alış verişte ziyana düşmemek için, kükremiş arslanla anlaşmaya vardılar.
- 995 ● Her günün payı zahmetsizce arslana gidecekti. Bu sûretle onun da başka bir isteği olmayacaktı.
- Her gün kur'a, hangi hayvana düşerse, o hayvan, pars gibi koşup, arslanın yanına gidecekti.
 - Bu ölüm kadehi, bu kur'a döne dolaşa tavşana, gelince, tavşan; "Bu cefâ daha ne vakte kadar sürüp gidecek." diye bağırdı.
 - Hayvanlar dediler ki: "Bunca zamandır, biz, ahdimizde vefâda bulduk, sözümüzde durduk, bu uğurda canlarımızı fedâ ettik.
 - Ey inatçı tavşan, bizim adımızı kötüye çıkarma, haydi, çabuk yürü git, arslan incinmesin..."
- 1000 ● Tavşan; "Dostlar, kızmayın, bana mühlet verin de hilemle, ona oyun oynayacağım, oyunla, siz de belâdan çıkın kurtulun." dedi.
- "Mühlet verin de, hilemle canınız eman bulsun, bu can kurtaracak hilem, oğullarınıza miras kalsın, söylensin dursun."
- 1005 ● Hayvanlar, tavşana dediler ki: "Bizim sözümüze kulak ver, tavşan olduğunu unutma, haddini aşma..
- Bu ne biçim lâf? Senden daha iyi, daha güçlü olanlar, bu sözü hatırlarına bile getirmediler.
 - Sen, ya gurura kapıldın, yahut da başımıza gelecek bir kaza var. Yoksa böyle bir söz, senin gibi bir âcize, bir zavallıya nasıl yaraşır?"
 - Tavşan; "Dostlar!" dedi. "Bu sözleri bana Allah ilhâm etti. Bu yüzdendir ki, benim gibi âciz ve zavallı bir mahlûkta, kuvvetli bir fikir ve bir kurtuluş tedbiri hâsıl oldu."
 - Cenâb-ı Hakk'ın bal arısına öğrettiği hüner ve ma'rifet ne arslanda vardır, ne de yaban eşeğinde...
- 1010 ● Arı, taze balla dolu petekler yapar, Allah, o bilginin kapısını ona açmıştır.

- Allah'ın ipek böceğine öğrettiği hüneri, hangi fil bilir?"
- Ondan sonra, hayvanlar; "Ey çevik tavşan!" dediler. "Aklında ne varsa, 1041 ne düşünüyorsan onları söyle, ortaya koy.
- Sen cüssene bakmadan, bir arslanla uğraşmaya kalkışmışsın. Bu hususta, aklıma gelen tedbir ne ise, bize de söyle.
- Birbirinden fikir sormak, danışmak, ayıklık, uyanıklık verir, akıllar, akla yardım eder."
- Hz. Peygamber efendimiz; 'Ey tedbir sahibi kişi, bir kere de güvendiğin bir kimseye danış.' diye buyurdu."
- Tavşan dedi ki: "Her sır açığa vurulmaz. İşin sonunun ne olacağını bilmezsin, bazen tek dediğin çift, bazen çift dediğin tek olur.⁸⁶
- Aynanın saflığını, berraklığını yüzüne karşı söyleyecek olursan, ayna çabucak buğulanır, bulanır da bizi bize göstermez.
- Şu üç şey hakkında dudağını az kımıldat: Fikrini, kanaatını, paranı, bir de mezhebini kimseye söyleme.⁸⁷
- Çünkü bu üç şeyin düşmanı çoktur. Düşman bunları bilince sana pususu kurar.
- Bir sırrı, bir iki kişiye söyledin mi, artık o sırada veda et. İki kişiyi aşan bütün sırlar, yayılır, gider."
- Tavşan gitmeyi bir zaman geciktirdi. Sonra kalkıp pençesi kuvvetli 1050 arslanın yanına gitti.
- Tavşanın gecikmesinden ötürü, arslan kızgınlığından toprağı kazıyor, kükreyp duruyordu.
- Kendi kendine diyordu ki: "Ben zaten 'o alçakların ahidleri hamdır, gevşektir, onlar sözlerinde durmazlar' demiştim.
- Onların bir ağızdan bağrışıp ulumaları beni aldattı. Şu zaman, beni ne vakte dek böyle aldatacak."
- Arslan, öfkeli bir halde diyordu ki: "Düşman kulağıma aldaticı sözler 1090 söyledi de, benim gözümü bağladı.

⁸⁶ Tek, çift kelimelerini "tek-çift" şeklinde Türkçe olarak Mevlâna bu beyitte kullandığı gibi oğlu Sultan Veled Hazretleri de şu meâlde olan bir beytinde aynen kullanmıştır: "Bu aynalık dünyasında kulları, Cenâb-ı Hakk'tan ayrı düşmüş gibi görünürlerse de, aslında hepsi, Allah'la beraberdir. Zâhirden çift gibi görünürlerse de bâttan tektirler."

⁸⁷ Altunını, gidişini ve mezhebini ört" diye bir hadise işâret var.

- Cebrî olan o hayvanların hileleri beni bağladı. Onların sahte kılıçları bedenimi yaraladı.
 - Bundan sonra ben, artık, onların riyâkâr sözlerini, aldatıcı bağrışmalarını dinlemem, o seslerin hepsi de şeytan sesleri, gulyabânî sesleri.
- 1095 ● Ey gönül, durma, onları parçala, postlarını yüz; zâten onlar posttan başka bir şey değildir."
- 1150 ● Öfkelenip duran, coşup köpüren arslan, tavşanın uzaktan gelmekte olduğunu gördü.
- Tavşan korkusuz ve küstahca koşuyordu. Öfkeli, asık suratlı idi, kızmış, aksileşmişti.
 - Çünkü o, kırık dökük bir hale gelmek, suçlu gibi görünmek istemiyordu. Cesur ve korkusuz görünmekle, şüpheleri üzerinden atacaktı.
 - Tavşan, ilerleyip yaklaşınca, arslan ona; "Ey soysuz!" diye haykırdı.
 - "Ben ki, öküzleri parçalamış, erkek arslanların kulaklarını burmuş, onları yola getirmiş bir kahramanım.
- 1155 ● Senin gibi, bir tavşan parçası kim oluyor ki, benim gibi bir arslanın emrini ayaklar altına atıyor."
- 1157 ● Tavşan; "Aman efendim." dedi. "Lütfeder de bağışlarsan, bir sözüm var, arz edeyim."
- Arslan dedi ki: "Ey ahmakların anlayışsız, basiretsiz, ne gibi özrü var? Pâdişahların huzuruna böyle mi; bu vakitte mi gelirler?"
 - Sen vakitsiz öten bir horozsun, senin başını kesmek gerekir. Zaten ahmağın özrü dinlenmeğe değmez ki...
- 1160 ● Ahmağın özrü, kabahatinden beterdir. Câhilin özrü ise, ilmin zehri mesâbesindedir.
- Ey tavşan, senin özründe bilgi yok, bomboş. Ben tavşan değilim ki, böyle bilgisizce söylenmiş bir sözü kulağıma sokabileyim."
 - Tavşan; "Pâdişahım!" dedi. "Adam olmayanı, adam yerine koy; zulüm görmüş, canı yanmış birisinin de özrüne kulak ver."
 - Hele yolunu şaşırmış bu zavallıyı, pâdişahlık makamının zekâtı, şükranı olarak kabul et, onu yolundan kovma.
 - Bütün ırmaklara, arklara su veren, o büyük deniz bile çeri çöpü başının üstünde gezdirir.

- Bu keremi yüzünden denizden bir şey eksilmez, bu kereminden ötürü 1165 deniz ne çoğalır, ne de azalır."
 - Arslan; "Ben" dedi. "Keremi, iyiliği yerine göre yaparım, yerinde lütfüde bulunurum. Herkese boyuna göre elbise biçerim."
 - Tavşan dedi ki: "Her ne kadar lütfâ lâıyk değilsem de, beni dinle. Zaten ben, nehir ejderhasının önüne başımı koydum, ne yaparsan yap."
 - Ben kuşluk vakti yola düşmüş, arkadaşımınla beraber pâdişahımın huzuruna geliyordum.
 - Arkadaşlarım, senin için, benimle beraber başka bir tavşanı da bana yoldaş etmişler, yollamışlardı.
- Yolda önümüze çıkan bir arslan, kulunuza ve huzuruza gelmekte 1170 olan yol arkadaşımın saldırdı, her ikimizin de canına kasd etti.
 - Bize saldıran arslana dedim ki: 'Biz pâdişahlar pâdişahımın kullarıyız, o kapının değersiz iki küçük kapı yoldaşlarıyız. Bize dokunma...'
 - Fakat, o, hiddetlendi de dedi ki: 'Pâdişahlar pâdişahı dediğin de kim oluyor? Benim huzurumda, öyle her adam olmayanın adını ağzına almaktan utan!
 - Her ikiniz de, kapımdan döner giderseniz, hem seni, hem de pâdişahımı param parça ederim'.
 - Ben de, o arslana dedim ki: 'Bana izin ver de bir kere daha pâdişahımın yüzünü göreyim de, ona, senden haber vereyim'.
- O arslan da bana; 'Yoldaşımı, yanımda rehin olarak bırak, yoksa inan- 1175 cıma göre sen, benim kurbanımsın.' dedi.
 - Ona çok yalvardımsa da hiç fayda etmedi. Arkadaşımı rehin olarak aldı, beni yalnız bıraktı.
 - Arkadaşım, letafette, güzellikte ve semizlikte benim üç mislimdi.
 - Bundan sonra o arslan yüzünden o yol kapanmıştır. Bizim halimiz de arz ettiğim gibi oldu.
 - Bundan sonra, sana gönderilen günlük nafakadan ümidini kes, ben sana doğruyu söylüyorum; doğru işe acıdır.
- Eğer sana, günlük nafaka gerekse, yolu temizle; haydi gel de o kor- 1180 kusuz arslanı ortadan kaldır."
 - Arslan dedi ki: "Haydi bakalım, bismillah, gidelim. O bahsettiğin arslan nerededir? Doğru söylüyorsan, öne düş..."
 - Gidelim de, onun da cezasını vereyim, onun gibi yüzlercesinin de. Bu söylediklerin yalansa senin de hakkından gelirim."

- Tavşan arslanı tuzağına düşürmek için kılavuz gibi önüne düştü.
 - Önceden, nişan koyduğu bir kuyuya doğru yürümeğe başladı. Tavşan bu derin kuyuyu, onun canına tuzak yapmıştı.
- 1185 ● Her ikisi de, kuyunun bulunduğu yere yaklaştılar. İşte, sana su gibi, saman altında yürüyen bir tavşan.
- 1263 ● Kuyu yanına gelince, arslan, tavşanın geri kaldığını gördü.
- Ona dedi ki: "Niçin ayak sürüyorsun? Geri kalma, öne düş."
- 1265 ● Tavşan; "Ayağım nerede? Korkudan bende el, ayak kalmadı ki, canım tir tir titriyor. Yüreğim yerinden oynadı." dedi.
- "Yüzümü görmüyor musun? Betim, benzim sapsarı. Zaten, rengim içimin ne hale geldiğini haber veriyor."
- 1297 ● Arslan; "Sen, şu hastalık sebeplerini bırak da, neden geri kaldın? Bana onu söyle, onu öğrenmek istiyorum." dedi.
- Tavşan; "O arslan" dedi. "Bu kuyuda oturuyor. O, bu kalede, her türlü âfetlerden emîndir."
- 1301 ● Arslan dedi ki: "Korkma, ileri gel. Benim açacağım yara onu kahreder. Bir bak bakalım, o arslan orada mı?"
- Tavşan; "Ben o ateşten yanmışım, yaklaşamam." dedi. "Sen beni kucağına alırsan..."
 - Ey kerem madeni, ancak o zaman gözümü açar, kuyuya bakabilirim."
 - Arslan tavşanı, kolları arasına aldı. O da arslanın himayesinde kuyuya kadar sokuldu.
- 1305 ● Kuyuya baktıkları zaman, su içinde, arslanın ve tavşanın hayali göründü.
- Arslan, suda kendi aksini gördü. Kuyuda bir arslan, kucağında da semiz bir tavşan görünmekte idi.
 - Arslan, düşmanını suda görünce, tavşanı bıraktı kuyuya atladı.
 - Kazdığı kuyuya kendisi düştü. Yaptığı zulüm, kendi başına geldi.
- 1339 ● Tavşan, kurtulduğuna, sevinerek müjde vermek için hayvanların bulunduğu ovaya koştu.
- 1340 ● Arslanın kuyu içinde inleyerek öldüğünü gördüğü için tavşan, çayıra doğru koşarken, sevincinden oynuyor, çarh atıyordu.

- Ölümün elinden kurtulduğu için havada oynayan dal gibi, yaprak gibi raks ediyor, sallanıyor, el çırpıp duruyordu.
- 1341
- Durumu öğrenen bütün vahşi hayvanlar, güle oynaya, sevinerek, zevke dalıp coşarak, sıçrayıp oynamaya başladılar.
 - Etrafında halka oldular. Tavşanı mum gibi ortaya aldılar. Karşısında saygı ile yerlere kapanıp dediler ki:
 - "Sen gökten inmiş bir melek misin? Yoksa peri misin. Hayır hayır, ne meleksin ne de peri, sen erkek arslanların Azrâili'sin.
- 1357
- Ne olursan ol, canımız sana kurban olsun, onu yendin; elin, kolun sağ olsun.
- 1360
- Bir kere daha söyle, onu nasıl kandırdın, nasıl faka bastırdın? O zâlimi hangi hile ile kahrettin?
 - Bir kere daha söyle de, hikâyen derdimize derman olsun, bir kere daha söyle de, can yaralarına merhem olsun."
- 1362
- Tavşan dedi ki: "Ey büyük varlıklar, benim bu başarım, Allah'ın yardımı ile oldu. Yoksa bir tavşan kim oluyor ki, böyle bir iş yapabilsin?"
 - Allah, benim koluma kuvvet, gönlüme nûr ihsan etti. Gönlümdeki nûr da elime, ayağıma güç verdi."⁸⁸
- 1365

⁸⁸ *Mesnevî'nin* I. cildinin 900 numaralı beyti ile başlayan ve *Mesnevî-i Şerif*'in en uzun hikâyelerinden biri olan "Arslan ve Av Hayvanları" hikâyesini Mevlâna, *Kelile ve Dimne* kitabından aldığını haber veriyor; "Kelile'den bu hikâyeyi oku ve kıssadan hisse almaya bak." (*Mesnevî*, I, 899) diye buyuruyor. *Kelile ve Dimne* aslı Hindistan'da milâdin 3. asrında Keşmir'de; Sanskrit diliyle kaleme alınmıştır. Müellif olarak gösterilen Beydaba bir ünvan olup "âlimlerin başı" demekmiş.

Şu halde bu kitabın yazarı bilinmemektedir. Bu kitapta bulunan hayvan hikâyeleri ve onlara söylenen sözler, hikmetler de, Hind milletinin, Hind halkının görüşleri ve düşünceleri demektir. Asırlardan beri, *Kelile ve Dimne* çeşitli adlar altında, çeşitli dillere çevrilmiş olup, dünyada ölmez eserler arasına girmiştir. Denilebilir ki, insanoğlunun hayvanlara ait olan hikâyelerinin ilk kaynağını bu kitap teşkil etmektedir. Eski Yunanlıların "Aesipos" (Ezop) hayvan masallarını bundan aldığı gibi, Lâtin Phaedrus ve Fransızların La Fontein'in fabl'ları da kaynağını hep bu hind efsanelerinden almıştır.

Bu kitap dilimize de tercüme edilmiştir. Önce Ali Çelebi (1455) tarafından *Hümâyunnâme* adı ile çevrilmiş, sonradan Ahmed Midhat Efendi tarafından sade dille hülâsası neşredilmiştir. Bu değerli kitap daha sonra Ömer Rıza tarafından Arapça aslından Türkçeye çevrilmiştir.

Hiz. Mevlâna; Arslan ve Av Hayvanları hikâyesini Kelile'den almış ama, ona bambaşka bir şekil vermiş, onu genişletmiş, içine başka hikâyeler katmış. Kendi anlatmak istediği konuları yeri geldikçe derinleştirmiş, böylece; okuyucuya kendi görüşle

Azrâil(a.s.)'in bir adama bakması;
o adamın da
Hz. Süleyman'a gitmesi hikâyesi.

- Saf bir kişi, bir kuşluk vakti, koşa koşa Hz. Süleyman'ın adalet sarayına sığındı.
 - Yüzü gamdan, korkudan sararmış, iki dudağı mosmor kesilmişti. Hz. Süleyman, ona; "Efendi! Sana ne oldu?" diye sordu.
 - Adam; "Azrâil, bana öyle öfkeli, öyle kin güder bir gözle baktı ki..." dedi.
 - Hz. Süleyman; "Peki." dedi. "Sen, şimdi benden ne istiyorsun? Onu söyle!" Adam; "Ey canları koruyan büyük varlık! Rüzgâra emret de..."
- 960 ● Beni buradan Hindistan'a götürsün; belki kulunuz, oraya gidince canını kurtarmış olur."
- 963 ● Hz. Süleyman rüzgâra emretti. Rüzgâr da o adamı aldı, hemen deniz üstünden uçurarak Hindistan'ın iç taraflarında bir yere götürdü.
- Ertesi gün dîvân kurulmuştu. Herkes, Süleyman'ın huzuruna gelmişti. Hz. Süleyman Azrâil'e dedi ki:
- 965 ● "Senin korkundan bana gelip sığınan, o müslümana, onu canından, malından, evinden, barkından ayırmak, avare etmek için mi öyle öfkeli baktın?"
- Azrâil dedi ki: "Ben ona öfkeli bakmadım. Ben onu, yol üstünde gördüm de, şaşırdım kaldım, bu sebeple ona, şaşkın şaşkın baktım.

rini, fikirlerini, inançlarını hayvanların ağzından iletmıştır. Dikkatle okunduysa görülür ki, Hz. Mevlâna, bu hikâyede, arslanın ve diğer hayvanların ağzından "çalışmanın önemi, Allah'a tevekkül, kazâ, kader, irâde-i cüz'îyye" konuları üzerinde özlü, derin mânâlar, fikirler yürütmekte, bizi Mu'tezile tâifesinin islâmî olmayan inançlarından kurtarmaya çalışmakta, gerçek islâmî inanca götürmektedir. Konuların daha iyi anlaşılması için, birbirine zıd düşen görüşler ortaya koymakta, okuyucuyu düşünmeye sevk etmekte, sonunda da onu tam Muhammedî imana götürmektedir. Hikâyeden çok tath sonuçlar çıkarmakta, çok hoş, hayatî yorumlar yapmaktadır.

Ezcümle: "O arslanın kendine saldırması gibi, sen de başkalarına saldırırken, haberin olmadan kendine saldırıyorsun." 1323. beyt. "Sen kendi kendine kılıç çekiyorsun." "Ey insanoğlu, başkalarından gördüğün zulümler, kötülükler, senin kendi kötü huyunun onlardan aksetmesidir, onlardan görünmesidir." 1319. beyt.

- Çünkü, Cenâb-ı Hakk bana 'Onun canını, bugün Hindistan'da al' diye buyurmuştu.
- Şaşırdım da, kendi kendime dedim ki: 'Bu adamın yüzlerce kanadı bile olsa, onun bugün Hindistan'a varabilmesi çok uzak, çok zor'."
- Ey yoksulluktan, ilâhî takdirden korkan ve ihtiraslarına kapılan kişi; sen, bütün dünya işlerini buna kıyas et, gözünü aç da, hakîkati gör.
- Kimden kaçıyoruz? Kendimizden mi? Ne de olmayacak şey! Kimden 970 neyi kapıyoruz? Neyi kaçırıyoruz? Allah'tan mı? Ne de büyük günah...

Kazâdan korkma, sonunda
senin elinden tutacak yine kazâdır.

- Bu kaza güneş örten bir bulut idi. Arslanla ejderha bile kaza yüzünden fareye döner.
- Kaza ve kader zuhur edince, bir tuzağı göremiyorsam, bu yolda bilgisiz olan yalnız ben değilim ki...
- Ne mutlu o kimseye ki işin iyi yönünü tutmuş, zorlamayı saldırmayı bırakmış, yalvarma yakarma yoluna düşmüştür.
- Eğer kaza, seni gece gibi kaplıyacak ve karanlıkta bırakacak olursa, gam yeme, çünkü kaza ve kader, sonunda yine senin elinden tutar, seni aydınlığa çıkarır.
- Kaza ve kader, yüz kere canına kasetse, yine sana can verecek, derman edecek odur.
- Şu kaza, yüz kere yolunu vursa, yine senin çadırını gökyüzünün yüzüne kurar.
- Kazanın seni korkutmasını, kerem eseri bil... Çünkü bu korkutma, seni emniyet meleğine götürmek içindir.

Kazâ gelince, uyanık gözlerin
bile bağlanacağını bildiren
Hüdhüd hikâyesi.

- Vaktaki Süleyman Peygamberin otağını, dîvân çadırını kurdular, bütün kuşlar, ona hizmet etmeğe geldiler.

- Onu, kendilerinin dillerini bilir, sırlarına mahrem kesilir buldular da teker teker canla başla huzuruna koştular.
 - Bütün kuşlar, cik cik diye ötmeyi bırakmışlar, sen bir kardeşinle nasıl konuşursan, onlar da Süleyman(a.s.)'la daha fasîh, daha rahat bir şekilde konuşmaya başlamışlardı.
- 1205 • Bir dili konuşmak, birbirinin dilinden anlamak, bir çeşit yakınlık, bir çeşit bağlılıktır. İnsan dilini bilmediği yabancılarla bir arada kalınca, bağlanmış, hapse düşmüş gibi olur.
- Aynı dili konuşan, nice Hindli ile nice Türk vardır ki, birbirleri ile anlaşılır, ahabab olurlar. Fakat iki Türk birbirinin dilinden anlamazlarsa, birbirlerine yabancı kalırlar.
 - Halbuki gönül dili, mahremlik dili, karşılıklı içten anlaşma dili, bambaşka bir dildir. Hiç bir dile benzemez. Gönül birliği, dil birliğinden daha üstündür.
 - Gönülden sözsüz, işâretsiz, yazısız, yüzbinlerce ifâdeler, konuşmalar belirir.
 - Bütün kuşların her biri, kendi sırlarını, hünerlerini, bilgilerini, işlerini,
- 1210 • Bir bir Süleyman'a söylüyor, kendilerini bildirmek ve tanıtmak için öğünüyorlardı.
- Kuşların bu öğünmeleri, kibirlerinden, kendilerini göstermek istediklerinden ötürü değildi. Sadece Süleyman(a.s.)'ın huzurunda, kendilerine mevkî verilmesi ve onun yakîndan olmayı arzu ettikleri içindi.
- 1214 • Hüdhüd'e sıra geldi. Sıfatını, düşüncesini bildirme nöbeti ona düştü.
- 1215 • Dedi ki: "Pâdişahım, en küçük hünerimi kısaca arz edeyim; çünkü kısa söylemek daha iyidir."
- Hz. Süleyman; "Söyle bakalım, o hünerin nedir?" diye sordu. Hüdhüd dedi ki: "Ben havada, çok yükseklerde uçarken...
 - Yukarlardan, şaşmayan bir gözle, yakîn gözü ile bakınca, yerin derinliklerindeki suyu gördüm.
 - O su nerededir? Derinliği ne kadardır? Ne renktedir? Nereden coşup gelir? Topraktan mı, yoksa taştan mı? Hepsini gördüm, bilirim.
 - Ey Süleyman! Ordunun konacağı yeri, belirlemen için, bu bilen, anlayan kulunu seferlere berâber götür."

- Bunun üzerine Süleyman Peygamber; "Susuz, uçsuz bucaksız çöllerde 1220 sen bize arkadaş ol, bizimle beraber bulun." dedi.
- Karga bu sözleri duyunca, hasedinden, Süleyman'ın huzuruna geldi de; "O" dedi. "Yalan söyledi, kötü söyledi.
- Pâdişah'a karşı söz söylemek edebe aykırıdır. Hele o söz, yalan olursa, olmayacak bir söz olursa..
- Eğer Hüdhüd, de bu görüş olsa idi, bir avuç toprak altındaki tuzağı nasıl olur da görmezdi?
- Nasıl olur da tuzağa tutulurdu? Nasıl olur da muradına ermez, kafese girerdi?"
- Bunun üzerine Süleyman dedi ki: "Ey Hüdhüd, ilk iddianın yalan çıkması sana yakışır mı?
- Ey ayran içmiş olan, nasıl olur da sarhoşluk taslarsın, huzurumda lâf edersin, hem de yalan söylersin."
- Hüdhüd dedi ki: "Ey pâdişahım, benim gibi çıplak, yoksul, bir zavallı aleyhinde düşmanımın söylediği sözleri, Allah için olsun, dinleme.
- Bu iddiamın aslı yoksa, işte, yere başımı koydum, boynumu vur.
- İlâhî kazayı inkâr eden karganın binlerce aklı bile olsa kâfirdir.
- Eğer ilâhî kaza, aklımın gözünü kapatmasa, ben tuzağı havadan görürdüm.
- Fakat kaza gelir çatarsa, bilgi uykuya dalar, ay kararır, güneş tutulur.⁸⁹
- Hakk'ın kazasının insanı şaşkırtan bu çeşit tertiplerinin zuhuru nâdir değildir. Kazayı ve kaderi inkâr edenin inkârını da kazadan ve kaderden bilmelidir."

Allah'ın takdirine karşı ölü gibi olmak gerek

- Kaderden sakınmakta perişan olmak, kötülöklere uğramak vardır. Yürü, tevekkül et, çünkü tevekkül, işlerin en iyisidir.
- Ey öfkeli kişi, kaza ve kaderle pençeleşme ki, kaza ve kader de seninle 910 pençeleşmesin, kavgaya tutuşmasın.

⁸⁹ "Kaza, gelip çattığı zaman, göz kör olur, görmez" meâlindeki bir hadîs-i şerîf vardır.

- Allah'ın hükmüne ve takdirine karşı ölü gibi olmak gerek ki, sabahın Rabbi olan Allah'tan bir kahrı yarası almıyasın.⁹⁰
- 916 ● Tevekkülünden daha güzel bir kazanç yoktur. Hakk'a teslim olmaktan daha hoş ne vardır?⁹¹
 - Bir çok kimseler, belâdan kaçıp, başka bir belâyâ tutulurlar. Yılandan kurtulayım, derken ejderhaya düşerler.
 - İnsan çare arar, hileye sapar, fakat, hilesi ayağına dolaşır, tuzak olur. Can sandığı, bağına bastığı en yakını, onun kanını içmek ister.
 - İnsan düşmanından korunmak için kapısını kapar, kilitler. Halbuki düşman, evin içindedir. Firavun'un hilesi de buna benzer.
- 921 ● Madem ki, bizim gözümüzde bir çok hastalıklar vardır. O halde, git kendi görüşünü, dostun görüşünde yok et.⁹²
 - Bizim görüşümüze karşılık dostun görüşünü elde edebilmek, verilenin yerine alınan ne güzel bir karşılıktır. Onun görüşünde bütün dilekler bulunur.
 - Henüz ayakta duramayan, yürümeyen, bir şey tutamayan çocuk babasının omuzunda taşınır.⁹³
 - Fakat olmayacak şeyler yapmaya, el ayak sahibi olmaya başlayınca zahmetlere düşer, kötülöklere uğrar.
- 925 ● Halkın rûhları da, ezelde, el ayak sahibi olmadan önce, fenâdan safâyâ uçup duruyordu.

⁹⁰ Eski şâirlerden biri:

"Hakka tefviz-i umur et ne elem çek ne keder
Gelir elbette zuhura, ne ise hükm-i kader."

demıştır. Ama, bu görüş tam islâmî bir görüş değildir.

⁹¹ Bu tevekkül, kalbe inanca aittir. Yoksa uzuvlarımızın uğraşması, menfaat peşinde koşması tevekküle aykırı değildir. Uğraştıktan, sebeplere baş vurduktan sonra gelen şeyin "takdir-i ilâhî" olduğuna inanmaktır. Eğer yaptığımız iş bize zor gelirse, O'nun takdiri ile zorlaşmıştır. Eğer o iş kolaysa, yine Hakk'ın takdiri ile kolaylaşmıştır. Sebeplere teşebbüs edilsin veya edilmesin, netice Hakk'ın takdiridir. Bu hal, kulun isti'dadına, yahut ezeldeki yazısına göre kulun başına gelirse Hakk'tan gelir. İşte tevekkül buna inanmaktır.

⁹² Kendini dostun görüşünde yok etmek demek, benliği yok etmek mânâsına gelir. O zaman şöyle demek gerekir: "Benliği yok et de, sen, seninle görme, her şeyi Hakk'la gör, kendini, kendi görüşünü at gitsin."

⁹³ Burada, bu çocuk gibi tamamiyle Hakk'ın emrine teslim olmak bahis konusudur.

- Ne zaman ki rûhlar âleminde beden âlemine "ininiz" emrini aldılar, öfkeye, hırsa, kanaata bağlanıp kaldılar.
- Bizler, Allah'ın âilesi ve onun süt isteyen çocukları gibiyiz, nitekim Resûlullah Efendimiz; "Halk Allah'ın âilesidir." diye buyurmuştur.⁹⁴
- Hakk'ın yakını, onun sevgilisi olur da, onun buyruklarını canla, başla 934 kabul edecek olursan, sevgilinin buyruğunu yerine getirmek için de gerekince canını bile verirsin.
- Onun buyruklarını candan kabul edince, o sana, nice sırların işâretlerini verir, yükünü kaldırır, seni senden alır. Sana başka işler, rûhânî güçler ihsan eder.
- Şu dünya hayatının, beşerî ihtiyaçların yükü altında ezilirken, seni yük altından kurtarır, artık sen, dünya istekleri altında ezilmezsin sen onları altına alır ezersin. Buyruklarını candan ve gönülden kabul ettiğin için, Allah seni makbul bir kul haline kor.
- Ey Hakk âşığı, Allah'ın buyruklarını kabul eder ve o buyruklara göre yaşarsan, zaman gelir, o buyrukları sen söylersin. Şimdi ona ulaşma yollarını arama ve istemedesin. Bir gün lütfeder, ona ulaşırsın.

Cebre inanmak,
Allah'ın verdiği nîmeti inkâr etmektir.

- Çalışman, Hakk'ın sana lütfettiği güce, cüzî irâde nîmetine bir şükürdür. Cebr inancın ise, o nîmeti inkâr etmektir.
- Ey Hakk tâlibi, çalışarak, onun verdiği cüzî irâde gücüne şükretmen, senin mânevî gücünü, kuvvetini artırır. Cebr inancı ise, çalışma, bir şeyler yapma nîmetinin elden gitmesine sebep olur.
- Ey Hakk yolunun yolcusu! Senin cebre inanman, yolda uyumaya 940 benzer. Vahdet dergâhının kapısını görmeden, o kapıya varmadan sakın uyuma.

⁹⁴ Bu beyitte geçen hadîs-i şerîfin aslı şu anlamdadır: "Bütün mahlûkât yâni yaratılmış bütün varlıklar Allah'ın âilesidir. Yaratılmışlar içinden Allah'a en yakın, en sevgili olan da, âilesine, yâni halka en ziyâde sevgisi olan, onlara menfaati dokunandır." Gerek bu hadîsteki "Allah'ın âilesi" tâbiri, gerek yukarıki beyitte Hz. Mevlâna'nın; "Yürüyemeyen çocuk babasının omuzunda taşınır." diye buyurması yanlış anlaşılmalıdır. Hepsî mecâzî anlam taşır.

- Ey ibret almayan tenbel cebrî! Sakın uyuma; o meyveli ağacın gölgesinden başka yerde uyuma.⁹⁵
 - Yalnız orada yat, uyu, her lahza, her an, rüzgâr dalı silksin de uyuyanın başına meyveler, rızıklar dökülsün.
 - Cebre inanmakla, yol kesen eşkiyalar arasında yatıp uyumak birdir. Vakitsiz uçmaya çabalayan yavru bir kuş, kedilerden nasıl kurtulur.
- 945 • Hakk'ın buyruklarına önem vermezsen aldanırsın da, sen de, şu bir parçacık akıl da yiter, kaybolur. Aklını kaybeden baş ise, kuyruk kesilir.
- Sana akıl veren, gönül veren, çalışma gücü veren Allah'a şükretmemek uğursuz, ayıp bir şeydir. Bu hal, şükretmeyi cehennem tâ dibine kadar götürür.
 - Eğer tevekkül edecek isen, çalışarak, uğraşarak tevekkül et. Ekini ek, ondan sonra Allah'a tevekkül et.
- 991 • Çalışmak da haktır, dert de hak, devâ da hak. Fakat inkâr eden, çalışmayı inkâr etmeğe çalışır durur.⁹⁶

Çalışıp çabalamak
kazâ ve kadere karşı gelmek değildir.

- 976 • Çalışıp, çabalamak, kaza ve kadere karşı gelmek, onunla savaşa girişmek değildir. Çünkü, bizi, çalışıp çabalamaya zorlayan da kaderimizdir.
- İman yolunda, kulluk ve insanlık yolunda yürüyen bir kimse, bir nefes ziyan ederse, ben kâfirim.
 - Kendini zorla "cebrî" yerine koyma. Yapmaya gücün varken işten kalma. Başın kırılmamış, yarılmamış, onu bandla sarma. Bir iki gün olsun, bu fânî hayatta boş durma, çalış, çabala, iyi işler yap. Sonra ebedî mutluluğa ulaş, neşelen, gül.

⁹⁵ Bu beyitte şu meâldeki bir hadis-i şerîfe işâret var: "Cennet ağaçlarından birine rast geldiğiniz zaman gölgesinde oturun ve yemişlerinden yiyiniz" diye buyurunca: "Yâ Resûlallah, bu hal dünyada nasıl mümkün olur?" diye sordular. "Bir âlime tesadûf ettiğinizde, cennet ağaçlarından birine rast gelmiş olursunuz." cevabını vermişti.

⁹⁶ Çalışmanın, derdın, devânın hakikatleri meydandadır. Çalışmayı inkâr eden kişi, çalışmayı isbat eden kişinin, çalışmasını, gayretini inkâr eder. Bunun için akli ve nakli deliller getirir. Bu gibi kişilerin çalışmayı inkâr hususundaki gayretleri kendi kendilerini yalancı eder de çalışmanın bir hakikat olduğunu ortaya koyar. Aslında bunlar, menfi de olsa, çalıştıkları halde çalışmayı inkâr eden zavallılardır.

- Fânî olan dünyayı arayan kişi, olmayacak, kötü bir şeyi aradı; âhireti arayan ise iyiyi, güzeli, doğruyu aramış oldu.
- 980 • Dünya kazancı için didinmek, hilelere baş vurmak, çareler aramak şük şeylerdir. Ama dünyayı terk etmek için çalışmak, uğraşmak, hatta hile yapmak yerindedir, doğrudur.
- Nedir bu hile, çare? Hile ve çare, dünya zindanının duvarını delip oradan çıkmak ve hapisten kurtulmaktır. Açılmış kurtuluş deliğini kapatmak ise, soğuk ve uygunsuz bir hiledir.⁹⁷
 - Aslında bu dünya, bir zindandır. Biz de bu zindanda bulunan mahbuslarız. Ey Hakk'ı arayan kişi, zindanın duvarını del de kendini kurtar.
 - Dünya nedir? Dünya Allah'ı bilmemek, Allah'tan gâfil olmaktır. Yoksa kumaş, para, kadın ve evlâd değildir.⁹⁸
 - Mala, dîn için, Allah için sahib olanlar hakkında, Resûlullah Efendimiz; "Bu ne güzel, ne hayırlı mal." diye buyurdu.
- 985 • Geminin içindeki su, gemiyi batırır. Geminin altındaki su ise gemiyi kaldırır, sırtında taşır.
- Mal, mülk sevgisini gönlünden çıkarıp attığı için Süleyman (a.s.) kendisine fakir dedi.
 - Ağzı kapalı desti, uçsuz bucaksız denizin üstünde, hava dolu bir gönülle yüzer, durur.
 - Gönlünde dervişlik havası, aşk havası bulunan kimse de dünya denizinin üstünde batmadan durabilir.
 - Gerçi bu cihan bütünüyle onun mülkü ise de, cihan mülkü, onun gönül gözünde bir hiçten ibarettir.
- 990 • Şu halde, gönlü, "minledün" ilmiyle yâni ilâhî aşk havasıyla doldur da, onunun ağzını bağla ve mühürle.

⁹⁷ Sadece tevekküle bağlanıp kalanlar, çalışmaktan kaçınanlar, çalışmaya hile demişlerdir. Hz. Mevlâna, onlara cevap veriyor da, buyuruyor ki: "Dediğiniz gibi de olsa, bu hile, bir mahbusun, bulunduğu zindandan kurtulması için duvarı delmesine benzer. Çalışmamak ise açık bir kurtuluş deliğini tıkamak gibidir. Dünya zindanının duvarı ibâdetle, iyi, hayırlı işlerle, zikrullah ile delinir."

⁹⁸ Bu beyit şu hadîsten mülhem olsa gerek: "Bir gün Hz. Fahr-i âlem'e: 'Dünya nedir?' diye sormuşlar. Fahr-i Âlem Efendimiz aynen şunları söylemiş; 'Seni oyalayan, seni Allah'tan gâfil kılan ne varsa senin dünyanın odur.'" Sarı Abdullah Efendi, *Mesnevî Şerhi*, c. II, s. 56.

Bizim ihtiyarımız, cüz'î irâdemiz
yâni yapma gücümüz vardır.

- Bizim inlememiz, sızlamamız, ağlamamız, ıstırabımızın, aczimizin, zavallılığımızın delilidir. Fakat yaptığımız hatalardan, işlediğimiz günahlardan pişman olmamız, utanmamız da ihtiyarımızın yâni yapma gücümüzün olduğunu göstermektedir.
 - Eğer bizde ihtiyar, irâde olmasaydı, yaptıklarımızdan neden utanacaktık, niçin günahlarımızdan pişman olup, bir daha yapmamaya ahdedecektik?
- 620 • İhtiyar olmasaydı, hocalar neden talebelerini terbiye etmeğe uğraşırlardı? Ve niçin türlü türlü tedbirler düşünürlerdi?
- Sen tutar da; "Çocukları terbiye ile uğraşan hocanın cebr ile iş gördüğünden haberi yoktur. Cenâb-ı Hakk'ın cebbârlık ayı, yüzünü hocanın gafletinin bulutu altında gizledi." dersen..
 - Buna karşı hoş bir cevap vardır: Bunu dinlersen, küfürden vazgeçer, dîni tasdik edersin...
 - Hastalık zamanında, insan sağlığa özlem duyar, inler, ağlar; insan hasta olunca gaflet uykusundan uyanır.
 - Sen hasta olunca, günahlarını düşünür, tevbe eder, bağışlanmak niyâtında bulunursun.
- 625 • Sana, işlediğin günahların çirkinliği görünür; "Artık yola geleyim, iyi insan olayım." diye niyet edersin.
- "Bundan sonra iyiliklerden, ibâdetten başka bir şey yapmıyayım" diye ahidler edersin, söz verirsin.
 - Şimdi, iyiden iyiye anlaşıldı ki; hastalık sana akıl veriyor, uyanıklık bağışlıyor.
 - Ey işin aslını arayan kişi, şu hakikatı iyi bil ki, kimde aşk derdi varsa, kimin gözü yaşlı, gönlü yaralı ise o, ilâhî sırlardan koku alır.
 - Kim daha uyanıkça, o daha çok dertlidir. Kim hakikatı daha iyi anlamışsa, onun beti benzi daha çok sararmıştır.
- 630 • Eğer sen Allah'ın cebrini yâni "Küllî İrâdesini"; dilediği gibi her şeyi yapabildiğini arladıysa, kendi âcizliğini idrâk ederek neden ağlayıp inlemiyorsun? Hakk'ın üstün kudretinin esiri bulunuşunun, O'nun cebbâriyet zincirine bağlı oluşunun belirtisi nerede?

- Zincire bağlı olan bir köle, nasıl olur da sevinir, neşelenir? Hapiste bulunan bir kimse hür olabilir mi? Serbestçe yaşayabilir mi?⁹⁹
- Madem ki Allah'ın cebrini görmüyorsun, bâri cebirden söz açma. Yok 634 görüyorsan, gördüğünün alâmeti, belirtisi nerede?
- Dünya işlerinden, zevklerinden hangi işe meylin varsa, o işte, kendi 635 yapma gücünü açıkça görüyor, cebre bırakmayıp, onu kendinden bilecek, kendin yapıyorsun.
- Meylin ve isteğin olmayan bir işte ise cebri kabul ediyor; "Kul ne yapsın, bu Allah'ın takdiridir." diye düşünüyorsun.
- Peygamberler dünya işlerinde, kâfirler ise âhîret işlerinde cebrîdirler.¹⁰⁰
- Peygamberler âhîret işlerini, câhillere ise dünya işlerini tercih ve ihtiyar eylemişlerdir.
- Kâfirler, "siccîn" cinsinden oldukları, cehennemden karanlık bölgelerinden geldikleri için, dünya zindanından hoşlanırlar.¹⁰¹
- Peygamberler ise, "illiyin" cinsinden, cennetin en yüksek makamından oldukları için can ve gönül illiyyinine gittiler.

(Mesnevî, c. I, 618-641)

İlâhî kazâ gelip çatinca
yalvarmaya başla, duâ et.

- İlâhî kaza gelince, basiret bağlanır, sûrette kalır da, işin iç yüzünü, hakikatini göremezsin, dostları düşmandan ayırt edemez olursun.
- Böyle olunca Allah'a yalvarmaya başla. Ağlayıp inlemeğe, tesbih çekmeğe, oruç tutmaya devam et.
- Feryad ederek; Ey gâibleri bilen Allah'ım! Bizi nefsin hileleri, kötü düşünceleri, kayaları altında ezme.

⁹⁹ Bir ârif-i billah şu meâlde bir beyit söylemiş: "Bu dünyada bizim neşemiz, zevkimiz, kasap dükkânında oynayıp sıçırayan kuzunun haline benzer."

¹⁰⁰ Nebiler, dünya işlerini bırakmışlardır, kâfirler de âhîret işlerini hiç düşünmezler.

¹⁰¹ "Siccîn" ve "Illiyin" hakkında çeşitli rivâyetler vardır: Siccîn cehennemden altında, "Illiyin" ise Sidretü'l-müntehâ'da yahut Arş-ı a'lâ'da bir makam olduğu söylenmiştir. "Siccîn", süflî bir yer, "Illiyin" ise ulvî, yüce bir makamdır.

- Ey arslanlar yaratan Allah'ım! Eğer, biz bir köpeklik etti isek, nefsi-emmare arslanını pusudan çıkarıp, üstümüze saldırtma.
 - Aslında bize mânevî kuvvet veren, hoş, tatlı su gibi olan ibâdetlerimizi, iyiliklerimizi, yapılması zor, ateş gibi yakıcı gösterme. Hakîkatte ateş olan ve bizi felâkete sürükleyen günahlarımızı, dünya sevgisini de, bize hoş, latîf su gibi sevdirmeye...
 - Allah'ım! Sen, bizi, dünya sevgisi ile sarhoş eder de âdetâ, kahr şarabından mestlik verirsen, aslında yok olan şeyleri, dünya ziynetlerini varlık sûretine büründürür, var gibi gösterirsin.
- 1334 • Allah'ım! İlâhî yardımının, merhametinin sembolü olan "mâ-i tahûr"u, o tertemiz suyu serp de şu günahkâr dünyanın gaflet, cehâlet ve sapıklık ateşi tamamiyle nûr kesilsin ve günahkârlar kurtulsun.¹⁰²
- 1335 • Allah'ım! Bütün denizlerin suyu senin emrindedir. Senin emrine ve fermanına tabîdir. Su da senindir, ateş de senindir.¹⁰³
- Sen dilerse, ateş tatlı su olur, dilemezsen, su bile ateş kesilir.
 - Allah'ım! Bizdeki bu istek de, duâ da, senin icâdın eseri, zulümden kurtulmamız da senin lûtfun...
 - Bu isteği bize, bizim isteğimiz olmadan vermişsin, bütün mahlûkâtına ihsan hazînelerini açan yine sensin Allah'ım!

Âdem (a.s.)'in yaptığı hatayı
kadere yüklememesi, kendi üstüne alması.

- İnsan oğlunun babası olan Hz. Âdem; "Adları öğretti." âyetinin emridir. Onun her damarında yüzbinlerce ilim vardır.¹⁰⁴
- 1235 • Ezelde her şeye ne ad verilmişse, Hz. Âdem, onu kendi adı ile bilmiş, hem de o şeyler, sonuna kadar, ne hale gelecekse hepsi ona bildirilmişti.

¹⁰² Acaba Cenâb Şahâbeddin merhum, bu beyitten mi ilham alarak bir münâcâtında şöyle dedi:

"Doludur afv ile sebû-yı semâ
Cürm ile pür lekeyse rûy-ı zemîn
Aç sebû-yı semâya bir mecrâ
Beşeriyet bütün temizlensin."

¹⁰³ Bu beyitte su Allah'ın rahmet ve mağfiret denizinin; ateş de kahr ve gadabının sembolüdür.

¹⁰⁴ Bakara Sûresi'nin 31. âyetine işâret ediliyor.

- O varlıklara, ne ad verdi ise değişmedi. Onun, çevik ve atik dediği tenbel olmadı.
 - Sonunda mümin olacak kişiyi, o, önceden gördü. Sonunda kâfir olacak kişi de ona mâlum oldu.
 - Sen, her şeyin adını, adları bilen kişiden işit, "adları öğretti" remzinin sırrını duy.
 - Bize göre her şeyin adı, görünüşüne uygundur. Nasıl görünüyorsa, biz ona öyle deriz. Fakat Allah'a göre adlar, onun iç yüzüne, sırrına, hakîkatine tabîdir.¹⁰⁵
- Hz. Mûsâ'ya göre elindeki sopanın adı âsâ, Allah'ın nazarında ise ej- 1240 derhâ idi.
- Hz. Ömer'in adı, önceleri putperestti. Fakat Elest Âlemi'nde ismi mümindî.
- Bizim "meni" adını verdiğimiz "erlik suyu" Hakk'ın nazarında, şu varlık ve benlikle kendini gösteren şeklimiz, sûretimiz idi.
- Bu meni, yokluk âleminde bir şekle bürünecekti. O, o ana rahmine düşmeden önce, ind-i ilâhîde, bir sûret idi, hem de fazla ve eksik olmaksızın tamamıyla mevcut ve mâlum bir sûret.
- Hâsılı ind-i ilâhîde sonumuz ne olacaksa, hakîkatte Allah'ın bize verdiği ad ve sıfat odur.¹⁰⁶
- Cenâb-ı Hakk, insana âkibetine, sonuna göre bir ad koyar, onun koy- 1245 duğu ad, halkın koyduğu muvakkat ad, eğreti ad değildir.
- Âdem(a.s.)'in gözü pâk olan basiret nûru ile bakınca, isimlerin rûhu, sırrı, iç yüzü ona belirdi.
- Melekler onda ilâhî nûrun parlamadığını gördüler de, ona secdeye vardılar, hizmetine koştular.
- Adını andığım şu Âdem'i, kıyâmete kadar medh etsem, vasıflarını saysam, övüp dursam yine bir şey yapamamış, onun meziyetlerini, büyük ve üstün bir varlık olduğunu tamamiyle anlatmamış olurum.
- Hz. Âdem her şeyi bilirdi. Fakat, ilâhî kaza ve kader gelip çatınca, "Yapma!" emrinin hakîkatini bilemedi, hataya düştü.

¹⁰⁵ Biz her şeyi görünüşe göre isimlendiririz. Allah teâlâ ise, onların iç yüzlerine isim kor. Biz tene, cisme ad takarız. Allah ise, gönüle ad kor.

¹⁰⁶ İlm-i ezeli ne ise, zuhûr edecek odur.

1250 • Hz. Âdem, şöyle düşündü; "Acaba" dedi. "Hakk'ın bu; 'Yapma!' emri, haram olduğundan mı verildi, yoksa korkutmak için mi?" Bu yorum, bu te'vil onu vehme düşürdü.

• Gönünde te'vil üstün gelince, şaşırda da, bu şaşkınlıkla "Yapma!" emrini unutup "buğday"a koştu.

• Hz. Âdem, ayağına diken batan bahçıvan gibi, kendi derdi ile meşgul iken, hırsız şeytan onun elbiselerini çaldı, kaçtı.

• Âdem şaşkınlığından kurtulup, kendine gelince, eşyasının alınıp götürüldüğünü gördü.

• "Rabbimiz, gerçekten de biz, nefsimize zulmettik." deyip, ah etmeğe; "Karanlık bastı, yolumuz kayboldu." demeğe başladı.¹⁰⁷

Akıl ve nûr

• Aklın yapısında ne âlemler vardır. Şu akıl denizi ne de geniştir.

1110 • Bizim sûretimiz, dış görünüşümüz şu tatlı akıl denizinde suyun üstünde yüzen kâseler gibi yüzer, durur.¹⁰⁸

• Sûretimizin, şeklimizin içi aşk ve imanla dolu olmadıkça, o, denizin üstündeki boş kap gibi yüzer durur. Fakat içi ilâhî şuurla dolunca akıl denizine gark olur gider.

• Akıl denizi gizlidir, görünmez görünen âlem, sûret âlemdir. Bizim şu dış görünüşümüz, akıl denizinin bir dalgası, yahut bir ıslaklığıdır.

• Şekil ve dış görünüş, akıl denizine küllî aklın nûr deryasına dalmak, deniz olmak ister, fakat, akli akılla, nûru nûrula aramayıp da, hislerine ve sebeplere baş vurduğu için, akıl denizi, onu, o baş vurduğu şeyden de uzağa atar.

¹⁰⁷ Âdem (a.s.), kendisinden zuhûr eden hatayı, kendi nefesine yüklemiştir: "Âdem'le Havva; 'Ey Rabbimiz, kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmez isen, muhakkak ziyan edenlerden oluruz.' dediler." A'raf 23. Halbuki şeytan Âdem(a.s.)'daki hakîkati göremeyip, ilâhî emre karşı gelerek Âdem'e secde etmedi. "Beni azdırışın hakkı için..." (Hicr 39) diyerek, bu sapıklığı benimsememiş, hâşâ, Cenâb-ı Hakk'ın takdirine yüklemeye küstahlığında bulunmuştu. Bu beyitte bu hâdiseye işâret var.

¹⁰⁸ Gönümüz, ilâhî aşkla dolu değilse, bizim şu görünen maddî varlığımız boş bir kap gibi deniz üstünde serseriyaneye gezer, durur. Bu hal, bizde bulunandan habersiz olarak koşup durduğumuz, dünyevî hayatın bir ifâdesidir. Biz boş bir kap gibi deniz üzerinde yüziip dururken, sûret âleminde, kesretten kurtulamayız. İçimiz aşk ve imanla dolu olmadığı için "Vahdet Deryası"na dalamayız. Vahdet deryasına dalamayan, hakikat incisini nasıl elde eder?

• Çünkü, o, dış görünüşe ve şekle kapılmıştır. Âdetâ gönül kendini, kendi zâtını bilmemekte, kendisine sırlar söyleyen gerçek sevgiliyi görememektedir. Ok da kendisini uzaklara atan, gerçek atıcıyı müşâhade edememektedir.

• Kendinde bulunandan gâfil olan, kendindeki hakîkati göremeyen kişi, 1115 kendi atının üstünde bulunduğu ve atını hırçınlıkla koşturduğu halde, kendi atını kaybolmuş sanır.¹⁰⁹

• Evet, o kişi, kendi atını kaybolmuş sanır, atı ise onu rüzgâr gibi koş-turmaktadır.

• O şaşkın feryâd eder, her tarafta atını arar, sorar soruşturur, kapı kapı gezer durur.

• "Atımızı çalan kimdir? Nerededir?" diye söylenir. "Efendi, sen kendi atının üstündesin, neyi arıyorsun?" diye sorulsa,

• "Evet, bu attır, fakat benim atım nerede?" cevabını verir. Ey atının üstünde olduğu halde, atını arayan yiğit binici, kendine gel.

• Aradığımız sevgilimiz, canımız, apaçık ortadadır. Ve bize çok yakındır. 1120 Bu yüzden onu göremiyoruz, bu yüzden o kaybolup gitmiştir. İnsan da içi su ile dolu, fakat ağzı kuru bir küpe benzer.¹¹⁰

• Nûr, ışık olmayan yerde kırmızı, yeşil, sarı; bu üç rengi ne vakit, nasıl görebilirsin?

• Fakat senin aklın, fikrin renklere takıldı kaldı; renklere kayboldu da, bu renkler nûru görmene perde oldu.

• Gece gelip de, renkleri örtünce, renkler görünmez olunca, rengi görmenin ışığa, nûra bağlı olduğunu anlarsın.

• Dışarda nûr, ışık olmayınca, renk görmenin imkânı olmadığı gibi, gönül âleminin, iç âlemin renkleri için de bu böyledir.

• Bu dışarda görülen renkler, güneşin ve Süha yıldızının ışığı ile görünür. 1125 İç âlemin renkleri ise, ancak Allah'ın yücelik nûrlarının aksi ile belli olur.

• Aslında, senin kendi gözündeki nûr da, gönlünün nûrunun aksidir. Çünkü, göz nûru, gönüllerin nûrundan meydana gelir.

• Gönül nûrunun nûru, Allah'ın nûrudur. Allah'ın nûru ise, akıl nûrundan, duygu nûrundan pâktır, tamamıyla ayırdır.

¹⁰⁹ Hz. Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*'inde bir yerde şöyle buyurur: "Dostla beraber oturmuşuz, onun yanında olduğumuz halde... 'dost nerede? dost nerede?' diye sorup duruyoruz."

¹¹⁰ Biz, bizde bulunan değer biçilmez inciden haberimiz yok da, yoksulluk içinde yaşıyoruz.

- Gece nûr olmadığı için, renkleri göremedin, şu halde nûrun zıttı ile şunu anladın ki...
 - Önce nûr görünür, sonra renk görünür. Bunu da şüphesiz, nûrun zıttı olan karanlıkla anlarsın.
- 1130 • Cenâb-ı Hakk, eziyeti, gamı; gönül hoşluğu nedir anlaşılсын diye gönül hoşluğuna zıt olarak yarattı.
- Gizli şeyler, hep zıtları ile meydana çıkıyor, görülüyor. Cenâb-ı Hakk'ın zıttı olmadığından, o dâimâ görünmeyecek, gizli kalacaktır.
 - Önce nûra, ışığa bakılır, sonra renge. Beyaz tenli Rûmîler'le, siyah tenli zencilerde olduğu gibi, zıt, zıttı ile meydana çıkıyor.
 - Şu halde sen nûru, nûrun zıttı ile bilirsin. Çünkü zıt meydana çıkarak zıttı gösteriyor.
 - Varlık âleminde, Allah nûrunun zıttı yoktur ki, o zıt ile meydana çıksın görünsün...

Bizim gözlerimiz O'nu idrâk edemez.

- 1135 • Hiç şüphesiz, bizim gözlerimiz O'nu idrâk edemez, kavrayamaz. Fakat O, bizi görüp idrâk eder. Sen bunun sırrını Hz. Mûsâ ile Tur Dağı vaka-sından anla.¹¹¹
- Mânâ âleminde gelen bu sûret âlemini, ormandan çıkıp gelen bir arslan say. Mânâ âlemi, fikir ve düşünce gibidir. Sen sûret âlemini, düşünmeden meydana gelen söz ve ses bil.
 - Bu söz ve ses düşünceden doğdu. Fakat sen, düşünce denizinin nerede olduğunu bilmezsin.
 - Fakat, hoşuna giden bir söz seni heyecanlandırdığı, sana mânevî bir zevk verdiği zaman, işittiğin söz dalgasının güzelliğini hissedersin de, onun kopup geldiği, mânâ denizinin çok yüce, çok hoş bir deniz olduğunu anlarsın.¹¹²
 - İlâhî bilgi, düşünce dalgaları halinde belirdi. Önce ses ve söz hâline girdi. Bu ses ve söz de kelimeler, cümleler şekline girip sûret bağladı.

¹¹¹ A'râf Sûresi'nin 143. âyeti ile En'am Sûresi'nin şu meâlde olan 103. âyetine işâret var: "Allah'ı gözler idrâk edemez. O ise gözleri idrâk ve ihâta eder. Allah latîfdir, habîrdir."

¹¹² Bugünkü fen bilgisi, seslerin gerçekten dalgalar halinde geldiğini ortaya koymuştur. Bu ilmî hakikat bilinmeden Hz. Mevlâna'nın seslerin dalgalar halinde olduğunu tavsif etmesi insanı şaşırtmaz mı?

- Böylece sözden bir şekil, bir sûret meydana geldi. Söz dalgası, önce 1140 kulağımıza çarptı, etkisini yaptı, sonra söndü, ölüp gitti. Kendini yine geldiği denize götürdü, görünmez oldu.
- Şu görünen sûret âlemi, sûretsizlikten, yâni mânâ âleminde meydana geldi. Sonra yine oraya döndü. "Gerçekten de, biz, yine O'na dönenler-deniz." âyeti bu hakîkati belirtmektedir.¹¹³
- Şu halde, sen her lahzada, bir göz açıp kapamada ölüyor, tekrar diriliyorsun. Hz. Mustafa (s.a.v.) Efendimiz; "Dünya bir andan ibârettir." diye buyurdu.¹¹⁴
- Cümle âlem, her an yok olur gider. Sonra tekrar, varlık âlemine dönüp beka şeklinde görünür. Âlemin varlığı, dâima gidip gelmededir. Tek nefes bile bu soyunup giyinmeden hâli değildir.
- Düşüncemiz, Hakk tarafından havaya atılmış ok gibidir. O nasıl olur da havada durabilir? Uçar gider, yine Hakk'a ulaşır.¹¹⁵
- Her nefeste, dünya ve dünyada bulunan her şey yenilenir. Âdetâ, her an ölür ve dirilir. Fakat biz, onu hiç değişiklik olmadan, duruyor görürüz de bu yenilenmeden haberimiz bile olmaz.
- Ömür, ırmak gibi yeniden yeniye gelir gelir akar gider, yenisi gelir. 1145 Fakat biz, bu akışı, kesintisiz olarak görürüz.
- Ucu yanmakta olan bir sopayı eline alsan da tez tez, sağa sola oynatsan, göze durup duran, kesilmeyen bir ateş çizgisi gibi görünür. Ömür de pek tez akar gider de, bu yüzden devamlı duruyormuş gibi görünür.
- Ucu ateşli bir dalı hızla sallarsan, o ateş noktası sana, uzun bir çizgi gibi görünür.
- Bu ömür uzunluğu, bu sürüp giden zaman, yaratılışının süratindedir. Cenâb-ı Hakk'ın yeniden yeniye ve hızlı yaratması, ömrü böyle uzun ve dâimî gösteriyor.
- Bütün bunlara akıl ermez. Ey can, bu âlemin direği gaflettir. Akıllı ol- 2066 mak, her şeye akıl erdirmek, bu dünya için âfettir.

¹¹³ Bakara Sûresi'nin 156. âyetine işâret var.

¹¹⁴ Şu beyit Peygamber Efendimizin hadîsinin aynen tercümesi gibidir:

"Saat-i vâhidedir ömr-i cihân
Durma sen saati sarf eyle hemân."

¹¹⁵ Her şey Hakk'dandır, Hakk'dan gelmektedir. Hayaller, gölgeler halinde dolaşan bizler, aslında yokuz. Yalnız O vardır. Midhat Bahârî merhûm ne güzel söylemiş:

"Varlığa, ben seninle âgâhım
Var olan sensin ancak Allah'ım."

- Akıllılık, o mânevî cihandandır. Oradan gelen gerçek akılla akıllınsak, bu dünya gözümüzde çok küçülür, alçalır.¹¹⁶
- Oradan gelen akıl, güneştir. Hırs ise buzdur. Akıllılık sudur, bu dünya ise kirdir, pisliktir.
- Bu dünyada insanlar, büsbütün kine ve hasede kapılmasınlar, ahlâklarını büsbütün bozmasınlar diye, mânâ âleminde, arada sırada, azıcık da olsa akıl damla damla sızar, durur.

2070 ● Eğer gayb âleminde gelen o akıl sızıntısı artsa, çok fazla olsa, bu dünyada ne hüner kalırdı, ne de ayıp.¹¹⁷

Yüz, gönlün aynasıdır;
biz de bir bütünün cüz'üyüz.

- Cenâb-ı Hakk, yüz için "bildirici" adını takmıştır. Bu sebeptendir ki ârif kişinin gözü, hep yüze dalmış, gitmiştir.¹¹⁸
- 1270 ● Hz. Peygamber Efendimiz, insanları ayırd etmek hususunda; "İnsan, dilinin altında gizlenmiştir." diye buyurmuştur.
- Yüzün rengi, gönül halini bildirir; "Acı bana, sevgimi gönlünde tut.." demek ister.
 - Al al olmuş yüzde, sanki, şükür sesi vardır. Solmuş, sararmış yüzün verdiği ses ise sabrı, cefâyı bildirir.
- 1277 ● Dünyanın hali böyle, bazısı sabrediyor, bazısı şükrediyor. Bazı bahçeler elbiseler giyiyor, bazısı çıır-çıplak kalıyor.

¹¹⁶ Bize verilen bu gaflette de bir lütuf var. Şöyle ki: Gaflet olmasaydı, bu dünya böyle ma'mûr ve âbâd olmazdı. İnsan ömrü ne kadardır? Yüz seneyi nâdir geçer. Öyle olduğu halde, hiç ölmeyecek gibi hırs peşinde; servet, mevki, şöhret peşinde koşarız. Eğer gaflet olmasaydı, kimse bu dünyaya bir çivi bile çakmazdı. Bu sebeple bir insanın yarın ölecekmiş gibi dîni ve insanî vazifesini yapması, hiç ölmeyecek gibi de dünyâ işine düşmesi gerekmektedir.

¹¹⁷ Mânâ âleminde yâni gayb âleminde gelen akıl sızıntısı artsa da, bir gerçek akılla akıllınsak; kesret âlemi, zıtlar âlemi ortadan kalkar; tevhid, birlik görüşü tecellî ederdi de çirkin-güzel, ayıp-hüner bu dünyada görünmezdi.

¹¹⁸ A'râf Sûresi'nin 48.; kezâ Yunus Sûresi'nin 27. âyetlerinde yüzün "bir şeyler haber verici, bildirici" olduğu beyan buyrulmaktadır. Esasen insanın neşesi, üzüntüsü, nefreti, kîni yüzünden belli olduğu gibi, tertemiz yüzlerin de kalp sâfiyetini, iç güzelliğini belirttiği bir hakîktir.

- Görmez misin? ateş renginde doğan güneş, bir müddet geçince, zevale uğrar, tepe taklak batar gider.
- Göklerde parlayan yıldızlar da, zaman zaman, ihtirak belâsına uğrarlar, âdetâ yanar yakılırlar, görünmez olurlar.

● Güzellikte, parlaklıkta, yıldızlardan üstün olan Ay ince ağrıya tutulur 1280 da, hayale döner.

● Çok sâkin ve edebli olan yeryüzü bile, depremlerle sıtmaya tutulur da tır tır titrer.

● Nice dağlar, bu ansızın gelen belâdan, felâketten dolayı yeryüzünde parça parça olmuşlar, kuma dönmüşlerdir.

● Rûha yakın olan şu teneffüs ettiğimiz hava, bir gün ilâhî takdire uyar, pis pis kokar, vebâ kesilir.

● Rûhun kız kardeşi olan tatlı su, uzunca müddet, bir gölcükte kalınca, sararır, bulanır ve acılaştır.

● Yalım yalım yanan, kendini beğenmiş ateşi, rüzgâr söndürür. 1285

● Denizin hâlini de ızdırabından, çırpınışından, coşup köpürüşünden anla ve idrâk et ki, bu değişmeler, bu dövünüşler bir akıldan bir akla geçişin, ondaki gizli şuurun eseridir.

● İlâhî aşk ile, başı dönmüş olan ve bir şeyler arayıp duran gökyüzünün hâli de oğullarının hâli gibidir.¹¹⁹

● Yıldızların bazısı aşağılara düşer, bazısı ortaya gelir, bazısı da yukarılara çıkar. Onlarda da bölük bölük kuvvetliler var, kuvvetsizler var.

● Ey külliyât ile karışmış olan cüz'ü küçük varlık! Ey insan! Her yapılmış şeyin, her basit cismin hâlini, var kendinle kıyas et.¹²⁰

● Külliyâtın böyle zahmetleri, böyle dertleri olduktan sonra, onların 1290 cüz'lerinin yüzleri nasıl olur da sararmaz?

● Hele birbirine zıt olan sudan, topraktan, ateşten, havadan meydana gelen cüz'...

¹¹⁹ Şârihler, "Gökyüzünün oğullarını" çeşitli yönden açıklamışlardır. Bir kısmı "mevâlid-i selâse" dedikleri "hayvanlar, bitkiler, mineraller"i gökyüzünün oğulları saymışlardır. Bazıları da gökyüzünde dolaşıp duran yıldızları kasetmişlerdir.

¹²⁰ Sen ey insan! Külliyâtın (bir bütünün) bir cüz'ü, bir küçük parçasısın. Sen nasıl, Hakk'ın koyduğu kanun gereğince değişiyorsan, çeşitli hallere dönüşüyorsan, külliyât dediğin bütün de öyle. Kâinatta her şey durmadan değişmektedir.

- Koyunun kurttan kaçmasına şaşılmaz. Asıl şaşılacak şey şudur ki, bu koyun kurda gönül vermiştir.¹²¹
- Hayat, zıtların birbirleri ile uzlaşmasıdır. Aralarında savaş meydana gelmesi de ölümdür.

1295 • Aslında üzerinde yaşadığımız şu dünyanın kendisi hasta ve zindan gibi olunca, bir hastanın fânî olmasına şaşılır mı?

Kusuru, kötülüğü başkasında değil,
kendimizde aramalıyız.

- Bütün bilginler; "Zâlimlerin zulmü karanlık bir kuyudur." demişlerdir.¹²²
- 1310 • Her kim daha fazla zâlimse, kuyusu daha korkunçtur, daha karanlıktır. İlâhî adalet, betere betere ceza buyurmuştur. Ey zâlim...
 - Sen, zulmünle bir kuyu kazmadasın ama, şunu bil ki: O kuyuyu kendin için kazıyorsun.
 - İpek böceği gibi, kendi etrafını örme, kendin için bir kuyu kazacaksan bâri, boyuna göre kaz.
 - Zayıfları yardımcısız sanma, *Kur'ân*'dan; "Allah'ın yardımı gelince" sûresini oku.¹²³
 - Sen bir fil bile olsan, düşmanın senden ürküp kaçsa, ebâbil kuşları cezâsı seni de gelir bulur.¹²⁴

¹²¹ İnsanın bedeninde birbirine zıt unsurlar vardır. Su, ateş, toprak, hava; bu unsurlar birbirine düşmandır. Su ateşi söndürür. Ateş ise suyu kaynatır, su buharı haline sokar yok eder. Koyun, kurdun düşmanı olduğu gibi, su da ateşin düşmanıdır. Bu beyitte bu hususa işaret edildiği gibi başka görüş de var. Koyun kurda gönül vermiştir. Burada koyun, insanın, kurt da fânî cihânın sembolüdür. İnsan mükerrem bir mahlûk olduğu halde fânî cihana gönül veriyor, halbuki cihân bir kurt gibi insanın düşmanıdır. Bir şâir-i ârif bir rubâisinde bu hususu pek güzel ifade etmiştir. Bu konunun daha iyi anlaşılması için o rubâiyi aynen tercüme ederek aldım: "Birbirine muhâlif, serkeş dört unsur bir araya gelmişler. Bir kaç gün beraber yaşayalım demişler ve insan vücudunda yerleşmişler. Birbirine düşman olan bu unsurlar, rahat durmazlar. Huyları gereği bunlar birbirine düşünce ve bunlardan biri ötekilerini alt edince tatlı can ten kafesini bırakır, geldiği yere gider."

¹²² Bir hadîs-i şerîfin meâlî şöyle: "Zulümden çekinin, gerçekten de zulüm, kıyamet gününün karanlıklarıdır."

¹²³ Nasr Sûresi'nin 1-3. âyetlerine işaret var.

¹²⁴ Fil Sûresi'nin 1-5. âyetlerine işaret var.

- Yeryüzünde bir zayıf, bir zavallı emân diyecek, Hakk'tan yardım iste- 1315
yecek olursa, (göklerde meleklerle) gökyüzü ordusuna bir gürültü düşer.

- Ey insan, başkalarından gördüğün zulümler, kötülükler, senin kendi 1318
kötü huyunun onlardan aksetmesidir, görünmesidir.

- Senin varlığın, iki yüzlülüğün, zâlimliğin, gafletin onlara aksetmiştir. 1320
- O sensin, sen kendini yaralıyorsun; lânet ipliğini, kendine, kendin dokuyorsun.
- O kötülüğü, sen, kendinde apaçık göremiyorsun. Görecek olsaydın başkalarına değil, kendine candan ve gönülden düşman kesilirdin.
- Ey gâfil adam, arslanın kuyuda kendi aksini görüp kendisine saldırdığı gibi, sen de, başkalarına saldırırken haberin olmadan kendine saldırıyorsun.

- Sen kendi huyunun, tabiatının derinliklerine inseydin, kötülüğün, ah- 1325
lâksızlığın senden, senin kendinden olduğunu anlardın.
- "Müminler, birbirlerinin aynasıdır." Bu hadisi Hz. Peygamber'den naklederler.
- Gözünün önüne, mavi renkli bir şişe tutuyorsun da, bu sebepten ötürü, âlem sana, masmavi görünüyor.¹²⁵

- Eğer kör değilsen, bu maddî görüşü kendinden bil, kendine kötü de, 1330
başkasına deme.
- Eğer mümin, Allah'ın nûru ile bakmamış olsaydı, bazı gizli halleri, ona nasıl olurdu da apaçık görünürdü?¹²⁶
- Eğer sen, Allah nûru ile baksaydın, kötülük hususunda başkasını ayıplar, başkasının kusurlarını görür de gaflete düşer mi idin?
- Ey hüzüün ve keder sahibi, yavaş yavaş, azar azar, nûru nâra vur ki Nâr-ı İlâhî ile bakışın Nûr-ı İlâhî'ye çevrilsin de, başkalarında ayıp ve noksan yerine hüner ve kemâl görebilesin.

¹²⁵ Dünyayı mavi cam arkasından görmek, o devrin inancına göre dünyayı kara görmektir.

¹²⁶ Bir hadîs-i şerîfin meâlî şöyle: "Müminin bakışından, kavrayışından sakının. Çünkü mümin, Allah'ın nûru ile bakar." Bu hadîs Buhârî'de kaydedilmiştir.

Başarıdan gururlanma,
başarı Hakk'ın ihsanıdır.

- 1367 ● Başarılar da, üstünlükler de hep Hakk tarafından ihsan edilir; halden hale dönüş de yine Hakk'tan gelir.
- Cenâb-ı Hakk, şüphelere düşenlere de, gerçek iman sahiblerine de zaman zaman, nöbetle bu gücü, bu kuvveti verir.
 - Ey varlığa, ikbâle erişen kişi, aklını başına al da bu gelen kudretin, kuvvetin eğreti olduğunu bil. Zenginliğine, bulunduğu mevkie sevinme. Sen de sıraya bağlın; sıran gelince gideceksin, yerine başkası gelecek.
- 1370 ● Saltanatları nöbete bağlı olmayan, nöbetin de üstünde bulunan ve ikbâlleri ebedî olanların sultanlık davullarını, Yedi Yıldız'ın da üstünde çalanlar.
- İkbâl için nöbet beklemeyenler, nöbetten de üstün olanlar ölümsüz sultanlardır. Onlar, kabiliyetli, isti'datlı rûhlara dâimî olarak sâkîlik vazifesi görürler. Hakk âşıklarına aşk ve muhabbet şarabı içirirler.
 - Bu dünyada, bir iki gün içmeyi bıraksan, ağzını ebediyet şarabına, ölümsüzlük şarabına daldırır ve o hakikat şarabını içersin.

Hakk yolu tehlikelerle doludur.

- 1060 ● Hakk yolunda yürüten kişinin uyanık olması gerekir. Çünkü yol, görünüşte dümdüz ve güzeldir. Fakat altında tuzaklar vardır. Nitekim bu yolda bize kılavuz olacak bir çok tanınmış, parlak isimlerde mânâ kıtlığı, mânâ uymazlığı vardır. Bir çok kişiler, adlarının adamı değildir. Görünüşe kapılmamalıdır. Şunu iyi bilmeli ki:
- Sahte şeyhlerin adları, sözleri tuzaklara benzer. Onların kulağı okşayan, fakat rûhânî olmayan güzel sözleri, ömrümüzün suyunu emen kumdur.
 - Kum gibi ömür suyunu emen, bizi tüketen boş sözler olduğu gibi, içinden âb-ı hayat fışkıran kum da vardır. Bu kum pek az bulunur. Sen git de içinden irfan coşan, ilâhî sırları meydana vuran kumu ara.

- Evlâdım, işte yukarıda anlatılan o kum Allah adamıdır. Allah adamı, kendi benliğinden kopmuş, kendinden ayrı düşmüş, Hakk'a ulaşmıştır.¹²⁷
 - Allah adamından, dinin tatlı suyu kaynayıp durmaktadır. İstekliler, o sudan hayat bulurlar, gelişirler, yetişirler.
 - Allah adamından başkasını, kuru kumsal bil. O kumsal, her zaman senin ömür suyunu içer, seni tüketir.
 - Hikmeti, hakîm olan, ârif olan üstün bir varlıktan iste ki onun feyzi ile sen de gerçeği gören bir kişi olasın.
 - Zamanı gelince, hikmet arayan kişi hikmet kaynağı olur da, artık o, çalışmaktan, sebeplere baş vurmaktan kurtulur.¹²⁸
 - Böyle bir Hakk âşıkının sînesi, bilgileri ezberleyen, saklayan bir "levh" iken, kendisi, Allah bilgilerini hifzeden "Levh-i Mahfuz" olur. Ve onun akı, vasıtasız olarak, kendi rûhundan zevk alır, feyz alır, nasîb alır.
- Önce akı, o kişiye bir şeyler öğreten bir hoca iken, sonradan, akı ona 1065 talebe olur.
 - Akıl, ona Cebrâil gibi der ki: "Ey Ahmed, bir adım daha atarsam yanarım."
 - "Ey can pâdişahı, sen artık beni burada bırak; sen yürü, ileri git, benim hududum burasıdır."
 - Tenbellik yüzünden, şükretmeyen, sabretmeyen kimse, bilmiş olsun ki, cebr inancı onun ayağını tutmuş, bağlamıştır.
 - Cebr inancına kapılan, cebrîlik iddia eden kişi, kendini hasta eder. O hastalık onu alır, mezara kadar götürür.
 - Ey gönülden günah işlemeye istekli olan, nefsânî arzularını gizlice ta- 1070 zeleyen kişi, sen, imanı tazele, fakat yalnız dilinle söyleyerek değil de kalbinle tazele.
 - Nefsânî istekler, şehvânî arzular tazelenedikçe iman tazelenmez, çünkü şehvetin, nefsin dileğine uymak Hakk kapısını kapar, kilitler.

¹²⁷ Ömür suyunu emen kum, sahte şeyhi, içinden âb-ı hayat fışkıran kum da mürşid-i kâmilî göstermektedir.

¹²⁸ Hikmet kaynağı olan kişinin, artık ibâdetten kurtulacağı, çalışmayacağı gibi yanlış bir kanaate varmamalıdır. Burada hikmete ulaşan kişinin kıl ü kaalden kurtulması, hal sahibi olması, mürşid aramaktan fâriğ olması bahis konusudur. Peygamber olduğu halde Resûlullah Efendimiz sabahlara kadar namaz kılıyor ve mübârek ayakları şişiyordu. Mevlâna'nımızın oğlu Sultan Veled'in bir beytinin mânâsı şöyle: "Artık o, 'kaal'den 'hal'e geçer. Böylece hiç şüphesiz vuslat şehrine ulaşır." Böyle bir kişi; "Artık, biz, ilmimizi 'Hayy'den, ölmeyen büyük varlıktan alıyoruz." der de mürşid aramaktan el çeker. Çünkü kendisi mürşid olmuştur.

1080 ● Sen, çok derin mânâlı ve anlamına dokunulmamış olan sözü te'vil ediyor, ona başka türlü mânâ veriyorsun. Sen *Kur'ân-ı Kerîm*'i değil, kendini te'vil et, kendini anlamaya çalış.¹²⁹

● Sen, kendi heva ve hevesine uyuyor, *Kur'ân*'a kendi çıkarlarına göre mânâ veriyorsun. Bu yüzden, o yüksek mânâ alçalıyor, eğriliyor, çarpılıyor.

"En büyük savaş kulun nefsi ile,
nefsinin istekleri ile savaştır."
hadisinin açıklanması

1375 ● Bu nefis, cehennemdir, cehennem ise öyle bir ejderhadır ki, denizler bile onun ateşini söndüremez.

● Yedi denizin suyunu içer de, halkı yakıp yandıran ateşi eksilmez, sönmeyiz.

● Taşlar ve taş yürekli kâfirler, yüzleri yerde, inliyerek, ağlıyarak cehennemin içine girerler.¹³⁰

● Cehennem, bunca gıda alır, yine de yatışmaz, yine de doymaz; sonunda Hakk Teâlâ'dan ona şu nidâ gelir:

● Cenâb-ı Hakk, ona; "Doydun mu?" diye sorar. O hâlâ; "Daha doymadım." der. Cenâb-ı Hakk; "Öyle ise, işte sana daha ateş, işte sana daha alev, işte sana daha hararet." der.

¹²⁹ Te'vil etmek: Yorumlamak anlamına gelir. Bir sözden mecâzî anlamlar çıkarmaktır. Batnî inançta olanlar, âyetleri kendi çıkarlarına göre yorumlarlar. Meselâ: Bazı kişiler, meleği, fizikî bir kuvvet olarak yorumlarlar. Böylece şeriat hududunu aşarlar. Mevlâna, Muhammedî inançlara aykırı düşen bütün yorumlara karşıdır. Kezâ Miraç'ı, müfekkire ile yapılmış rûhânî bir haldir diye yorumlamak, dirilmenin madden değil de mânen dirilme olduğunu düşünmek, öyle te'vil etmek mümini imanından eder. Te'vil bâbında müminlere gereken husus şudur ki: Hakk'ın vahdaniyetine, indirilen kitaplara, gönderilen peygamberlere, ahirete, kaza ve kadere, cennet, cehenneme, sorgu ve suale, sevap ve itâba inanmak, *Kur'ân-ı Kerîm*'in getirdiği hakîkatlere ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in haber verdiği şeylere hiç şüphe etmeden inanmak, hükümleri te'vile kalkmadan iman etmek gerekmektedir. Bu iş akıl işi, yorum işi değildir, iman işidir. İnanıklarını tatbik etmeden, ibâdet ve tâat etmeden nefsiyle mücadeleye girişmeden, bu işin edebiyatını yapmak, güzel konuşmak, yorumlarda bulunmak bizi kurtaramaz.

¹³⁰ Şârihlerden birisi, bu beyti şerh ederken: "Cehennemde yanan taşlar" düşüncesi üzerinde durmuş; "Hz. Mevlâna asırlarca evvel ma'den kömürünü, taş kömürünü haber vermiştir." diye yazmıştır.

● Bütün bir âlemi, bir lokma edip yutar da, midesi hâlâ; "Daha yok 1380 mu?" diye bar bar bağıırır.

● Nihâyet, Cenâb-ı Hakk, mekânsızlık âleminden onun üstüne kudret ayağını basınca, o zaman cehennem sâkinleşir, yatışır kalır.

● Bizim bu nefsimiz de, doymamak husûsunda, cehennemin bir cüz'üdür. Cüz'ler ise küllün tabiatında, küllün huyundadırlar.

● Nefsin cehennem ateşini, ancak Cenâb-ı Hakk'ın kudret ayağı bastırır, söndürür. Zaten azgın nefsi öldürecek oku da, Cenâb-ı Hakk'tan başkası atamaz.

● Yaya, ancak doğru ok koyarlar, bu yayın ise, tersine eğri okları vardır.¹³¹

● Sen de, ok gibi doğru ol da yaydan kurtul, çünkü doğru oktan başkası 1385 yaydan fırlamaz.

● Artık, dışta bulunan düşmanla, savaşmaktan dönünce, içteki düşmanla savaşmaya; nefsimi yenmeğe yöneldim.

● En küçük bir savaştan döndük ama, peygamberle beraber en büyük savaştayız.

● Şu nefsin Kaf dağına, iğne ile yerinden kaldırmak için Hakk'tan güç, kuvvet dilerim, başarı niyâz ederim.

● Şunu iyi bil ki, safları bozan, dağıtan arslanla savaşmak kolaydır. Asıl arslan, kendini tutan ve nefsinin alt edendir.

Dallar, yapraklar ve canlar

● Dallar, yapraklar toprak hapsinden kurtulunca, başlarını kaldırıp rüzgârların eşi, dostu olurlar, rüzgârlarla oynayırlar.

● Yapraklar, daldaki tomurcukları yarıp çıkınca, ağacın tepesine kadar tırmanırlar.

● Her yaprak, her meyve, kendi tomurcuğunun dili ile ayrı ayrı Allah'a şükreder:

● İhsan, iyilik sahibi Allah, bizim kökümüzü besledi, ağaç da o kökten 1345 kuvvet alıp kalınlaştı. Doğrulup yükseldi.

¹³¹ Yani bu nefse atılan oklar eğri olursa hedefe varmazlar. Bu sebeple ey tâlib, doğru ol ki hedefe varasın da nefsi öldüresin.

- Su ve toprak içinde mahpus bulunan, yâni balçığa saplanmış kalmış olan canlarımız da balçıktan kurtulunca neşeli bir halde,
- Hakk'ın aşk ve muhabbet havası içinde, neşeli neşeli oynarlar, ayın on-dördü gibi noksansız ve tastamam bir hale gelirler.
- *Onların tenleri oynayıp durur, canlarının nasıl otduklarını sorma. Hele cismaniyeti kalmamış, tümden can kesilmiş olanların halinden hiç sorma, onları anlatmaya imkân yoktur.*

Rum Kayseri elçisinin gelip
Emîrül-müminîn Ömer(r.a.)'in
kerametlerini görmesi.

- 1390 ● Uçsuz, bucaksız çölleri aşarak Rum Kayseri'nden Hz. Ömer'e bir elçi geldi, Medine'ye ulaştı.
- Medine halkına; "Halifenin sarayı nerededir?" diye sordu. "Lûtfen bana gösterin de atımı ve eşyayı oraya çekeyim."
 - Sorduğu kişiler; "Halifenin sarayı yoktur. Fakat onun pek parlak, pek aydınlık bir can sarayı, bir gönül sarayı vardır." dediler.
 - "Hz. Ömer'in emîr ve halife diye adı cihana yayılmışsa da, onun fakir ve garip dervişler gibi küçük bir evceği vardır.
 - Ey kardeşim, sen onun mânevî ve rûhânî sarayını nasıl görebilirsin ki senin gönül gözünde hastalık vardır.¹³²
- 1395 ● Sen gönül gözünü mânevî hastalıktan temizle de, ondan sonra Hz. Ömer'in rûh sarayını gör."
- 1408 ● Hiç işitmediği bu güzel sözleri duyunca, Rum Elçisi'nde Hz. Ömer'i görme özlemi arttı.
- O büyük insanı aramak, görmek sevdasına kapıldı da atını ve eşyasını düşünmez oldu.

¹³² Metinde "Senin gönül gözünde kıl bitmiştir." denilmektedir. Gözde kıl bitmesi tâbiri göz hastalıklarındanmış. Burada, gözün maddî olarak hastalanması değil de mânevî hastalığı bahis konusudur. İnsanın gözünü hasta eden, hatta körleştiren duyguları şârihler şöyle sıralamışlardır: Şehvet, şöret, hiddet, benlik gibi nefsanî görüşler ve kesret görüşü.

- Bir Arab kadını, elçinin yabancı bir kimse olduğunu ve Hz. Ömer'i a- 1413 radiğini anlayınca; "İşte Ömer, şu hurma ağacının altında." dedi.
 - "Oraya var da, halktan ayrılmış yapayalnız, hurma ağacının gölgesinde yatan, Allah'ın gölgesini gör." dedi.¹³³
- Elçi, oraya geldi. Uzakta durdu. Hz. Ömer'i görünce titremeye başla- 1415 dı.
- Elçiye, o uyuyandan bir heybet geldi. Gönülünde hoş bir hal belirdi.
 - Sevgi ile korku, birbirine zıt duygular olduğu halde, elçi, gönülünde bu iki zıt duygunun birleştiğini hissetti.
 - Kendi kendine; "Ben nice pâdişahlar gördüm, nice büyük sultanlar tarafından takdir edildim, beğenildim.
 - Ben, o pâdişahlardan ne ürktüm, ne de korktum. Fakat bu adamın heybeti aklımı başımdan aldı.
- Arslanların, kaplanların buldukları ormanlara daldım. Onların kor- 1420 kusundan betim benzim uçmamıştı.
- Bir çok savaşırlara katıldım, arslan gibi dövüştüm.
 - Bir çok defalar yaralandım, bir çok defa da düşmana ağır yaralar açtım. Bütün bu haller içinde, yine de yüreğim, başkalarından güçlü idi.
 - Bir adam silahsız olarak yerde yatmış uyuyor. Benimse yedi a'zâm da, ondan tir tir titriyor. Bu ne haldir?
 - Bu heybet, bu korku halifeden değil, Hakk'tandır. Bu heybet, şu hırkaya bürünmüş yatan adamın korkusu değildir.
- Kim Allah'tan korkar ve takva yolunu tutarsa, onu gören cin de, insan 1425 da ondan korkar."
- Bu düşüncelere daldı da, saygı ile elini bağlayıp durdu. Bir zaman sonra Hz. Ömer uykudan uyandı, kalktı.
 - Elçi, Hz. Ömer'e ta'zimde bulundu, selâm verdi. Çünkü; Peygamber Efendimiz; "Önce selâm, sonra kelâm." diye buyurmuştur.
 - Hz. Ömer elçinin selâmını aldı, yanına çağırdı. Onu teskin etti. Rahatlattı. Sonra karşısına oturttu.

¹³³ "Sultan yeryüzünde Allah'ın gölgesidir" diye bir hadis var. Mevlâna bu hadise işâret etmektedir. Gölge anlamı tamamiyle mânevî ve mecâzîdir. Hâşâ, Allah maddî bir varlık değildir ki, onun gölgesi olsun. Buradaki gölge mecâzî anlamda Allah'ın adâletini temsil etmektedir.

- 1432 ● Korkudan yüreği çarpan elçinin gönlünü aldı, neşelendirdi. Virân olan hatırını tâmir etti.
- Sonra ona, ince, derin mânâlı sözler söyledi. Nerede olursak olalım, hep bizimle beraber bulunan ve bizim en yakın, en iyi dostumuz olan Allah'ın pak sıfatlarından bahsetmeğe başladı.
 - Elçi, makam ve hali öğreysin diye, ona, Cenâb-ı Hakk'ın Ebdallar hakkındaki iltifat ve ihsanlarını anlattı.¹³⁴
 - Sofilerden hal sahibi olanlar çoktur. Fakat onlar arasında makam sahibi olanlar pek azdır.
 - Hz. Ömer elçiye, can menzillerinden haber verdi ve rûhun yolculuklarından bahsetti.
- 1440 ● Zamanın da ötesinde bulunan zamandan, ululuklarla dopdolu kutluluk makamından,
- Can Zümürd-i Ankasının, şu dünyaya gelmeden önceki hudutsuz uçuşlarından söz açtı.
 - Rûhun can âlemindeki her bir uçuşu ufukları aşırıyordu. Tan yerlerinden de ötelerde idi. Özlem duyanların ümitlerinden de ileri idi, korkularından da...
 - Hz. Ömer dışı yabancı gibi görünen o elçiyi, mânen uyanık ve dost buldu. Onun rûhunun ilâhî sırlara tâlib olduğunu anladi.
 - O, bir insan-ı kâmil idi. Elçiye hakîkati öğretmeği çok arzu ediyordu. Yolcu çevik idi. At da kapıda hazırды.
- 1445 ● O mürşid, onun irşâda kabiliyetli olduğunu gördü de, tertemiz gönlüne irfan ve tevhid tohumunu ekti.
- Elçi dedi ki: "Ey müminlerin emîri, rûh, yücelikler âleminde nasıl oldu da yeryüzüne indi?"
 - Hiç bir şeyle bağlı olmayan, sonsuzluklar âleminin rûh kuşu, nasıl oldu da, geldi, bu ten kafesine girdi?" Hz. Ömer dedi ki:
 - Allah rûha efsunlar okudu, kıssalar söyledi yâni emir verdi. Rûh da ilâhî emirle büyüldü.

¹³⁴ Makam, mânevî mevkîdir. Hal ise gelip geçen mânevî his ve heyecanlardan ibarettir. Şevk, hüzn, müşâhede, havf, kabz ve bast gibi mânevî hisler birer haldir. Hal, Hakk vergisidir, çalışarak elde edilmez. Makam, çalışarak kazanılabilir, riyâzât ve mücâhede ile elde edilir. Ebdal (Yediler), her birisi yedi iklimden birini idâre eden velîler heyettir.

- Gözü kulağı olmayan yoklara, Allah, efsun okuyunca; "Ol!" emrini verince, yoklar hemen çoşarlar, var olurlar.¹³⁵
 - Onun efsunuyla yoklar, hemen koş koş varlık âlemine gelirler.
- Sonra var olana, bir efsun okur; "Yok ol!" emrini verir, o da yokluğa 1450 at sürer, mahvolur gider.¹³⁶
- Allah gülün kulağına bir söz söyledi, onu güldürdü, âdî taşa bir söz dedi, onu akîk hâline getirdi.
 - Topraktan yarattığı bedene bir âyet okudu, beden canlandı, can keşildi. Güneşe bir şey dedi, güneş parıl parıl parladı, nûr saçıcı oldu.
 - Yine güneşin kulağına korkutucu bir nükte söyler, ona; "Tutul!" der, güneşin yüzüne yüzlerce perde iner, tutuluverir.
 - Emirler veren, nükteler söyleyen O Azîz varlık, acaba, bulutun kulağına ne söyledi de, bulutun gözlerinden su tulumu gibi yaş akıttı?
- Acaba, Cenâb-ı Hakk, toprağın kulağına ne fısıldamıştır ki, toprak, der- 1455 vişler gibi murâkabeye varmış, susmuş kalmıştır?¹³⁷
- Tereddüt içinde şaşırıp kalan kimsenin kulağına da Cenâb-ı Hakk, örtülü bir söz, bir muammâ söylemiştir.
 - O muammâyı söylemesi ile, o kimseyi, Hakk'ın dediğini mi yapayım, yoksa onun zıttını mı? diye iki şüphe arasında hapsetmiştir.
 - İki taraftan birini tercîh etmesi de yine Hakk'tandır. Yâni kararsız kişi, o iki işten birini seçer, onu yaparsa, bu seçiş kendinden değildir.
 - Eğer sen, can aklının, şüpheye, tereddüde düşmemesini istiyor isen gaflet pamuğunu can kulağına tıkama.
- Can kulağına, gaflet pamuğu tıkama da, Allah'ın muammâlarını anla; 1460 gizli açık, söylediği sözleri idrâk et.

¹³⁵ Yâsin Sûresi'nin şu meâldeki 82. âyetine işâret var: "Allah'ın şânı, bir şeyin olmasını dilediği zaman, ona sadece 'ol' demektir; o, olurur."

¹³⁶ *Mevlid*'i yazan Süleyman Çelebi merhûmun şu beytini hatırlatıyor:

"Ol dedi bir kerre var oldu cihan
Olma derse mahvolur, ol dem heman."

¹³⁷ Murâkabe, dervişin, kimsenin bulunmadığı bir yerde abdestli olarak kibleye karşı dizlerinin üstünde oturarak, gözlerini kapaması ve gönlünden dünya işlerinden geçmişi, geleceği ve her şeyi çıkarmasına; Allah'ın, Resûlullah'ın ve velîlerin feyzini beklemesine denir. Murâkabeye, gönlül beklemek, gönlül haline varmak da denir.

- Böyle yaparsan, can kulağı vahy yeri olur. Vahiy nedir? Bu beş duygudan da bile gizli söylenen söz.
- Can kulağı ile duymak, can gözü ile görmek; bu bizim bildiğimiz işitmek ve görmek duygularından bambaşkadır. Akıl kulağı da his kulağı da bu vahiy ve ilhâmın idrakinden âcizdir, yaya kalmıştır.
- Cebrden bahsedişim, aşkı sabırsız bir hâle getirdi. Âşık olmayan kişi ise cebrî hapsetti, inkâr eyledi.¹³⁸
- Bu hal Hakk'la mânevî beraberliktir, cebr değildir. Bu ayın görünüşüdür, bulutun görünüşü değildir.¹³⁹

- 1465 ● Bu cebr bile olsa herkesin sandığı, anladığı; hele nef-i emmârenin kendi çıkarına göre yorumladığı cebr değildir.
- Evlâdım, bu türlü cebr inancını, Allah, kimin gönül gözünü açmışsa ancak o anlar.
 - Kalp gözü açılmış kişilere gizli şeyler de apaçık görünür, gelecek ve olacak şeyler de... Onun yanında, yıkılıp giden mâzi de bir hiçten ibârettir.
- 1468 ● Onların ihtiyâr (=cüz'î irâde) inançları da, cebr (=kaderin esiri oluşumuz) inançları da bambaşkadır. Nitekim bazı damlalar, sedeflerin içinde inci kesilirler.¹⁴⁰
- Sedeflerin dışında küçük, büyük damlalar vardır. O damlalar, sedefin içinde küçük, büyük inciler olurlar.

¹³⁸ Cebriyye ve Mu'tezile gibi felsefî inanca bağlananların inanışlarını çürütmek için Hz. Mevlâna Mesnevî'nin bir çok yerlerinde bu konuya değinir. Bu beyitte olduğu gibi Cebriyeciler'in iddiasına göre, Cenâb-ı Hakk'ın ezeli takdiri insanın hüriyetini (irade gücünü) elinden almıştır. Bu beytin birinci mısradaki "cebr"; "memduh cebr" (=makbul cebr)'dir. İkinci mısradaki "cebr" ise, "mezmum" (=makbul olmayan); islâmî olmayan cebrdir. Sevmek, sevmemek elimizde midir? Sevmemizin ezeli takdire uygun düşmesi sözü, aşkı çoşturdu, sabrı elinden aldı. Halbuki âşık olmayan kişi, nefsinde, kendi çıkarına uygun düşmediği için cebrî reddetti.

¹³⁹ Allah, neyi takdir etmişse, kul onu seçer, onu yaşar. Bu cebr değildir. Ayın görünüşü vahdet nûrunun görünüşüdür. Şüphe bulutlarının görünüşü değildir.

¹⁴⁰ Eski bir inanca göre, Nisan'da yağın yağmur taneleri sedeflerin içinde inci olmuş, aynı yağmur taneleri de yılanların ağzında zehir olmuş, "cebr inancı" müminlerde memduh (=makbul) bir inanç halinde tecellî eder, imanı zayıf olanları da yoldan çıkararak, cebr-i mezmum olur. Nitekim, ilâhî emri dinlemeyen, bu yüzden cennetten yeryüzüne sürgün edilen Hz. Âdem, suçunu kendi üstüne aldı. "Biz nefsimize zulmettik" dedi. Halbuki şeytan, "Sen öyle takdir ettin. Sen beni azdırdın" demek küstahlığında bulundu.

- Dilediğini yapma gücü (=ihtiyar), yahut Allah'ın zoru ile işleyiş 1473 (=cebr) inancı sende bir kuruntudan, bir hayalden ibâret iken onlarda kemal, olgunluk, ululuk nûru kesilir.

- Ekmek sofrada buldukça cansızdır. Fakat insanın bedenine girince 1474 enerji olur, neşeli rûh olur.
- Sofranın ortasında, kımıldamadan duran ekmeğin can kesilmesine imkân yoktur. Fakat boğazımızdan aşağı gidince hayvânî rûh, onu, selsebil suyu ile yoğurur, onu canlandırır, can haline kor.¹⁴¹
- Ey doğru okuyup, doğru anlayan kişi, ekmeği canlandıran, onu kudret enerjisi haline koyan hayvânî rûhun kuvvetidir; ya canlar canının kuvveti nedir? Nasıl olur, neler yapar? Bir de onu düşün.
- İnsanın bir tek kolu candan, rûhdan gelen kuvvetle, dağı, denizi ve madeni yarıp delmektedir.
- Dağ yaranın can gücü, kayaları parçalar, canlar canının gücü ise kameri (=Ay'ı) ikiye böler.

- Eğer "gönül" sır dağarcığının ağzını bir açarsa, can, arşa doğru koşup 1479 gitmeye başlar.
- Eğer, gizli sır, söylenebilseydi, o sırta tahammül edemezdi de bu cihan yanardı.
- Rum elçisi, Hz. Ömer'den bu sözleri işitince, mânevî bir neşe duydu, gönlü nûrlandı.
- Öyle bir hale geldi ki, onun için sual de, cevap da mânâsını kaybetti. Âdetâ yok olup gitti de, yanlış ve doğru gibi düşüncelerden kurtuldu.
- Aslı bulunca, teferruâtta, önemsiz şeylerden kurtuldu. Hikmete dâir suale başladı.

- Elçi dedi ki: "Ya Ömer, ne hikmettir, ne sırdır ki o tertemiz, saf rûh, bu 1515 bulanık yerde, bu kirli cesedde hapsedilmiş kalmış.
- Duru su çamurun içine gizlenmiş, tertemiz saf bir rûh da gelmiş bedene bağlanmış."
- Hz. Ömer buyurdu ki: "Sen çok derin bir bahse dalıyor, mânâyı harfle, kelime ile bağlamak istiyorsun.

¹⁴¹ Ağzımıza aldığımız lokma, bilindiği gibi, önce tükürkle karıştır; mideye inince, ayrı ve critici bir su ile karıştır. Bunları bugünkü ilim "peptiyalin" ve "pepsin" diye adlandırıyor. Mevlâna yedi asır önce bu hârîka suları, cennetteki bir çeşmenin (Selsebil) suyuna benzetiyor.

- Ses ve sözle ilgisi olmayan, hür olan mânâyı, harf ve kelimeye hapsediyorsun. Sanki, varlığı bağlanamayan, mücerred olan rüzgârı, rüzgâr kelimesi ile anlatmak istiyorsun.
 - Sen bunu bir fâide için, maksadın daha güzel anlaşılmasını diye yaptın, halbuki sen, kendin mücerred olan rûhun bedene girmesindeki fâideden perdelisin, habersizsin.
- 1520 • Fâideler, hayırlar kendisinden zuhûr eden Allah, nasıl olur da, bizim gördüğümüz fâideyi görmez?
- Mânânın kelimelerle söylenmesinde, kelimelere bağlanmasında, yüzbinlerce fâide var. Bu yüzbinlerce fâide rûhun bedene girmesindeki fâideye karşı pek az, onun binde biri bile değil.
 - Söz söylerken harcadığın nefes, cüz'lerin cüz'üdür. Öyle iken küllî fâideyi mûcibdir. Rûhun bedene girmesindeki fâide ise küllün küllüdür. Nasıl olur da, bundan fâide görülmez?
 - Sen bir cüz'sün, bir zerresin, senin yaptığın işte fâide varken, ne diye küll'ü kınamaya teşebbüs edersin?¹⁴²
 - Sözün bir fâidesi yoksa söyleme, eğer varsa, dil uzatmayı bırak da şükretmeğe bak.
- 1525 • Allah'a şükretmek, her boynun borcudur. Onunla, bununla kavga etmek, yüzünü ekşitmek kimseye borç değildir."
- 1529 • Bu bir iki mânâ kadehinin neşvesi ile, o elçi kendinden geçti; hatırında ne elçilik, ne de haber alıp verme kaldı.
- Allah'ın büyüklüğüne, gücüne, kuvvetine şaşırdı, hayran oldu. Bu makama erişince, artık, elçiliği bıraktı da bir manâ pâdişahı kesildi.

Kimin gönlünden bir kapı açılırsa, o
her zerrede bir güneş görür.

- 1396 • Kimin canı, şehvetten, hiddetten, nefsanî arzularından arınmış, temizlenmişse, o kimse mânâ âlemini ve mânâ sarayını çabucak görür.

¹⁴² "Saf bir su, çamur içinde gizlenip kalmış" misali ile balıktan yaratılmış bedende, ilâhî bir emânet olan rûhun ne işi var? gibi bir düşünceye varmanın "Cüz'ün, küllü kınaması" olarak yorumlanıyor.

- Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz, hiddet ateşinden ve şehvet dumanından arınmış olduğu için, nereye baksa, orada, Allah'ın hikmetini, kudretini, yaratma gücünü görürdü.¹⁴³ Ey gözü ve gönlü açılmamış kişi, seni kötülüğe sevkeden nefsanî istekler,
 - Şeytanın vesveselerine yoldaş oldukça; "Nereye dönseniz, Allah'ın lûtfuna, rahmetine dönersiniz." âyetinin sırrına nasıl erersin? Bunun ne olduğunu nasıl anlarsın?¹⁴⁴
 - Kimin gönlünden bir kapı açılırsa o, her zerrede bir güneş görür.
- 1400
- Ay, nasıl parlaklığı, büyüklüğü ile yıldızlar arasında ihtişamlı bir şekilde görülürse, Cenâb-ı Hakk da lûtfu, ihsanı, kudreti ve yaratma gücü ile fânî varlıklar arasında öylece apaçık görülür.¹⁴⁵
 - Sen iki parmağının ucunu götür de iki gözüne koy. Dünyadan bir şey görebilir misin? İnsaf et de söyle.
 - İşte sen, gözünü kapadığın için bu dünyayı görmesen de, bu dünya yok değildir. Dünyayı görmemek ayıbı, hakîkati göstermemek kabahati, ancak uğursuz nefsin parmağına âittir.
 - Sen aklını başına al da, önce gözlerinden parmaklarını çek, ondan sonra dilediğine bak, gör.
 - Hz. Nûh'a ümmeti; "Sevab nerededir?" diye sordular. Nûh; "Görmeyelim, duymayalım diye elbiselerinizle örtüğünüz yerde." cevabını verdi.¹⁴⁶
- 1405
- Hz. Nûh dedi ki; "Yüzünüzü, başınızı elbise ile sarıp sarmalıyorsunuz. Bu sebeple gözleriniz varken etrafı görmüyorsunuz.
 - İnsan, gözden ibârettir. Geri kalan deridir, cesedir. Göz ise, ancak dostu görmüş olandır. Dostu görmeyen gözü, sen göz sayma.
 - Dostu görmeyen gözün kör olması iyidir. Vefasız olan, ebedî olmayan, dosttan uzak düşmek daha iyidir.

¹⁴³ Bir Hakk âşığı şu meâlde bir beyit söylemiştir: "Cihan bizim sevdiğimizimizin güzelliğinin aynasıdır. Her zerrede onun güzelliği, kudreti görünmektedir."

¹⁴⁴ Bakara Süresi'nin 115. âyetine işaret edilmektedir.

¹⁴⁵ Hakk ehline Hakk Teâlâ peyda ve zâhirdir; halk gâib ve mestûrdur. Halbuki halka, dünya ehline, halk zâhir ve peydadır, Hakk gâib ve hafî yani gizlidir.

¹⁴⁶ Mesûd olmanın sırrını büyük insanlar, şu üç hususta toplamışlardır: "Görmemek, işitmek, söylememek."

Âdem(a.s.)'in; "Rabb'imiz, kendimize zulmettik." diyerek yaptığı yanlış hareketi kendi üstüne alışı, İblis'in ise; "Sen beni azdırdın." diye suçu üstünden atışı.¹⁴⁷

- 1480 ● Hakk'ın yaptıklarını gör, bizim yaptıklarımızı da her ikisini gör de, bizim de yaptıklarımız işler bulunduğunu bil.
- Ortada halkın yaptığı işler yoksa ve insanlarda yapma gücü bulunmuyorsa ve her şeyi Hakk yapıyorsa, hiç kimseye; "Bunu neye böyle yaptın." deme.
 - Allah'ın yaratışı, takdiri, bizim işlerimizi meydana getiriyor. Bizim işlerimiz, Hakk'ın yaratışının eserleri oluyor.
 - Söz söyleyen kişi, ya harfleri görür, yahut mânâyı. Bir anda ikisini birden nasıl görebilir?
 - İnsan konuşurken, mânâyı düşünür, mânâyı kasederse harfleri görmez. Bir göz bile bir anda hem önünü, hem ardını nasıl görebilsin?
- 1485 ● Şunu iyi bil ki sen, önünü gördüğün zaman, ardını görebilir misin?
- Ey oğul, Allah, her şeyi muhîttir, her şeyi kavrar, bir işi yapması, başka bir işi yapmasına engel olmaz.
 - Şeytan, Cenâb-ı Hakk'a; "Beni sen azdırdın." dedi. Böylece o alçak, kendi yaptığı işi gizledi, üstüne almadı.
 - Hz. Âdem ise; "Biz nefsimize zulmettik." dedi. Fakat, o, Hakk'ın hikmetinden ve işinden bizim gibi habersiz değildi.
- 1490 ● O, suçu işlerken kendisine güç verenin Hakk olduğunu bildiği halde, edebi sebebiyle, suçu, hâşâ Hakk'a yükledi. Kendi üstüne aldı da, lûtfâ erişti.
- Tevbe ettikten sonra, Allah, Hz. Âdem'e dedi ki: "Senin işlediğin o suçu, uğradığın o mihnet ve kederleri ben takdîr etmedim mi?"
 - Başına gelen o kaza, benim takdirimle değil mi idi? Ne diye özür dilediğin vakit onu gizledin?"
- 1493 ● Hz. Âdem dedi ki: "Korktum, edebi bırakmadım." Cenâb-ı Hakk da; "İşte Ben de onun için seni bağışladım." diye buyurdu.
- Kim hürmet ederse hürmet görür, şeker getiren de badem helvası yer.

¹⁴⁷ Bu başlıkta, A'râf Sûresi'nin 23. âyetine işaret var.

- Temiz şeyler kimler içindir? Temiz kişiler için. Sevgiliyi hoş tut, hoşluk gör incit, incin... 1495
- Ey gönül, "cebr" ile "ihtiyar"ı, birbirinden ayırt etmek için bir örnek ver de "cebr" nedir, "ihtiyar" nedir, bilesin, anlayasın...
- Hastalıktan, yaşlılıktan ötürü titreyen bir el var. Bir de senin titrettiğin kendi elin var.
- Her iki hareketi de Allah yaratmıştır. Bunu böyle bil. Ama, her iki titremeyi de birbiri ile kıyas etmeğe imkân yoktur.
- Sen kendin isteyerek, elini oynattığın, titrettiğin için pişman olabilirsin. Fakat eli titreyen bir yaşlının pişman olduğunu ne vakit gördün?
- Anlayışı kıt birisi de şu "cebr" ve "ihtiyar" meselesine yol bulsun, bu işi iyi anlatsın diye söyledikimiz bu söz, bu bahis aklî bir bahistir. Fakat bu hilekâr akıl, zaten akıl değildir ki...
- Akla dayanan, aklın anlayabileceği bahis, inci de olsa mercan da olsa, cana âit bahis yine başkadır.
- Can bahsi, başka bir makamın bahsidir. Can şarabının kıvamı ve çeşnisi de bambaşkadır. Onu akıl ve his dimağı anlayamaz.
- Akıl bahsini, duygu bahsini sen bir eser, yahut sebep bil. Can bahsi ise, 1506 se, şaşılacak, hem de pek şaşılacak bir bahistir.
- Ey aydınlanmak isteyen kişi, can nûru parlayınca, ne gereken kaldı, ne de gerektiren; ne gideren kaldı, ne de kalan.
- Çünkü, gönül gözü açık olan birinin nûru, parıl parıl parlarken onun kılavuza, sopaya benzeyen delile ihtiyacı kalmaz.

"Her nerede bulunursanız bulunun,
Allah sizinle beraberdir." âyetinin tefsiri¹⁴⁸

- Bilgisizlik, yani Allah'ın bizimle beraber olduğunu bilmemek, onun zindanıdır. Bu hali, bu ihsanı bilmek, hissetmek de O'nun bağı bahçesi, köşkü, sarayıdır.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Hz. Mevlâna *Mesnevî-i Şerif*'in bir çok yerlerinde bazı âyetlerden iktibaslar yaptığı gibi, bazı âyetleri de şerh etmiştir. Bu başlık Hadîd Sûresi'nin 4. âyetinde bulunmaktadır.

¹⁴⁹ Vefiler indinde ilm (=bilgi) bugün bizim anladığımız gibi, çeşitli dallarda, konularda bir şeyler bilmekten ziyade, bize Hakk'tan haber veren, bizi Hakk'a götüren ilim, ilim sayılmaktadır. Bu sebeptendir ki, Hz. Yunus Emre:

- Uykuya varırsak, onun aşkıyla kendimizden geçmiştiz, onun mesti olmuşuzdur. Uyanık bulunursak onun yazdığı destanda, bize verdiği rolü yaşarız.
 - Eğer ağlarsak, O'nun rızıklarla, bereketlerle dolu bulutuyuz, gülersek, onun parlak şimşeği oluruz.
 - Kızır, hiddete kapılır, savaşa girersek, bu, onun kahrının aksî, celâlinin tecellîsi olur. Barışır, özür dilersek, bu da onun sevgisinin açığa çıkışıdır, görüntüsüdür.
- 1514 ● Bu karma karışık olan dünyada biz kim oluyoruz? Biz birer gölge varlık, birer hiçten ibaretiz. Hiç bir harfle birleşmeyen, hiç bir nokta almayan elif gibiyiz. Bizden zuhûr eden her hareket, her hal, O'nun esmâ ve ilâhî sıfatlarının tecellîsidir.
- 1513 ● Kendinden uzaklaşıp, kendinden, kendi nefsanî benliğinden kurtulup da bir diriye, kendinde bulunan ölümsüze bağlanan kişi ne mutlu bir kişidir.
- Yazıklar olsun, o diriye ki, ölü ile oturmuş, mânen ölmüş, hayatını kaybetmiştir.
 - Hulûs ile, canla, başla, *Kur'ân-ı Kerîm* okur, ona sığınır, peygamberlerin rûhları ile âşinâlık peyda edersin.
 - *Kur'ân* peygamberlerin halleridir. Onlar tertemiz, saf vahdet denizinin balıklarıdır.
 - *Kur'ân* okuduğun halde, onun emirlerine uymazsan, *Kur'ân* ahlâkını yaşamaz isen, sana peygamberleri ve velîleri görmenin ne faydası olur?
- 1540 ● Peygamberlerin *Kur'ân*'da bulunan kıssalarını okur, *Kur'ân*'ın emirlerini yaşarsan, can kuşuna, ten kafesi dar gelmeğe başlar.

"İlim, ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir
Sen, kendini bilmezsen ya nice okumaktır
Okumaktan mânâ ne kişi Hakk'ı bilmektir
Çün okudun, bilmezsin ha bir kuru emektir."

diye buyurmuştur. Dolayısıyla Yunus da, Mevlâna gibi kendinde bulunamı bilmek için ilim peşinde koşmamızı haber vermektedir.

Aslında bugün liselerde, üniversitelerde, bilhassa tıp fakültelerinde verilen bilgiler astronomi, biyoloji, fizik, kimya, anatomi okuyanları düşündürmekte; vicdanı ve insafı olanları Hakk'tan, hakikatten haberdar etmektedir. Ne yazık ki; o bilgileri öğrenenlerin bir kısmının tabiat sözcüğü ile gözleri perdelendiği, kulakları sağır- laştığı için, Allah'ın kudretini, san'atını, büyüklüğünü, yaratma gücünü görememekte- dirler.

- Kafesteki kuş, zindandaki mahpusa benzer. Kurtulmayı istememesi onun bilgisizliğindedir.
- Kafeslerinden kurtulan rûhlar, peygamberlerdir. Onlar Hakk ve hakî- kate erdikleri için, insanlara yol göstermeğe lâîyk olmuşlardır. Onların sesleri kafeslerin dışından gelir, dinden duyulur.
- O ses; "Senin için kurtuluş yolu, ancak ten kafesinden kurtulma yolu- dur." der.
- Biz, bu daracık kafesten, diri olan bir velîye bağlanarak dirildik de kurtulduk. O kafesten kurtulmanın bundan başka çaresi de yoktur.
- Kendini hasta, zayıf, düşkün göstermeğe bak ki, seni değersiz bulup, 1545 şöhret halkasının dışına atınsınlar.
- Çünkü halk arasında şöhret sahibi olmak, insanı dünyaya öyle sağ- lamca bağlar ki, bu bağ, demir zincirden de beterdir.

Tâcir ile papağanı

- Ticaretle uğraşan bir adamın kafeste mahpus güzel bir papağanı vardı. 1547
- Tâcir Hindistan'a gitmek üzere yol hazırlığına başladı.
- Cömertliğinden ötürü, köle ve cariyelerinin her birine; "Çabuk söyle, sana Hindistan'dan ne getireyim?" diye sordu.
- Onlardan her biri bir şey istedi. O iyi adam da hepsine istediklerini 1550 getireceğine dâir söz verdi.
- Sıra papağana gelince, tâcir ona da; "Sana Hindistan'dan ne getire- yim?" diye sordu.
- Papağan; "Oradaki papağanları gör... Benim durumumu onlara anlat; de ki:
- 'Sizi çok özleyen filân papağan, Cenâb-ı Hakk'ın takdiri ile bizde mahpus bulunmaktadır.
- Size selâm söyledi. Sizden yardım diledi. Bir çare, bir kurtuluş yolu bulmanızı niyâz etti.'
- Ve yine, size seslenerek dedi ki: Benim, gurbet ellerde, özlemler için- 1555 de, sizden ayrı düşmenin acıları ile çırpınıp durmam, can vermem doğru mudur?

- Ben burada, demir kafes içinde mahpus olayım, her şeyden mahrum bir hayat yaşayayım da, siz, bazen yeşil ormanlarda gezesiniz, bazen ağaç dallarına konasınız? Bu ilgisizlik size yakışır mı?
 - Dostların vefası böyle mi olur? Ben hapiste çok sıkıntılı bir hayat yaşayayım, siz ise gül bahçelerinde gezip tozasınız.
 - Ey mutlu kardeşlerimiz, ey hür bir hayat süren büyükler. O yeşilliklerde bir sabah şarabı içerken, bu ağlayıp inleyen esir papağanı da hatırlayınız.
 - Dostların dostu yâd etmeleri, dost için kutluluk ve mutluluktur. Hele yâd Leylâ, yâd edilen Mecnun olursa...
- 1560 • Ey dostlar, siz, boyu posu düzgün güzel eşlerinize, zevk ve safâ için-desiniz, bense burada mahpus bir halde, yüreğimden akan kanları içmedeyim.
- Bana yardım etmek istemezseniz bile, hiç olmazsa beni yâd ederek birer kadeh şarap içiniz.
- 1562 • İçerken de bu topraklara serilmiş düşkün, zavallıyı yâd edin de içkinin bir yudumcuğunu da toprağa dökün.
- Bu ne şaşılacak şeydir! O ahd, o yemin nerede? O şeker gibi dudaklardan çıkan vaatler ne oldu? Dostluk ne çabuk unutuldu?"
- 1586 • Tâcir, papağanın selâmını, Hindistan'daki papağanlara götürmeyi kabul etti.
- Ve yola çıktı. Hindistan'ın tâ öte ucuna varınca, orada bir kaç papağan gördü.
 - Atını durdurarak onlara seslendi. Evindeki mahpus papağanın selâmını onlara iletti. Onun gönderdiği haberleri, söylenmesini istediği sözleri söyledi.
 - O papağanların içinden biri, bu sözleri duyunca titredi, titredi düştü, nefesi kesildi ve öldü.
- 1590 • Tâcir, söylediğine pişman oldu. "Bir canlının ölümüne sebep oldum, günaha girdim." dedi.
- "Bu papağanın, belki de bizim papağanla akrabalığı vardı. Belki de bunların rûhları birdi, belki de bunlar iki ayrı bedende aynı rûhu taşıyorlardı.
- 1592 • Bu işi neye yaptım? O haberi ne diye verdim? Zavallı kuşu bu haberle yaktım, yandırdım." dedi.

- Tâcir, alış verişini tamamladı. Muradına ermiş bir halde, döndü memleketine geldi. 1649
- Her kölesine Hindistan'dan armağan getirdi. Her cariyesine bir bağışta 1650 bulundu.
- Papağan; "Bu kulun armağanı nerede? Görüp söylediklerini bana anlat." dedi.
- Tâcir; "Bırak Allah aşkına." dedi. "Söylediğime ve söyleyeceğime hâlâ pişmanım, pişmanlıktan ellerimi parmaklarımı ısıyorum.
- Ben bilgisizliğimden, akılsızlığımdan böyle olumsuz bir haberi lâf olsun diye götürdüm, ne diye söyledim." deyip duruyordu.
- Papağan; "Efendi!" dedi. "Neden pişman oluyorsun? Bu öfkeye, bu kedere sebep nedir?"
- Tâcir dedi ki; "Senin sözlerini, şikâyetlerini sana benzeyen papağanlara 1655 söyledim.
- İçlerinden bir papağan, senin derdinden bir koku aldı. Şikâyetlerinin sebebini anladı. Üzüntüden ödü patladı. Titredi, titredi, düştü ve öldü.
- Ben ne yaptım da söyledim diye pişman oldum ama... Değil mi ki 1657 söyledim, son pişmanlık neye yarar?" dedi.
- Tâcirin papağanı da Hindistan'daki papağanın başından geçeni duyunca 1691 ca o da titreyerek düştü, kaskatı kesildi.
- Tâcir, güzel papağanının düşüp öldüğünü görünce, yerinden fırladı. Üzüntüden külâhını başından çıkarıp yere vurdu.
- Papağanının bu perişan haline dayanamadı, yenini yakasını yırttı.
- "Ey güzel papağan!" dedi. "Ey benim hoş sesli kuşum! Sana ne oldu? Neden bu hâle geldin?"
- Vah benim güzel sesli kuşum, vah benim yoldaşım, sırdaşım. 1695
- Vah benim güzel, hoş sesli kuşum, neşem, canım, bağım, bahçem, çiçeğim!
- Eğer Süleyman (a.s.)'ın böyle bir kuşu olsaydı, o hiç başka kuşlarla oyalanır mı idi?
- Ey dil, sen ölümlere sebep oldun! Bana çok zarar verdin, söyleyen sen olduktan sonra, ben sana ne diyeyim?
- Ey dil, sen, hem ateşsin, hem de harman; bu ateşi bu harmana nice bir 1700 salacaksın?

- Ben burada, demir kafes içinde mahpus olayım, her şeyden mahrum bir hayat yaşayayım da, siz, bazen yeşil ormanlarda gezesiniz, bazen ağaç dallarına konasınız? Bu ilgisizlik size yakışır mı?
 - Dostların vefası böyle mi olur? Ben hapiste çok sıkıntılı bir hayat yaşayayım, siz ise gül bahçelerinde gezip tozasınız.
 - Ey mutlu kardeşlerimiz, ey hür bir hayat süren büyükler. O yeşilliklerde bir sabah şarabı içerken, bu ağlayıp inleyen esir papağanı da hatırlayınız.
 - Dostların dostu yâd etmeleri, dost için kutluluk ve mutluluktur. Hele yâd Leylâ, yâd edilen Mecnun olursa...
- 1560 • Ey dostlar, siz, boyu posu düzgün güzel eşlerinize, zevk ve safâ içerisinde, bense burada mahpus bir halde, yüreğimden akan kanları içmedeyim.
- Bana yardım etmek istemezseniz bile, hiç olmazsa beni yâd ederek birer kadeh şarap içiniz.
- 1562 • İçerken de bu topraklara serilmiş düşkün, zavallıyı yâd edin de içkinin bir yudumcuğunu da toprağa dökün.
- Bu ne şaşılacak şeydir! O ahd, o yemin nerede? O şeker gibi dudaklardan çıkan vaatler ne oldu? Dostluk ne çabuk unutuldu?"
- 1586 • Tâcir, papağanın selâmını, Hindistan'daki papağanlara götürmeyi kabul etti.
- Ve yola çıktı. Hindistan'ın tâ öte ucuna varınca, orada bir kaç papağan gördü.
 - Atını durdurarak onlara seslendi. Evindeki mahpus papağanın selâmını onlara iletti. Onun gönderdiği haberleri, söylenmesini istediği sözleri söyledi.
 - O papağanların içinden biri, bu sözleri duyunca titredi, titredi düştü, nefesi kesildi ve öldü.
- 1590 • Tâcir, söylediğine pişman oldu. "Bir canlının ölümüne sebep oldum, günaha girdim." dedi.
- "Bu papağanın, belki de bizim papağanla akrabalığı vardı. Belki de bunların rûhları birdi, belki de bunlar iki ayrı bedende aynı rûhu taşıyorlardı.
- 1592 • Bu işi neye yaptım? O haberi ne diye verdim? Zavallı kuşu bu haberle yaktım, yandırdım." dedi.

- Tâcir, alış verişini tamamladı. Muradına ermiş bir halde, döndü memleketine geldi. 1649
- Her kölesine Hindistan'dan armağan getirdi. Her cariyesine bir bağışta 1650 bulundu.
- Papağan; "Bu kulun armağanı nerede? Görüp söylediklerini bana anlat." dedi.
- Tâcir; "Bırak Allah aşkına." dedi. "Söylediğime ve söyleyeceğime hâlâ pişmanım, pişmanlıktan ellerimi parmaklarımı ısıyorum.
- Ben bilgisizliğimden, akılsızlığımdan böyle olumsuz bir haberi lâf olsun diye götürdüm, ne diye söyledim." deyip duruyordu.
- Papağan; "Efendi!" dedi. "Neden pişman oluyorsun? Bu öfkeye, bu kedere sebep nedir?"
- Tâcir dedi ki; "Senin sözlerini, şikâyetlerini sana benzeyen papağanlara 1655 söyledim.
- İçlerinden bir papağan, senin derdinden bir koku aldı. Şikâyetlerinin sebebini anladı. Üzüntüden ödü patladı. Titredi, titredi, düştü ve öldü.
- Ben ne yaptım da söyledim diye pişman oldum ama... Değil mi ki 1657 söyledim, son pişmanlık neye yarar?" dedi.
- Tâcirin papağanı da Hindistan'daki papağanın başından geçeni duyunca 1691 ca o da titreyerek düştü, kaskatı kesildi.
- Tâcir, güzel papağanının düşüp öldüğünü görünce, yerinden fırladı. Üzüntüden külâhını başından çıkarıp yere vurdu.
- Papağanının bu perişan haline dayanamadı, yenini yakasını yırttı.
- "Ey güzel papağan!" dedi. "Ey benim hoş sesli kuşum! Sana ne oldu? Neden bu hâle geldin?"
- Vah benim güzel sesli kuşum, vah benim yoldaşım, sırdaşım. 1695
- Vah benim güzel, hoş sesli kuşum, neşem, canım, bağım, bahçem, çiçeğim!
- Eğer Süleyman (a.s.)'ın böyle bir kuşu olsaydı, o hiç başka kuşlarla oyalanır mı idi?
- Ey dil, sen ölümlere sebep oldun! Bana çok zarar verdin, söyleyen sen olduktan sonra, ben sana ne diyeyim?
- Ey dil, sen, hem ateşsin, hem de harman; bu ateşi bu harmana nice bir 1700 salacaksın?

- Ey dil, can da, senden şikâyetçidir. Çünkü, can, her ne dersen onu yapıyor ama, yine de gizlice senin elinden feryad etmektedir.
- 1702 • Ey dil, sen, hem tükenmez bir hazinesin, hem de dermanı bulunmaz bir dertsin.
- 1703 • Sen hem kuşları tuzağa düşüren hilesin, ıslıksın, hem de insana ayrılık zamanında eşsin, dostsun.¹⁵⁰
- 1815 • Tâcir ateşler, dertler, feryadlar içinde, bu çeşit yüzlerce darmadağın sözler söylüyordu.
- 1816 • Kâh birbirini tutmaz sözler söylüyor, kâh nazlanıyor, kâh yalvarıyor, kâh gerçek sevgiden, kâh mecâzî aşktan bahsediyordu.
- 1825 • Bundan sonra, tâcir, papağanı kafesten çıkartıp attı. Papağan da hemen uçup yüksek bir dala kondu.
 - Güneş tan yerinden nasıl doğuverir ve yükselirse, ölmüş papağan da öylece uçtu ve yükseldi.
 - Tâcir, kuşun bu haline şaşırıp kaldı. Hiç bir şeyden haberi yok iken papağanın sırları beliriverdi.
 - Başını yukarı kaldırdı da; "Ey bülbül gibi güzel sesli olan papağan." dedi. "Anlat da, biz de bu manevî halden nasibimizi alalım, biz de ne olduğunuzu bilelim.
 - O Hindistan'daki papağan, orada ne yaptı? Sana ne öğretti de bize bir hile yaptın? Canımızı yaktın."
- 1830 • Papağan dedi ki: "O kuş yaptığı işle, hareketle bana öğüt verdi. 'Söz söylemeği, neşelenmeyi bırak' demek istedi.
 - 'Çünkü senin güzel sesin, söz söylemen, seni kafese koymuştur. Kurtulmak için, kendini ölü gibi göstermesinin sebebi budur.
 - Ey halkın da, üstün insanların da çalgıcısı olan esir papağan, sen de benim gibi öl de, esirlikten kurtul.' dedi. Ben de öyle yaptım, kurtuldum."

¹⁵⁰ Mevlâna bu beyitlerde dil üzerinde duruyor. Dil güzel şeyler, konuştuğu zaman iyidir. kötü şeyler konuştuğu zaman kötüdür. Atalarımız: "Dil yılanı ininden, insanı dininden çıkarır" demişlerdir. Bu beyitte sahte şeyhlerin güzel konuşmaları ile saf insanları kuşlar gibi avladıklarına işâret ediyor, hem de hicrandaki Hakk âşıklarına, güzel ledünni sözlerin dost olduğunu haber veriyor.

- Papağan, tâcire, hoşça giden bir iki öğüt daha verdi. Sonra "Allah'a ısmarladık artık ayrılık zamanı geldi." dedi.
- "Allah'a ısmarladık ey efendi, ben, esirlikten kurtuldum, asıl geldiğim yere, vatanıma dönüyorum. Benim gibi yaparsan sen de kurtulursun, hürriyetine kavuşursun."
- Tâcir de, sevgili papağanına dedi ki: "Haydi git, Allah'a emânet ol, sen bana şimdi, yeni bir yol gösterdin."
- Tâcir, kendi kendine; "Bu bana iyi bir öğüttür. Ben, papağanımın yolunu tutayım. Bu yol insanı hakîkate götüren nûrlu bir yoldur." dedi.
- "Ben insanım, benim canım, papağanın canından nasıl aşağı ve kabili- 1845 yetsiz olur? Can, bunun gibi iyi bir iz izlemeli."

İlâhî akıl kuşlarının kanatlarının evsâfî¹⁵¹

- Can papağanının hikâyesi de biraz evvel görülen tâcirin papağanının 1575 hikâyesine benzer. Fakat kuşların dilinden anlayacak, onların sırlarına mahrem olacak kişi nerede?
- Nerede o zayıf ve günahsız kuş ki, onun gönlünde, ordusu ile beraber Süleyman bulunsun.¹⁵²
- O zayıf ve masum kuş, şükretmek için de değil, şikâyet etmek için de değil; sadece aşkla feryada başlayınca, yedi kat göğe müdhiş bir gürültü düşsün.
- Her an ona Allah'tan yüzlerce mektup, yüzlerce haberci gelsin. Onun bir; "Ya Rabbi!" demesine karşılık, Hakk'tan altmış kerre; "Lebbeyk" (=buyur kulum) nidası ulaşsın.
- Hakk yanında bunların hatası, başkalarının ibâdetlerinden hayırlı olsun. Küfürlerine karşı bütün inançlar değersiz bir hale gelsin.¹⁵³

¹⁵¹ İlâhî akıl kuşları, peygamberlerin, velîlerin sembolüdür. Kanatlar; aşkı, vecdi ifade eder. İnsan, kendinden, kendi benliğinden ancak aşk kanadı ile uzaklaşabilir. Ancak aşk kanadı, vecd kanadı ile yukarılara çıkabilir.

¹⁵² Gerçek Süleyman olan Cenâb-ı Hakk. Derviş, zayıf bir mahluktur ama, onun gönlü ilâhî tecellîye mazhar olmuştur.

¹⁵³ Buradaki küfür, islâmın ve imanın reddettiği küfür değildir. Velîler, mevhum varlıklardan kurtulmuşlardır. Hakk'ın varlığında kaybolmuşlardır. Onlar taklidî imandan kurtulmuşlar, gerçek varlığı bulmuşlardır. Şekle bağlanıp kalan, farkında olmadan şirke düştüğü halde tevhid yolunda olan sofi, puta tapana bile kâfir dememektedir.

1580 ● Her an da, ona özel bir miraç olsun. Başındaki velîlik tâcının üstüne, yüzlerce tâc konsun.

● Her ne kadar onun maddî varlığı, cismi yeryüzünde ise de, rûhu mekânsızlık âleminde, hem de Hakk yolcularının vehimlerine bile gelmeyen bir mekânsızlık âleminde uçsun.

● Orası, senin anlıyacağın, bir mekânsızlık âlemi değildir ki, sana her an oradan bir hayal doğsun.

● Cennetteki dört ırmak, nasıl cennetin emrinde, cennetin hükmünde ise, mekân âlemi de, mekânsızlık âlemi de, o mekândan münezzeh olanın emrindedir.

1584 ● Bu zor bahsin açıklanmasını kısa kes, başka konuya dön. Allah, her şeysin doğrusunu daha iyi bilir.

Ben Allah'ın lûtfuna da,
kahrına da âşıkım.

1564 ● Bu kulun ayrılığı, ayrılığa düşmesi, onun günahından, onun kötü kul oluşundan ise, kötüye karşı kötülük edersen, aramızda ne fark kalır?¹⁵⁴

● Fakat, kızar da savaşırsın, kuluna cefada bulunursan, yaptığın cefâ, verdiğin acılıklar, elemeler, kederler, bana, çalgı seslerinden, cenk sesinden daha fazla zevk verir.

● Ey cefâsı devletten, dünya malından daha güzel, intikamı candan daha hoş olan, Allah'ım!

● Ateşin bu kadar zevkli olunca, kim bilir nûrun nasıl olur? Rabbim, mâtemin bu derece neşveli olursa, düğünün, derneğin nasıl olur?

¹⁵⁴ Hakk'ın sevgilisi olan velîler, Hakk'a yakın oldukları için onlar Cenâb-ı Hakk'a böyle münâcatta bulunabilirler. Bizler için, böyle hitap cür'et olur, günah olur. Cenâb-ı Hakk'ın kötülüğe karşı kötülük yapması, hâşâ, onun şanına yaraşır mı? Günahları bağışlamak, afv etmek onun sıfatı, değil midir? Aslında bize kötülük gibi gelen şeyin ötesinde ne lûtuflar gizlidir. Bu sebeple, ârifler Hakk'tan gelen belâları, bir kötülük değil de bir lûtuflar ve ihsan olarak kabul etmişlerdir. Nitekim Hz. Mevlâna da bu beyitten sonra gelen beyitlerde sevgiliden gelen acılıkların ne kadar tatlı olduğunu ifâde buyurmaktadır. Nitekim *Divân-ı Kebîr*'in I. cildinin 128 numaralı gazeli şu meâlde bir beyitle başlar: "Ey dertli zamanında canımızın rahatı, ey yoksulluk acılığında, rûhumuzun hazinesi olan sevgili."

● Cevrinde bu tatlılıklar varken, lûtfunun künhüne kim dalabilir?

● Sevgilinin cevrenden, cefâsından inliyorum, sızlanıyorum. Fakat, bu inleyişime, bu göz yaşımaya acır da cevrimi azaltır diye de korkuyorum.

● Gerçekten de ben, onun lûtfuna da, kahrına da âşıkım. Asıl şaşılacak 1570 şey: Benim, bu iki zıttın ikisine de âşık oluşumdur.

● Cenâb-ı Hakk'a yemin ederim ki, bu kahr dikeninden kurtulur da, gül bahçesine varırsam, onun dikeninden ayrı düştüğüm için bülbül gibi fer-yâd etmeğe koyulurum.

● Bu ne şaşılacak bülbüldür ki gül bahçesinde, gül yemek için değil, diken yemek için ağzını açar, diken için öter.

● O, küllün âşığıdır. Zaten, onun kendisi küll'dür. Bu yüzdendir ki as- 1574 lında o, kendinin âşığıdır. Kendi sevgisini aramaktadır.

Söze çok dikkat etmek gerektir.

● Bu dil, çakmak demiri ile çakmak taşı gibidir. Dilden sıçrayıp çıkan 1593 söz, ateşe benzer.

● Bazen lâf olsun diye, bazen de bir şeyi anlatmak, nakletmek için o demiri ve taşı birbirine vurma.

● Çünkü, ortalık karanlık ve her tarafta pamuk var, kıvılcım pamuğa sıç- 1595 rarsa ne olur?

● Zâlimler; insanlara kötülük yapmak isteyenler o kimselerdir ki gözle- 1596 rini kapamışlar, söyledikleri sözlerle âlemi fitne ateşiyle yakıp yandırmışlardır.

● Şunu bil ki, ağızdan, dilden ansızın çıkan söz, yaydan fırlamış ok gibi- 1658 dir.¹⁵⁵

● Ey oğul, o ok bir daha geri dönmez; suyu baştan kesmek gerek. 1659

¹⁵⁵ Bu üç beyit; yani 1658, 1659, 1660 numaralı beyitler; konu ile ilgili olduğu için buraya alındı.

- 1660 ● Selin başlangıçta başı bağlanmaz, öntü çevrilmezse, bütün dünyayı tutar; bir çok yerleri yıkarsa buna şaşılmaz.
- 1597 ● Bir söz vardır, dünyayı yıkar, harap eder; bir söz de vardır, ölü gibi cansız duran tilkiye, arslan cesareti verir.
- Rûhlar, aslında, aynı yerden geldikleri için, İsâ nefeslidirler. Bazen nefse uyarlar, yara olurlar. Bazen Hakk'a uyarlar, dertlere devâ, yaralara merhem kesilirler.
 - Rûhlar, nefsanî arzularından kurtulsalardı, günah perdelerini yırtsalardı her rûhun sözü, İsâ nefesi gibi diriltici olurdu.
- 1600 ● Şeker gibi söz söylemek istersen, sabret, hırstan vazgeç, nefsanî zevkler helvasını yeme.
- Çünkü helva yemeyi, çocuklar arzu eder; akıllı ve fikirli kişiler ise sabrı arzu ederler.
- 1602 ● Sabreden göklerin üstüne yükselir, helva yiyen ise geriledikçe geriler.

Feridüddin Attar hazretlerinin;
"Sen nefis sahibisin, ey gâfill!
Riyâzâtla kendini erit, Hakk uğrunda uğraş,
için yanarak, yüreğinden kanlar akıtarak savaş.
Fakat ermişlerin hâlini, kendine kıyas etme.
Çünkü bir velî, zehir de yese, o zehir, ona bal olur."
sözünün açıklanması

- 1603 ● Gönül sahibi olan kişi en öldürücü zehiri bile yese, o zehir ona ziyan vermez.
- Çünkü o sağlığa, esenliğe kavuşmuştur. Perhizden kurtulmuştur. Halbuki, nefsanî hastalıklara tutulmuş zavallı tâlib, ateşler içinde yanmaktadır. Bu yüzden ona perhiz gerekir.
- 1605 ● Peygamber Efendimiz buyurdu ki: "Ey cesur tâlib, aklını başına al da, matlûbiyet derecesine ulaşan erlerle inada ve iddiaya kalkışma."¹⁵⁶

¹⁵⁶ Hakkı, hakîkati aramağa başlayanlar, dervişlik yoluna yeni girenler tâlibdir. Matlûb ise seyr ü sülûkünü bitirmiş, fenâ ve bekâ mertebesine ermiş olanlardır. Bunlar,

- Sende bir nemrud var. Nefis nemrudunu alt etmeden ateşe atılma, yatarsın. Atılmak istiyorsan önce İbrahim ol.
- Ne yüzme biliyorsun, ne de denizcisin; hissine uyup da kendini denize atma...
- Vahdet deryasının usta yüzücüsü, denizin dibinden inci çıkarır. Ziyarlardan bile faydalanmasını bilir.
- Kâmil insan, toprağı tutsa altın olur. Kâmil olmayan kişi altını alsa da bir yere götürse, altın onun elinde kül olur.
- Hakk'ın makbûlü olan kâmil insanın eli, Allah'ın eli mesabesindedir. 1610
- Kâmil olmayan kişinin eli şeytanın eli; devin elidir. Çünkü o, şeytanın tuzağına düşmüştür.
- Bilgisizlik, kâmil insanda olursa hüner kesilir. Fakat bilgi bile nâkıs bir kişide bilgisizlik olur. Hasta bir kişi neyi tutsa hastalık olur. Halbuki kâmil insanın küfrü bile din ve iman kesilir.¹⁵⁷
- Ey atlı ile yarışa girişen yaya, sen bu yarışı kazanamazsın. İyisi mi bu işten vazgeç...

Can çocuğunu
şeytan sütünden kes.

- Allah, eşsiz ve örneksiz yaratıcıdır. O'nun hocası, üstadı yoktur. Herkes O'na muhtaçtır. O'na dayanır; O kimseye muhtaç değildir, kimseye dayanmaz. 1630
- O'ndan başka herkesin hem sanatta, hem sözde bir üstada ihtiyaçları vardır. Bir örnek görmek isterler.
- Eğer bu söylediklerimin yabancıysa değil isen, bu mânevî duyguların daha iyi anlaşılmasını istiyorsan uğraşman, fazla ibâdet etmen gerekir. Bu sebeple bir hırkaya bürünüp, bir virâneye çekil ve göz yaşı dök.

mânevî hastalıklardan kurtulmuş kişilerdir. Tâlibe mürid; mürşide murad derler.

¹⁵⁷ Fenâ fillah mertebesine ermiş, Hakk'ta kendini kaybetmiş velinin, Hallac'ın "Ene'l-Hakk" (=Ben Hakk'ım) demesi gibi bazı sözleri, halk tarafından yanlış anlaşılır, yanlış yorumlanır. Bu makama erişen bir kişinin, dış yüzü şeriate aykırı gibi görünen sözlerinde bir hikmet ve hakikat vardır ki, o hakikat şeriate aykırı değildir.

- Çünkü Hz. Âdem, Allah'ın azarından göz yaşı ile kurtuldu. Tevbe edenin göz yaşları, onun nefesi, sözü, yalvarışlarıdır.
 - Âdem (a.s.) yeryüzüne ağlamak, feryâd etmek, inlemek, mahzûn olmak için geldi.
- 1635 ● O cennetten, yedi kat göklerin üstünden indi de özür dilemek için geldi, kapının arkasındaki papuçlukta niyâza durdu.
- Eğer sen de Âdemoğlu isen, onun soyundan geldinse, onun gibi özür dile, onun yolunda ol.
 - Gönül ateşini, göz yaşlarını kendine mânevî gıda yap. Çünkü bostanları güneşle yağmur şenlendirir.
 - Ey gâfil, göz yaşı dökmenin zevkini ne bilirsin? Çünkü, sen, görmemişler gibi ekmek âşıkısın.
 - Sen, şu ten dağarcığını ekmekten boşaltırsan, onu değerli incilerle doldurmuş olursun.
- 1640 ● Önce can çocuğunu, şeytan sütünden kes de sonra onu meleklerle arkadaş et.
- Sen karanlık duygular içinde buldukça, hayattan usanmış, bıkmış, melûl ve bulanık halde oldukça bil ki lânetlenmiş şeytanın kardeşisin.
 - İnsanın nûrunu, kemalini artıran lokma, helâl kazanç ile elde edilen lokmadır.
 - Haram lokma ise, kandilimize konunca, kandili söndüren yağa benzer. Sen ona yağ değil su adını koy, çünkü ışığımızı söndürüyor.
 - Bilgi de hikmet de helâl lokmadan doğar; aşk da, merhamet de helâl lokmadan meydana gelir.
- 1645 ● Bir lokmadan hased, hile doğarsa, bilgisizlik, gaflet meydana gelirse sen o lokmanın haram olduğunu bil.
- Hiç buğdayını ektin de arpa çıktığını gördün mü? Hiç atın eşek yavrusu doğurduğu görülmüş müdür?
- 1647 ● Lokma tohumdur. Düşünceler onun mahsûlüdür. Lokma denizdir, incileri fikirlerdir.
- 1648 ● Ağıza alınan helâl lokmadan, Allah'a hizmet ve öteki âleme gitme arzusu doğar.

Velîlerin kudreti

- Velîlerde, Hakk tarafından ihsan edilmiş öyle bir kudret vardır ki, onlar atılmış, yaydan çıkmış oku yoldan geri çevirirler.
- 1670 ● Bir velî, bir hadisenin meydana gelmesinden huzursuz olursa, o hadiseyi meydana getiren sebep kapısını velî, Hakk'ın kudret eliyle kapar.
- Allah'ın lûtfu ile kapıyı açınca da, velî, söylenmiş sözü söylenmemiş yapar da, ne şiş yanar, ne kebab.
 - O gönüllerden geçen her şeyi duyup işittiği için, o söylenmiş sözü de bütün gönüllerden siler, yok eder.
 - "Size zikrimi unutturdum." âyetini oku da, velîlerin unutma gücünü, gönüllere nasıl koyduklarını anla.¹⁵⁸
- 1675 ● Madem ki velîlerin hem hatırlatmaya, hem unutturmaya güçleri yetiyor, şu halde halkın gönüllerinde de buyrukları yürümektedir.
- Bir velî, unutturmak sûretiyle, birinin nazarını, görüş yolunu kapatacak olursa, o kimse, ne kadar hünerli olursa olsun hiç bir iş göremez.
 - Köy ağası tenlerin, bedenlerin pâdişahıdır. Gönül sahibi ise gönüllerin sultanıdır.
 - Hiç şüphe yok ki, yaptığımız bütün işler, ameller, şu gözümüzün, görüşümüzün çeşitli şekillerde kendini gösteren, çeşitli dallara ayrılan eserleridir. Şu halde, insan, göz bebeğinden başka bir şey değildir.
- 1680 ● İnsan-ı kâmilin, kâinâtın merkezi ve göz bebeği olduğu hakikatinin tamamını söylemeyeceğim. Çünkü merkezin sahibi olan peygamberler, bunu men etmişlerdir.
- Madem ki halkın unutuşu da, hatırlayışı da insan-ı kâmilden gelmektedir. Halkın feryadına da, imdadına da yine o yetişir.
 - O kâmil insan, her gece, yüz binlerce iyi ve kötü hatıraları gönüllerden sürüp çıkarır.
 - Gündüz olunca, gönülleri yine hatıralarla, isteklerle doldurur. Yine sedefleri, incilerle dopdolu hale getirir.
 - Geceleri uykuya dalınca, gönüllerden sürülüp çıkarılmış olan hatıralar, duygular, düşünceler, sabah olup da bedenler uyandıktan sonra Hakk'ın hidayeti ile geri gelirler, tanıdıkları yurtlarına dönerler.

¹⁵⁸ Kehf Sûresi 28. âyete işâret var.

- 1685 ● Uyanınca, senin hünerin, sanat ve bilgin sana, sebepler kapısını açmak için koşarak gelirler.
- 1686 ● Kuyumcunun sanatı, demirciye gitmez, şu iyi huylunun huyu da, o kötü huyluya varmaz.
- Sanatlar, huylar, yapılan işler, kıyamet günü çeyiz gibi kalkar, sahibine gelirler.
 - Sanatlar da, huylar da uykudan uyanınca koşa koşa gelirler, sahiblerini bulurlar.
 - Güzel olsun, çirkin olsun bütün hünerler, sanatlar, düşünceler nereden gittilerse, sabah olunca, yine oraya döner gelirler.
- 1690 ● Haber götüren güvercinler gibi, beden şehirlerinden uçar giderler, ötelere mektuplar götürürler. Sonra dönerler, kendi şehirlerine gelirler.
- Etrafında neyi görüyorsan, her şey, kendi aslına doğru koşar gider. Cüz', kendi küllüne geri döner.

Hakk âşıklarının hayatı ölümdedir.

- 1709 ● İnsanın hakikatini bilmeyen ve mânevî zevkten habersiz olan kişi, her zaman mihnete, derde âşıktır. Kalk da; "And olsun ki şehre" âyetinden; "İnsan mihnet içinde yaratılmıştır." âyetine kadar oku.¹⁵⁹
- 1710 ● Senin cemalinin nûru tecellisi ile dünyaya bağlıktan, kederden, mihnetten kurtuldum. Senin aşk ırmağında yıkandım da mânevî kirlerden, kötülükten, korkudan arındım, tertemiz oldum.
- Bu vah vah demeler, bu sızlanmalar, bu yanıp yakılmalar, ezeli sevginin güzelliğinin hayal edilmesinden ve her şeyde devamlı olarak onun zât ve sıfatlarının tecellî nûrlarının müşâhede kılınmasındandır. Bu görüşe varmak, o tür her şeyde müşâhede etmek zevkine ermek ise, sen seninle oldukça "Beni göremezsin." âyetinin sırrına ererek, varlıktan ve benlikten ayrılışın bir ifadesidir.¹⁶⁰
 - Yukarıda hikâyesi geçen tâcirin çok sevdiği papağanının ölümüne sebep Hakk'ın gayretine kıskançlığı idi. Çünkü Cenâb-ı Hakk, kendisinden başka her şeyi kıskanır. Hakk'ın emrine, hükmüne karşı çare yoktur. Nerede bir gönül ki Yaradan'ın hükmünde yüz parça olmasın?

¹⁵⁹ Beled Sûresi'nin 1-4. âyetlerine işaret var.

¹⁶⁰ "Len terâni" (=Beni göremezsin) hitâb-ı izzetine işaret var.

- Allah, bütün varlıkların gayridir. O'nun nasıl üstün, büyük, benzeri olmayan bir varlık olduğu anlatılamaz. O, bütün tefsir ve söz kalabalığından münezzehtir.
- Ah, ne olurdu göz yaşlarım, denizler misâli çok olsaydı da, onu sevgi- 1714 limin yoluna saçabilseydim.
- Ey teni uğruna canını yakan, ey nefsanî arzuları için canını veren kişi! 1720 Sen canı yaktın da, bedeni aydınlattın, neşeler verdin. Sen ebedî saâdeti, rûhanî zevki fânî olan ten zevkine fedâ ettin.
- Nasıl anlatayım? İçime yine hasret ateşi düştü. Gönül tutuştu. Ayrılık 1724 arslanı kükredi ve kan dökmeye başladı.
- Hakk âşıkları, aslında ayrılık ateşiyle mesttirler, üzgündürler. Onlar, el- 1725 lerine kadeh alıp sarhoş olurlarsa ne hale gelirler?
- Mânevî zevkinin, neşesinin anlatılmasına imkân bulunmayan mest 1726 arslan, yani ilâhî aşk ile kendinden geçmiş, kendi benliğinden kurtulmuş kâmil insan, şu yeryüzüne, enine boyuna serilmiş çayırılığa, güzlâr-ı vahdete gelince büsbütün mest olur.
- Onun aşkıyla söylediğim *Mesnevî* beyitlerinin düzgün ve kafiyeli ol- 1727 masını düşünüyorum. Sevgilim ise, bana; "Benim yüzümden başka bir şey düşünme." diyor.
- Ey benim kafiye düşünenim, benim karşımda hoşça otur, sen benim için devlet ve saadet kafiyesisin.
- Duyguların açığa vurulması için kafiyeye, harfe ne lüzum var? Harf nedir ki, sen onu düşünüyorsun? Harf nedir? Üzüm bağının, aşk bahçesinin dikenden duvarı.
- Harfi de, sesi de, sözü de, birbirine vurup kırayım da bu üçü olmadan 1730 seninle konuşayım, duygularımı sana açayım.
- Ey sırlar dünyası olan sevgili. "Hz. Âdem'den bile gizlediğim sırrı, harfsiz, sessiz, sözsüz sana söyleyeyim.
- Halil İbrahim'e söylemediğim o sözü, Cebrâil'in bile bilmediği o gamı, o aşk ızdırabını sana söyleyeyim.
- Hz. İsrâ'nın dem vurmadığı, hatta Cenâb-ı Hakk'ın bile kıskandığı, bizden başkasına söylemediği sırrı ben sana açayım.

- Lûgat bakımından biz (=mâ) ne demektir? Hem varlığı bildiren, hem de yokluğu belirten bir söz; benimse, varlığım yok. Bana, ne var diye bir söz söylenebilir; ne de yok denilebilir.
- 1735 ● Ben varlığı yoklukta buldum. Onun için varlığı, yokluğa fedâ ettim. Bütün pâdişahlar, kendilerine kul olana kul olurlar. Halk umumiyetle kendi uğrunda ölenin yolunda ölür.
 - Pâdişahların hepsi de kendilerine karşı alçak gönüllü olanlara alçak gönüllü olurlar. Bütün insanlar aşkları ile mest olanların mesti olurlar.
 - Kendilerine gönül vermiş olanları dilberler can ve gönülden isterler. Bütün sevilenlerin, kendilerini sevenlere bağlanmaları bundandır. Sevgililer, sevenlerin avı olmuşlardır.
- 1740 ● Kimi âşık görürsen, bil ki o, ma'şûktur. Yani seven kişi aynı zamanda sevgilidir. Çünkü seven kişi, bir bakımdan âşık ise, bir bakımdan da ma'şûktur.
 - Bu dünyada, susamış kişilerin su aradıkları gibi, su da, dünyada susamışları arar.
 - Madem ki âşık odur, sen artık sus. Madem o sana gizli sır söylemek için kulağını kendine doğru çekerse, sen de kulaktan ibaret ol.
- 1745 ● Allah aşkının deryasına batmış olan kişi, daha fazla batmak ister. Can denizinin dalgası gibi alt üst olmayı diler.
 - Aşk denizinin altı mı daha hoştur? Yoksa üstü mü? Sevgilinin oku mu daha güzeldir? Kalkanı mı?
 - Ey gönül, eğer sen neşeyi belâdan ayırt edersen, vesvese tarafından parampaçça edilirsin.
 - Murada ermekte, şükür tadı bile olsa, murada erişmemek sevgilinin muradı olunca, vazgeç murattan.
- 1751 ● Ey dost, âşıkların hayatı ölmektedir. Gönül vermeyince, sen gönül bulamazsın.
- 1757 ● Ben, öyle bir aşka tutulmuşum, batmışım ki, benden önce gelenlerin aşkları da, benden sonra geleceklerin aşkları da, hepsi, benim aşkıma dalmış batmış gitmiştir.
 - Ben aşkın sırlarını kısaca anlattım geçtim; tam anlatmadım, açıklamadım. Açıklamış olsaydım anlayış da, akıl da, dil de, dudak da yanar.

- İçimde duyduğum mânevî zevkten, tatlılıktan ötürü, yüzümü ekşitmiş, 1760 oturmuşum. Söylenecek sözlerin çokluğu yüzünden de susmuş kalmışım.
- Böylece, yüzümüzü ekşitmemiz perde olsun da, mânevî zevkimiz, tatlılığımız, iki cihandan gizli kalsın.
- Her kulağın duymaması için, ledün sırlarına âit sözlerden yüzde birini söyleyeceğim.

Hakîm Senâî'nin;
"Küfür olsun, iman olsun,
seni yoldan alıkoyan, geri bırakan her şey birdir.
Aralarında fark yoktur. Seni dost'tan uzaklaştıran
ister çirkin olsun, ister güzel; ikisi de birdir."
sözünün açıklanması.¹⁶¹

- Allah'ın gayreti, cümle âlemden ileri olduğu için, bütün dünya, o yüz- 1763 den kıskanç oldu.
- Allah can gibidir, dünya da sanki bedendir; beden iyiyi de, kötüyü de candan alır.
- Can namazının mihrabı, Vahdet-i Mutlaka olan ve hakikatlerin hakî- 1765 katini kalp gözü ile gören bir kişinin zâhirî ve taklidî iman tarafına gitmesi bir kusur sayılır.¹⁶²
- Allah, kendisinden başkasına gönül verenleri, bilhassa dünya sevgisine kapılanları kıskanır. Kıskançlık O'nun şânındandır. Bu sebeple kıskançlıkların aslı Allah'tandır. Bütün insanların kıskançlığı Allah'ın kıskançlığının bir cüz'üdür.

¹⁶¹ İman insanı nasıl yoldan alıkoyar? Burada Senâî hazretleri yalnız dili ile müslümanım diyen, fakat gönlü müslüman olmayan kişileri kastediyor. Bir insan müslüman adını taşır, duymadan, hissetmeden ibâdet de yapar. Fakat *Kur'ân* ahlâkını yaşamazsa, onun taklidî ve sahte imanı o kişiyi Hakk'a götürmez. Aynü'l-Kuzât-ı Hemadanî, *Zübdetü'l-Hakayık* adlı kitabında: "Eğer mezhebi bir kişiyi Hakk'a ulaştırırsa o kişi müslümandır. Eğer mezhebi onu Hakk'tan haberdar etmezse o yol, küfürden de beterdir" der. Ben beni Hakk'a götürmeyen mezhebi ateşe verir yakarım. Allah'ım, benim için mezheb Senin aşkıdır. Ne zamana kadar aşkını gönlümde gizleyeceğim? Benim arzum ne dindir, ne de mezheb. Ben Senin yolunu, ben Seni istiyorum Allah'ım." der.

¹⁶² Yanlış anlaşılmasın, bu beyitte imanı, taklitten tahkika götürmüş, "ayne'l-yakîn" makamına ulaşmış mutlu kişiler bahis konusudur. "Erbâb-ı yakîn delile muhtaç olmaz." "Sükkân-ı Haram kıblenümâyı neyler."

- Bu vahdet ve gayret sırrını anlatmayı bırakayım da, o çeşitli tecellilerde bulunan güzelin cefasından şikâyet edeyim.
 - Feryad edeyim, inleyeyim; çünkü âşıkların iniltisi O'nun hoşuna gider. Hatta iki dünyada da ona feryad gerektir, gam gerektir.
- 1775 • O'nun ayrılık destanından, O'ndan ayrı düşmenin ızdırabından acı acı nasıl feryad etmeyeyim, yanıp yakılmayayım? Ne yazık ki, ben, O'nun aşkıyla mest olmuş kendilerinden geçmiş olanların arasında da değilim.
- Onun gündüz gibi nûrlu olan yüzünü, güne gün katan, günü aydınlatan mübârek cemalini görmeyince, nasıl olur da geceye dönmem; karanlıklar, kederler içinde kalmam?
- 1777 • O'nun, hoş olmayan tecellîsi bile, canıma hoş gelir. Gönlümü inciten, kıran sevgilime canım fedâ olsun...
- Tek olan, eşsiz olan O sultanımın hoşnud olması için çektiğim derdimin de, ızdırabımın da âşıkıyım.
 - Birer deniz gibi olan gözlerimin, incilerle dolması için, gam toprağını, gözlerime sürme gibi çekerim.
- 1780 • Allah aşkıyla dökülen göz yaşları, aslında birer incidir, fakat halk onları göz yaşı sanır.
- Ben, canlar canından şikâyet ediyorum. Ama aslında, şikâyet etmiyorum, olup bitenleri hikâye ediyorum.
 - Gönlüm, ondan incindim diye söyleniyor, bense gönlün bu zavallı iki yüzlülüğüne gülüp duruyorum.
 - Doğruluktan ayrılma, ey doğruların kendisiyle övündükleri aziz varlık, sen, mânâ âleminin baş köşesisin; ben ise, senin kapının eşiğiyim.
 - Mânâ âleminin başköşesi ve eşiği nedir? Sevgilimizin olduğu yerde ben ve biz nasıl olur?
- 1785 • Ey rûh, biz ve ben kaydından kurtulmuş olan, ey erkekte de, kadında da söze sığmaz, gözle görülmez, latîf rûh!
- Erkek, kadın vahdette bir olunca, o bir olan sensin. Adetleri meydana getiren binler yok olunca, kalan bir yine sensin.
 - Çeşitli varlıklardaki vahdeti, tecellî birliğini göstermek için, bu "ben" ile "biz"i meydana getirdin.
 - Böylece benler ve senler, vahdetin zuhûru ile tek can olur ve sonunda; cananın birliğinde yok olurlar.

- Bunların hepsi de vardır ve böyledir. O halde, sen gel, ey gel sözünden ve gelmekten münezzeh olan, sen gel.
- Ten gözü seni görebilir mi? Senin gamlanman, gülmen, hayal edilebilir mi? 1790
- Gam ve gülmeğe bağlanmış kalmış bir gönüle, onu görmeğe lââyık bir gönül deme...
- Gama, gülüşe bağlanmış kalmış kişi, ancak bu iki eğreti duygu ile yaşar, hayatını sürdürür.
- Geniş, hudutsuz, ucu bucağı bulunmayan aşk bahçesinde gamdan, ne- 1793 seden başka bir çok meyve daha vardır.
- Âşıklık, neşe ve keder hallerinden üstündür. Bu hallerden kurtulmuştur. Aşk bahçesinin ne ilkbaharı vardır, ne de sonbaharı. O bahçenin gülleri solmaz; dâima yeşildir, tâzedir.
- Ey güzel yüzlü, o güzel yüzünün zekâtını ver. Paramparça olan canım 1795 hikâyesini anlat...
- O güzel gözlerini süzdü, göz ucu ile bir baktı da, gönlümü yeniden dağladı.
- Sevgilim kanımı dökerse döksün, ben ona helâl ettim. Ben helâl olsun dedikçe o benden kaçıyordu.
- Balçıktan yaratılmış olan âşıkların feryadlarından ne diye kaçarsın? Gamlıların, kederlilerin gönüllerine ne diye gam, keder dökersin?
- Ey yarattıklarına bol ikramlarda bulunan Allah, doğudan yüz gösteren her sabah vakti, seni, durmaksızın akan bir nûr çeşmesi olan güneş gibi coşmuş, kâinâta ihsanlar, lûtuflar dağıtır bir halde bulur.
- Ey tatlı dudaklarına baha biçilmeyen güzel, aşkınım dîvânesine cema- 1800 lini göstermemek için nasıl bir bahane bulursun?
- Ey köhne cihana yeni can olan Rabbim! Cansız gönülsüz bir hale gelmiş olan şu tenin feryadlarını dinle...
- Allah aşkına olsun, artık, gülü anlatmayı bırak da, gülden ayrılmış olan bülbülün halini anlat.
- Bizim coşkunluğumuz gamdan, neşeden değildir. Bizim aklımız, fikrimiz hayalden, vehimden meydana gelmez.
- İçinde bulunduğumuz bu hal, bize mahsus, pek az bulunur bir haldir. Bunu inkâr etme. Çünkü akıllı ve bilgili insanlara verilmeyen, hakkı idrâk etme hâli, ancak Hakk âşıklarına lûftedilmiştir.

- 1805 ● Sen bu hali diğer insanların halleri ile kıyaslama; cevr, cefa, lûtf, ihsan mertebelerine de bağlanıp kalma.
- 1806 ● Cevr çekmek de, ihsan etmek de, zahmete düşmek de, neşelenmek de, sonradan meydana gelen şeylerdir. Sonradan meydana gelen şeyler ise bâkî değildir, ölürler; Hakk onların vârisi olur.
- Sabah oldu. Ey sabahları hazırlayan ve koruyan Allah'ım, bize çok hizmeti dokunan Hüsameddin Çelebi'den sen özür dile.¹⁶³
 - "Akl-ı Küll"ün "can"ın da özür dilesin. Sensin, sen, canın canısın; mercan gibi olan Hakk âşıklarının gönüllerindeki parıltı da sensin.
 - Sabahın nûru parladı. Biz de nûrunla nûrlandık, feyz aldık da bu sabah vaktinde senin mansur şarabını içmekteyiz.
- 1810 ● Senin feyzin, bizi böyle mest edip, kendimizden aldıkça, şarap da ne oluyor ki, bizi neşelendirsin, coştursun?
- Şarap köpürmekte, coşmakta, bizim köpürüp coşmamızın kuludur. Gökyüzü dönüştü, bizim aklımızın yoksuludur.
 - Aslında biz, şarabdan mest olmadık. Şarap bizden mest oldu. Kalbimiz, bedenimiz bizden var oldu. Biz ondan olmadık.
 - Biz bal arılarına benzeriz... Bedenlerimiz de mum gibidir. Bedenlerimizi peteklerde olduğu gibi göz gözhane hane yapan biziz.

Gösterişten uzak dur, kendini gizle.

- 1833 ● Tane olursan, seni kuşlar devşirirler, yerler. Gonca olursan seni çocuklar koparırlar.
- Taneyi gizle, tamamiyle tuzak ol, tuzaktaki tane gibi görün. Goncanı sakla, kendini damda bitmiş bir ot gibi göster.
- 1835 ● Kim güzelliğini mezâda çıkarırsa, şöhret peşinde koşarsa, başına yüzlerce belâ gelir, yüzlerce kötü kaza yüz gösterir.

¹⁶³ Bu beyitte mecâzî bir anlam var: Sabahlara kadar *Mesnevî*'yi yazmaya devam ederek yorulan Hüsamedin Çelebi'ye Hz. Mevlâna şunları demek istiyor: "Benim, senin bu büyük hizmetine, gereği gibi özür dilemek elimden gelmiyor. Ey sabahları hazırlayan, koruyan Allah'ım! Sen nasıl, sana ibâdet eden kullarının kusurlarını afveder, onları rahmet deryasına gark edersen, Hüsameddin Çelebi'nin de özrünü Sen dile, kusurları varsa affet, onu da rahmet deryasına gark et."

- Kıskançlıklar, öfkeler, kötü gözler, tulumlardan boşalan sular gibi meşhur olan kimsenin başına boşalır.
 - Düşmanları kıskançlıkla onu yaralar, yırtıp parçalarlar. Dostları ise, ihtiyaçları yüzünden onun başını ağrıtır dururlar.
 - Bahar vakti ekin ekmesini bilmeyen gâfil kişi, bu zamanın değerini anlar mı?
 - Allah'ın lûtfuna kaçmalı, ona sığınmalı, çünkü O, rûhlara binlerce lûtuflarda bulunmuştur.
- Allah'ın lûtfuna sığındığın zaman, öyle bir sığınak bulmuş olursun ki, 1840 su ve ateş emrine girer, senin askerin olur.
- Deniz Nûh ve Mûsâ(a.s.)'lara dost olmadı mı? Onların düşmanlarını hiddetle, kinle kahretmedi mi?
 - Ateş Hz. İbrahim'e kale olmadı mı? Bu yüzden Nemrud'un gönlünden üzüntü ve başarısızlık ahları çıkarmadı mı?
 - Dağ, Yahya (a.s.)'ı kendi yanına çağırmadı mı? Ona kasedenlerin başlarına taşlar yağdırıp, onları kovmadı mı?
 - Dağ Hz. Yahya'ya; "Ey Yahya, gel, bana kaç, kaç da, seni keskin kılıçlardan kurtarayım, sana sığınak olayım." demedi mi?

Halkın bir kişiyi büyük görmesinin
veya parmakla gösterilmesinin kötülüğü

- Ten, kafes şeklindedir. Fakat, ten kafesine girenlerin ve oradan çıkanların aldatışları yüzünden, bu ten, rûhu hırpalayan bir diken olur.¹⁶⁴

¹⁶⁴ Rûh, ezelde, rûh âleminde çok mutlu idi. Oradan ayrı düşüp yeryüzünde topraktan yaratılmış olan bedene haps edilince çok muhtarip oldu. Güzeller güzeli sevgiliden ayrı düşmesi, sonra ten hapsine girmesi onu perişan etmiştir. Bu acılar yetmiyormuş gibi yeryüzünde mahpusluk hayatını sürdürürken, ten kafesine girenlerin ve oradan çıkanların söyledikleri bazı sözler, hevayî meşreb ve cismânî zevklere düşkün olan teni şımartmıştır. Ve ten, benliğe kapılarak rûhu hırpalamaktadır. Ten kafesine girip çıkanlar, riyâkâr sözleri ile teni aldatanlar, hayatta her insanın başına belâ olan kötü huylarının sembolik ifadeleridir. Kötü huylarımızdan ten kafesi içinde bulunanlar; şehvet, şöhret, heva ve heves, dünya sevgisi, benlik, gurur ve haseddir. Dışta bizi yıkmak için uğraşan düşman huylarımız da süret güzelliği, nakışlar, süsler medh ü senâlar, riyâlardır. Mevlâna'nın kötü huylarımızı birer insana benzetmesi dikkati çekicidir.

- 1850 ● Bu ten kafesine girip çıkanlardan birisi rûha der ki: "Ben senin sırdaşın olayım." Başka birisi; "Hayır, senin en yakın dostun ancak benim." der.
- Ten kafesine girenlerden birisi; rûhu öğmeğe başlar. Ona der ki: "Bu âlemde güzellikte, incelikte, fazilette, cömertlikte senin gibi kimse yoktur." der.
 - Öbürü de der ki: "İki âlem de senindir. Hepimizin canları senin canına kul olsun, kurban olsun,
 - Ten kafesi esiri olan rûh, halkın kendisine karşı duyduğu hayranlıktan âdetâ sarhoş olduğunu görünce benliğe kapılır, kibirlenir; kendini idare edemez olur.
 - O bilmez ki şeytan, kendisi gibi binlercesini helâk ırmağının sularına atmıştır.
- 1855 ● Dünya insanların lûtuflarda bulunmaları, yaltaklanmaları hoş bir lokmadır. Ama o lokmayı az ye, çünkü o lokma, ateşle doludur.
- O lokmanın tadı, lezzeti meydandadır, fakat içindeki ateş gizlidir. Dumanı işin sonunda meydana çıkar.
 - "Ötekinin, berikinin övüşüne ben kulak verir miyim? Onlar, benden bir şey umdukları için beni övüyorlar." deme.
- 1858 ● Seni öven, göklere çıkaran kişi, halk arasında kusurlarını söylese, seni kınarsa, o kınayışın ateşinden gönlün günlerce kanar.
- Gerçi o, sende umduğunu elde edemediği için aleyhinde bulunur. Sen bunu bildiğin halde...
- 1860 ● Tesiri altında kalırsın. Aynı hal, övgü için de böyledir. Tecrübe edersen bilirsin ki...
- Övgünün tesiri, günlerce devam eder, içindeki kibir ve aldatmayı besler.
 - Fakat övme tatlı olduğu için, tesiri derhal görünmez. Halbuki kötüleme, kınama acı olduğundan tesiri görülür.
- 1863 ● Kınama kaynatılmış, hap haline getirilmiş bir ilâca benzer. İçer, yahut yutarsan uzun bir zaman içinini karıştırır, elem verir.
- 1867 ● Nefis çok övülme yüzünden firavunlaştı. Sen, alçak gönüllü ol; hor, hakîr ol; ululuk taslama.
- Elinden geldikçe kul ol; sultan olma. Top gibi zahmetler çek, mihnetlere katlan; çevgen olma...

- Yoksa, senin şu lûtfun, iyiliğin, servetin, güzelliğin kalmayınca, seninle düşüp kalkanlar, senden usanırlar, yüz çevirirler.
- Vaktiyle seni övenler, aldatanlar, senin yüzüne gülenler seni görünce; 1870 "İşte şeytan!" derler.
- Bir ihtiyaç için seni kapılarına varmış görünce; "Mezardan başını çı- 1871 karmış bir hortlak!" diye bağırırlar; senden kaçarlar.
- Şeytan insanın yanına kötülük için gelir, şerre teşvik için gelir. İn- 1874 sanlığını kaybetmiş bir kişinin yanında şeytanın ne işi var? Böyle bir kişi şeytandan da beterdir.
- Sen insan olduğun müddetçe, şeytan, senin arkandan koşar, sana gaf- 1875 let şarabını tattırır.
- Fakat, sen, şeytanlaşınca, sende şeytanlık huyu hâkim olunca, hiç bir işe yaramayan şeytanı bile senden kaçar.
- Sen, bu hale gelince, vaktiyle senden ayrılmayanlar, eteğine sarılanlar 1877 bile senden kaçar giderler.

"Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz."
hadîs-i şerîfinin açıklaması

- Bunca söz söyledik, yol gösterdik fakat Hakk'ın inayetleri, lûtufları, 1878 ihsanları olmazsa bizler hiçiz, hiç.
- Allah'ın ve Allah'ın has kullarının inayetleri olmadıkça, bir insan, melek bile olsa amel defteri kapkaradır.
- Lûtufları ve ihsanları ile bizleri murada erdiren Allah'ım. Sen durur- 1880 ken, başkasını yâd etmek, ondan yardım istemek doğru olmaz.
- Bu kadarcık olsun, doğruluk gösterme gücünü de bize sen bağışladın. Bu ana gelinceye kadar, bizim bir çok kusurlarımızı, hatalarımızı, ayıplarımızı örtmüş ve gizlemişsin.
- İlâhî, ezelde bize bağışladığın bir damlacık bilgiyi, kendi deryalarına ulaştır.
- Benim canımda bir damlacık ilâhî bilgi var. Sen, bu bilgiyi, nefsânî isteklerden, topraktan yaratılmış olan şu tenin süflî arzularından kurtar.

- Allah'ım, bu topraklar, o bilgi damlasını örtmeden, şu rüzgârlar kurutmadan onu koru.
- 1885 ● Gerçi rüzgârlar onu kurutsa, mahvetse bile, sen onlardan tekrar kurtarmaya ve almaya kaadirsın.
 - Buhar olup havaya uçan, yahut toprağa düşüp kaybolan damla, Senin kudret hazinenden nasıl kaçabilir?
 - Yokluğa; yokluktan da öte yüzlerce yokluğa gitse, Allah'ım, Sen onu çağırınca, başını ayak yapar da yine koşar gelir.
 - Yüzbinlerce zıt, kendi zıddiyetini yok eder. Sonra Senin buyruğun yine onları varlık âlemine getirir...
 - Aman ya Rabbî! Her an yokluk âleminde, varlık âlemine katar katar yüzbinlerce kervanlar gelir durur.
- 1890 ● Hele, her gece, bütün akıllar, bütün fikirler uyku yüzünden o uçsuz bucaksız derin denize batar gider.
 - Sabah olunca da, Allah'ın insanlara lütfu, ihsanı olan akıllar, fikirler, balıklar gibi denizden başlarını çıkarır.
- 1892 ● Sonbahar gelince, o yüzbinlerce dal, o yüzbinlerce yaprak, bozguna uğrar da ölüm denizine batar gider.
 - Siyahlar giyinmiş kargalar, ölümlere ağlayan kadınlar gibi, solmuş, perişan olmuş gül bahçesinde, yeşilliklerin yok oluşuna ağlar dururlar.
 - Tekrar varlık âleminin sultanından, yokluğa; "Yutmuş olduğun şeyleri geri ver." diye ferman gelir.
- 1895 ● Ey kara ölüm, bitkilerden, şifa verici köklerden, yapraklardan, neyi yemiş isen, onları geri ver, diye buyrulur.
 - Ey kardeş, bir an için olsun aklını başına al da düşün ki, sende senin varlığında da kâinatta olduğu gibi her an, hazan ve bahar halleri vardır.
 - Gönül bahçesinin yemyeşil, ter ü taze goncalarla, güllerle, serviler ve yaseminlerle dolu olduğunu gör.
 - Fikir meyvelerinin, söz yapraklarının çokluğundan gönül dalı görünmez oldu. Ma'rifet gülü ve sevgi reyhanının sık oluşundan akıl ovası, anlayış köşkü gizli kaldı.
 - Akl-ı Küll'den gelen bu sözler de, o gül bahçesinin, o selvilğin, o sümbüllüğün kokusudur.

- Gül olmayan yerde, gül kokusu duydun mu? Şarap olmayan yerde şarabın köpürüp coştuğunu gördün mü?
- Koku sana kılavuzdur, yol göstericidir. Seni sonsuzluk cennetine ve kevser ırmağına kadar götürür.
- Koku, göze nûr veren bir devadır. Hz. Yakub'un gözü, bir koku yüzünden açıldı.
- Kötü koku, gözü karartır, Yusuf'un kokusu ise, göze yardımda bulunur.
- Madem ki, Yusuf değilsin, hiç olmazsa Yakub ol; onun gibi göz yaşı dök, coş.
- Hakîm Gaznevî'den bu öğüdü dinle de eskimiş bedeninde bir canlılık, 1905 bir yeni feyz bul.
- Nazlanmak için, gül gibi bir yüz sahibi olmak gerek. Böyle bir yüzün yoksa, boş yere huysuzluk etme.
- Çirkin yüzünün nazı da çirkindir. Gözün hem kör olması, hem de hastalıklı bulunması çok acıdır.
- Yusuf gibilerin karşısında nazlanma, güzellik taslama; yalvarıp yakarmaktan, Yakub gibi, ah etmekten başka bir şey yapma.
- Yukarıdaki hikâyede geçen papağanın ölümünün mânâsı niyâz idi, yalvarıştı, yakarıştı. Sen de yalvarışta ve yoklukta kendini öldür.
- Sen de aşk uğrunda kendini öldür de Hz. İsa'nın nefesi seni diriltsin. 1910 Kendisi gibi güzel ve mübarek bir hale getirsin.
- Baharlarda hiç taş yeşerir mi? Sen de toprak ol da, senden renk renk güller yetişsin.
- Yıllardır gönüller inciten, kalpler kıran taş oldun; denemek için bir zaman da toprak ol...

Hz. Ömer zamanında,
ihtiyar bir çalgıcının aç kaldığı bir gün
mezarlığa gidip Allah için
çeng çalması hikâyesi

- Bilmem işittin mi? Hz. Ömer zamanında, pek güzel, pek latif çeng çalan bir çalgıcı vardı.

- Bülbul, onun çenginin sesini duyunca kendinden geçirdi. O güzel sesi dinleyenlerin neşeleri yüz kat artardı.
- 1915 • Meclisleri, toplulukları onun nefesi süslerdi. Sesinden, çalgısından kıyametler kopardı.
 - Sesi İsrâfil (a.s.) gibi mucizeler gösterirdi. Ölülerin rûhlarını, bedenlerine geri gönderir, onları diriltirdi.
- 2072 • O öyle bir çalgıcı idi ki, dünya onun yüzünden neşe ile dolmuştu, onu dinleyenler, eşi bulunmaz, acayip hayallere dalıyorlardı.
 - Onun çenginin sesinden, can kuşu kanatlanır uçardı. Gönlün de aklı başından gider, şaşırır kalırdı.
 - Aradan nice zamanlar geçip de, çalgıcı ihtiyarlayınca, gönüller avlayan doğan kuşu gibi olan canı acze düştü de sinek avlamaya başladı.
- 2075 • Sırtı, köpek sırtı gibi kamburlaştı. Kaşları, gözünün üstüne semer kayışı gibi düştü.
 - Cana can katan güzelim sesi çirkinleşti. Artık, hiç kimse, o sese önem vermez oldu.
 - Zaten hangi bir hoşluk vardır ki, sonunda hoşluğunu kaybetmesin, kötü kolmasın? Hangi tavan vardır ki yıkılıp yerlere serilmesin?
- 2982 • Seneler geçti, çalgıcı çok yaşlandı ve çöktü. Artık bir şey kazanamaz hale geldi. Bir dilim ekmeğe muhtaç oldu.
 - Bir gün içi yanarak, Cenâb-ı Hakk'a yalvardı da dedi ki: "Allah'ım, bana uzun bir ömür, tükenmez bir fırsat verdin. Benim gibi değersiz bir kula nice lûtuflarda, ihsanlarda bulundun.
 - Yetmiş yıl günah işledim durdum; bir gün olsun rızkımı kesmedin, nimetini esirgemedin,
- 2085 • Artık kazancım yok; elim ermez, gücüm yetmez oldu. Ben, bugün Senin misafirinin Seninim, bugün yalnız Senin için çeng çalacağım."
 - Çengi omuzladı. Allah'a sığınmak, O'na çeng çalmak için, ah vah ederek Medine mezarlığına yöneldi.
 - Kendi kendine dedi ki: "Ben çalacağım, çengin ücretini Allah'tan isterim, çünkü O, özü doğru olanları kabul eder, kerem buyurur."
 - Bir hayli çaldı, ağladı. Sonra da çengi yastık yaptı, bir mezarın yanında, başını çengine koyup yattı.

- Uyku onu kendisinden aldı, can kuşu, hapisten kurtuldu. Çalgıcıyı da, çalgıcıyı da bıraktı, uçtu gitti.
- Ten esaretinden, dünya ızdırabından kurtulunca, mânâ âlemine ve can 2090 ovasına vardı.
- Çalgıcının canı, mânâ âleminde hayaller kuruyor, maceralar arıyordu. Ah, diyordu, beni burada bıraksalar; bana burada yer, yurd verseler, ne iyi olurdu.
- Canım bu bağda, bu bahçede, bu bahar mevsiminde ne de hoş bir hale gelirdi. Bu ovada, bu gayb âleminin lâle bahçesinde mest olur, giderdi.
- Burada, bu mânâ âleminde, başsız, ayaksız yolculuklar ederdim, dudaksız, dişsiz şekerler yerdim.
- Dünya meşgalelerinden, işlerinden; akıl, fikir zahmetinden kurtuldum da, rahatlıkla dostu zikreder, onu düşünürdüm. Gökyüzünü yurd edinmiş olan meleklerle ahbablık eder, onlarla şakalaşırdım.
- Gözlerim kapalı olduğu halde, bir dünya görürdüm. Kolsuz, elsiz gül- 2095 ler, fesleğenler toplardım.
- Rüyada bana görünen bu âlem, öyle bir âlem ki, ferahlığından kolum, 2100 kanadım açıldı.
- Eğer, o mânevî dünya ve onun yolu gözle görülür olsaydı, bu dünyada hiç kimse bir an bile kalmazdı.
- İhtiyar çalgıcıya; "Burada kalmaya özenme, tama' etme. Madem ki, ayağından mâsivâ dikenini çıkmıştır, korkma, haydi git." diye emir geldi.
- Çalgıcının rûhu ise; "Allah'ın rahmet ve ihsanı fezasında durdukça dur, oradan ayrılma." diyordu.
- O sırada, Cenâb-ı Hakk, Hz. Ömer'e öyle bir uyku verdi ki, bu uykudan başını kaldıramadı.
- Hz. Ömer, bu hale şaşıtı kaldı da; "Böyle bir uykuya alışık değilim, bu 2105 uyku sebepsiz değildir. Her halde, gizli âlemden geliyor." diye düşündü.
- Başını koydu yattı, uykuya daldı, bir rüyâ gördü: Rüyâsında Hakk tarafından bir ses geldi. Bu sesi, rûhu işitti.
- O ses, dünyada duyulan her güzel sesin, her nağmenin aslıdır, ses ancak odur. Başka seslerin hepsi de, o mübârek sesin yankısıdır.
- Türk de, Kürt de, Farsça söyleyen de, Arapça söyleyen de o sesi, kulaksız ve dudaksız, duymuş, anlamıştır.
- Türk, Tâcîk, Zenci şöyle dursun, o sesi, ağaçlar, taşlar bile anlamıştır.

2110 ● Her an, Allah'tan; "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" sesi gelip duruyor, varlıkların asılları olan "cevherler" ve teferruatı sayılan "a'raz"da bu sese evet diyorlar ve bu sestten var oluyorlar.

● Her ne kadar, cevherlerden ve a'razdan gelen "evet" cevabı duyulmuyorsa da, onların yokluktan varlık âlemine gelmeleri hali "evet" demektir.

2162 ● Hz. Ömer'e gâipten, yine bir ses geldi. "Ey Ömer, bizim kulumuzu ihtiyacıktan kurtar.

● Bizim has ve muhterem bir kulumuz var. Onu görmek için, mezarlığa kadar yürümek zahmetine katlan."

● "Ey Ömer, herkesin hakkı olan Beytü'l-Mâl'den yediyüz dinar al,

2165 ● O parayı ona götür de dedi: Ey bizim seçkin erimiz, şimdilik bu kadar getirdim, bunu al ve bizi ma'zur tut.

● Bu kadcı para, senin basit ihtiyaçlarını karşılayacaktır. Bunu harca, tükenince, yine buraya gel."

● Hz. Ömer, rüyâsında işittiği sesin heybetinden uyandı, yerinden sıçradı, kalktı ve bu hizmeti görmek için hazırlandı.

● Para kesesi koltuğunda, mezarlığın yolunu tuttu. Koşa koşa Allah'ın has kulunu aramağa başladı.

● Mezarlığın çevresinde bir hayli döndü, dolaştı. Fakat, o ihtiyardan başka oralarda kimseyi göremedi.

2170 ● Kendi kendine; "Bu olmasa gerek." dedi ama, aramak için tekrar koştu. Döndü, dolaştı, yoruldu, bitti. Ondan başka kimseyi göremedi.

● Cenâb-ı Hakk; "Tertemiz, arı duru, hizmete lâyık bir kulum var." diye buyurmuştu.

● İhtiyar bir çalgıcı, nasıl olur da Allah'ın has kullarından olabilir?

● "Ey Allah'ın sırrı, sen ne kadar hoşsun, ne kadar garipsin." dedi.

● O, bir kere daha mezarlığın etrafını dolaştı, araştırdı. Sanki o, çölün çevresinde dolaşan, av arayan bir arslandı.

● Orada, o ihtiyardan başka kimsenin bulunmadığına iyiden iyiye inandıktan sonra, kendi kendine; "Karanlıklar içinde, nice nûrlanmış gönüller vardır." dedi.

2175 ● Sonra geldi, ihtiyar çalgıcının yanına büyük bir saygı ile oturdu. Bu sırada Hz. Ömer, aksırdı. Aksırınca, ihtiyar uyandı, sıçrayıp kalktı.

● Ömer'i görünce, şaşırıp kaldı. Gitmek istedi ve korkudan titremeğe başladı.

● İçinden dedi ki: "Ya Rabbi, Sen bana yardım et. Nasıl oldu da muhtesib (=polis) geldi, ihtiyar çalgıcıya çattı?"

● Hz. Ömer o ihtiyarın yüzüne baktığı zaman, onu utanmış, beti benzi sararmış gördü.

● Ona "Benden korkma, ürkme; sana Hakk tarafından müjde getirdim." dedi.

● "Allah, senin huyunu o kadar övdü ki, sonunda, Ömer, senin yüzüne 2180 âşık oldu.

● Gel, şöyle yanıma otur, benden kaçma da kulağına, devlet sırlarından sırlar söyliyeyim.

● Hakk'ın sana selâmı var, senin halini hatırını soruyor; hadsiz, hesapsız zahmetler, kederler, gamlar yüzünden nasıldır, ne haldedir diye soruyor.

● İşte zarûrî ihtiyaçların için, bir kaç altın. Bunları harca, yine buraya gel."

● İhtiyar bu sözü duyunca titremeye, elini ısırp dövünmeye başladı.

● "Ey eşi, benzeri olmayan Allah'ım. Zavallı ihtiyar kulun, utancından 2185 eridi, su kesildi." diye feryad etti.

● Bir hayli ağladı; derdi, kederi haddi aştı. Nihâyet çengi yere vurdu, parça parça etti.

● Parçaladığı çenge seslenerek dedi ki: "Ey Rabbimle arama perde olan, ey Hakk yolundan beni saptıran, ey benim yolunu kesen.

● Ey yetmiş seneden beri kanımı içen, ey kemal sahibi insanlar yanında, beni küçük düşüren, yüzümü karartan.

● Ey ihsan ve vefâ sahibi Allah'ım, cefalarla, suçlarla geçen ömrüme, sen acı.

● Allah bana öyle bir ömür lütfetti ki, o ömrün bir gününün bile kıy- 2190 metini kimse bilemez, ona değer biçemez.

● Ben ise hayatımı, kıymetli ömrümü boş yere harcadım. Bana verilen sayılı nefeslerimin hepsini de, tiz ve pes seslerle tükettim, gitti.

● Ben nağmelerle uğraşırken, ırak perdesini düşünürken, firak zamanını düşünemez oldum, yâni dünyadan ayrılacağım zamanın acılığı hatırımdan çıktı gitti.

- Yazıklar olsun ki zîr efgend hurd makamının tizliğinden, bunu düşünüp, onunla meşgul oluşumdan, gönlümün ekini, gönlümde bulunması gereken mânevî duygular kurudu; gönlümse öldü.
 - Eyvahlar olsun ki, şu yirmi dört perdenin sesi ile ömür kervanı geçti gitti. Gün bitti, akşam oldu.
- 2195 • Allah'ım, verdiklerine razı olmayan, sızlanıp duran, feryad eden nefsimin elinden feryad ediyorum, başkasından şikâyetle bulunmuyorum. Senden, maddî çıkarım için yardım isteyen kendimden sana şikâyetle bulunuyor, adâlet istiyorum.
- Kimsecikten adalet beklemem, derdime çare bulamam; ancak bana, benden yakın olandan adâlet bekler, çare bulurum.
 - Çünkü, bu benlik, bu varlık her an bana ondan gelmekte; bu varlık vehmi azalacak, bitecek olursa, başka bir şey kalmayacağı için yalnız onu görürüm."
- 2199 • Hz. Ömer, çalgıcıya dedi ki: "Senin bu ağlayıp sızlayışın, senin kendinde oluşunun, ayıklığının belirtisidir.
- Allah'ın aşkında fânî olmuş, kendinden geçmiş, aklını yitirmiş bir kimenin yolu başka bir yoldur. Bu sebeptendir ki, kendinde olmak, akli başında bulunmak bir günah sayılmıştır.
 - Kendinde olmak, akli başında bulunmak, yıkılıp giden geçmiş zamanları anmak demektir. Aslında geçmişini anmak da, gelecekte korkmak da Allah'a karşı perdedir.
 - Her ikisi de, yâni geçmiş zamanı da, gelecek zamanı da ateşe at, yak. Bu ikisi yüzünden ne vakte kadar ney gibi düğümlü kalacaksın?
 - Sen, benliğe kapılıp, kendi etrafında döndükçe, kendini tavaf eder sayılırsın. Böylece, sen, kendi kendini tavaf etmekle, dinden dönmüş bir kâfirsin. Bu halle sen nasıl olur da Kâbe'ye varmış sayılırsın? Sen kendindedin, daha kendinden kurtulamadın.
 - Hem Allah evine gelmek, hem de kendi benliği etrafında dönmek, kendini tavaf etmek olur mu?
- 2205 • Senin haberlerin ve bilgin, o haberleri verenden habersizdir. Sen bilgileri, haberleri kendinin zannediyorsun. Benliğe kapılıyor, şirke düşünüyorsun. Senin tevben de günahından beterdir. Çünkü, sen, tevbe etmekle, kendinde bir varlık buluyor, sanki senin elinde imiş gibi, bu işi bir daha yapmayacağım diye şirke düşünüyorsun; böylece de, bir türlü kendinden geçmiyor, kendini terk etmiyorsun; benlikten, varlıktan kurtulamıyorsun.

- Ey geçmiş günahlarına tevbe etmeğe kalkışan kişi, sen, şu tevbe etmekten ne vakit tevbe edeceksin? Onu söyle."
 - Hz. Faruk sizlere ayna olunca, ihtiyar çalgıcının rûhu da bedeninden uyandı.
 - O, can gibi ağlayıştan ve gülüşten kurtuldu. Onun canı gitti de, o, başka bir canla dirildi ve yaşamaya başladı.
- O zaman, ihtiyar çalgıcının gönlüne öyle bir hayranlık düştü ki, yerden de dışarı çıktı, gökten de; böylece bütün âlemi unuttu.
- Özlediğini bulmak için, arayıp durmanın yetersizliğini hissetti de, gönlüne, bu arayışın ötesinde bir başka arama tarama duygusu düştü. Öyle bir özlem, öyle bir hayranlık haline erdi ki, bu hali ben bilmiyorum. Eğer biliyorsan sen söyle.
 - O "hal"den de, "kaal"(=söz, bilgi)den de ötede bulunan bir hale ve kaale erişti. Böylece o, Celâl sâhibinin Cemâline, güzelliğine daldı, gitti.
 - Bu öyle bir dalıştı ki, kurtuluşuna imkân yoktu. Artık, ilâhî deryadan başka onu kimse tanımaz, anlayamaz.
 - İhtiyar çalgıcının hikâyesi oraya erişince, ihtiyar da, onun hali de perde arkasına çekildi.
 - İhtiyar, eteğini dedi-kodudan çekti. Ona ait, bizim ağzımızda ancak yarım bir söz kaldı.

Veliler vaktin İsrâfilleridir.

- İsrâfil (a.s.), günün birinde, ilâhî emre uyarak sûrunu üförece, yüzlerce senelerden beri çürümüş cesedlere can verecektir.
- Peygamberlerin de gönüllerinde öyle diriltici nağmeler vardır ki, o nağmeler, Hakk'ı arayanlara değer biçilmez bir hayat bağışlar.
- O nağmeleri, duygu kulağı duymaz; çünkü, bu görünen duygu kulağımız günahlarla kirlenmiştir.
- İnsanlar perilerin nağmelerini duyamazlar, çünkü insanlar, perilerin sırlarına yabancıdırlar.
- Gerçi, perilerin nağmesi de bu âlemdendir. Fakat gönül nağmesi her iki âlemden de üstündür. Gönül nağmesi ötelere gelmektedir.
- Çünkü, peri de, insanoğlu da mahpustur. Her ikisi de bu bilgisizlik zindanında hapsedilmiştir.

2079 ● Ancak, ermişlerin, azizlerin göğüslerinden taşan mübârek seslerdir ki, İsrâfil'in suru gibi dirilticidir, ebedîdir.

● Onların gönülleri öyle bir gönüldür ki, gönüller, onların yüzünden mest olmuştur. Onların yoklukları öyle bir yokluktur ki, bizim varlıklarımız, onların yokluğundan var olmuştur.¹⁶⁵

● Onların gönülleri her düşünceyi, her sesi kendine çeker; ilhamın, vahyin ve sırrın lezzeti de onlardır.¹⁶⁶

1925 ● Velîlerin gönüllerindeki ilâhî sesler, nağmeler önce der ki: "Ey yokluk âleminin cüz'leri.

● Kendinize gelin, şu nefis yokluğundan baş çıkarın; şu hayali, şu vehmi bir yana atın...

● Ey bu fânî âlemde, ey bu oluş ve bozuluş dünyasında tamamiyle çürümüş gitmiş olanlar, sizin ölümsüz olan canlarınıza ne oldu? Onlar, ne kemale geldi, ne erişti, ne uyandı, ne de doğdu!

● Eğer velîlerin gönül nağmelerinden birazcık söylersem, çürümüş bedenlerdeki canlar, mezarlarından baş kaldırırlar.

● Kulağımı yaklaştı, velîlerin gönül nağmeleri sana uzak değildir. Fakat, onu sana anlatmaya izin yok.

1930 ● Şunu bilmiş ol ki velîler, vaktin İsrâfilleridir. Ölüler, onların gönül nağmeleri ile dirilirler.

● Onların seslerini duyunca, her ölünün canı, kefene bürünmüş bir halde, ten mezarından sıçrar, çıkar.

● O dirilip kalkan ölü, der ki: "Bu ses, diğer bütün seslerden bambaşka. Diriltmek, Allah sesinin yapacağı bir iş.

● Biz ölmüş, tamamiyle çürümüş idik. Allah'ın sesi geldi, hepimiz, dirildik ve kalktık."

¹⁶⁵ Velîler, gölge varlıklarından kurtuldukları ve yokluk mertebesine erdikleri için, tam mânâsıyla Hakk'ın tecellisine mazhar olmuşlardır. Bizler de kendi mânevî varlıklarımızı onların nûru ile, onların lütuf ve ihsanıyla idrâk edebilmekteyiz. Bu ermişlerin yokluğu sayesinde ki, mânevî varlığımızın zevkini ve mânâsını tanımış olduk. Bir bakıma da velîler yoklukta var olmuşlardır. Onlar bize yok gibi görülen gerçek varlıklar, biz var gibi görünen yoklarız.

¹⁶⁶ Velîlerin duyguları ve düşünceleri ötelere geldiği, ilâhî aşk eseri olduğu için çok güçlü ve çekicidir. Bu yüzden ki, Hakk âşıkları, bu güçlü duyguların etkisi altında kalırlar da mânevî zevklere, ledünnî sırlara ererler.

● Allah'ın sesi, ister perde ardından gelsin, ister perdesiz gelsin... Kâmil insanın gönlüne, Hz. Meryem'in yakasından üfleme sûretiyle verilmiş feyzi ihsan eder.¹⁶⁷

● O ses, Hakk âşıklarına der ki: "Ey mecâzî vücudlarını, gölge varlıklarını 1935 yoklukta mahvedenler; ey ölmeden önce ölenler, yokluk, derilerinizin altında ne varsa hepsini çürütmüş. Dostun sesi ile yokluktan geri dönün, yeniden dirilin."

● O ses bir Allah kulunun ağzından çıktı ama, aslında o ses, kesin olarak pâdişahlar pâdişahının sesidir.

● Cenâb-ı Hakk, insan-ı kâmile der ki: "Ben senin dilinim, gözünüm, ben senin duygularım, ben senin rızanım, ben senin öfkenim."

● "Yürü, ey has kulum. Sen benimle duyarsın, benimle görürsün. Sen gizli şeylere sahipsin, hayır, gizli şeyler seşsin."

● Madem ki sen, hayret âlemine daldın da kendinden geçtin, kendini Hakk'a verenlerden oldun; ben de senin olurum, hadisinin sırrına erdin. Bu bir gerçektir ki: Varlığı Hakk'a verene, Hakk, kendi lûtfunu, keremini ihsân eder."¹⁶⁸

● Cenâb-ı Hakk, has kuluna; "Ey kâmil insan! Kulluğun yüzünden ba- 1940 zen sana 'sen' diye hitap ederim. Bazen de, senin yaratıcın olduğum, sende ilâhî nefha bulduğum için, sana 'ben' diye seslenirim. Her ne dersem diyeyim, ben, bütün kâinâtı aydınlatan vahdet güneşiyim." diye buyurdu.

● Her nerede benden bir nûr parlarsa, orada cümle âlemin zorlukları çözülür, hallolur.

● Güneşin bile gideremediği, aydınlatamadığı karanlık, bizim nefsimizden kuşluk vakti gibi aydınlanır.

● Cenâb-ı Hakk, Hz. Âdem'e, kendi esmâ ve sıfatını bizzat gösterdi ve bildirdi. Başkalarına ise, o esmâyı Âdem vasıtasıyla açığa vurdu.

¹⁶⁷ Şûrâ Sûresi'nin şu meâldeki 51. âyetine işaret edilmektedir: "Allah, bir insanla karşılıklı konuşmaz. Ancak vahiy ile kulunun gönlüne dilediği düşünceyi doğurarak, yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip izniyle dilediğini vahyeder." Yine bu beyitte Meryem Sûresi'nin 16-21. âyetlerine işaret vardır.

¹⁶⁸ Bu beyitte Kurb-ı nevâfil hadisine işaret var: Bir kulun farz namazları kıldıktan sonra nafil namazlarına devam ederse, Cenâb-ı Hakk'a mânen yaklaşacağı kudsî bir hadisle müjdelendiği. Bu hadiste Cenâb-ı Hakk'ın; nafilere devam eden kulunun görür gözü, işitir kulağı, tutar eli olacağı haber verilmiştir. Başka bir hadiste de, bir mümin, Allah'ın olursa, yani Allah'ın emirlerine, yasaklarına tamamiyle uyarsa, Allah'ın da onun olacağı beyan buyurulmuştur. Bu iki hadîse de bu beyitlerde işaret var.

- Allah'ın nûrunu ister Allah'tan al, ister kâmil insandan. Aşk şarabını, ister küpten iç, ister testiden.
- 1945 • Zira bu testi, iyiden iyiye şarap küpü ile bitişiktir. O mutlu testi, senin gibi gelip geçici, nefsanî zevklerle neşeli değildir.
 - Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v.) Efendimiz; "Benim yüzümü görenler, beni görmüş olanları görenler ne mutlu kişilerdir." diye buyurmuştur.
 - Bir mumdan yakılan mumu gören, gerçekten de asıl mumu görmüş olur.
 - Böylece, o mumun ışığı, yüz muma nakledilse, o mumdan yüzlerce mum yakılsa, sonuncu mumun aydınlığını gören bile asıl ilk mumu görmüş olur.
 - İstersen, aradığın hidayet nûrunu, aşk nûrunu son mumdan al; istersen bizzat ondan, can mumundan al; aralarında hiç bir fark yoktur.
- 1950 • İstersen son mumun nûrunu gör, ondan feyiz al; istersen gelip geçmiş velîlerin mumlarından ma'nen aydınlan, nûrlan...

"Yaşadığın günlerde
Rabb'inizin güzel, hoş mânevî kokuları vardır.
Uyanık bulunun, kendinize gelin de
o güzel kokuları almaya çalışın."
hadîsinin açıklanması.

- Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buyurdu ki: "Hakk'ın esintileri, güzel, temiz kokuları, mânevî lûtufları, ihsanları, feyizleri, bu günlerde olduğu gibi, dünya durdukça vakit vakit eser durur.
- Bu vakitlere kulak verin; aklınız, fikriniz onlarda olsun da o güzel kokuları duyun; o lûtufları, feyizleri kaçırmayın.
- Ondan güzel bir koku geldi. Sizi gaflette gördü, geçti gitti. Uyanık olan, onu isteyen kişiye de can bağışladı, hayat verdi.
- Ey dost, bir başka güzel koku daha geldi. Aklını başına al, uyanık ol da, hiç olmazsa bundan mahrum kalma..
- 1955 • Şehvet ve hiddete mağlup olanlar, şehvetlerini, hiddetlerini yenmeyi, kâmil insandan gelen o ilâhî esintiden elde ettiler. Mânen ölü olanlar da, kıvılcıdamayı, dirilip kalkmayı ondan gelen feyizle kazandılar.

- Ateşi canlı olan şehvet ve hiddet onun yüzünden yatıştı, söndü. Gaflet ve bilgisizlik sebebiyle ölmüş kişi de, onun feyzinden mânevî bir kaftan giydi.
- Velînin feyzi ile gaflet ölüsünün dirilmesi, elde ettiği bu tazelik ve hareket, "Tuba" ağacının tazeliği ve hareketidir. Bu halkın hareketi değildir.¹⁶⁹
- Eğer o ilâhî nefes, o ilâhî emanet yerlere, göklere verilseydi, yerlerin de göklerin de ödleri patlar, su kesilirdi, korkudan erirlerdi.
- Zaten bu sonu bulunmayan, sonuna erilmeyen nefesin korkusundan; "Yüklenmekten çekindiler." âyetini yine okuyuverir.¹⁷⁰
- Dağın gönlü, onun korkusundan kan kesilmeseydi; "Ondan korktu- 1959 lar." denir mi idi?
- Can kemaldir, olgunluktur. Onun sesinde de kemal vardır. Bu yüzden 1986 dir ki Hz. Mustafa (s.a.v.) Efendimiz; "Ey Bilâl, bizi dinlendir, ferahlat." diye buyurdu.¹⁷¹
- Ey Bilâl, gönlüne nefhettiğim o nefesten, o feyizden seslen; sesini dalga dalga yükselt!"
- Hz. Âdem'i bile kendinden geçiren, gök ehlinin bile akıllarını hayrete düşüren o nefha ile sesini yücelt." diye buyurdu.
- Hz. Mustafa (s.a.v.) Efendimiz o güzel ses yüzünden kendinden geçti de ta'ris gecesinde namaz vaktini geçirdi.¹⁷²

¹⁶⁹ Cennette bulunan bir ağacın adı olan Tuba'nın gölgesi bütün cenneti kaplamış. Cennet ehlinin her biri bu ağacın gölgesinde oturacak, yemişinden yiyecektir. Kökü gökte olan bu ağacın dalları cenneti ve cennetlikleri gölgesinde barındıracak. Meyvelerini cennetliklere ikram edecektir. Bu ağaç, Allah'ın lûfunun, ihsanının, sevgisinin bir sembolüdür.

¹⁷⁰ Ahzab Süresi'nin 72. âyetine işaret vardır.

¹⁷¹ Peygamber Efendimiz de mânevî esintiler, ilâhî te'sir çoğaldığı zamanlarda kendinden geçirdi. Beşeriyet haline dönünce, Hz. Bilâl'e seslenir: "Ey Bilâl! Rûhumuza şevk ve neşe ver. Bizi dinlendir" diye buyurdu. Bilâl Hazretleri de, Efendimize, Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğünü, kudretini belirten bazı övgü şiirleri okurdu.

¹⁷² Ta'ris: Yolcunun bütün gece yol alması, sehre yakın bir zamanda yatıp biraz uyuması mânâsına gelir. *Buhârî Hadisleri* kitabında Resûlullah Efendimizin geceleyin yaptığı bir iki yolculukta sabaha karşı uyuyup kaldığı ve sabah namazını kılamadığı haber verilmektedir. Hz. Mevlâna, Resûlullah'ın sabah tatlı uykusunda, rüyâda Hakla buluştuğunu anlatmak istiyor.

- 1990 ● Sabah namazının vakti geçip kuşluk namazı gelinceye kadar, Resûlullah Efendimiz, o mübârek uykudan başını kaldıramadı.
- Gerçek sevgili ile, o gelinle, buluşma zamanı olan ta'ris gecesinde, bu pâk can el öpme şerefine erdi.
 - Aşk da, can da, her ikisi de gizlidir, örtülüdür. Ona "gelin" dediğim için beni ayıplamayın.
 - Sevgili benim sözüme üzülseydi, bir an için olsun, beni sevgisinden uzak bıraksaydı, susardım.
 - Fakat kendi, haydi söyle diyor, ayıp değil; bu gizli olan kaza ve kaderin bir isteğidir.
- 1995 ● İnsanlarda ayıptan başka hiç bir şey görmiyene, ayıplar olsun. Gayb âleminden gelen temiz rûh, aynı yerden gelen kardeşlerde, nasıl olur da ayıp görür?
- Ayıp, hiç bir şey bilmeyen kişiye göre ayıptır. Fakat, her şeyi hoş gören, olduğu gibi kabul eden, Cenâb-ı Hakk'a karşı ayıp değildir.
 - Bize göre "kâfirlik" âfettir, ama, Hakk'a göre, onda bir hikmet vardır.
 - Birisinde yüzlerce fazilette beraber, bir de ayıp bulunsa, o ayıp, armudun sapı, üzümün çöpü gibi kınanmaz bir ayıptır.
 - Terazide her ikisini de beraber tartarlar, çünkü sapla, yahud çöple meyve, beden ile can gibi birbirleri ile uyuşmuşlar, birbirlerinden hoşlanmaktadırlar.
- 2000 ● Demek ki büyükler; "Temiz kişilerin bedenleri tertemiz can kesilmiştir" sözünü, boş yere söylememişlerdir.
- Onların sözleri de, nefisleri de, şekilleri de belirmeyen, bir bağla bağlanmayan, bir renge boyanmayan can olmuştur.
 - Bu hale gelmiş velîlere düşman olanların canları ise, tamamen şekilden, cisimden ibârettir. O tavlâ oyununda kırık pul gibi sadece bir addan başka bir şey değildir.
 - O velî düşmanı toprağa girince, toprak olur gider. Velînin bedeni ise tuzlaya düşmüş gibi tamamıyla arınmıştır.
 - O, öyle bir mânevî tuzdur ki, onun feyzi ile Hz. Muhammed'in mübârek yüzü cümleden daha güzel, sözleri ve hadisleri daha fasîh olmuştur.
- 2005 ● Bu tuz, yâni feyz Hz. Muhammed den miras kalmıştır. Hâlâ vardır. O mirasa konanlar seninle berâber yaşıyorlar; onları ara, bul. Onlardan yararlan.

- Hz. Muhammed(s.a.v.)'in vârisi, senin karşında oturmaktadır. Fakat, senin karşın nerededir? O, senin önündedir. Ama önü, ardı düşünen can nerededir?
- Sen bir candan ibâretsin. Canın önü, ardı olmaz. Eğer, sen kendini önü, ardı var sanıyorsan bedene bağlanmışsın, candan mahrumsun.
- Aşağı, yukarı, ön, ard bedeninin sıfatlarıdır. Yönsüzlük ise parlak olan canın öz sıfatıdır.
- Gözünü, o gerçek pâdişahın pâk nûru ile aç da, kısa görüşlüler gibi zanna, şüpheye düşme.
- Ey gerçekten de yok olan insan, yok'un önü, ardı olur mu? Sen aklını 2010 başına almadıkça hep böyle gama, neş'eye dalar gidersin. Halbuki aslında sen, bir gölge varlıksın. Yoktan ibaretsin. Bu sebeple gamın da, neş'en de yoktur.

Lokma ve ilham

- Dün gece ilham bize, başka türlü tecellî etti. Fakat mideye birkaç lokma girdi de ilham yolunu kapadı. 1960
- Bir lokma uğruna, Lokman tabiatlı ilâhî rûh, nefsânî gıdalara esir oldu. Şimdi Lokman devridir; ey lokma, sen çekil git.
- Bu ızdırıp dünyasında, bütün çektiklerimiz lokma yüzündendir. Lokmayı az yiyerek "Can Lokmanı"nın tabanına batmış olan dikenini çıkarıp atın.
- Aslında "Can Lokmanı"nın ayağında diken değil, dikenin gölgesi bile yok. Fakat siz hırsa kapılmışsınız da gerçeği göremiyorsunuz.
- Nefsinin arzu ettiği nefis yemekler, hurmalar, incirler aslında, seni Hak yolundan alıkoyan ayağına batmış dikenlerdir. Sen ilâhî sevgiyi göremeyen çok nankör birisisin.
- Can Lokmanı, Allah'ın gül bahçesidir. Bütün ilâhî bilgiler, irfan, aşk, 1965 hep oradan gelmektedir. Böyle mübârek bir varlığın (Can Lokmanı'nın) ayağı niçin bir dikenle yaralansın?
- Bu beden, diken yiyen deve gibidir. Nûr-ı Muhammedî'den olan rûhun bu deveye binmiştir.

- Ey deve, senin sırtında öyle bir gül dengi var ki, onun çevreye yayılan güzel kokusundan, sende yüzlerce irfan ve ma'rifet gülistanı meydana gelmiştir.
- Ama senin gözün dünya dikeninde ve kumluktedir. Bakalım bu değersiz dikenlerden ne güller devşireceksin?
- Ey bu dünya talebi uğruna, nefsanî istekler için, diyar diyar dolaşan ve Allah'ın sıfatlarını, gücünü, büyüklüğünü göremeyen, gönlü körleşmiş kişi, ne vakte kadar "Bu gülistan nerede, nerede?" deyip duracaksın?

1970 • Can ayağına batmış, nefsanî istekler dikenini, şehvet ve hiddet dikenini çıkarmadıkça gözün kararır, göremezsin. Bu halde nasıl dönüp dolaşacaksınız?

1971 • İlâhî emaneti taşıdığından çok üstün bir güce sahip olan ve dünyalara sığmayan Âdem oğlu, cismânî zevkler dikeninin etrafında gizlice dolaşır durur.

1977 • İnsanda bulunan bu ilâhî emanet, bu can, ekmele, yemekte semiren yahud kâh şöyle, kâh böyle olan can değildir ki...

- Bu ilâhî nefha, Hakk'tan gelen bu rûh, yemeden içmeden hasıl olan hayvanî rûh değildir. Bu, hayvanî rûha, insan bedenine de hoşluk verir; hoştur. Hoşluğun tâ kendisidir. Ey emeline ulaşmak için çare arayan kişi, hoş olmayan bir şeyden insana hoşluk gelir mi?

1981 • İyi huyu ile şekerleşen âşık, şekeri de sâfi sevgi şarabını da dışarda aramaz; onu kendinde, kendi varlığında bulur. O aşk ve hakikat şarabını kendi gönlünde içer. Ey dost, bu sırta akıl ermez. Bu durumda aklı yolunu şaşırır, kaybolur gider.

- Zaten cüz'î olan akıl, gizli şeyleri bilir görünmekle beraber, aşkı inkâr eder.
- Akıl anlayışlıdır, bilgindir ama, yok olmamıştır. Melek bile olsa yok olmadıkça, varlık iddia edince şeytan olur.
- O, sözde ve işte bizim dostumuzdur ama, hal bahsine gelince orada, bir hiçten, bir yoktan ibârettir.

1985 • Akıl, varlıktan geçip yok olmadıkça yoktur. Zaten, o, dileyerek, isteyerek yok olmazsa, zorla yok olacaktır, bu da ona lâyıktır.

Hz. Âişe'nin
–Allah ondan râzı olsun–
Mustafa (s.a.v.) Efendimize;
"Bu gün yağmur yağdı,
siz mezarlığa gittiğiniz halde
niçin elbiseniz ıslanmamış."
diye sorması.

• Resûl-i Ekrem Efendimiz, dostlarından birinin cenazesi ile mezarlığa 2012 gitmişti.

• Onun kabrine toprak attı da, sanki, toprak altına gömülen dostunun rûhunu diriltti.

• Peygamber Efendimiz, mezarlıktan dönünce Hz. Âişe-i Sıddıka'nın yanına vararak onunla konuşmaya başladı.

• Hz. Âişe'nin gözü Peygamberimizin yüzüne ilişince, önüne doğru eğildi, elini üstüne sürdü.

• Mübârek sarığına, yüzüne, saçlarına, yenine, yakasına, göğsüne, kollarına elini sürdü.

• Peygamber Efendimiz; "Böyle acele acele ne arıyorsun?" diye sordu. 2030 O da: "Bugün hava bulutlu idi, yağmur yağmıştı.

• Elbisende bir ıslaklık arıyorum. Fakat ne tuhaf şey! Hiç bir ıslaklık bulamıyorum." dedi.

• Hz. Peygamber; "O sırada başına ne örtmüştün? Baş örtün ne idi?" diye sordu. Hz. Âişe de; "Senin şalını örtmüştüm." diye cevap verdi.

• Peygamber Efendimiz de buyurdu ki: "Ey gönlü tertemiz olan Âişe, Allah bu yüzden senin pâk olan gözüne gayb yağmurunu göstermiş.

• O senin gördüğün yağmur, bu gök yüzündeki buluttan değildir. O başka buluttan, başka göktendir."

• Gayb âleminin başka bir bulutu, başka bir yağmuru, başka bir göğü, 2035 başka bir güneşi vardır.

- Gayb âleminin ahvali, yalnız Hakk'ın hâs kullarına ma'lumdur. Onlardan başkaları: "Ölümden sonra, dirilişinden şüphe ederler."
- Yağmur vardır, beslemek, yetiştirmek için yağar; yağmur vardır, her şeyi perişan etmek için yağar.

2038 ● Bahar yağmurlarının faydası, şaşılacak bir şeydir. Fakat sonbahar yağmuru, bağ ve bahçeler için sıtma yerine geçer, ağaçları titretir, yaprakları sarartır, döker, çürütür.

- Bahar yağmuru, bağı ve bahçeyi nazla besler, güz yağmuru ise onu sarartır, soldurur.

2040 ● Böylece soğuğu, rüzgârı, güneşi, hep birbirine aykırı bil de şaşırıp kalma.

- Tıpkı bunun gibi gayb âleminde de bu çeşitlilik vardır. Bazısı zararlı, bazısı faydalı; bazı yağmurlar bereket getirir, bazısı ziyan.
- Ermiş kişi olan abdalın nefesi de, gayb âleminin o baharındandır. O nefes yüzünden, gönülde, canda mânevî yeşillikler, tazelikler belirir.
- Onların nefesleri talihli, kabiliyetli kişilere, bahar yağmurlarının ağaçlara yaptığı te'siri yapar.
- Eğer, herhangi bir yerde kuru bir ağaç varsa, bunun kuruluşunu can rüzgârından bilme.

2045 ● Rüzgâr vazifesini bildi, esti gitti. Canı kabiliyetli olan kişi, rüzgârın te'sirini candan kabul etti.

- Peygamber Efendimiz buyurmuştur ki: "Ey ashabım, ey benim dostlarım, sakın, ilkbahar serinliğinden ürkerek, bedenlerinizi örtmeyin.."
- Çünkü, ilkbahar rüzgârı, ağaçlara yaptığı te'siri bedenlerinize de, canlarınıza da yapar.
- Fakat sonbahar soğuşundan kaçının, çünkü, sonbahar soğuğu, üzüm bağlarına yaptığını size de yapar."
- Bu hadisi rivâyet edenler, mânâsını zâhire, görünüşe göre vermişler; bunu da yeter bulmuşlardır.

2050 ● Bu kişilerin, candan, hadisin rûhundan haberleri yoktur. Onlar hadisin dışında kalmışlar, içine girememişlerdir. Onlar, dağı görmüşler de, dağıdaki ma'deni görememişlerdir.

- Hadiste bahis buyurulan sonbahar, nefistir, nefsin isteğidir. Akıl ile can da, ilkbaharın tâ kendisi, sonsuzluktur.
- Şu halde hadisin mânâsı şöyle yorumlanır: Velîlerin pâk, temiz nefesleri bahar gibidir. Yaprakların, filizlerin hayatıdır.

● Bu sebeple yumuşak olsun, sert olsun; velîlerin sözlerini dinlemekten 2055 örtünüp kaçınma; onlara kulak ver; o sözler, dinine destek olur.

● Sıcak da söyleseler, soğuk da söyleseler onları hoş gör; o sözleri tut. Tut da şu dünya hadiselerinin çeşitli etkilerinden, sıcağından, soğuşundan, yakıp kavuran cehennem azabından kurtul.

● O mübarek sözlerin sıcağı da, soğuğu da ilkbahardır, hayattır. O sözler gerçekliğin, tam inancın, kulluğun özüdür, mayasıdır.

● O nefeslerle can bahçeleri dirilir, gerçek hayata kavuşulur. O nefeslerle gönül deryaları incilerle dolar.

● Bu hale gelmiş akıllı bir kişinin gönül bahçesinden bir çöp misali, cüz'î bir mânevî zevk eksilse, o kişinin gönlüne binlerce gam, binlerce keder gelir, dolar.

● Hz. Âişe-i Sıddıka; "Ey varlığın özü, özeti!" diye sordu. "Bugünkü yağmurun sırrı, hikmeti ne idi?"

● Bu yağmur, rahmet yağmurlarından mı idi, yoksa korkutmak için mi yağıyordu? Pek yüce, pek büyük olan Allah'ın adaletinden mi idi?

● Bu yağmur, baharların lûtfundan mı idi? Yoksa güz mevsiminin, âfetlerle dolu yağmurlarından mı idi?"

● Peygamber Efendimiz buyurdu ki: "Bu yağmur, musibetler yüzünden, insanın gönlüne çöken gamı yatıştırmak için yağıyordu."

● İnsan, o musibet ateşi ile kalsaydı, yıkılırdı. Bedeni de erir giderdi; akı, fikri de kalmazdı. Hiç bir şey yapamaz hale gelirdi.

● O anda dünya yıkılırdı, insanın içinden yaşama gücü, ümide sarılma 2065 duygusu çıkar giderdi.

● Bu gün yağmurlu gündür. Gece oluncaya kadar yürü. Bu yağmur, 2011 bildiğin yağmurlardan değildir. Bu yağmur Allah'ın rahmetidir."

Ağaçların hakikati

- Bu ağaçlar toprak altındaki insanlara benzerler. Ellerini topraktan dışarıya çıkararak,
- 2015 ● Halka yüzlerce işâretler ederler. Kulağı olana, anlayana sözler söylerler, nasihatler ederler.
- Yemyeşil dilleri ile, up uzun elleri ile toprağın gönlünden sırlar açarlar.
 - Ağaçlar, kış gelince başlarını kazlar gibi su içine çekerler. Onlar soğuklarda çirkinleşmiş, kargalaşmışken, ilkbahar gelince çiçeklerle, yaprak ve meyvelerle süslenir, güzelleşir, tavus haline gelirler.
 - Allah, onları kış mevsiminde hapseylemişti; hapiste sıkılmışlar, kargaya dönmüşlerdi. Allah acıdı da bahar gelince onları tavus haline getirdi.
 - Kış onları öldürdü ama, bahar gelince hepsini de diriltti. Yapraklarla süsledi.
- 2020 ● Allah'ı inkâr edenler derler ki: "Bu hal, yâni ağaçların yapraklarının dökülmesi, sonra tekrar yapraklanması, eskiden beri olagelen tabîi haldir. Bunu, ne diye kerem sahibi Allah yarattı diyelim?"
- Onların körlüğüne rağmen, Cenâb-ı Hakk, dostlarının gönüllerinde de mânevî bağlar, bahçeler bitirir.
 - Gönülde mânevî kokular saçan her gül, Küll'ün (Allah'ın) sırlarından haberler verir durur.
 - O güllerin kokuları, inkâr edenlerin burunları yere sürünsün diye perdeleri yırtar da âlemin çevresine yayılır.
 - Allah'ı inkâr edenler, o gülün kokusuna karşı kara üçcek gibi dayanamazlar, yahud da, davul sesinden ürken sinirli hastalara benzerler.
- 2025 ● Onlar, rûhlarını uyandıracak hakikatleri dinlememek için, kendilerini işe güce vermiş meşgul bir halde gösterirler, evliyânın yüzlerindeki nûra sırt çevirirler, şimşek parıltısına karşı gözlerini yumarlar.
- Nûra karşı gözlerin yumarlar dedik ama, aslında, onlarda göz yoktur ki yumsunlar. Göz ona derler ki, kendine mânevî bir huzur verecek, eman verecek, onu hayran bırakacak şeyleri görsün.

Peygamber Efendimizden ayrı düştüğü için
Hannâne Direği'nin inlemesi mu'cizesi

- "Hannâne Direği", Aziz Peygamber Efendimiz'in ayrılığında ötürü, duyan, düşünen bir varlık gibi inledi, feryad etti.¹⁷³
- Öyle ki mescidde hazır bulunan genç, ihtiyar herkes bu inilti ve feryadı duydu.
- Cansız bir direğin böyle inleyip feryad etmesine, Resûlullah Efendimizin sahabeleri şaşırıp kaldılar.
- Peygamber Efendimiz inliyen, ağlayan direğe; "Ey direk ne istiyorsun?" diye sorunca; direk "Senin ayrılığın yüzünden canım, kan kesildi." dedi.
- "Hutbe esnasında bana dayanırdın, şimdi beni bıraktın, minberin üstü- 2115 ne çıktı."
- Bunun üzerine Peygamber Efendimiz ona dedi ki; "Ey sırrı bahtına yoldaş olan güzel ağaç..."

¹⁷³ Bugün, bütün cami ve mescidlerde, cuma günleri imamların hutbelerini okumak için çıktıkları merdivenli minberler vardır. Medine'de yapılmış olan ilk mescidde minber yoktu. Namaz kıldırıldığı, o mütevazı' mescidde cuma günleri, Peygamber Efendimiz, ayakta hutbesini okurken mihrab yanındaki bir hurma direğine dayanırdı. Hicretin sekizinci senesine kadar bu böyle devam etti. Müslümanlar çoğalmış ve Peygamberimizin mescidinde cemaat bir hayli artmıştı. Mescidde, mihraba uzak düğen yerlere oturanlar, Peygamber Efendimizin mübarek yüzünü göremez olmuşlardı. Bu sebeple, üç basamaklı ve en üstte oturacak yeri bulunan basit, mütevazı' bir minber yapıldı. Peygamber Efendimiz, ilk def'a minber üzerine çıkıp hutbesini okumaya başlayınca, evvelce, hutbe okurken dayandığı hurma direğinden bir inilti, bir feryad duyuldu. Kundaktaki bir çocuğun ağlamasına benzer sesler işitildi. Bütün mescidde bulunanlar bu iniltiyi ve feryadı duydular. Peygamber Efendimiz minberden aşağı indi, inleyen hurma direğinin yanına gitti. Onu okşadı, kucakladı, direk sustu. Bu mu'cize Buhârî'de ve diğer güvenilir hadis kitaplarında yazılıdır. (*Sahîh-i Buhârî*, Bulak, 1312, c. II, sahife 9). Bu sebeptendir ki, o inleyen direğe "Hannâne Direği" (=Ağlayan Direk) adı verildi. Resûl-i Ekrem Efendimiz, bu mu'cizeyi izah için "Bu direk, işitmekte olduğu zikir ve hutbeden uzak düştüğü için inledi, ağladı" diye buyurdu. *Kur'an-ı Kerim*'de "Allah'ı tesbih etmeyen hiç bir şey yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini duyamaz, anlayamazsınız." (İsrâ Sûresi 44) diye buyurulmuyor mu? Allah'ı tesbih etmek için her şeyin canlı olması gerekir. Bugün, ilim de her maddenin, görülen her şeyin cansız sandığımız bütün varlıkların atomlarının baş döndürücü bir hızla döndüğünü haber vererek *Kur'an*'ın mu'cizesini isbât etmektedir. Hz. Mevlâna *Divan-ı Kebir*'de de bazen Hannâne Direğinden bahseder. "Hz. Mustafa (s.a.v.), kendinden ayrı düştüğü için inleyen Hannâne Direğini okşadı. Sen, bir ağaçtan da aşağı değilsin. Hannâne Direği ol da sen de ayrılıktan inle." (*Divan-ı Kebir*, 2131) diye buyurur.

- Söyle ne istersin? Dilersen seni yemişlerle dolu bir hurma fidanı yap-sınlar da, doğudakiler de, batıdakiler de senin hurmanı yesinler.
 - Yahud da, âhirette ve cennette Hakk'ın seni bir selvi haline getirmesini ve ter ü taze, ölümsüz bir halde kalmayı mı istersin?" diye sordu.
 - Direk; "Yâ Resûlallah, ben ölümsüzlüğü; dâima bâkî olanı isterim." dedi. Ey gafil, bunu duy da, bâri, bir ağaçtan aşağı kalma.
 - O direği kıyamet günü, insanlar gibi dirilmesi için, yere gömdüler.
- 2120 ● Şunu bilmiş ol ki: "Allah, kimi kendisine dâvet ederse, o kimse, müm-kün olduğu kadar, bütün dünya işlerinden vazgeçer de Hakk'a yönelir.
- Ve her kim Cenâb-ı Hakk'ın lûtfuna mazhar olursa Hakk'a yaklaşmak imkânını bulur, dünya işlerinden, dünya dedi kodusundan kurtulur.
 - Fakat, ilâhî sırlardan kendisine bir şey verilmemiş olan, nasıl olur da cansız bir varlığın inlediğine inanır.
 - O kişi; "Evet." der ama, gönülden değil; kendisine münafık demesinler diye inanmış görünür, onu bunu kandırmak için; "Evet." der.
 - Eğer cansızlar, Allah'ın kün (=ol) emrini idrâk etmeselerdi, bu emre uyarak varlık âlemine gelmeselerdi, o zaman bu söz reddedilirdi.
- 2125 ● Yüzbinlerce taklid ehlini, delile dayananları, cüz'î bir vehim, zanlara, şüphelere düşürür.
- Çünkü, onların taklitleri de, delil ile bir hükme varışları da hep zann üzerinedir. Onları imkânsızlıktan kurtaracak kolları, kanatları yâni akıl ve fikirleri de hep zanna dayanır.
 - O alçak şeytan, onların içlerine bir şüphe sokar, böylece bu körlerin hepsi de baş aşağı düşüverirler.
 - Delil ile hükme varanların ayakları tahtadandır. Tahta ayak ise zayıftır, kararsızdır.
 - Basiret sahibi olan zamanın kutbu ise böyle değildir. Onun sebatına, ayak diremesine, dağ bile şaşırır kalır.
- 2130 ● Taşlar üzerine düşmemesi için, kör adama, elindeki asa ayak yerine geçer.
- Din ehli askerinin zaferine yol açan süvari kimdir? Basiret sahibi olan zamanın kutbu.
 - Körler yolu asaları ile görürler. Görürler ama, yine de gözleri gören kişiler onları korurlar.

- Basiret sahipleri ile ermişler olmasalardı, dünyadaki körler ölürlüydü.
- Körler, ne ekin ekebilirler, ne ekin biçebilirler, ne yapı yapabilirler, ne alış veriş, ne de kâr.
- Allah, size acımasaydı, lûtuflarda bulunmasaydı, delil ile hükme varış 2135 asanız kırılır, giderdi.
- Bu bahsettiğiniz asa nedir? Kıyaslar, delillerdir. Bu asayı onlara kim verdi? Her şeyi gören Allah..¹⁷⁴
- Mademki elindeki asa savaş ve kavga âleti olmuştur, ey kör, o asayı kır, parça parça et.
- Allah insana aklı, fikri, kıyas, delil esasını, hakkı, hakîkati bulsun diye verdi. İnsan, onu başka türlü kullanmaya başladı. Öfkeye kapıldı da, o asayı kendisine verene vurdu.
- Ey körler topluluğu, ne iştesiniz? Ne yapıyorsunuz? Aranıza bir gören kişiyi alın..
- Sana delil ve kıyas esasını veren Hakk'ın hidâyet eteğine sarıl; tam tes- 2140 limiyetle Ona itaat ve kullukta bulun; baksana Hz. Âdem istidlâlî kendi-sine asa yaptığı için isyana düştü. Başına neler geldi.
- Hz. Musa'nın, Hz. Muhammed'in mu'cizelerine bak. Asa, nasıl yılan oldu? Direk nasıl ayrılıktan inledi, feryad etti?
- Asanın yılan olduğunu, direktten inilti çıktığını aklın kabul etmezse, din aşkıyle, günde beş defa direk gibi olan minarelerden, yüzyıllardan beri sesler geldiğini düşün, bu da bir mu'cize değil midir?
- Bu manevî hakikatlerin lezzeti, akla aykırı olmasaydı, bunca mu'ci-zeye ihtiyaç olur mu idi?
- Akıl, akla uygun olan her şeyi sağa sola çekmeden, mu'cizeye ihtiyac duymadan kabul eder.
- Sen, herkesin gidemediği bu akla uymayan yolu, bahtı yâver uyanık 2145 kişilerin gönüllerinin yolu olarak gör.
- Mu'cizelere inanmayanlar, cansız şeylerin inlemesini, seslenmesini in-kâr ederlerse de kıyamette, onların elleri ile ayakları böyle bir şeyin olabileceğine tanıklık eder.¹⁷⁵

¹⁷⁴ Kıyas, herhangi bir şeyle diğer bir şeyi mukayese etmek, karşılaştırmak; istidlal ise, bu karşılaştırmadan bir netice çıkarmaktır. Akla dayanan bir görüş olduğu için Mevlâna kıyas ve istidlâlâ değer vermez.

¹⁷⁵ Yâsîn Sûresi'nin 65. âyetine işaret var.

Peygamber Efendimizin bir mu'cizesi gereği
Ebû Cehil'in avucundaki taş kırıklarının
dile gelmesi ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in
gerçek peygamber olduğuna tanıklık etmesi.

• Ebû Cehil Peygamber Efendimizi denemek için eline ufak taş parçaları almış, onları avucunda gizleyerek; "Ey Ahmed, çabuk söyle bu nedir?" demişti.

2155 • "Eğer, sen, gerçek peygamber isen, eğer, göklerin sırrından haberin varsa, bil bakalım, şu avucumda gizlediğim nedir?"

• Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Elindekilerin ne olduğunu, ben mi söyleyeyim? Yoksa benim, gerçek peygamber olduğumu onlar mı söylesin?"

• Ebû Cehil; "Bu ikincisi imkânsızdır, olamaz." dedi. Resûlullah Efendimiz; "Evet." diye buyurdu. "Fakat Allah'ın gücü, kudreti bundan da üstündür."

• Bunun üzerine, Ebû Cehil'in avucundaki kırık taş parçalarının her biri, kelime-i şehâdet getirmeye koyuldular.

• Taşlardan her biri; "Lâ ilâhe illallah, Muhammedün Resûlullah." dedi.

• Ebû Cehil, taşlardan bu sözleri duyunca, öfke ile onları yere çarptı.

İyilik et,
başkalarına hizmette bulun da
kendinden kurtul, ten âleminden dışarı çık.

2220 • Görmüyor musun? Dünyamızı aydınlatan yüce güneş, can saçır, hayat saçır. Her an nûrdan boşanır, yine her an nûrla doldurulur.

• Ey mânâlar âleminin güneşi, sen de canlar saç, şu köhne dünyaya yenilik ver, yenilik göster.

• İnsanın vücuduna da akıl ve can, gayb âleminden akar sular gibi gelip duruyor.

• Her zaman gayb âleminden insanın bedenine yeni yeni hayat ve ilâhî feyizler gelir. Bu feyizlerle insana, ten âleminden dışarı çık, kendinden kurtul, iyilik et, başkalarına hizmette bulun emri verilir.

• Peygamber Efendimiz, buyurdu ki: "Dâima iki melek, öğüt vermek için, hoş bir şekilde, tatlı bir sesle seslenirler.

• Derler ki: Ya Rabbi, cömertleri, yoksullara ihtiyaçları olan şeyleri verenleri doyur, ihtiyaçtan uzak tut, onların verdikleri her dirheme karşılık, yüzbin dirhem ihsan et.

• Allah'ım, malını esirgeyenlere, cimrilere de dünyada ziyan üstüne zi- 2225 yandan başka bir şey verme."

• Yardım etme, verme durumu müsaid olan nice kişiler vardır ki, onların lâyük olmayanlara vermemeleri, vermelerinden daha iyidir. Sen de bu yüzden, Allah'ın verdiği malı, ancak Allah'ın emrine göre harca.

• Harca ki, hadde hesaba sığmaz hazine elde edesin ve bu suretle Allah'ın ihsan ettiğini israf ederek, kâfirlere katılmayasın.

• Çünkü, Mekke kâfirleri, kılıçları Peygamber Efendimize üstün olsun diye, kendi ma'budlarına develer kurban ederler, mallarını boş yere harcarlardı. Hakk'ın emrini, Hakk'a ulaşmış bir kâmilden sor, öğren; çünkü her gönül, Hakk'ın emrini anlamaz ki.

• Yersiz ihsan, âsi bir kölenin, güyâ adalet ediyorum, ihsanda bulun- 2230 yorum diye, pâdişahın malını eşkiyaya dağıtmasına benzer.

• Kur'ân-ı Kerim'de "Onların bütün bağışları hasrettir, iç acısıdır." diye gaflet ehlini korkutan bir âyet vardır.¹⁷⁶

• Şu âsi kulun adaleti, ihsanı, onu pâdişahıdan daha çok uzaklaştırır, gözden düşürür, yüzünü karartır.

• İşte bunu içindir ki, mü'min yardıma, lûtfâ mazhar olamamak korkusundan, dâima namazda; "Ya Rabbi, Sen, bizi doğru yola sevk ve hidâyet eyle." diye dua eder.

• Para vermek, mal vermek, cömert kişiye lâyıktır. Âşıkının cömertliği 2235 ise can bağışlamaktır.

• Sen, Allah rızası için ekmek versen, sana ekmek verirler. Allah uğruna can verirsen, sana can verirler.¹⁷⁷

• Şu çınarın yaprakları dökülürse, Cenâb-ı Hak, ona yapraksız da yaşama gücü verir.

¹⁷⁶ Enfâl sûresinin 8. âyetine işaret edilmektedir.

¹⁷⁷ Bu beyit Fuzulî'nin şu beytini hatırlatıyor:

"Cânını cânâna vermektir kemâli âşıkın
Vermeyen can, i'tiraf etmek gerek noksanın."

● Dağıtmaktan, cömertlikten ötürü elinde mal kalmasa, Allah'ın inâyeti, seni, hiç ayak altında çiğnetir mi?

● Ekin ekenin anbarı boşalır ama, bu işin iyiliği tarlada belli olur.

2240 ● Fakat, buğday ekilmez, yerinde kullanılmaz da, anbarda saklanırsa, bitlere, küçük kurtlara, farelere benzeyen hadiseler onu tamamıyla mahveder.

● Bu dünya fânîdir, geçicidir. Aradığını geçici olmayan sebatlı ve kararlı olan âlemde ara. Senin görünüşün, şeklin sıfırdır, hiçtir; sen, kendi mânânı, sende bulunanı ara.

● Şu tuzlu, şu acı hayvanî rûhu kılıç önüne götür de, ona karşılık, tatlı denize benzeyen ilahî rûhu al.

Akıl ile nefsin savaşını anlatan, simgeleyen bir bedevî ile karısının hikâyesi

● Bir gece, bir bedevînin karısı, kocasına uzun uzadıya söylendikten sonra dedi ki:

● "Bu kadar yoksulluğu, cefayı biz çekiyoruz. Herkes hoş, rahat bir halde yaşamakta; hoş olmayan ancak biziz."

● "Ekmeğimiz yok, katığımız dert ve hased, testimiz yok, suyumuz ise göz yaşı.

2255 ● Gündüzleri elbise yerine güneş ışığını, sıcaklığını giyiyoruz. Geceleyin döşeğimiz, yorganımız ay ışığı.¹⁷⁸

● Ay değirmisini yuvarlak pide sanıyor, onu kapmak için elimizi gök yüzüne uzatıyoruz.

● Bizim yoksulluğumuzdan, yoksullar bile utanıyor. Günlük rızıkımızın endişesinden, aç kalmak korkusundan gündüzlerimiz gece olmuştur.

● Bir komşudan bir avuç mercimek isteyecek olsam, bana; "Sus, babalar çıkarasica, geber." diyor.

¹⁷⁸ Herhalde Şeyh Galib Dede, "Giydikleri âfitab-i Temmuz içtikleri şûle-i cihansuz" derken bu *Mesnevî* beytini hatırlamıştır. Zaten kendisi de *Hüsn ü Aşk*'i yazarken: "Esrârını *Mesnevî*'den aldım-çaldımsa da mirî malı çaldım" demektedir.

● Arablar savaşla, iyilikle övünürler. Sen ise, Arabların içinde yazıda 2260 yanlışa benziyorsun.

● Savaş ne demek? Biz savaşız öldürülmüş gitmişiz. Biz, yoksulluk kılıcı ile, başsız yerlere serilmişiz.

● İhsan etmek, iyilikte bulunmak kim, biz kimiz? Biz yoksulluk çevresinde dönüp ağ kurmadayız. Havada uçan sineği sokup damarının kanını emmedeyiz.

● Bize bir konuk gelir de gece kalır, uyursa, elbisesini soymazsam, ben ben olmayayım.

● Yokluk ve perişanlıkta bizim halimiz de böyledir. Hiç kimse aldanıp 2269 da bize konuk olmasın.

● On yıllık kıtlığın neler yaptığını görmedinse, gözlerini aç da bizim ha- 2270 limize bak."

● Kocasını dedi ki: "Ne zamana kadar gelir arayacaksın? Ekin isteyecek- 2288 sin? Zaten ömrümüzden ne kaldı ki?... Çoğu geçti, gitti.

● Akıllı kişi Allah'ın verdiği rızkın azına, çoğuna bakmaz. Çünkü ikisi de gelip geçicidir, sel gibi akar gider.

● Sel ister duru, ister bulanık aksın, mademki kalmıyor, akıp gidiyor, o- 2290 nun üzerinde durma, ondan hiç söz etme.

● Bu dünyada binlerce canlı varlık, sıkıntısız, hoş bir halde yaşamakta, geçinip gitmektedir.

● Üveyk kuşu, geceki rızkı, henüz meydanda yokken, ağacın üstünde Allah'a şükreder.

● Bülbül; "Ey duaları kabul eden Allah'ım, sana güveniyorum, beni aç bırakmayacağına, rızkıyı vereceğine inanıyorum, sana hamd ü senâlar olsun." der.

● Doğan kuşu, rızkını pâdişahın elinden bekler de, pis leşlerden ümidini keser.

● Böylece, sivrisinekten tut da file kadar, bütün mahlûkat, Allah'ın âilesi 2295 sayılır. Allah da ne güzel bir âile reisidir!

● Gönüllerimizde bulunan ve bizi rahatsız eden gamlar, kederler, ümitsizlikler, hep bizim varlığımızın tama' tozundan, hırs dumanından meydana gelir.

- Bu bizi kökümüzden söküp atan gamlar, ümitsizlikler ömrümüzün orağıdır. Bu böyle oldu, şu şöyle oldu demeler, böyle düşünceler, şeytanın gönlümüze düşürdüğü vesveseler, kuruntulardır.
 - Bilmiş ol ki, her hastalık, ölümden bir parçadır. Eğer yolunu bulursan, ölümün bu parçasını, bu cüz'ünü kendinden sür, çıkar, at gitsin.
 - Mademki ölümün bir cüz'ünden kaçamıyorsun; bil ki hepsini de bir gün başından aşağı dökceklerdir.
- 2300 • Yok, ölümün cüz'ü sana tatlı geliyorsa, bilmiş öl ki, Allah, hepsini, tamamını da sana tatlılaştırır.
- Derdler, hastalıklar, ölümden gelen elçilerdir. Ey olmayacak şeylerle uğraşan kişi, ölümün elçilerinden yüz çevirme, onlarla iyi geçin ki ölüme de alışmış olasın.
 - Bolluk içinde tatlı bir ömür sürenin ölümü acı olur. Çünkü alışılmış şeylerden ayrılması güç olur. Bedenine tapan, yâni nefsinin her arzusunun yerine getiren canını kurtaramaz.
 - Koyunları şehirlere kırdan sürer, getirirler. Hangisi daha semizse tutar onu keserler.
 - Karıcığım, ey benim canım, sabah oldu. Sen daha ne vakte kadar, şu yoksulluk masalını yeni baştan söyleyip duracaksın?
- 2305 • Genç iken daha kanaatlı idin, önce, altın gibi kıymetli ve sevimli idin; ihtiyarlayınca, altınlığı terk ettin de, altın isteğine düştün.
- Sen, üzümle dolu bir asma idin. Nasıl oldu da üzümlerin döküldü? Nasıl oldu da, meyvelerin tam olacağı bir zamanda bozulup gittin, kuruyup, çürüdün?
 - Sen, bizim eşimizsin; eş olan kişinin, eşinin huyu ile huylanması gerek ki işler, yolunda gitsin.
 - Eşlerin birbirine benzemesi gerek, ayakkabı ve mest gibi çift olan şeylere bak da bunu anla.
- 2310 • Ayakkabının bir teki, ayağa dar gelince, öbürü de senin işine yaramaz.
- Bir kapının iki kanadından birinin büyük, öbürünün küçük olduğunu gördün mü? Ormandaki arslana, bir kurdun eş olduğu görülmüş müdür?
 - Ben, kuvvetli bir imanla, Rabbime olan sonsuz güvenimle, kanaat yoluna düşmüşüm de, bana verileni yeter buluyorum. Sen ne diye kötülük tarafına gider de, halinden şikâyet eder durursun?"

- Kanaat sahibi bedevî, ihlâsla yüreği yana yana sabaha kadar, karısına bu çeşit sözler söyledi, durdu.
- Kadın, kocasına; "Ey namustan başka birşeyi olmayan, artık bundan 2315 fazla senin efsununa kanmam." diye haykırdı.
- "İddialı, fakat boş sözler söyleme; beni kanaat etmeye zorlama. Yürü git. Kibirden, böbürlenmeden konuşup durma.
- Bu şatafatlı, bu süslü sözler, bu yapmacık işler ne vakte kadar sürecek? Yaptığın işlere bak, kendi halini düşün de utan..
- Kibir, çirkin bir şeydir. Fakat, dilencilerin kibri, daha çirkindir. Bu hal, kış mevsiminde, karlı bir günde ıslak elbise giymeye benzer.
- Ey, evi bir örümcek ağı gibi olan zavallı, ne zamana kadar bu dâva, bu çalım, bu büyüklüğün sürüp gidecek?
- Sen bu kanaatten ne elde ettin? Ne kazandın? Onunla ne vakit rûhunu 2320 aydınlattın? Sen kanaatin ancak adını öğrenmişsin.
- Resûlullah Efendimiz "Kanaat, bitmez, tükenmez bir hazinedir." diye buyurmuştur. Ama, sen, bu hazineyi mihnet ve elemden ayırd edemiyorsun.
- Bu kanaat devamlı bir hazineden başka bir şey değildir. O sürekli gam ve dâimî sıkıntı; sen ondan bahsetme.
- Sen, bana eşim deme; beni az koltukla; ben insâfın eşiyim, hilenin değil.
- Sen açlıktan havadaki çekirgenin damarını vurmaya çalışırken, nasıl olur da, beğlerle, paşalarla adım atmağa kalkışırsın?
- Bir kemik kapmak için, köpeklerle hırlaşıp boğuşmada ve içi boş ka- 2325 mış gibi açlıktan inlemektesin.
- Bana öyle horlukla, kötü kötü bakma ki, senin damarlarında nelerin dolaştığını, içinden ne kötülüklerin geçtiğini söylemeyeyim.
- Sen kendi aklını benimkinden üstün sanıyorsun. Benim gibi akli kısa birini kim bilir nasıl görüyorsun?
- Gafil kurt gibi üstüme atılma.. Senin gibi, insanı utandıracak bir akla sahib olmaktan ise, akılsız olmak daha iyidir.
- Mademki senin aklın, insanlara ayak bağı kesilmiş, artık ona sen akıl deme. O yilandır, akrebdir.

- 2330 ● Senin hilenin, zulmünün hakkından Allah gelsin, aklının bize kurduğu tuzaklar, düşündüğü hileler bizden uzak olsun."
- 2341 ● Kadın kocasına bu çeşit sert ve acı sözler söyledi. Yiğın yiğın lâflar etti.
- Adam karısına; "Hanım!" dedi. "Sen kadın mısın? Yoksa hüznün ve keder kumkuması mı? Ben, yoksullukla övünürüm. Yoksulluk, benim başımın tâcîdır, onu başıma kakma..
 - Mal, mülk, altın, başa giyilen külâha benzer. Ancak kel olan bir baş külâha sığınır, onunla örtünür.
 - Kıvrıkcık ve güzel saçları olan kişinin külâhı giderse, bu onun daha da hoşuna gider.
- 2345 ● Hak eri, göze, görüşe benzer. Gözün açık olması, kapalı olmasından daha iyidir.
- 2350 ● Tama' eden tama' yüzünden zenginin ayıbını görmez, zaten hırslar, tama'lar bütün gönülleri kaplar.
- Yoksul bir kişi, hâlis altın gibi, derin mânâlı, güzel sözler söylese bile, kimse onu dinlemez, kimse onun kumaşına dükkânında yer vermez.
 - Yoksulluk, dervişlerin yoksulluğu senin anhyacağın yoksulluk değildir. Bu sebeple yoksulluğa hor bakma.
 - Çünkü yoksulların mülkün, malın ötesinde, Celâl sâhibi olan Hak'tan, başka türlü, pek büyük mânevî rızıkları vardır.
 - Cenâb-ı Hak, adalet sahibidir. Adalet sahibi olanlar, hiç Hak âşıklarına zulmederler mi?
- 2355 ● Adalet sahibi, bir kuluna ni'met verir, mal, mülk ihsan eder; bir kulunu da yansın diye ateşe atar mı?
- Her kim iki cihanı yaratan Allah'a karşı böyle bir zanda bulunursa, onun ateşi bu zanda bulunanı yakar.
 - "el-Fakru fahrî" (=Ben yoksullukla öğünürüm) hadisi, mânâsız veya mecâz bir söz müdür? Hayır, onda binlerce yücelik, binlerce naz gizlidir.
- 2362 ● Allah saklasın, benim halktan bir tama'ım, bir ümidim yok; gönlümde kanaatten bir dünya var.

- Ey kadın, beni tama'a kapılmış görüyorsan, bu kadınca araştırmadan 2371 çık, yücel.
 - Kanaat hakkında söylediğim sözler tama'a benzerse de rahmettir. O ni'metin bulunduğu yerde tama' nasıl olur da yer bulur?
 - Sen de, bir iki gün yoksulluğu dene de, yoksullukta, kat kat gönül zenginliği olduğunu gör.
 - Yoksulluğa sabret, şu usancı bırak. Çünkü, yoksulluğun içinde, Celâl sâhibi Allah'ın izzeti, ikrâmı, lûtfu, ihsanı gizlenmiştir.
- Yoksulluk nedeni ile yüzünü ekşitme, kanaat yüzünden, bal gibi tatlı 2375 olan mânâ zevki denizine batmış binlerce canı gör.
- Gül gibi, gülbeşekerle karışmış, fakat görünüşte, acılar çeken, acılıklar tadan yüzbinlerce canı seyret.¹⁷⁹
 - Ne yazık, ne olur sende anlayış olsaydı da rûhumdan gönül sırlarının açıklanmasına yol bulunsaydı.
 - Bu söz, can memesinde bulunan, mânevî bir süttür. O sütü emici, çekip alıcı olmazsa, iyice akmaz.
 - Dinleyici, hem gerçeği dinlemeğe susamış, hem de arayıcı olursa, konuşan, ölü bile olsa konuşur durur.
- Neyi güzelleştirir, hoş bir hale getirirlerse, onu, gören göz için güzel- 2383 leştirirler, süsleyip püslerler.
- Nasıl olur da, duygusuz, sağır bir kulağa, çengin tiz ve pest perdeleri çalınır?
- Allah, miski, boş yere güzel kokulu bir hale getirmedir. O güzel ko- 2385 kuyu, burnu koku alamayan için yaratmadı.
- Allah yeri, göğü yarattı ve aralarında bir çok nûr ve nar uyandırdı.
 - Allah, şu yeri, yerdekiler, toprağa mensup olanlar için; göğü de, gök-tekilere, göklere mensup olanlar için yaratmıştır.
 - Bu yüzdendir ki, süflî olan aşağılık kişi ulvîliğin, yüceliğin düşmanı olur. Her mekânın, her yerin isteklisi, davranışları ile kendini belli eder.
- ¹⁷⁹ Gülbeşeker, gül yapraklarını şekerle karıştırarak yaptıkları bir tatlı. Bu beyitte, gül yaprağı şekerle nasıl kucaklaşmış, dost olmuşsa, sen de bu yoksullukla kucaklaş, dost ol da mânevî değer kazan demek istiyor.

- Ey örtünmüş, örtülere bürünmüş kadın, sen kalkıp da bir kör adam için süslendin mi?¹⁸⁰
- 2390 ● Tutsam da dünyayı en değerli, görülmemiş incilerle doldursam, senin nasibin yoksa, ben ne yapayım?
 - Hanım, kavgayı, benimle uğraşmayı, yolumu vurmaya bırak; bırakmayacaksan, bari benim yakamı bırak.
 - İyi ile de, kötü ile de kavga edecek, didişecek halim yok. Benim gönlüm kavga şöyle dursun, barıştan bile ürüyor, kaçıyor.
 - Susacaksan sus, yoksa, şimdi kalkar, evi, barkı terkeder giderim."
 - Kadın, kocasının öfkelenişini, sinirlendiğini görünce ağlamaya başladı. Zaten ağlamak kadının tuzağıdır.
- 2395 ● "Ben, senden bunu beklemezdim, senden daha başka şeyler umardım." dedi.
 - Kadın benliği bıraktı, yokluk yoluna düştü de, kocasına; "Ben hanım değilim, senin ayağının toprağıyım." dedi.
 - "Bedenim de canım da, varım yoğum da hep senindir. Her şey senin elindedir, senin emrindedir. Ne emredersen o olur.
 - Yoksulluk yüzünden sabrım kalmadı ise, bu da kendim için değil, senin için, senin rahatını düşündüğüm içindir.
 - Dertli zamanlarımda, sen, bana devâ oldun. Bu yüzdendir ki, senin yoksul kalmanı istemiyorum.
- 2400 ● Yemin ederim ki, bu ağlayış ve sızlanışlarım, kendim için değildir, hep senin içindir.
 - Allah'a yemin ederim ki, ben senin önünde, senin için bir kere değil her nefeste, tekrar tekrar ölmek isterim.
 - Ben yalnız bedenimi değil, canımı bile sana kurban etmek isterim. Keşke, senin canın benim canımın bu isteğini, senin uğrunda can feda edişimi sezseydi, bilseydi!
 - Fakat, sen bana karşı bu çeşit zanna düşünce, ben candan da tenden de bıktım usandım.

¹⁸⁰ Bedevî karısına demek istiyor ki: "Hanım, sen benim mânevî durumumu bilmiyorsun, ben de sana anlatamıyorum. Çünkü sen, mânâ yönünü göremeyecek derecede körsün. Benim iç yüzümü sana anlatmaya kalkışmam kör bir adama, güzel görünmek için süslenmeye benzer.

- Ey rûhumun rahatı, huzuru; sen bana karşı bu çeşit düşüncelere varduktan, böyle sözler söyledikten sonra ben artık altını, gümüşü ne yapayım? Ben onların başına toprak saçmışım.
- Sen ki benim canımdasın, gönlümdesin; böyle olduğu halde, sen tutuyor, bu kadarcık bir şey yüzünden benden ayrılmaya, uzaklaşmaya kalkışyorsun.
- Güç, kuvvet senin elinde, benden uzaklaşabilirsin, fakat senin bu niyetine karşı ben, candan özürler dilerim.
- Bir de gençliğimi yad et ki, ben o zamanlar, put gibi güzeldim. Sen de puta tapan bir koca idin.
- Benim gönlüm senin arzuna göre aydınlanmıştır. Artık, sen ne dersen, o olur. Neyi 'Pişir hazırla.' dersen, hemen 'Pişti kavruldu.' derim.
- Ben senin elinde ıspanak gibiyim, istersen beni ekşili pişir, istersen tatlılı.
- Kâfirce sözler söylemişim, şimdi imana geldim. Senin vereceğin hükme, buyruğuna canla ve başla uydum.
- Senin büyüklüğünü anlayamamışım, senin pâdişahça huyunu tanımamışım da, sana karşı terbiyesizlikte bulunmuşum, küstahlık etmişim.
- Fakat senin affından bir çerağ uyandırdım, tevbe ettim; kınamayı, itirazı bir yana bıraktım.
- Kılıcı, kefeni önüne koyuyorum. Sana boynumu uzatıyorum, istersen vur.
- Acı olan ayrılıktan söz ediyorsun, ne istersen yap, fakat bunu yapma!
- Senin içinde, benim için özürler dileyen gizli biri vardır. O, bensiz olarak, benim yerime, benim için sana şefaet eder, senden bağışlanmamı diler.
- Senin gönlünde, benim için özürler dileyen o gizli dost, senin güzel huyun, temiz vicdanındır. Gönlüm, ona güvendi de suç işlemek istedi.
- Ey huyu, yüz batman baldan daha tatlı olan hiddetli er, sen de, kendinden, kendi gönlünden gizlice bana acı..."
- Böylece bu çeşit güzel, açık sözler söyleyerek duygularını dile getirirken, araya bir ağlamadır düştü. Ağlamaya başladı.
- Ağlamadığı zamanlar bile gönüller çeken o güzel kadının ağlaması, feryad etmesi haddi aşınca,
- O göz yaşı yağmuru arasında bir şimşek çaktı. O şimşekten eşsiz ve vefalı kocanın gönlüne bir kıvılcım düştü.

- Güzel yüzü ile, edası ile erkeği kendine esir eden kadın, bir de tutar, kulluğa yönelirse, sevgisini açığa vurursa, seven ne hale gelir?
 - Güzelliğinin ihtişamı ile seni heyecana düşüren, kibirden, yüreğini, tir tir titreten o güzel, senin karşında ağlamaya başlarsa ne hale girersin?
 - Nazlanışı ile, çekingenliği ile, gönlü de, canı da eriten, kan haline getiren eşsiz bir güzel, niyâza girişir, yalvarmağa koyulursa ne olur? Ne hal alır?
 - Cevr ü cefasının tuzağına düşmüş olduğumuz o dilber, tutar da özür dilemeğe kalkışır, biz ona, ne özürler getirebiliriz?
- 2425 ● "İnsanlar için süslenmiştir." âyeti gereğince, Allah'ın süslediği, güzel yarattığı kadından nasıl kaçılır?¹⁸¹
- Allah, kadını erkek onunla huzura kavuşsun, rahatlasın, ona eş olsun diye yarattı, Hz. Âdem nasıl olur da Hz. Havva'dan ayrılabilir?
 - Erkek, yiğitlikte Zaloğlu Rüstem olsa, kahramanlıkta Hz. Hamza'yı bile geçse, kendi kadınının esiridir.
 - Mübârek sözleri ile cümle âlemi mest eden Hz. Muhammed bile, Hz. Âişe'ye "Ey penbe beyaz kadın, ey Humeyra, bana birşeyler söyle de beni rahatlat." diye buyururdu.
 - Su güç bakımından ateşten üstündür. Gerekince ateşe saldırır, onu söndürür. Fakat su bir kaba konunca ateş onu kaynatır.
- 2430 ● Su ile ateş arasına bir tencere girince, su ateşi söndüremez de ateş suyu yok eder, buhar halinde havaya uçurur.
- Görüntüde, su ateşe galip olduğu gibi, sen de kadına galip isen de, iç yüzden ona mağlupsun, çünkü onu istemekteisin.
 - Böyle bir hassa, ancak insanda vardır. Hayvanda ise sevgi azdır. Bu da onun noksan yaratılışındandır.
 - Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Kadın, akıllı kişilere ve gönül ehline fazlasıyla galip olur.
 - Cahil kişiler de kadına galip gelirler. Çünkü onlar, pek sert, pek kaba kişilerdir."
- 2435 ● Cahil ve kaba erkeklerde, incelik, lûtufluk, sevgi azdır. Çünkü onların yaratılışlarında hayvanlık sıfatı üstündür.
- Sevgi, incelik, acımak insanlık huyudur, insanlık vasfıdır. Öfke ve şehvet ise hayvanlık huyudur, hayvanlık sıfatıdır.

¹⁸¹ Âl-i İmran Sûresi'nin şu meâlde başlayan 14. âyetine işâret vardır: "Kadınlar, insanlar için süslendi, onlara güzel gösterildi."

- Kadın, sadece bir sevgili değildir, kadın Hakk'ın ışığıdır, nûrudur. Sanki o, mahluk değildir de hâliktir.¹⁸²
- Bedevî, hoyrat bir adamın ölüm saatinde hoyratlıktan pişman oluşu 2438 gibi o da, karısına söylediklerinden pişman oldu.
- "Nasıl oldu da canımın canına düşmanlık ettim nasıl oldu da; canımın başına tekmeler vurdum?" dedi.
- Bedevî dedi ki: "Hanım söylediklerimden pişman oldum. Sana kızıp, kâfir oldumsa, işte şimdi müslüman oluyorum.
- Sana karşı günah işledim, senin suçlun oldum. Bana acı, beni birden kökümünden söküp atma...
- Artık aksilikten, uyuşmazlıktan vaz geçtim, emir senindir. Dilersen, kı- 2643 lıcı çek, kından sıyr.
- Her ne dersen de; ben senin emrine uydum. Emrin ister iyi, ister kötü olsun, ona bakmam.
- Senin varlığında yok olayım. Çünkü ben âşıkım, seni seviyorum, sevgi 2645 insanı kör eder, sağır eder."
- Kadın; "Gerçekten sen, beni seviyor musun? Yoksa seviyor gibi görünerek hile ile benim sırrımı mı öğrenmek istiyorsun?" dedi.
- Erkek dedi ki: "Gizli sırları bilen ve Hz. Âdem'i topraktan tertemiz olarak yaratan Allah'a yemin ederim ki seni seviyorum."

¹⁸² Bu beyti yanlış yorumlamamalı. Her şey, bütün varlıklar, Hakk'ın güzelliğinin, kudretinin, büyüklüğünün, yaratma gücünün mazharıdır, aynasıdır. Mağribî Hazretlerinin dediği gibi "Allah her şeyi, bütün evreni kendi cemâlini ve celâlini müşâhede etmek için bir ayna olarak yarattı." Güzel bir kadının da, Hakkın nuruna mazhar olduğu için mânevî gücü vardır. Aslında kadının kendisi, kendi maddî varlığı değil de, ona akseden ilâhî nur ile, güzelliği ile duygulu olanları etkilemektedir. Nefsanî arzularla, kadın peşinde koşanlar, belden aşağı duyguların esiri olanlar bu konunun dışındadır. Onlar erkek hayvanların dişilerine yöneldikleri gibi sadece maddî yönden kadına yönelirler. İbn-i Fâriz Hazretleri'nin *Tâiye-i Kübra'sının* 242. beytinde buyurduğu gibi "Bütün güzellerde bulunan güzellikleri, Allah, muvakkat bir zaman için, kendi güzelliğinden onlara ihsan etmiştir." Bu sebeptendir ki: İrfan sahibi kişilerin, kadına karşı gösterdikleri sevgi, aslında Hakk'ın nûruna, Hakk'ın güzelliğindedir. Her mahluk gibi kadın da fânidir. Ölmeğe, çürümeğe mahkumdur. Ona âriyeten verilen güzellik onun değildir. Kadının kendisi, maddî varlığı ile mahluk (=yaratık)tur. Fakat, ona belirli bir zaman için verilen Hakkın güzelliği, mânevî gücü ile o Hâlık (=yaratıcı) sayılmaktadır. Yoksa bir çoklarının bu beyitten çıkarılabilecek mânâyâ göre: Kadın, çocuk dünyaya getirdiği için Hâlık (=yaratıcı) değildir. Bütün dişi varlıklar doğurmaktadır.

- 2679 ● Dönüp huzuruna varacağım Allah hakkı için söylüyorum ki, bu sözler sevgiden, yürek temizliğinden, gönül alçaklığından doğuyor.
- 2680 ● Sana karşı söylediğim bu sevgi sözleri, bir imtihan gibi geliyorsa, bir defacık olsun, beni imtihan et.
- Gönlünde olanı benden gizleme ki, benim gönlümde olan da ortaya çıksın. Böylece yapabileceğim her şeyi kabul edeyim.

Kadının kocasına rızık arama yolunu göstermesi,
kocasının da bunu kabul etmesi.

- Kadın dedi ki: "Bir güneş doğmuş, bütün âlem ondan aydınlanmıştır."
- 2685 ● Bu güneş, Hakk'ın vekili, Hakk'ın halifesidir. Bağdad şehri onun yüzünden bahar gibidir.
- O pâdişaha gidebilirsen sen de pâdişah olursun. Ne vakte kadar değersiz kişilerin kapılarını çalacaksın?"
 - Bedevî karısına dedi ki: "Ben, pâdişah huzuruna nasıl çıkabilirim? Bir bahane bulmadan onun yanına ne yüzle gidebilirim?"
 - "Testimizde yağmur suyu var. İşte bu su, senin malın, mülkün, sermayen, sebebidir."
- 2705 ● Bu su testisini al, yola düş, Bağdad'a, pâdişahlar pâdişahına onu hediye olarak götür. Onunla huzuruna çık.
- De ki: 'Bizim bundan başka hiç bir şeyimiz yok. Çölde de bundan daha iyi su bulunmaz'.
 - Her ne kadar, pâdişahın hazinesinde ağır, değerli mallar çoktur, ama, orada böyle tatlı su bulunmaz."
- 2715 ● Bedevî, testiye bakıp bakıp böbürleniyor; "Kimin böyle bir testisi var? Öyle büyük bir pâdişaha gerçekten de çok değerli bir hediye, ancak ona lâyık bir hediye." diyordu.
- Kadın da bilmiyordu ki, orada pâdişahın bulunduğu yerde şeker gibi tatlı Dicle Nehri akmakta...
 - Ve gemilerle, balık ağları ile dopdolu olarak şehrin ortasından geçip gitmektedir.
 - Yürü, pâdişahın yanına var da, debdebeyi, ihtişamı gör, köşkerin altından akan duygu ırmaklarını seyret.

- Bizim bu çeşit duygularımız, anlayışlarımız o saf, tertemiz denize karşı ancak bir damladır.

Bedevînin su testisini keçeğe sarıp dikmesi
ve ağzını kapatması.

- Bedevî "Evet." dedi. "Testinin kapağını sıkıca kapat, gerçekten de bu 2720 hediye bizim için çok yararlı olacaktır."
- Şu testiye keçeğe sar, keçeği de güzelce dik. Pâdişah orucunu bu su ile açsın.
- Çünkü dünyada, hiç bir yerde bunun gibi bir su bulunmaz. İnsana neşe veren bu su, zevklerin kaynağı gibidir."
- Hasılı bedevî testiye aldı, yola düştü. Gece gündüz onu taşıyıp götürüyordu.
- Testiye bir ziyan gelmesin diye, üstüne titriyordu. Onu oturduğu çöl- 2730 den Bağdad şehrine kadar taşıdı.
- Karısı da seccadeyi yaymış, namaz kılıyor; "Ya Rabbi! Esenlik ver, sen sakla." diye yalvarıp duruyordu.
- "Kötü kişilerden, alçaklardan suyumuzu koru; o değerli inciyi, o denize sen ulaştır."
- Kocam uyanıktır, hünerlidir ama o incinin binlerce düşmanı vardır."
- Kadının duaları, ağlayıp sızlamaları; bedevînin de derdlere düşmesi, 2735 çöllerde ağır yük altında ezilişi yüzünden, Allah acıdı da,
- Bedevî, hırsızlara çaldırmadan, taşlara çarptırmadan, sağ sâlim olarak testiye halifenin şehrine kadar götürdü.
- Orada nimetlerle dolu bir hâcet kapısı gördü. Bütün ihtiyaç sahipleri o kapıdan nasiplerini alıyorlardı.
- Her an, her yandan bir ihtiyaç sahibi geliyor, o kapıdan ihsanlar elde ediyor, ihtiyacını gideriyordu.
- O kapı, ateşe tapana da, inanan kişiye de, güzele de, çirkine de açıktı. Cennet gibi belirli kişilerin değil; güneş gibi, yağmur gibi herkesindi.
- Bedevî halifenin huzurunda, bazı insanlar gördü ki, bunlar süslenmiş 2740 püslenmiş, göze girmiş kişilerdi. Diğer bir kısmı da ayakta durmakta, sıra beklemekte idiler.

- Sanki İsrâfil'in suru ile dirilmiş insanlar gibi, Süleyman'dan karıncaya kadar, her tabakaya mensup kişiler orada toplanmışlardı.¹⁸³
- "Sûret ehli" yâni görünüşe önem veren, dünyaya bağlı kişiler süslü elbiselere bürünmüşler; incilere, cevherlere gömülmüşlerdi. Mânâ denizinden olanlar da, mânâ denizine dalmışlardı.
- Hayattan bir şey beklemeyenler, gözü ilerlerde olmayanlar, ummadıklarını bulmuşlardı. Dünya isteğinde bulunanlar ise akıl almaz nimetlere erişmişlerdi.

Yoksul nasıl iyiliğe, iyilik sahibine âşık ise,
iyilik sahibinin iyiliği de yoksula âşıktır.

Yoksulun sabrı fazla ise, iyilik sahibi onun kapısına gelir.
İyilik sahibinin iyiliği fazla ise yoksul onun kapısına gelir.
Yoksulun sabrı onun olgunluğudur.
İyilik sahibinin sabrı ise onun kusurudur.

- Sarayın kapısından "Ey ihtiyaç sahibi gel, içeri gir. Yoksul kişi nasıl cömertliğe, iyiliğe muhtaç ise, cömertlik de, iyilik de yoksul kişiye muhtaçtır." diye bir ses geldi.
- 2745 • Güzeller, nasıl tozsuz, passız, parlak ayna ararlarsa, cömertlik de yoksulları, zayıfları öyle aramaktadır.
- Güzellerin yüzleri ayna ile süslenir, güzelleşir. Ayna olmazsa güzellik meydana çıkmaz. İyiliğin, cömertliğin yüzü de yoksula bakmakla görülür.
 - Bunun içindir ki Cenâb-ı Hak "Ve'd-Duha" sûresinde; "Ey Muhammed, sakın fakirleri azarlama." diye buyurdu.
 - Mademki yoksul cömertliğin aynasıdır, sakın aynaya karşı gönül kırıcı sözler söyleyerek aynayı buğulandırma.
- 2773 • Bedevî uzak çölleri aşmış halife sarayının kapısına varınca, saray memurları onu karşıladılar, üstüne başına lûtfîle gül suyu serptiler.

¹⁸³ Neml Sûresi'nin 18-19. âyetlerinde Süleyman Peygamber, karınca vâdisine geldiği zaman, bir karıncanın karıncalara "Yuvalarınıza girin, Süleyman ve ordusu sizi çiğnemesin." diye bağırdığını; Süleyman (a.s.) duyunca gülümsediği anlatılır. Ârifler bu hâdiseye şu rivâyeti de eklemişlerdir: "Süleyman 'ben bir peygamberim, hiç sizi çiğner miyim' demiş. O bağıran karınca da: Maksadım başka idi. Senin debdebini görür, seyre dalarlar da, Allah'ı zikretmeyi unuturlar; onun için bunları söyledim, der. İslâmî edebiyatta, büyüklük ile zavallılık bu âyete dayanılarak Süleyman ve karınca ile simgelenmiştir.

- Bedevî bir şey söylemeden, onun dileğini anladılar. Zaten onların işi 2775 gücü, istemeden vermektir.
- Ona; "Ey Arabın yücesi!" dediler. "Nerelisin? Nasılsın? Yollarda çok yoruldun mu?"
- Bedevî; "Yüz verirseniz, beni değerlendirirseniz yücelirim; benden yüz çevirirseniz, ne yüceliğim kalır, ne de bir şeyim.
- Ey bütün dünyaya Allah nûru ile bakanlar, iyiliklerde bulunmak için 2780 pâdişahın yanına gelmişsiniz.
- Ben garibim, pâdişahın lûtfunu umarak, çölleri aştım da buraya geldim.
- Onun lûtfunun, ihsanının kokusu çölleri kapladı. Kum zerreleri bile o lûtufla canlandı.
- Buralara kadar para, pul elde etmek için geldim; ama gelip sizi görünce, yüzünüzün sarhoşu oldum, kendimden geçtim.
- Ben de buraya, bu kapıya bir şey dilemek için geldim. Daha dehlizde 2796 iken baş köşeye oturtuldum, yüceldim.
- Ben ekmek bulayım diye, hediye olarak su getirdim. Fakat buradaki ekmek kokusu, beni cennetlerin baş köşesine götürdü.
- Ekmek, Hz. Âdem'i cennetten sürdü, çıkardı. Beni ise ekmek, cennetlikler arasına kattı.
- Ben melek gibi sudan da vazgeçtim, ekmekten de. Gök oldum da bu kapıdan hiç bir isteğim olmaksızın dönmeğe başladım."

Bedevînin armağanını, yâni su testisini
halifenin kullarına teslim etmesi.

- Bedevî, su testisini takdim etti. Böylece, o dergâha hizmet tohumunu 2815 ekti.
- Dedi ki: "Bu armağanı pâdişaha götürün. Pâdişahтан ihsan, iyilik dileyen benim gibi bir fakiri, yoksulluktan kurtarın.
- Getirdiğim su tatlı ve lezzetlidir. Testi de yeşil sırlı ve yenidir. İçindeki su ise, bir çukurda dinlenmiş yağmur suyudur."
- Bedevînin bu sözlerine, saray memurlarının güleceği geldi. Ama gülmediler. Testiyi can gibi aldılar, bağırlarına bastılar.
- Çünkü her şeyden haberi olan, o güzel huylu pâdişahın lûtfu, bütün adamlarına tesir etmiş, onlar da güzel huylu olmuşlardı.

2853 • Halife, bedevînin hediyesini görüp ahvalini işitince, o testiye altınla doldurttu ve türlü türlü ihsanlarda bulundu.

• Böylece, bedevîyi ihtiyaçtan kurtardı. Ayrıca ona armağanlar verdi, hususî elbiseler giydirdi.

• O yüce pâdişah, o iyilik ve adalet deryası, saray memurlarına dedi ki:

2855 • "Şu altınla dolu testiye eline verin; yurduna dönerken onu Dicle kıyısından geçirin.

• O kara yolundan çölleri aşarak gelmiş, halbuki Dicle yolu, bulunduğu yere daha yakın, daha kestirmedir." dedi.

• Bedevî gemiye binip de, Dicle'yi görünce, utancından yere kapandı, eğilip secde etti.

• "Ben, bu ihsan sahibi, cömert pâdişahın lûtuflarına, hediyelerine şaşır-dım kaldım. Ama, bundan da daha şaşıtığım şey, onun benim getirdiğim suyu kabul etmesidir.

• Nasıl oldu da, o cömertlik denizi, benim bir pula bile değmez armağanımı çabucak kabul etti?"

2860 • Oğlum, sen bütün dünyayı ağzına kadar ilimle, güzellikle dolu bir testi bil,

• O testideki su, Cenâb-ı Hakk'ın güzelliği Diclesinden bir damladır. O güzellik ise çokluğundan, bolluğundan, hadsiz hesapsız oluşundan kabına sığamamaktadır.

• Şanı ve kudreti pek yüce olan Allah, gizli bir hazine idi. Güzelliğinden, büyüklüğünden, hadsiz hesapsız dolgunluğundan ötürü gayb perdesini yırttı. Ve kara topraktan ibrâret olan şu dünyayı sayısız varlıklarla, güzelliklerle, hesapsız nimetlerle doldurdu da göklerden daha parlak bir hale getirdi.

• Gerçekten de Allah gizli bir hazine iken bilinmek istedi. Güzelliklerle dopdolu olduğundan coşup taşı ve toprağı atlaslar giyinmiş bir sultan gibi süsledi, donattı.

• Eğer o bedevî, Allah Diclesinin bir kulunu görmüş olsaydı, kendi varlık testisini kırar yok ederdi.

2865 • Zaten, Allah Diclesinin bir kulunu görenlerin hepsi de, her zaman kendilerinden geçmiş halde olup, varlıklarının testisini kırmağa çalışırlar.

• Ey aşkıdan, gayretinden ötürü varlık testisini taşa tutan Hak âşığı, sen testiye kırmakla, onu daha sağlam, daha mükemmel bir hale getiriyor, bu suretle gölge varlığından kurtuluyorsun.

• Varlık küpü kırılmış, fakat içindeki su dökülmemiştir. Bu kırılıştan yüzbinlerce sağlamlık meydana gelmiştir.

• Kırılan varlık küpünün her zerresi, raks ve cezbe halindedir. Fakat cüz'î akıl bunu, olmaz bir şey görür.

• Bu vecd halinde ne testi görünür, ne de su. Bu sözün hakikatini iyice anla. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.¹⁸⁴

¹⁸⁴ Şu son beyitlerin mânâlarını anlamaya çalışalım; biraz düşünelim: 2862 numaralı beyitte Hz. Mevlâna "Allah, gizli bir hazine idi, güzelliğinden, büyüklüğünden, hadsiz hesapsız dolgunluğundan ötürü, gaib perdesini yırttı, toprağı göklerden daha parlak bir hale getirdi." diye buyururken şu kudsî hadise işâret etmektedir: "Ben, gizli bir hazine idim. Bilinmek istedim ve bilineyim diye halkı yarattım." Bu hadis insanın ve dolayısıyla evrenin yaratılış sırrından haber vermektedir. Bilindiği gibi ezelin ezeline, yalnız Allah vardı. Onunla beraber hiç bir şey yoktu. Allah'ın esmâ ve sıfat cevherleri ile Hakkın zâtı gizli bir hazine idi. Her güzelin görünmek ve bilinmek istediği gibi, Cenâb-ı Hakk da bilinmek istedi ve güzelliğini her şeyde göstermek ve görmek için evreni yarattı. Gökler yüksek ve aydınlıktı. Sonsuz, uçsuz bucaksız olan fezada sayısız yıldızlar dolaşmaya başladı. Bugün ilmin, fennin onbeş milyar ışık yılı ötelelerden resim çekerek gönderdiği yıldızların daha ötelelerinde bulunanları da var. İlim ve fen daha oralara ulaşamadı ve ilerde de ulaşmasına imkan yok. Bu sonsuz boşlukta, bu sayısız dünyaların, akıl almaz bir şekilde, bir saat gibi şaşmadan işlediği, ve birbirlerine çarpmadan her yıldızın kendi yörüngesinde dönüp dolaştığı gök yüzünde, üzerinde yaşadığımız şu dünyamız da küçük bir yıldız gibi dönüp dolaşmaya başladı. Toprak dünyamız, güçsüz ve değersizdi. Cenâb-ı Hakk, kudreti ve yaratma gücü ile, bu değersiz toprak dünyamızda, kendi sıfatlarına ve yaratma gücüne mâlik bir halife olarak Hz. Âdem'i görevlendirdi. Ona verdiği ilâhî emânetle, onun mânâ nuru ile, bu aşâklık, değersiz dünyayı aydınlattı da dünya değer kazandı, göklerin nurunu geçti. Güzelliklerle dolu taşı. Diğer dünyalarda bizim gibi varlıkların yaşayıp yaşamadığını kesin olarak bilemiyoruz. Fakat bize en yakın olan güneşten aldığı ışıkla parıl parıl parlayan Ay'da insan olmadığı için, hayat da olmadığı anlaşıldı. Halbuki insanla şereflenen dünyada ne güzellikler var! Ormanların, dağların, ovaların, denizlerin, göllerin, nehirlerin, süslediği dünyamızda şehirlerde, kasabalarda, köylerde çeşit çeşit renklerde, türlü türlü dil konuşan, çeşitli dinlerde milyarlarca insan yaşıyor. Bunların hepsi de O'nun yarattığı, O'nun kulu, hepsi O'nun sofrasında... Evinin misafiri. Yalnız insanlar değil, gözümüzi görmediği, gördüğü mikroptan, karnecadan file kadar. Yalnız karalarda değil, denizlerde yaşayan sayısız varlık, hepsi hepsi O'nun sofrasında yiyor, içiyor, yaşıyor, ölüyor gidiyor. Tabiatla, insanlarda, hayvanlarda, her şeyde görülen güzellikler de hep O'nun. Bütün dünya güzelliklerinin güzellikleri de O'nun. Bütün güzel sıfatların, bütün dünya şâheserlerinin sahiplerine ilhamı veren O, yaptırın O. Bütün güzellikler O'nun güzelliğinin kırınılarıdır.

Mesnevî'nin I. cildinde 2252. beyt ile başlayıp, 2869. beyt ile sona eren bu uzun hikâyede, görüldüğü gibi, yeri geldikçe de Hz. Mevlâna çeşitli konulara değinmiştir. Şârihler bu hikâyeyi kendi anlayışlarına, sezilerine göre yorumlamışlardır. Dinleyenler, okuyanlar yanlış anlamasınlar diye Hz. Mevlâna da bu hikâyeyi, ve hikâyede geçen kişilerin neyi gösterdiğini açıklamıştır. Şimdi o beyitlerin tercemelerini aynen arz ederek okuyucularımın hikâyeyi doğru anlamalarını yardımcı olmak istiyorum: Mevlâna Hazretleri buyuruyor ki:

Bizim bedenimiz de bir su testisine benzer

- Aslında bizim, bir çok isteklerle çevrilmiş, ihtiyaçlar arasında sıkışıp kalmış olan bedenimiz içinde de duygularımızın acı suyu vardır.
- Allah'ım! Cennet karşılığında, müminlerin canlarını, mallarını satın aldığı gibi, kereminle, bizim şu küpümüzü, testimizi de kabul buyur.

- 2710 • Şu beş duygudan meydana gelen, şu beş musluklu beden testisini; içindeki suyu, her çeşit kirliliklerden, pislikten sen koru, sen temiz tut...
- Bu beden testisindeki suyu, kirlenmekten koru da oraya hakikat denizinin, sevgi denizinin suyu sızsın.
 - Böylece, testim, aşk denizinin coşkunluğunu, huyunu alsın.
 - Bütün kötü huylardan arınmış, temizlenmiş gönül testisini o, pâdişahlar pâdişahına götürünce, pâdişah onun lekesiz, tertemiz olduğunu görür de onu almak ister.
 - Ondan sonra rahmet ve sevgi suyu ile dolu olan testinin içindeki su bitmez tükenmez bir hale gelir de, yüzlerce dünya bu küçük testinin suyu ile dolar.

"- Aslında, bedevî ile karısının hikâyesi, bir masaldan ibârettir. Bu hikâyedeki bedevîyi aklın, karısını da nefsin sembolü olarak bil.

- Gerçekten de nefis ile akıldan ibâret olan bu kadınla kocası, iyiyi kötüyü ayırd etmek için çok gereklidir.

- Bunlardan her ikisi de şu topraktan yaratılmış beden evinde otururlar, gece gündüz birbirleri ile savaşıyor dururlar.

- Kadın durmadan, beden evinin ihtiyaçlarını diler, durur. Yâni şeref ister, mevki ister, giyecek ister, ekmek ister, sofraya ister.

- Nefis de kadın gibi, her ihtiyaca çare bulmak için, bazen tevazu gösterir, yüzünü toprağa sürer, bazen de büyüklük taslar, yücelik arar.

- Aklın ise bedene ait düşüncelerden haberi bile yoktur. Onun gönlünde ancak Allah sevgisi vardır, o sevgiyi kaybetmenin üzüntüsü, korkusu vardır." *Mesnevî*, c. I, 2617-2622.

"- Bedevînin hikâyesinde geçen su testisi, bizim bilgilerimizdir. Halife ise, Allah bilgisinin Dicle nehridir.

- Biz testilerimizi boş olarak değil de, dolu olarak Dicle'ye götürüyoruz. Böyle yaptığımız için kendimizi çek bilmezsek, gerçekten de eşeklik, ahmaklık etmiş oluruz.

- Dicle nehrine bir testi yağmur suyu götüren bedevî, bu işte ma'zurdu. Çünkü o Dicle'yi bilmiyordu. Çölde, Dicle'den çok uzaklarda yaşıyordu.

- Bizim gibi onun da Dicle'den haberi olsaydı, o testiye çöllerde taşıyıp durur mu idi?

- Dicleyi bilseydi, belki de, o testiye taşa çarpar kırardı." *Mesnevî*, c. I, 2848-2852.

• Ey hakkı arayan kişi, sen vakit geçirmeden duygu musluklarını kapa, ve testiye aşk küpünün suyu ile doldur. Cenâbı Hak; "Nefsin isteklerine karşı gözlerinizi kapayın." diye buyurdu.¹⁸⁵

• Çünkü insanların çoğu, his musluklarını kapamadıkları için, beden testileri acı ve tuzlu olan günah suları ile dolmuştur da hastalanmışlar, yarı kör olmuşlar, gerçeği görememişlerdir.

• Ey yeri, yurdu tuzlu su çeşmesinin başı olan kişi, sen Ceyhun'u, Şatt'ı, 2725 Fırat'ı ne bilirsin? Ey bu fânî dünyadan ve onun zevklerinden kurtulamayan zavallı, sen yokluğu, mânâ sarhoşluğunu, rûh neşesini ne bilirsin?

Zehir ile panzehir; karanlık ile nûr
nasıl Allah'ın emrine uymuşlarsa, Hz. Mûsâ da,
Firavun da Allah'ın emrine, takdirine boyun eğmişlerdir.
Birisini hidâyet yolunu tutmuş, o yolda yürümüş,
gerçeği bulmuş; öteki sapıklık yoluna düşmüş, sapıtılmış.

Firavun'un şerefine yitmemesi için
gizlice duâ etmesi.

• Hz. Mûsâ'nın da mânâ bakımından bir yolu vardı, Firavun'un da. Ancak, Hz. Mûsâ doğru yolda idi. Firavun ise yolsuzdu. Doğru yolu bulamamıştı.

• Hz. Mûsâ, Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda gündüzün ağlar, inlerdi. Firavun ise, gece yarısı, kimsenin görmediği bir zamanda ağlamaya başlardı.

• "Allah'ım!" derdi. "Boynumda bu demir takdir zinciri nedir? Eğer bu sapıklık zinciri boynuma vurulmasaydı, ben benlik iddia edebilir mi idim? Ben, benim diyebilir mi idim?"

• Çünkü, sen ilâhî takdirle Mûsâ'yı nûrlandırmışsın; beni de o nûrdan 2450 mahrum etmiş, karartmış, bulandırmışsın.

¹⁸⁵ Bu beyitte Nur Sûresinin şu meâldeki 30. âyetine işaret var: "Habibim, müminlere söyle ki, haram olan şeylere karşı gözlerini kapasınlar."

- Sen Mûsâ'yı ay yüzlü yaratmışsın, benim ay gibi olan canımı ise kara yüzlü bir hale getirmişsin.
 - Allah'ım, Mûsâ da, ben de Senin kapının kullarıyız; fakat Senin ormanında senin baltan işliyor. Dalları, Senin baltan kesip biçiyor.
 - Senin baltan karşısında, dal ne yapabilir? Dalın eli var mıdır ki baltanı tutsun, hiç dal baltanın elinden kaçabilir mi? Hayır.
 - Balta senindir, o güç kuvvet hakkı için kerem buyur da şu eğrilikleri Sen doğrult."
- 2460 • Firavun, yine kendi kendine; "Ne şaşılacak şey." dedi. "Bütün gece Ey Rabbimiz!" diye yalvaran, ben değil miyim?
- Yalnızken, toprak gibi, yerlere seriliyor, düzeliyorum. Alçak gönüllü oluyorum. Ama Mûsâ ile karşılaşıncı, neden değişiyor, bambaşka oluyorum?
 - Benim kalbim de, rûhum da, kalıbım da, tenim de Allah'ın hükmünde değil mi? Bir an beni iç yapar, öz haline getirir. Bir an gelir deri haline sokar, içsiz bir deri yapar.
 - 'Ekin ol' der, beni yetiştirir. 'Çirkinleş' der, rengimi alır, beni sarartır.
- 2465 • Bir an beni ay haline koyar, parlatır; bir an gelir karartır. Zaten Allah'ın işi bundan başka nedir ki?"
- "Ol" emri ile, bizi yaratanın emir çevgenine uymuşuz, o çevgenin önünde, mekân âleminde de, mekânsızlık âleminde de top gibi koşup yuvarlanıyoruz.
 - Renksizlik âlemi, rengine esir olunca, vahdet kesrete bürününce, hakikatleri aynı olan Mûsâlar, birbirlerine zıt düşürler de, kavgaya başlarlar.
 - Renksizlik âlemine ulaşır, vahdet mâdenini bulabilirsen, o zaman Mûsâ ile Firavun'un birbirleri ile uzlaştıklarını, dost olduklarını görürsün.
 - Bu anlaşılması güç, bu gizli kapalı nükte yüzünden, şu soruları sorabilirsin? Renk, nasıl olur da, bu sözlerden, bu dedikodulardan kurtulur?
- 2470 • Bu şaşılacak bir şey. Renk, renksizlikten meydana geldiği halde, nasıl olur da renksizliğe aykırı düşer, onunla savaşıyor?
- Her şey kaynağını sudan aldığına, sudan yaratıldığına göre, yağın da aslı sudur, su yüzünden meydana gelmiştir. Nasıl oluyor da, aslı olan suya zıdd düşüyor?
 - Evet, yağ sudan meydana gelmişken, neden yağ ile su, birbirine zıt oluyor, aykırı düşüyor?

- Gül, dikenli fidanda yetişiyor, meydana geliyor, diken de gülden. Neden bunlar da birbirleri ile çekişmekte, maceralara atılmaktadır.
- Yahud da bu bir çekişme, bir savaş değildir de, bir hikmete dayanmaktadır. Eşek satanların birbirleri ile çekişmeleri gibi, belki de bir sanat, bir hile.
- Belki de ne budur, ne de o; bu bir şaşırıp kalmadır; bir hayranlıktır. Onu bunu bırak da sen gönül harabesindeki gizli hazineyi ara.
- Senin, aklıma ve bilgine güvenerek hazineyi bulduğunu sanman, hazineyi buldum vehmine kapılman var ya, o vehim yüzünden gerçek hazineyi kaybediyorsun.
- Sen vehimleri, düşünceleri bakımlı birer yapı bil; böyle yerlerde hazine bulunmaz.
- Güzel yapılarda, bakımlı yerlerde benlik vardır, didişmek vardır, kavgaya vardır. Yokluk içinde olan kişi ise, varlıklardan utanır, sıkılır.
- Varlık, yokluk yüzünden feryad etmemiştir. Belki, yokluk varlığı kendinden uzaklaştırmıştır.
- Sen sakın; "Ben yokluktan kaçıyorum." deme. Belki yokluk, senden yirmi kere daha fazla kaçmakta ve uzaklaşmaktadır.¹⁸⁶
- Görünüşte seni kendisine çağırır, sana gel der; ama iç yüzünden de 2480 red sopasıyla seni kovar, kendinden uzaklaştırır.
- Bütün bu işler, kovalayanı yanıltmak için ata çakılan ters nallar gibidir. Ey saf kişi, Firavun'un Mûsâ'dan nefretini, sen yine Mûsâ'dan bil.

Herkes âleme kendi görüşü zâviyesinden bakar.

- Hz. Muhammed'i Ebû Cehil gördü de; "Hâşim oğullarından çirkin bir 2365 yüz belirdi." dedi.
- Hz. Peygamber ona buyurdu ki; "Haddini geçtin ama, doğru söyledin."
- Halbuki, Hz. Ebû Bekir, Hz. Peygamberi görünce; "Ey güneş, sen ne doğudansın, ne batıdan, latif bir nûrla parla." diye buyurdu.

¹⁸⁶ Bu beyitte geçen "yokluk" kelimesi, yokluğa erişmiş Hakk dostlarını göstermektedir. Şeyh Gâlib'in bir iki beytinin mânâsı şöyle: "Hakk dostlarını, ziyârete gidemeyenler, huzurlarına girebilmek için, mânevî müsaade alamayanlardır."

- Peygamber Efendimiz, ona da; "Ey şu değersiz dünyadan kurtulan aziz varlık, doğru söyledin." diye buyurdu.
- Orada bulunanlar; "Ey insanların en şerefli, en büyüğü, ikisi de birbirine aykırı düşen söz söyledi. İkisine de; 'Doğru söyledin.' diye buyurdunuz; bunun sebebi nedir?" dediler.

2370 • Hz. Muhammed (s.a.v.), buyurdu ki: "Ben, Hakk'ın kudret eli ile cilâlanmış bir aynayım, Türk olsun, Hindli olsun; bana bakar, kendi nasılsa, bende kendini öyle görür."

Velilerin gönülleri çok güçlüdür

- Kemal sahibi velilerin gönülleri, Firavun'ların, imansız kişilerin canlarını kendilerinden uzaklaştırınca onlar, sapıklık içinde kalırlar.
- 2490 • Bu sapıkları bu dünya da istemez, öteki dünya da. Bu yüzdendir ki yollarını bulamayan bu zavallılar, iki dünyadan da nasib alamamışlardır.¹⁸⁷
- Hakk'ın has kullarından baş çeker, uzaklaşırsan, bil ki, onlar senin varlığından bıkmışlardır, usanmışlardır.
 - Onların kehrübası vardır; o kehrübayı meydana çıkarırlarsa, senin bu saman çöpüne benzeyen varlığını deli divane ederler, kendilerine çekerler.
 - Fakat kehrübalarını gizlerler de, onlara doğru koşuşunu, onlara kendini verişini istemezlerse, seni nefse, azgınlığa teslim ederler.
 - Hayvanlık mertebesi, nasıl insanlık mertebesine esirse, yenilmişse,
- 2495 • İnsanlık mertebesinin de, hayvanlık mertebesi gibi, velilerin elinde esir olduğunu bil.
- Peygamber Efendimiz, kulları doğru yola çağırırken, Cenâb-ı Hakk, sevgili peygamberine; "Bütün âleme; 'Ey kullarım' de!" diye buyurdu.¹⁸⁸

¹⁸⁷ Hac Sûresi'nin 11. âyetine işâret vardır.

¹⁸⁸ Zümer Sûresi'nin şu meâldeki 53. âyetine işâret edilmektedir: "Habibim, de ki: 'Ey bir çok günahlar işleyerek nefislerini harcayan kullarım. Allah'ın rahmetinden ümid kesmeyin, Allah, bütün günahları bağışlar. Çünkü O, çok bağışlayan ve çok esirge-

- Senin aklın deveciye benzer. Sen de onun çekip götürdüğü deve gibisin. İstemesen bile o, dilediği yere, seni çeker götürür.
- Allah'ın velîleri, aklın da aklıdır. Bütün akılları ise develer gibi, başlangıcından katarın sonuna kadar hep onların kontrolü altındadır.
- Onlara ibret gözü ile bak da anla ki, yüzbinlerce cana bir velî kılavuzluk etmektedir.

- Kılavuz da, deveci de ne demek? Eğer anlayışın varsa, sen güneşi gö- 2500 ren göz ol da öyle bak.
- Bütün cihan geceye dalmış, karanlıklar içinde kalmış da, güneşin doğmasını, gündüz olmasını bekleyip duruyor.
- İşte sana zerrede gizlenmiş bir güneş, hem de buracıkta; işte sana kuzu postuna bürünmüş bir erkek arslan.
- İşte sana, saman altında gizli bir deniz. Denizin varlığından şüpheye düşerek sakın; samanın üstüne ayak basma.
- Mürşide, yol göstericiye karşı içinde bir şüphe ve tereddüt uyandı ise, doğru bir yol seçebilmek endişesi ile bu tereddüt ve şüphe, sana Allah'ın rahmeti, lütfu ve ihsanıdır.

- Her peygamber, dünyaya, tek olarak vazife yapmaya gönderilmiştir. 2505 Peygamber tekdir ama, gönlünde yüzlerce âlem vardır.
- Sanki Âlem-i Kübrâ (=En büyük âlem) kudretinden bir büyü yaptı da, kendini küçücük bir varlık suretine soktu.¹⁸⁹
- Ahmaklar onu tek gördüler; kimsesiz, zayıf buldular. Fakat pâdişaha dost olan, pâdişaha pek yakın olan nasıl zayıf ve zavallı olabilir?
- Peygamberi gören ahmaklar, "Bu yalnız bir kişiden ibârettir. Yardımcısı ve kuvveti yoktur." dediler. Bir işin sonunu düşünmeyene yazıklar olsun.

yendir." Bu âyet; "De ki: 'Ey Allah'ın kulları!'" yahut, "De ki: 'Ey kullar!'" diye başlamıyor da; "De ki: 'Ey benim kullarım!'" diye başlıyor. Hz. Mevlâna'ya göre "kullarım" diyecek olan mübârek mukaddes zât, tam ilâhî tecellîye mazhar olmuş olan, Mi'rac'da olduğu gibi, Hakk'ta kendini yok eden ve beşeriyet halinden kurtulan Peygamber Efendimiz(s.a.v.)'dir.

¹⁸⁹ Hz. Ali Efendimiz: "Sen kendini küçük bir varlık sanıyorsun; halbuki sende büyük bir varlık gizlenmiştir." diye buyurmuştur.

Sadece maddî şeyleri gören Semûd kavminin,
Sâlih(a.s.)'ı ve onun mu'cize devesini küçük görmesi.

Hakk Teâlâ bir orduyu helâk etmek isteyince,
düşmanları üstün ve güçlü bile olsa,
ordunun gözüne onları küçük gösterir,
az gösterir.

• Sâlih(a.s.)'in devesi görünüşte deve idi. O zâlim ve nankör kavim, bir mucize olarak, kocaman bir kayanın içinden çıkmış olan deveyi, bilgisizlikleri yüzünden kestiler.

2510 • Su yüzünden deveye düşman oldular. Halbuki ekmeğe karşı da, suya karşı da kör olanlar onlardı.

• Allah'ın devesi ırmaktan, dolayısıyla buluttan su içmekte idi. Onlar tutular, Allah'ın suyunu Allah'tan esirgediler.

• Sâlih'in devesi, sâlih kişilerin, temiz insanların bedenlerine benzer. Sâlih kişiler kötülerin, azgınlığın helâki için birer tuzaktır.

• Hz. Sâlih'in, "Deveye dokunmayınız, su içmesine engel olmayınız." demesini dinlememeleri, Semud kavmini ne dertlere uğrattı. Nasıl helâk etti.¹⁹⁰

• Hakk'ın kahrının memuru, bir devenin kan pahası olarak, onlardan bütün bir şehir istedi.

2515 • Rûh, Sâlih'e benzer. Ten ise deve gibidir. Rûh, buluşma zevkine dalmıştır. Ten ise, ihtiyaçlar içinde kıvranıp durmaktadır.

• Sâlih kişinin rûhu, âfetlere uğramaz. Deve yaralanabilir, ölebilir. Fakat, Sâlih'in özüne, rûhuna bir şey olmaz.

• Böyle bir rûha sâhip olanlara kimse üstün gelemez. Gelse bile, sedefe, kabağa gelir de öze, inciye gelmez.

• Sâlih'in rûhu incitilemez. Allah'ın nûru, kâfirlere mağlup olmaz.

• Cenâb-ı Hakk, gizlice insanla, insan cismiyle ilgilendi, ona yakın oldu ki, kötü kişiler onu incitsinler de, Hakk'ın imtihanını görsünler.¹⁹¹

¹⁹⁰ Şam ile Hicaz arasında Medâyin-i Sâlih denilen bir bölgede yaşayan ve putlara tapan Semud kavmine Hz. Sâlih, peygamber olarak gönderilmişti. Şems Süresi'nin 10-15. âyetlerinde bu husus beyan buyurulmuştur.

¹⁹¹ Bu beyit üzerinde çok düşünmek gerek. Bazıları bu beyiti; "Cenâb-ı Hakk, rûhu gizlice bedenle birleştirmiştir." diye tercüme etmişlerdir. Halbuki beytin aslında "rûh"

• İnsanı inciten kişinin, Allah'ı incittiğinden haberi yoktur. O bilmiyor 2520 ki bu küpün suyu, Hakk ırmağının suyu ile birleşmiştir.

• Allah, cümle âlemin sığınacağı, baş vuracağı bir zât olmayı murad etmiştir de, bu yüzden bedenle ilgilenmiştir.

• Sen de bir velînin beden devesine kul, köle kesil de Sâlih Peygamberin rûhu ile kapı yoldaşı ol.

• Devenin yavrusu nedir? Sâlih Peygamberin gönlü. İhsanlarda bulun- 2532 nun, iyilikler ediniz de, onun gönlünü ele alın.

• Eğer onun gönlü alınır, hatırı hoş edilirse, azabdan kurtulursunuz. Yoksa ümitsizliğe düşersiniz de, ellerinizi, kollarınızı ısırır durursunuz.

Yoksul ve cömert

• Yoksul kişi, cömertliğin aynasıdır. Sakın aynaya karşı gönül kırıcı söz- 2748 ler söyleyerek aynayı buğulandırma.

• Allah'ın bir çeşit cömertlik tecellisi fakirleri meydana getirir; onları kerem sahiplerine müracaat ettirir, dilendirir. Böylece iyilik seven zenginler için insanlık yolları hazırlanır. Bir başka cömertliği de, yoksula yardım etmesi için zenginin gönlünde sevgi ve merhamet duygusu uyandırmasıdır.

• Şu halde yoksullar Hakk'ın cömertlik aynalarıdır. Hakk ile hak olan- 2750 lar, yâni Hakk'ta fânî olanlar, varlıktan tamamıyla geçen gerçek yoksullar; Hakk, mânâ yoksulları ise, ilâhî cömertliğin kendisi olmuşlardır, Hakk gibi tamamıyla cömert kesilmişlerdir.

• Varlığı olmayanlarla, varlıktan geçenlerden başkaları, aslında ölüdürler. Bu çeşit adam, Hakk kapısında değildir, kapı perdesinin üstündeki nakıştan, sûretten ibârettir.

kelimesi yok, "Hakk" kelimesi var. Bundan sonra gelen beyit, bu beyiti tamamlamaktadır: "İnsanı inciten kişi, Hakkı incitmiş olur." denmektedir. Nitekim şârik Ankaravî hazretleri; "Hakk Teâlâ hazretleri, bu cisme gizli olarak muttasıl oldu." diyor. (c. I, s. 490). Allah, maddî bir varlık değildir ki, hâşâ insanla birleşsin. Allah, mânâ sıfatları ile insanda tecellî etmiştir. Nitekim *Kur'an-ı Kerim*'de de; "Biz, ona şah damarından daha yakınız." (Kaf Süresi 16) diye buyurduğu zaman, bu yakınlık, maddî ve hulûl gibi bir lekeden uzaktır. Sultan Veled hazretleri de *Intihânâme* eserindeki bir beyitlerinde şöyle buyurmaktadır: "Allah'ın sırrı, demirin içinde saklanan kıvılcım gibi, insanda gizlenmiştir."

• Allah'tan fakir, fakat dünya malına istekli olan kişi, fakırlığın nakşidir, resmidir; can ehli, yâni mânevî hayat sahibi değildir. Köpek resmine sen kemik atma...

• Onda lokma yoksulluğu vardır, Hakk yoksulluğu yoktur. Bir ölünün önüne yemek tabağı koyma...

• Ekmek dervişi, toprak balığı gibidir. Şekli balığa benzerse de denizden ürker, kaçar.

2755 • O tavuk gibi ev kuşudur, Hakk'a yakınlık dağında bulunan Hidâyet Zümrüd-i Anka'sı değildir. Güzel yemekler yer, şerbetler içer, yâni dünya lokması yer ama, Allah lokması yemez.

• O, yani sahte derviş, yemek içmek için Hakk'a âşıktır. Yoksa rûhu, Allah'ın mânevî güzelliğinin hüsn ü cemâlinin âşığı değildir.

• O kendisini Allah'ın zâtına âşık vehmetse bile, onun vehmi aslında es-mâ ve sıfatın verdiği vehimdir.¹⁹²

• Vehim vasıflardan, hadlerden doğar; Allah ise hiç kimseden doğmamış ve doğurmamıştır.

• Kendi vehminin tasvir ettiğine âşık olan kişi, nasıl olur da nimet ve keremler sahibi Allah'ın âşıklarından olur?

2760 • Fakat, o vehme âşık olan kişi, samimi ve gerçek bir âşık ise, onun fânî ve mecâzî olan aşkı, onu hakîkate çeker götürür.

• Bu sözü, iyice anlatmak, açıklamak gerek. Fakat zayıf inançlı kişilerin yanlış anlayışlarından korkuyorum.

• Kısa görüşler, köhne anlayışlar, düşünceye yüzlerce kötü hayaller getirir.

• Herkes, gerçeği duyamaz, işitemez, her kuşçağız, bir inciri bütün olarak yutamaz.

• Hele o kuş ölmüş, çürümüş, hayallere dalmış, kör, gözsüz bir kuş olursa.

2765 • Balık resmi için, ister deniz olmuş, ister kuru toprak fark etmez. Hindlinin yüzüne ha sabun olmuş, ha kara boya...

• Bir kâğıda gamlı bir adam resmi yapsan, o resim gamdan da seviçten de habersizdir.

¹⁹² Allah'ın zâtı, ancak sıfatları ile cüz'î olarak idrâk edilebilse de, zâtının künhüne akıl erdirmek imkânsızdır. Tasavvur dahi edilemez. Hayat, sonsuzluk, görme, işitme, bilme, güç gibi zâtî sıfatları; varlığın kendisinden oluşu, cisim ve cismaniyetten uzak bulunuşu, bir olup eşsiz oluşu ortağı bulunmayışı gibi sıfatlar subûfî sıfatlarıdır.

• Resim görünüşte gamlıdır, ama resmin gamdan haberi bile yoktur. Resmi gülen bir adamın da, güldüğünden haberi yoktur.

• Bu dünyada, gönlümüze gelen gamlar, neşeler gelip geçici hallerdir. Bu dünya gamları, neşeleri öteki âlemdeki gamlara, neşelere göre birer nakıştan, resimden başka bir şey değildir.

• Resmin gamlı yapılması da yine bizim içindir. O resim yüzünden biz, doğru yolu hatırlarız.

• Resmin yüzündeki tebessüm de senin içindir. Bu resime bakarak, mâ-nâyı düzeltmek, gerçeği bulmak mümkündür.

• Bu hamamdaki resimler, camekânın dışından bakılırsa, elbiseler gibi, 2770 cansız, hareketsiz durup durmaktadır.

• Sen dışarıda oldukça, ancak elbiseleri görürsün, ey dost, elbiseyi çıkar da içeri öyle gir.

• Çünkü elbise ile içeriye yol yoktur. Dikkatli ol, beden candan, elbise de bedenden habersizdir.

Küll ve Cüz

Dünyaya âşık olan kişi,
üstüne güneş ışığı vurmuş bir duvara âşık olmuş
kişiye benzer. O duvar âşığı, duvardaki ışığın
güneşten geldiğini anlamaya çalışmaz ve duvara gönül
verir. Güneşin ışığı güneşe geri dönünce,
duvar âşığı ebedî olarak mahrum kalır.

• Küll'e Allah'a âşık olanlar, "cüz"ün âşıkları değildirler. Cüz'e gönül ve- 2801 renler de, "küll"den mahrum kalırlar.¹⁹³

• Bir cüz', diğer bir cüz'ün âşığı olursa, sevilen cüz' fânî olduğundan çabucak kendi küll'üne gider, yâni vefat eder. Böylece âşık da ayrılığa düşer.

¹⁹³ İnsanlar ve bütün varlıklar, Allah'ın güzel isimlerinin mazharıdır. Cüz' ve küll kelimeleri aynı oluş, bir oluş ifade etmez. Mevlâna; zâhire değil mazhara yâni duvarda parlayan ışığa cüz' diyor. Burada küll kelimesi, Cenâb-ı Hakk'a râcidir. Küll'e âşık olanlar, Hakk âşıklarıdır. Cüz' güzelliği bulunan kişiler, Allah'ın nuruna mazhar olanlar, dünya varlığı, bütün bunlar mecâzî ifadelerdir. Hâşâ, Allah'ı bir küll, ondan başkalarını cüz' olarak, maddî düşünmemek gerek. Nitekim, Mevlânamız Efendimiz; "Cüz', 'Küll'e bağlı değildir." diye buyuruyor.

• Cüz'e gönlünü kaptıran, başkalarının kulu, maskarası olur. Denize düştüp de kurtulmak için, eline gelen ota, yosuna, çer çöp gibi zayıf şeylere sarılanlara benzer.

• Sevilen o zavallının elinde bir güç yoktur ki, âşıkın derdine derman olsun; o efendisinin işini mi göreceksin, kendi işini mi?

• Kul, sevilen varlık, Hakk'ın "Gel" emrine uyar, ölür gider. Âşık da sevdiğini kaybettiği için ağlar, inler. Gül kokusu, gül bahçesine gitti. Âşık da diken ile kaldı.

• O, fânî bir varlığa gönül verdiği için, isteğinden uzak düştü. Çalışması boşa gitti, çok zahmet çekti. Ayağı da yaralandı.

2811 • Eğer, cüz' küll'e bağlıdır, ondan ayrılmaz dersin, diken ye, diken de güle bağlıdır, beraberdir.

• Cüz', küll'e her bakımdan bağlı olsaydı, peygamberler boş yere gönderilmiş olurdu. Çünkü, peygamberler, insanları Hakk'a ulaştırmak, yâni, cüz'ü küll'e kavuşturmak için gelmişlerdir. Kul, Hakk ile bir vücut hâlinde olsaydı, peygamberler kimi kime ulaştıracaktı?

Bir nahivci yâni gramerci ile gemici hikâyesi

2835 • Bir nahiv âlimi bir gemiye binmişti. O kendini pek beğenmiş olan nahivci, yüzünü gemiciye döndürdü.

• Dedi ki: "Sen hayatında hiç nahiv okudun mu?" Gemici; "Hayır." deyince; "Senin ömrünün yarısı hiçe gitmiş." dedi.

• Gemicinin bu sözden gönlü kırıldı, öfkelenildi; ama hemen cevap vermedi, sustu.

• Derken, bir rüzgâr çıktı, gemiyi bir girdaba sürükledi. O zaman, gemici, nahiv âlimine yüksek sesle seslendi:

• "Ey hoca, söyle bakalım, sen yüzmeye bilir misin?" diye sordu. Nahivci; "Ey hoş sözlü ve güzel yüzlü gemici, bilmem." deyince,

2840 • Gemici; "Ey nahivci!" dedi. "Senin bütün ömrün hiçe gitti, çünkü gemi bu girdabda batacaktır."

• Şunu iyi bil ki burada, mahvolmayı bilmek gerek, nahiv bilmek işe yaramaz.

• Denizin suyu, ölüyü başında taşır, diri olan denizin elinden nasıl kurtulur?

• Sen de, eğer beşeriyet sıfatlarından, kötü huylarından ölüp kurtulursan Hakk'ın surlar denizi, seni başımın üstünde gezdirir.

• Ey benliğe, gurura kapılarak herkese eşek diyen kişi! Şimdi sen de eşek gibi buz üstünde kalmış, ileri geri adım atamıyacak bir hâle gelmişsin.

• İstersen sen, dünyada zamanın en büyük bir bilgini, her şeyin bileni 2845 ol. Şimdi şu dünyanın fânîliğini ve zamanın da geçip gittiğini gör.

• Size Hakk'ta mahvolma, yok olma yolunu öğretmek için söz arasına nahivcinin hikâyesini de kattık.

• Ey aziz dost, fıkın fıkını, nahvin nahvini ve sarfın sarfını, ancak yoklukta, yok olmada bulabilirsin.

Mânâ kapısını çalarsan açarlar

• Mânâ kapısını çalarsan sana açarlar. Düşünce kanadını çıkar, uçmaya 2870 çalışırsan, seni bir doğan haline getirirler.

• Haberin yok, senin düşünce kanadın çamura bulaşmış, ağırlaşmıştır. Çünkü sen, çamur yiyorsun, çamur sana ekmek olmuş.¹⁹⁴

• Ekmek ile etin aslı, mayası topraktır, çamurdur. Bunları az ye de çamur gibi yer yüzüne yapışıp kalma.

• Acıkınca köpek oluyorsun; kızgın, geçimsiz, kötü huylu, sert, yanına yaklaşılmaz soysuz bir köpek kesiliyorsun.

• Fakat doyunca da pis bir leş halini alıyorsun; duygusuz, her şeyden habersiz, sanki elsiz ayaksız bir duvar gibi oluyorsun.

• Bazen murdar bir leş, bazen kızgın bir köpek oluyorsun. Bu durumda 2875 sen nasıl olur da arslanların yolunda koşabilirsin?¹⁹⁵

• Avlanırken senin işine yarayan ancak köpektir, yâni nefesindir. Bu nefis köpeğini fazla besleme, önüne az kemik at...

¹⁹⁴ Kalbini kesrete (=çokluğa) ve sûrete bağlamış, aşağı duygularla yaşayan bir lokma âşığı olmuşsun.

¹⁹⁵ Arslanlardan murad, aşk ve hakikat halinde yolunda yürüyen Allah adamlarıdır.

• Çünkü köpek doyunca azgınlaşır, emrine uymaz, karnı tok olduğu için avın arkasında koşmaz.

2888 • İmanlı bir kişi, bir yerde altın bir put bulsa, onu puta tapanlar alsın diye bırakır gider mi?

2890 • Onu alır, ateşe atar eritir, onun eğreti olan putluk şeklini değiştirir.

• Böylece de altındaki put şekli kalmaz. Çünkü şekil, sûret mânâyı arayanlara engel olur ve yollarını vurur.

• O putun altını, Allah'ın ihsanı olan bir mâdendir. Altının put şekline sokulması, eğretidir. Onun aslını, altınlığını değiştirmez.

• Sen şekilde, sûrette kalırsan puta tapıyorsun demektir. Her şeyin sûretini bırak, mânâsına bak.

Sabır;
gamdan kurtulmak için bir anahtardır.

• Eğer tamamiyle zorluklara daldınsa, daralıp kaldınsa sabret. Çünkü sabır, rahathğin, genişliğin anahtarıdır.

• Düşüncelerden sakın. İnsanın gönlü ormana benzer; ormanda arslan gibi de, yaban eşiği gibi de düşünceler bulunur.

2910 • Perhizler, ilâçların başıdır. Kaşınmak ise uyuzluğu artırır.

• Perhiz, gerçekten de ilâçların başıdır. Perhiz et de canındaki gücü seyrete.

• Bu söylediğim vahdet sırlarını candan dinle de, ben de senin kulağına altın küpe takmış olayım.

• O zaman, kuyumcu gibi, altın işleri ile Ay'ın kulağına sen küpe olursun da, Ay'a, Süreyya'ya kadar yükselirsin.¹⁹⁶

¹⁹⁶ Ay, geceleri, solgun ışıkları ile her tarafı yaldızladığı için kuyumcu sayılıyor. Burada, "Ay"dan murad "insan-ı kâmil"dir. Onun kulağına küpe olmak; şeref kazanmak, mânen yükselmektir.

Harfler ve insanlar

• Önce şunu bil ki, elif'den yâ'ya kadar harflerin başka başka şekillerde oluşu gibi, bütün insanların da canları, huyları çeşit çeşittir.

• Bu çeşitli şekillerdeki harfler, düşünceyi ve sözü, dile getirmek için, 2915 birleşirler. Çünkü harfler bir bakıma göre baştan ayağa dek birdir. Bir bakıma göre de, birbirlerine aykırıdırlar, çeşitli yönere çekilebilirler.

• Harfler, bir bakıma, birbirlerine zıt düşmezler. Bir bakıma da hepsi harf oldukları, harf adı ile anıldıkları için birleşme ve anlaşma halindedirler. Bir bakıma faydasızdırlar, ciddi değillerdir. Bir bakıma da faydalı ve ciddidirler.¹⁹⁷

Kıyâmet günü;
her şeyin Hakk'a arz edileceği gündür.

• Kıyâmet günü, her şeyin Hakk'a arz edileceği gündür. O günde, insanî vazifelerini yapmış olanlar, temiz ve faziletli kişiler, kendilerini göstermek isterler.

• O kendini gösterme gününde, kötü işler yaparak yüzlerini karartmış kişiler, artık kendilerini gizleyemeyecekler ve rezil olacaklardır.

• Güneş gibi parlak yüzü olmayan ve günahlarla yüzlerini karartmış kişiler elbette kendi kirliliklerini göstermemek için gecenin karanlığı ile perdelenmek, gizlenmek isterler.

¹⁹⁷ Bu üç beyitte, Hz. Mevlâna, insanları harflere benzetiyor. Harfler şekil, ses bakımından birbirine benzemezler. Fakat harf adı altında düşünce ve sözü meydana getirmek için birleşirler. İnsanlar da böyledir. Onlar da renk, yaşayış, huy, bilgi, anlayış, ahlâk bakımından birbirine benzemezler. Fakat insan namı altında, aynı kalıpta birleşirler. Aynı ilâhî emâneti taşırlar. İnsanlarda da zıt duygular, birbirine zıt düşmeler vardır. Yaşayışları, birbirlerine karşı davranışları, savaşları, barışları bir bakıma mânâsızdır. Onların sözlerine de güvenilemez, ciddi değillerdir. Bir bakıma insanlar faydalı işler yaparlar, çalışkandırlar, ciddidirler.

Gerçekten de harfler, ağızdan çıktıklarında, çıkardıkları sesler bakımından, şekil, biçim bakımından birbirlerinden çok farklı görünürlerse de, bu çeşitli şekillerdeki, harflerin aslı bir noktada toplanır. Hangi harfi alırsanız alınız, o harf noktaların bir araya gelmesinden meydana gelmiştir.

Bu yüzdendir ki Hz. Mevlâna: "Harfler, bir bakıma baştan ayağa dek birdir." diye buyurmaktadır. Çeşitli harfler, bir noktada toplandıkları gibi çeşitli huyda, çeşitli yaradılıştta, çeşitli renklerde olan insanlar da, bir noktada, "nokta-i vahdet"te, birlik noktasında birleşirler. Çünkü, hepsi de aynı kâhda, aynı ilâhî emâneti taşıymaktadırlar.

2920 • O günahkârın diken gibi olan vücudunda bir gül yaprağı bile yoktur. Bu sebeple ilkbaharlar, gül yetiştirmeyen dikenlerle dolu fidana ve onun gizlediği sırlara düşmandır.

• Fakat baştan aşağı gül gibi ve süsen çiçeği gibi güzel ve hoş olan kişi için bahar, görür ve gösterir iki gözdür.

• Mânâsız ve faydasız olan diken, gül bitirmediğinden, gül bahçesinde yan gelip oturmak için güz mevsimini ister.

• Güz mevsimini ister ki, o mevsim, gülün güzelliğini örtsün, gizlesin de kendinin çirkinliğini, ayıbını kimseye göstermesin; böylece sen ne bu gülün rengini, güzelliğini görürsün, ne de dikenin çirkinliğini.

• Bu yüzdendir ki güz mevsimi, diken için bahardır, hayattır; çünkü o mevsimde, kara taşla yâkut bir görünür.¹⁹⁸

2925 • Ama bahçıvan, gül müdür, diken midir? Bunu güz mevsiminde de bilir ve görür. Onun görüşü cümle âlemin görüşünden üstündür.

• Zaten dünya, ondan ibârettir. O, kendinden geçmiş, gerçeğe dalıp gitmiş kişidir. Geri kalanlar, hep ona bağlıdırlar. Gökteki yıldızların hepsi de, Ay'ın cüz'üdürler.¹⁹⁹

• Gülsüz dikenler gibi bahardan korkmayan güzel çiçekler, müjde, müjde bahar geliyor, diye sevinirler.

• Çiçek, parlak bir zırh giyinmiş gibi kalıp dökülmedikçe, meyveler varlıklarını nasıl gösterebilirler?

• Çiçekler dökülünce, meyveler baş gösterir; beden de kırılınca can baş gösterir.

2930 • Çiçek şekilden, suretten ibarettir. Meyve de mânâdır. Çiçek bir müjdecidir, meyve ise Allah'ın nimetidir.

• Çiçek dökülünce meyve belirir. O dökülüp kaybolunca meyve çoğalır.

¹⁹⁸ Bu beyitlerde geçen diken günahkâr insanları, küfür ehlini; gül de iyi insanları, iman sahibi kişileri göstermektedir. Günahkârlar öteki âlemdeki bahara nisbetle güz mevsimi olan dünyayı severler. Çünkü burda günahlarını gizlemeyi başarırlar, ne olduklarını meydana çıkaracak olan Âhiret baharının geldiğini istemezler.

¹⁹⁹ Yukarıdaki beyitte geçen bahçıvan, her şeyi görüp anlayan kâmil insan-ı göstermektedir. Metinde ebleh kelimesi ile gösterilen kişi, kendinden geçmiş, gerçeğe dalmıştır. O şerden, kötülüklerden arınmış; hayrı, iyi işleri tabiat edinmiştir. O niçin? neden? gibi aklın sormak istediği sorulardan gâfildir. O Hakk'ı akıl yolu ile değil, gönül yolu ile bulmuş, saf gönüllü bir üstün kişidir. İşte böyle üstün bir insanın, insan-ı kâmilin görüşü diğer insanların görüşünden, anlayışından üstündür.

Pîrin sıfatları ve ona uyma lüzumuna dair

• Ey Hakk'ın nûru Hüsameddin, bir iki kâğıt fazla al da pîrin, mürşidin sıfatlarını yaz.

• Nazik bedeninde güç, kuvvet yok, zayıfsın; ama güneş olmayınca bi- 2935 zım için nûr yoktur ki...

• Kandil olmuşsun, sırça kesilmişsin, fakat gönül ehlinin de başısın, önderisin.

• Mademki gönül ehlinin başısın, her şey senin elindedir, her şey senin isteğine bağlıdır. Gönüldeki dizi dizi mânâ incilerinin meydana gelmesi de, senin lûtfun, senin ihsanıdır.

• Yol bilen pîrin hallerini yaz. Bir pîr seç, onu mânâ yolunun tâ kendisi bil.

• Pîr yaz mevsimi gibidir. Halk ise güz ayı. Halk gecedir, pîr ise nûrlar saçan ay.

• Ben taze, genç bahtına pîr adını taktım; çünkü o, günlerin, senelerin 2940 geçmesi ile değil, Allah'ın lûtfu ile pîr olmuştur.

• O, öyle bir pîrdir ki, ona başlangıç yoktur. O öyle bir tek incidir ki, onun eşi benzeri bulunmaz.

• Zaten eskimiş, yıllanmış şarab daha kuvvetli olur. Özellikle o şarab ledün küpünden olursa.²⁰⁰

• Ey Hakk yolunun yolcusu, kendine pîr seç; çünkü bu yolculukta pîrsiz olursan, pek büyük âfetler, korkular, tehlikeler vardır.

• Çok defa geçtiğin bu yolda bile kılavuzsuz gidersen şaşırır kalırsın.

• Ya hiç görmediğin bir yolda ne olursun? Aklını başına al da, kılavuzsuz olarak yola düşme. Ey ahmak, eğer başında mürşidin gölgesi olmazsa, gulyabanî sesleri seni şaşırır, yolunu saptırır.²⁰¹

• Gulyabanî sesleri, seni yoldan çıkarır ve tehlikeye düşürür. Bu yola düşmüş, senden daha akıllı kişiler vardır ki, hepsi de pîrsiz saptılar.

• Yalnız, yanlış gidenlerin nasıl yollarını şaşırtdıklarını Kur'an'dan dinle; kötü rûhlu şeytanın, onları ne hale getirdiklerini anla.

²⁰⁰ Hocadan, kitaptan öğrenilmeyen, Allah tarafından sevdiği kuluna ihsan edilen mânevî bilgi anlamına gelen ilm-i ledün şarabı. Başlangıcı bulunmayan, pîrin sunduğu ledün şarabı elbette çok kuvvetli ve eski bir mânevî şarab olsa gerek.

²⁰¹ Gulyabanî'den maksat, insan şeklinde karşımıza çıkan şeytandır. Bunlara "şeytan-ı ins" (=insan şeytanları) adı verilmiştir.

• Şeytan onları doğruluk yolundan, insanlık yolundan yüzbinlerce yıl uzaklara düşürdü, felâketlere uğrattı, çırpıplak bıraktı.

2950 • Onların çürümüş kemiklerini ve dağılmış saçlarını gör de ibret al, fakat eşeğini onların gittikleri yola sürme.²⁰²

• Eşeğin boynundan yakala, onu doğru yola; erlerin, yol bilginlerinin yoluna sür.

• Sakın ha, eşeği kendi keyfine bırakma, yularını elinden salıverme. Çünkü o, yola değil, çayır tarafına gitmek ister.

• Sen bir an gaflete düşer de, nefis eşeğinin yularını bırakacak olursan, o çayırığa yol alır gider.

• Eşek, hakikat yolunun düşmanıdır. Nefsânî arzular çayırının sarhoşudur. O ne kadar çok şürecülerini, üstüne binenleri yere vurmıştır, öldürmüştür.

2955 • Eğer sen yolun doğrusunu bilmiyorsan, üstüne bindiğin eşek neyi isterse, onun aksini yap; zaten kurtuluş yolu, nefis eşeğinin gitmediği yoldur.

• Nefsin isteği ile az dostluk et, çünkü seni Allah yolundan azdıran, saptıran odur.

• Dünyada, hakikat yolcularının gölgesinden başka hiç bir şey, nefsin dileğini ve isteğini kırıp geçirmez.

Bir gün Resûlullah Efendimizin Hz. Ali'ye; "Herkes Cenâb-ı Hakk'a bir çeşit ibâdetle yakınlaşmak ister. Sen, Allah'ın has kullarından, ermiş, akıllı bir kulunu bul, onunla sohbet etmek suretiyle Allah'a yakınlaşmayı dile de herkesten daha ileri geçmiş ol." diye vasiyet buyurması.

• Hz. Peygamber Efendimiz, bir gün Cenâb-ı Ali'ye buyurdu ki: Yâ Ali, sen Allah'ın arslanıydın, pehlivanıydın, yiğidisin.

²⁰² Bu beyitte Âl-i İmran Sûresi'nin şu anlamdaki âyetine işaret var: "Yeryüzünde gezip dolaşın, Allah'ın varlığıyla birliğine, peygamberlerin Hakk tarafından gönderildiğine inananların sonlarının ne olduğuna bakın." Âl-i İmrân 137.

Beyitlerde geçen "Eşek", Nefs-i Emmâre'nin sembolüdür.

• Fakat arslanlığa, yiğitliğe güvenme, ümid ağacının gölgesine gel, o 2960 gölgeye sığın.

• Öyle akıllı bir kişinin gölgesi altına sığın ki, hiç kimse onu rivâyetlerle, nakillerle yolundan çeviremesin.

• Onun gölgesi, yer yüzünde Kaf Dağı'na benzer, rûhu da çok yüceleri tavaf eden Simurg'dur.²⁰³

• Kıyamete dek onun, o kâmil insanın vasfını söylesem, onu övsem sonunu getiremem. Sen bu övmenin biteceğini bekleme.

• Sanki, güneş, insan şekline gelmiş, insan suretiyle, insan maskesi ile yüzünü örtmüş, gizlenmiştir. Artık ne demek istediğimi sen anla, doğruyu en iyi bilen Allah'tır.²⁰⁴

• Yâ Ali, Allah yolunda yapılan taatlar, ibâdetler içinden sen, Hakk'ın 2965 has kulu, bir kâmilin gölgesinde bulunmayı seç...

• Şu dünyada, herkes bir çeşit ibâdete sarılmış, kendisine bir kurtuluş yolu aramıştır.

• Sen git de, akıllı ve kâmil bir kişinin gölgesine sığın da, gizli gizli savaşan, sinsi bir düşman olan nefsin elinden kurtul.

• Bu hareket senin için bütün ibâdetlerden daha iyidir, daha hayırlıdır. Müşidsiz olarak bu yolda ilerlemiş olanların hepsini geçer, hepsinden ileri olursun.

• Ey Hakk yolunun yolcusu, pîri bulunca, aklını başına al da, ona teslim ol; Mûsâ Peygamber gibi, Hızır'ın buyruğu altına gir.

• İki yüzlülük etme, Hızır'ın yaptığı işlere sabret ki, Hızır sana; "Artık 2970 ayrılık zamanı geldi, git." demesin.

• Gemiyi delerse, delsin, hiç bir şey söyleme, çocuğu öldürürse öldürsün sen bu işe üzülme, saçını başını yolma.

• Allah, onun eline; "Kendi elim." dedi. Allah'ın eli, onların ellerinden üstündür hükmünü verdi.²⁰⁵

²⁰³ "Kaf Dağı": Dünyayı kuşak gibi kuşatan bir dağa verilen ad. "Simurg" (=Zümrüd-i Anka)'nın da yuvası burada imiş. Eski insanların hayal ettikleri ne Kaf Dağı vardır, ne de Simurg. Mevlâna burada Kaf Dağı ile Simurg'un var olduğunu söylemiyor, insan-ı kâmilin değerini bildirmek için, halk arasında büyüklüğü ve üstünlüğü ile tanınmış şeylere benzeterek bir fikir vermek istiyor.

²⁰⁴ *Divan-ı Kebir*'de bu anlamda bulunan bir beyit bu fikri ne güzel açıklıyor: "Şu insan şekli bir maske, bir yüz örtüsüdür. Ashında bütün secde edenlerin kiblesi biziz." *Divan-ı Kebir*, c. IV, 1576.

²⁰⁵ Fetih Sûresi'nin 10. âyetine işaret var.

- Allah'ın eli, o çocuğu öldürürse, diriltir de... Diriltmek de ne demek? Onu ölümsüz bir can haline getirir.
- Bu yolu, mürşidsiz, yalnız aşan da var. Bu pek azdır. Ama bu da yine pîrin himmeti ile olur.

2975 • Pîrin eli, gâiblere yetişmeyecek kadar kısa değildir. Elini tutmayanlara da elini uzatır, onun eli Allah'ın kudret eli sayılır.

- Elinden tutmayanlara, huzurunda bulunmayanlara bile, böyle mânâ elbiseleri giydirmişse, şüphe yok ki, huzurunda bulunanlar, bulunmayanlardan karlı çıkarlar.

- Huzurunda bulunmayanlara bile yiyecekler verirse, konuklarının önüne ne nimetler koyarlar.

- Onların huzurunda kemer bağlayıp, hizmet edenler nerededir? Kapı dışında durup da içeri ile ilgilenmeyenler nerede?

- Pîri seçince, tahammülsüz olma, balçık gibi uyusukluk gösterme.

2980 • Her zahmete kızmada, öfkelenmede, her terbiyesize kin gütmedesin. Peki ama, cilâlanmadan nasıl ayna olacaksın?

Bir Kazvinlinin vücuduna arslan resmi döğdürmesi

- Şu hikâyede anlatıldığı gibi Kazvinlilerin âdetine göre; bedenlerine, ellerine, omuzlarına, kendilerine zarar vermiyecek bir tarzda, iğne ucu ile mavi dövmeler döğdürürlerdi.

- Kazvinlinin biri, hamamda tellağın yanına gitti; "Lûtfen bana bir dövme yap, ama tatlılıkla yap, canımı acıtma." dedi.

- Tellâk; "Söyle yiğidim, ne resmi yapayım?" diye sorunca, Kazvinli; "Kükremiş bir arslan resmi yap." dedi.

2985 • "Tali'im arslan burcudur. Arslan resmi döv. Gayret et ki tam arslana benzesin. Rengi solgun olmasın."

- Tellâk; "Vücudunun neresine dövüyüm?" deyince, Kazvinli; "Omuzuma döv." dedi.

- Tellâk, iğneyi batırınca, acısı adamın kürek kemiğine işledi.

- Kazvinli yiğit inleyerek; "Ey değerli usta, beni öldürdün; ne resmi yapıyorsun?" diye sordu.

- Tellâk; "Arslan resmi yap demedin mi?" deyince, Kazvinli; "Neresinden başladın?" dedi.

- Tellâk; "Kuyruğundan başladım." dedi. Kazvinli; "Ey iki gözüm kuyruğu bırak." dedi.

- "Arslan kuyruğunun sızısı kuyruk sokumumu sızlattı; kuyruğu, boğazımı sıktı, nefesimi kesti.

- Ey arslan yapan, sen kuyruksuz bir arslan yap, çünkü iğne acısından yüreğime fenalık geldi, bayılacağım."

- Usta, Kazvinli'ye acımadan, duyduğu acıları düşünmeden, arslanın bir başka tarafını yapmak için iğneyi tekrar batırdı.

- Kazvinli; "Aman, bu arslanın neresi?" diye bağırdı. Tellâk da; "Kulağı." dedi.

- Adam "Bırak kulağı da olmasın ey usta, elini çabuk tut!"

2995

- Tellâk, bu defa iğneyi başka bir tarafa batırınca, Kazvinli, yine feryada başladı.

- "Bu üçüncü de arslanın neresi?" diye sordu. Tellâk da; "Karnıdır, azizim." diye cevap verdi.

- Kazvinli; "Varsın arslan karınsız olsun, duyduğum acı arttıkça arttı, iğneyi çok batırma." dedi.

- Tellâk, şaşırıp, hayli zaman parmağı ağzında kaldı.

- Sonra öfke ile iğneyi yere attı da; "Dünyada bu iş kimin başına gelmiştir?" dedi.

- "Kuyruksuz, başsız, gövdesiz arslanı kim görmüştür? Allah bile böyle bir arslan yaratmamıştır."

- Ey kardeş, iğne acısına sabret ki, kendi kâfir nefsinin iğnesi acısından kurtulasın.

- Varlıktan kurtulmuş olanlara, gökyüzü de secde eder. Güneş de, Ay da.

- Kimin bedenindeki kâfir nefis öldü ise, güneş de onun buyruğuna girer, bulut da...

- Gönlünde ilâhî aşk ateşini uyandıran ve çevresini aydınlatmayı öğreten kişiyi artık güneş bile yakamaz.

- Doğması ve batması belirli zamanlarda olan güneş hakkında Cenâb-ı Hakk; "Doğduğu ve battığı zamanlarda, onların mağaralarının içine değil de sağ ve sol taraflarına giderdi."²⁰⁶ diye buyurmuştur.

²⁰⁶ Kehf Sûresi 17.

- Küll'e doğru varan, küll'e ulaşan cüz'ün bütün dikenleri birer gül olur.
- Cenâb-ı Hakkı yüceltmek, ta'zim etmek nasıl olur? Kendini hor, hakîr bilmek ki, kendini toprak gibi ayak altında çiğnetmeye lâayık görmekte olur.
- Tevhid, Allah'ı bilmek nedir? Kendini Vâhid'in, Bir'in önünde yakıp yok etmektir.

3010 • Eğer gündüz gibi aydınlanmak, parlamak istiyorsan, geceye benzen, gece gibi karanlık olan varlığını, benliğini yak.

- Bakır kimyada eritir gibi, varlığını, sana o varlığı verenin varlığında erit, yok et.
- Sen sıkı sıkıya, "Ben"e ve "Biz"e yapışmışsın. Yokluğa ve birliğe ulaşmamışsın, karşılaştığın bütün bu bozuk düzen işler, bütün bu perişanlıklar, bu yıkıntılar hep bu ikilikten meydana gelmedir.

Kurt ile tilkinin arslanın maiyyetinde ava gitmeleri

- Arslan, kurt, bir de tilki avlanmak için dağa, ormanlığa gitmişlerdi.
- Avlanmak için, birbirlerine yardım etmeyi, yolları, belleri iyice tutmayı düşünüyorlardı.

3015 • O engin ovada, üçü de beraberce, bir çok av tutacaklardı.

- Erkek arslan, onlarla beraber olmaktan, onlarla beraber avlanmaktan utanıyordu ama, yine de, ikram olsun diye, onlara yoldaş olmuştu.
- Böyle büyük bir pâdişaha, askerlerinin yoldaş oluşu, ona yük olur, zahmet olur ama, yine de "Toplulukta rahmet vardır." hadisine uyarak onlara katıldı.
- Böyle bir "Ay" yıldızlarla arkadaş olmaya utanır ama, yine de cömertliği yüzünden, onların arasında yer alır.
- Peygamber Efendimizin verdiği karardan üstün bir karar yoktur ama, yine de kendi kararını görmemezlikten geldi de, Allah'tan Peygamber Efendimize "Onlarla danış, müşâverede bulun."²⁰⁷ emri geldi.

3020 • Terazide, arpanın altınla arkadaş olması, yâni dirhem kefesine konulması, arpanın da altın gibi değerli olmasından değildir.

- Rûh, şimdi bedenle yoldaş olmuştur. Rûhu, beden korumaktadır. Bir zaman için köpek de, kapı eşiğinde bekçilik etmiştir.
- Kurtla tilki, heybetli arslanın peşinde dağa doğru gittiler.
- İşleri yolunda gitti, bir dağ sığırı, bir keçi, bir de semiz tavşan yakaladılar.
- Savaşçı bir arslanın peşine takılan kişinin kebabı, gece gündüz, eksik olmaz.

• Avları, ölü ve yaralı olarak kanlar içinde sürükleye sürükleye dağdan ormana getirdiler. 3025

- Kurt ile tilki, doymazlık içinde idiler. Ağızlarının suyu akıyordu. Pâdişahlar pâdişahının bu avları adaletle pay etmesini bekliyorlardı.
- Her ikisinin de bu tama'ı, bu doymaz duygusu arslanın içine doğdu. Onların bu tama'ının sebebini bildi, anladı.
- Sırların arslanı, emîri olan kişi, gönülden geçenleri bilir.
- Ey düşüncelere dalmayı âdet edinen gönül, kendine gel de, ermiş bir kişinin yanında gönlüne kötü bir düşünce getirme.

• O senin gönlünden geçenleri bilir, yine de konuşmasına devam eder. 3030 İçinden geçenleri anladığını gizlemek için senin yüzüne güler.

- Arslan, onların vesveselerini anladı. Ama, bir şey demedi.
- Ama, kendi kendine; "Ey aç gözlü dilenciler, ben size hak ettiğinizi vereceğim." dedi.
- "Benim dileğim ve ayıracağım pay, size yetmiyor mu? Benim lütfum ve ihsanım hakkındaki zannınız bu mu?"
- Sizin akıllarınız da, kararlarınız da benden, benim dünyaları süsleyen, lütufarımdan, ihsanlarımdan doğmaktadır.

• Resim ressama, beni kusurlu yaptın diyebilir mi? Resme, o kusuru, o kötü görünüşü veren ressamdır. 3035

- Ey zamanın yüz karası olan küstahlar, bana karşı böyle kötü zanda bulunmak size mi kaldı?
- Allah'a karşı kötü zanda bulunanların kafalarını uçurmazsam, hatanın, yanlış işin tâ kendisini işlemiş olurum.
- Bu dünyayı, sizin ayıbınızdan kurtarayım da, bu hikâye, dünya durdukça söylensin dursun."
- Arslan bu düşüncelere dalmış, açıkça gülüyordu. Fakat arslanın gülümsemelerine inanma.

3040 • Dünya malı, dünya nimetleri, Hakk'ın kullarına lûtfu, ihsanı, âdeta mânevî tebessümleri gibidir. Fakat dünya malı bizi aldatır, aklımızı başımızdan alır, mağrur ve perişan eder.²⁰⁸

• Ey kadri yüce kişi, yokluk, yoksulluk, hastalık bir bakıma senin için mal ve mülkten daha iyidir, daha hayırlıdır. Çünkü zenginlik, mal ve mülk gülümseme tuzağını kurar, sonunda seni düşürür.

Arslanın kurdu imtihan etmesi;
"Ey kurt! Avları aramızda pay et." demesi.

• Arslan; "Ey tecrübeli, ihtiyar kurt, bu avları aramızda pay et de yeni bir adalet göster." dedi.

• "Pay etme işinde benim vekilim ol da, senin tabiatının nasıl bir yaratılıştaki olduğu meydana çıksın."

• Kurt dedi ki: "Pâdişahım, yaban öküzü senin payın olsun, o da büyük, sen de büyüsun, semizsin çeviksin.

3045 • Orta boyda, orta irilikte olan keçi de benim olsun; tilki, sen de, yanılmadan, hiç ses çıkarmadan tavşanı al, tavşan tam sana göre."

• Arslan; "Ey kurt!" diye kükredi. "Bu sözü nasıl söyledin? Bir daha söyle bakayım. Ben burada iken sen nasıl olur da ben ve sen diye konuşabilirsin?"

• Kurt, ne köpek oluyor ki, benim gibi eşsiz, benzersiz bir arslanın yanında kendini var gibi görebiliyor?

• Ey kendisine varlık veren eşek, beri gel." dedi; kurt yanına gelince, arslan bir pençe vurdu, onu parçaladı.

• Arslan, kurtta akıl olmadığını, doğru bir karara varamadığını görünce, cezâsını vererek onun derisini başından sıyırdı.

3050 • Dedi ki: "Mademki beni görmek, seni senden almadı. Böyle bir cana, inleyerek ölmek gerektir.

• Huzurumda yok olmadığın için senin boynunu vurmak lâzım geldi."

3102 • Arslan, iki ayrı üstünlük, iki ayrı baş olmasın diye kurdun kafasını kopardı.

²⁰⁸ Ankaravî Hazretleri bu beyti şerh ederken şöyle buyuruyor: "Zenginlik, yüksek makam, şöhrat, rûhen asîl olmayan, hidayete eremeyen, takva sahibi bulunmayan kişileri aşağılara düşüren birer tuzaktır. İlâhî mekirdir."

• Ey koca kurt, mâdem hayvanlar pâdişahının önünde, kendini ölü saymadın. Cezanı gör, işte; "Biz onların intikamını aldık."²⁰⁹ âyet-i kerimesinin hükmü budur.

• Ondan sonra arslan, yüzünü tilkiye çevirdi de; "Haydi." dedi. "Bunları yemek için sen pay et."

• Tilki secde etti, sonra dedi ki: "Ey yüce pâdişah, şu semiz öküz, senin 3105 kuşluk yemeğin olsun.

• Şu keçiden de, aziz pâdişahımızın öğle yemeği için bir yahni yapılır.

• Tavşan ise, lûtf ve kerem sahibi pâdişaha, akşamleyin bir çerez olur."

• Arslan; "Ey tilki!" dedi. "Adalet meş'alesini sen yaktın, böyle hakça pay edişi sen kimden öğrendin?"

• Ey ulu kişi, bu akıllıca işi nereden öğrendin?" Tilki dedi ki: "Ey cihan pâdişahı, bunları ben kurdun başına gelenlerden öğrendim."

• Bunun üzerine arslan tilkiye; "Mademki kendini bizim aşkımıza ta- 3110 mamiyle bağladın. Avların üçü de senin olsun, üçünü de al götür." dedi.

• "Ey tilki sen tamamiyle biz oldun, bizim oldun. Artık seni nasıl incitebiliriz?"

• Biz de seniniz, bütün avlar da senin. Artık, yedinci kat göğün üstüne ayak bas, yüksel.²¹⁰

• Alçak kurdun başına gelenden ibret aldığın için artık sen tilki değilsin, benim arslanımsın." dedi.

• Akıllı o kişidir ki, dostlarının kaçınılması mümkün olan belâlara düşüp ölüşlerinden ibret alır.

• O zaman tilki; "Arslan, bana bunu kurttan sonra teklif etti." diye yüz- 3115 lerce şükürde bulundu.

• Eğer önce bana; "Bunları sen pay et." diye emretseydi, onun pençesinden canımı kim kurtarırdı?"

• Şu halde Allah'a şükürler olsun ki, bizi bizden önce gelip helâk olanlardan sonra dünyaya getirdi.

• Getirdi de, Cenâb-ı Hakk'ın, geçmiş zamanlarda gelip geçenlere ne cezalar verdiğini, duyduk öğrendik.

²⁰⁹ A'raf Sûresi 136.

²¹⁰ Bu beyitte şu hadis-i şerife işaret edilmektedir: "Bir kimse Allah'ın olur, her şeyini, hatta kendini Allah'a verirse, Allah da onun olur."

- Önce gelip geçen kurtların, başlarına gelenlerden ibret alır da, tilki gibi kendimizi koruruz.
- 3120 • O Hakk Peygamberi, o gerçek peygamber, bu yüzden hadisinde bize; "Ümmet-i merhûme." (=Allah'ın merhametine, acımasına lâyık olmuş ümmet) diye buyurdu.
- Ey büyük adamlar, o kurtların kemiklerini, kıllarını, ortaya koydukları eserleri görün de ibret alın.
 - Akıllı insanlar Firavunların, Âd kavminin başına gelenleri duyunca, şu varlıktan da geçer, hırs ve gururu da bırakır.
 - Varlıktan, kendini büyük görmekten, hırstan vazgeçmezse, bu sefer onun halinden, onun sapıklığından başkaları ibret alır.

Allah'tan başka her şey fânîdir.

- 3052 • Allah'ın zâtından başka her şey fânîdir. Mademki O'nun zâtında yok olmamışsın, artık varlık arama.
- Kim bizim zâtımızda, hakikatımızda yok olursa, "yok olmak"tan kurtulur, beka bulur.
 - Çünkü o "illâ"dadır; "lâ"dan geçmiştir. Makamı "illâ"da olanlar ise yok olup gitmez, yâni Hakk'ta fânî olamaz.²¹¹
- 3055 • İşte bu yüzdendir ki, kim Hakk'ın kapısında "ben" ve "biz" diyerek varlık iddia ederse, o kapıdan kovulur, lâ makamında dolaşır durur.
- Birisi geldi, bir dostun, bir sevgilinin kapısını çaldı. Sevgilisi içerden; "Ey güvenilir kişi, kimsin?" diye seslendi.
 - Kapıyı çalan; "Benim." deyince, sevgilisi; "Git." dedi. "Senin için içeri girme zamanı değildir. Böyle, bir mânevî nimetler sofrasında ham kişinin yeri yoktur."
 - Ham kişiyi, ayrılık ve firak ateşinden başka ne pişirebilir? Nifaktan, iki yüzlülükten onu ne kurtarabilir?

²¹¹ Tevhidi bildiren "Lâ ilâhe illallah" cümlesinde kabul ve inkâr kelimeleri bir arada geçer. "Lâ ilâhe" dediğimiz zaman, Allah'tan başka tanrı inkâr edilir. "Illallah" da ise Allah'ın varlığı tasdik ve kabul olunur. İşte bu tevhid kelimelerini söyleyenlerden bir kısmı Allah'tan başka tanrıyı inkâr eder de, yalnız Allah vardır demez. Böyle kişiler "Lâ"dan geçmiştir. "Illâ"da takılıp kalmıştır. Halbuki, kurtuluş yolunu bulan mümin; Allah'tan başka tanrıyı değil, kendi de dahil olmak üzere, Allah'tan başka ne varsa her şeyi inkâr eder, onları yok bilir.

- O zavallı adam kapıdan döndü, tam bir yıl yollara düştü, sevgilisinin ayrılığı ile yandı, yakıldı.
- O yanık âşık ayrılık ateşi ile pişerek döndü geldi, dostun evi etrafında 3060 yine dolaşmağa başladı.
- Ağzından sevgiliyi incetecek bir söz çıkmasın diye, yüzlerce korku ile yüzlerce defa edebi gözeterek kapının halkasını vurdu.
- Sevgilisi içerden; "Kapıyı çalan kimdir?" diye bağırdı. Adam; "Ey gönlümü almış olan! Kapıdaki de sen'sin." cevabını verdi.
- Sevgilisi; "Mademki şimdi 'sen' 'ben'sin. Ey 'ben' olan; 'ben'den ibâret olan; içeri gir. Bu ev dardır. Bu evde iki 'ben'i alacak yer yoktur."²¹²
- İğneden geçirilecek iplik, iki ayrı iplik olursa, ucu çatallaşır da iğneden geçmez. Mademki, sen tek katsın, birsin; gel bu iğneden geç."

Allah, her gün, her an yeni bir iştedir.

- O'nun elinde, her olmayacak şey olacak hale gelir. Her baş kaldıran, 3068 her azgın, O'nun korkusu ile yatıştır, sâkin olur.
- Sen anadan doğma körleri, cüzzamlıları bir tarafa bırak, ölü bile, çok güçlü, aziz ve eşsiz Allah'ın emri ile dirilir.
- Yokluk yok iken, ölüden de ölü iken, O'nun var etme gücü ile çaresiz 3070 kalır da varlık âlemine gelir.

²¹² 3056 numaralı beyitten sonraki 7 beyti Hz. Mevlâna bir hadis-i şerifi açıklamak için söylemiştir. Hadis kitaplarından *Masabih*'de Hz. Câbir'den rivâyet edildiğine göre: "Bir gün Hz. Peygamber (s.a.v) Efendimizin hüeresi kapısına gittim. Kapıyı çaldım. 'Kim o?' dedi. 'Benim' cevabını verdim. Benim, 'ben' deyişimden Resûl-i Ekrem hoşlanmadı da 'Ben! Ben!' diye buyurdu." Bu hadisi şerheden *Tenvir* kitabında deniliyor ki: "Peygamber Efendimiz, Câbir'in 'ben' kelimesini söylemesine razı olmadı. Çünkü, 'ben' sözünde benlik, kibir, büyüklük vardır. Bu konuyu gereği gibi anlamak için şu hususu hatırlamamız lâzım: Varlık; vâcib ve mümkün olmak üzere ikidir. "Vücut-ı Vâcib" Hakk'ın varlığıdır. "Vücut-ı Mümkün" halkın varlığıdır. Halkın varlığı, Hakk'ın varlığı ve onun var etmesiyle mümkündür. Birincisi gerçek varlık, ikincisi itibarî, hayalî varlıktır. Güneşe nisbetle gölge, denize nisbetle dalga gibidir. Dalganın, deniz varlığına kavuşması için dalgalıktan kurtulması gerekir. "Zuhûr ile beni mevcut gösterensin sen / O halde varlık olur mu gönülde sensin sen."

- Göklerde ve yerde bulunanlar, her şeyi O'ndan isterler. Çünkü tüm varlıklarını O'na borçludurlar. Cenâb-ı Hakk, her gün, her an yeni bir iştedir. "Kimilerini yaratırken, kimilerini öldürür. Bir hali giderir, başka haller getirir." âyetini oku da, Allah'ı kesinlikle işsiz, güçsüz sanma.²¹³
- Onun en hafif, en küçük işi, her gün bu dünyaya üç ordu yollamasıdır.
- Bir orduyu, doğacak çocukların döllenmesi için babaların bellerinden anaların rahmine gönderir.²¹⁴
- Bir ordu da, dünya erkek ve dişilerle dolsun diye, rahimlerden yer yüzüne gönderdiği çocuklar ordusudur.

3075 • Cenâb-ı Hakk bir orduyu da herkes yaptıklarının karşılığını görsün diye yer yüzünden, ötelere, ecel tarafına gönderir.

Kesret(=çokluk)teki vahdet(=birlik)i görmeye gayret et.

- 3080 • Görünüşte kemend iki kattır. Ama yaptığı iş tektir.
- Ayaklar, ister iki ister dört olsun, bir yolda yürürler; iki ağızlı makasın da kesmesi birdir.
 - Bez yıkayan şu iki arkadaşına bak, her ikisinin de yaptıkları iş, görünüşte birbirine aykırıdır.
 - Biri bezi suya vurur, öteki alır kurutur.
 - Öteki, yine kuru bezi ıslatır; böylelikle sanki, onlar birbirine zıt, birbirlerine aykırı hareket ederler.
- 3085 • Fakat birbirine aykırı görünen, zıt düşen bu işleri yapan bu iki kişinin gönlü birdir. Onlar bir işi yapmaya koyulmuşlardır, onlar birbirlerinden razıdırlar.
- Her peygamberin, her velînin ayrı bir mesleği, ayrı bir meşrebi vardır. Ayrı bir yolu, yordamı vardır. Fakat hepsi de kendilerine gönül verenleri Hakk'a götürdükleri için, hepsi de bir yolda, hepsi de Hakk yolundadır.

²¹³ Rahman Sûresi'nin 29. âyetine işâret var.

²¹⁴ Anaların rahimlerine gönderilen erlik sularında milyonlarca spermin bulunduğunu yedi yüz sene evvel Mevlâna nasıl olmuş da sezmiş?

Gerçek sözler
ilham yoluyla ötelere gelmektedir.
Dinleyiciler ilgi duymazlarsa söz söyleyen
elbette sözünü keser.

- Dinleyicileri uyku bastırarak olursa, söz değirmenin taşlarını su götü- 3087 rür.
- Bu suyun akışı, değirmen için değildir. Çünkü, suyun asıl yolu, değirmenin ötesindedir. Bu su, değirmene sizin için gitmektedir.
- Sizin değirmene ihtiyacınız kalmayınca, değirmenci, suyu yatağına koyuverir. Asıl dereye akar.
- Sözün ağıza gelip söylenmesi, bir şey öğretmek içindir. Yoksa, o sö- 3090 zün içte, gönülde başka bir arki vardır.
- Söz sessiz sedasız bir kere daha dönüp gelmeden, kıyılarından ırmaklar akan hakikat gülşenlerine kadar gider.²¹⁵
- Allah'ım, sözün harfsiz ve sessiz olarak belirttiği o makamı, canımıza sen göster.
- Göster de tertemiz can, başını ayak yapsın da, o uzak mı uzak, o geniş mi geniş yokluk âlemine, yâni rûhlar âlemine gitsin.
- Rûhlar âlemi pek geniş, uçsuz bucaksız, sonsuz bir âlemdir. Bu hayaller, bu varlıklar hep oradan mânevî gıda alırlar, feyz alırlar.
- Hayal âlemi, rûhlar âlemine nisbetle pek dardır. Bu yüzdendir ki, ha- 3095 yallere dalmak, gam ve kederlere sebep olur.
- Şu varlık âlemi, hayal âleminden de dardır. Bu yüzdendir ki aylar, bu âlemde hilâl (yeni ay) gibi görülür.
- Bu duygu ve renk âleminin, bu dünyanın varlığı, dar bir zindandan daha dardır.

²¹⁵ Kâmil insanın gönlü, her an, ilâhî ilham esintisinden yararlanmaktadır. Anlayışlı, uyanık dinleyici bulunursa, o ilâhî esinti, gönülden ağıza gelir; dinleyicinin kulağına gider. Kabiliyetli dinleyici bulunmadığı takdirde, ilhamlar, kâmil insanın gönlünden geldiği yere, ötelere gider. Hz. Mevlâna bir başka *Mesnevî* beytinde dinleyicinin ârif olduğu takdirde konuşanı nasıl etkilediğini dile getirir de, "Dinleyiciler hakikate susamış ve hakikati arayan kişiler olursa, vâiz ölü bile olsa dirilir, konuşkan olur." (*Mesnevî*, c. I, 2379) diye buyurur.

- Bu duygu ve renk âleminin pek dar oluşunun sebebi; cüz'lerden, unsurlardan bir araya gelişi, sayıya girişidir. Duygularımız terkip yönüne gitmekte, bizi meydana getiren unsurlara takılıp kalmakta ve dünyayı bize zindan etmektedir.
- Sen eğer birliği, o birlik âlemini istiyorsan, o duyguları iyi kullan da kesret âleminden kurtul, vahdet âlemi (=birlik âlemi) yönüne gel.

Nuh(a.s.)'in:

"Benimle uğraşmayın, Allah ile uğraşmış olursunuz; çünkü, benim şu görülen varlığım, Hakk'a perde olmuştur." diye kavmini korkutması.

- Nuh(a.s.) dedi ki: "Ey benim sözümü dinlemiyenler, ey baş çekenler, ben ben değilim, ben nefsanî candan öldüm, benlikten kurtuldum. Canan ile dirildim, canan ile yaşamaktayım.
- 3125 • Ben her insanda bulunan aşağı duygulardan, beşerî hislerden kurtulduğum, Hakk'ın varlığında yok olduğum içindir ki, Cenâb-ı Hakk, gören gözüm, işiten kulağım ve anlayışım olmuştur.
- Çünkü ben, artık ben değilim; bu ses, bu nefes "Hû"dan yâni Allah'tandır. Bu sözün karşısında, söz söyleyen, inkârda bulunan kâfirdir."
 - Hz. Nuh'da Cenâb-ı Hakk'ın kudret eli bulunmasaydı, şirk âlemini bir tufan ile nasıl karma karışık ve alt üst edebilirdi?
- 3138 • Bütün "biz"i ve "ben"i onun önüne koyun, mülk onundur. Mülkü O'na verin.
- 3140 • Çünkü, o tertemizdir. Şanına lâyık olmayan her şeyden, noksan sıfatlardan münezzehe olmakla övülür. Güzel şeylere de muhtaç değildir, öze, kabuğa da.
- O pâdişahlar pâdişahının hiç bir şeye tama'ı, hiç bir şeye arzusu yoktur. Bütün bu devleti ve nimeti halk için yaratmıştır. Ne mutlu bunları bilene, anlayana.
 - Dünya mülkü, devlet ve saltanatı, hatta dünya ve âhiret, bunları yaratmış olan Allah'ın ne işine yarar?

- Noksan sıfatlardan münezzehe olanın huzurunda gönlü, gözü koruyun gözetin de, kötü zanlar yüzünden utanca düşmeyin.
- O, gizli şeyleri de, düşünceleri de, kuruntuları da, arayıp taramaları da 3145 hâlis sütün içindeki kıl gibi görür.
- Suretten, şekilden geçip gönlünü dünya sevgisinden ve kötü huylarından arıtan kişi, gayb suretlerine, gizli şeylere ayna olur.
- Bizim gizli şeylerimizi de, şüphe yok ki anlar. Çünkü; "Mümin, müminin aynasıdır."

"Gözleri yüzlerinin nûru ile nûrlansın." diye pâdişahların ârif sofilere karşılarına oturtmaları.

- Her halde bunu işitmişsinizdir, hatırlar olmalısınız; pâdişahların bir âdeti 3150 vardı.
- Yiğitler, pehlivanlar pâdişahların sol taraflarında dururlardı. Çünkü yiğitlik ve cesaret duygusunun yeri olan yürekler, bedeninin sol yanındadır.
- Defterdarlarla kâtiplerin yeri ise, sağ tarafta idi. Çünkü yazı yazmak ve defter tutmak sağ elin işidir.
- Sofilere pâdişahın karşısında yer verirdiler. Zira, sofilere, canın aynasıdır. Ve mânen aynadan daha parlaktırlar.
- Onlar, gönül aynasında hiç görülmemiş, dokunulmamış şekiller, hayaller belirsiz diye, gönüllerini zikirle ve tefekkürle cilâlamışlardır.
- Aynayı mayası, yaratılışı temiz ve güzel olan kişilerin önüne koymalı- 3155 dir.
- Çünkü, güzel kendi güzelliğini görmek ister; bu sebeptendir ki, güzel yüz aynaya âşıktır. Güzel, cana cilâ verir, kalbi kuvvetlendirir.²¹⁶

²¹⁶ "Ey güzel varlık, bir iki gün dene de aynaya bakma, kendi güzelliğinden ayrı düşmenin acısına katlanmak, sabretmek ne kadar zordur!" anlamına gelen bir beytinde Nahîfî merhûm ne güzel söylemiş:

"Mir'ata bakma, bir iki gün, eyle tecrübe
Sabreylemek firakına müşkil değil midir?"

Yusuf(a.s.)'in huzûruna
bir misafir gelmesi ve Hz. Yusuf'un
ondan armağan istemesi

- Çok uzak yerlerden, kalbi sevgi ve şefkatle dolu bir dost geldi, Yusuf Aleyhisselâm'a misafir oldu.
 - Onlar çocukluktan beri birbirlerini tanırlardı. Ahbablık yastığına beraberce yaslanmışlardı.
 - Misafir, Hz. Yusuf'a, kardeşlerinin ettikleri cefaları, hasedleri hatırlattı. Yusuf (a.s.) da; "O hased bir zincirdi. Biz de arslandık, bu yüzden bizim boynumuza takılmıştı." dedi.
- 3160 ● "Arslana zincire vurulmaktan utanç gelmez. O tecellî ilâhî bir kaza idi. Biz Hakk'ın kazasından şikâyet etmeyiz.
- Arslanın boynunda zincir olsa da o yine bütün zincir yapanların kuvvet bakımından emîridir."
 - Misafir; "Kuyuda, zindanda hâlin nice idi?" diye sordu. Yusuf (a.s.); "Ayın eksilip hilâl hâline gelmesi gibi idim." cevabını verdi.
 - Görmez misin? Ay görünmez olur, sonra yeni ay hâline gelir de iki büklüm olur, ama sonunda yine gök yüzünde bedir hâline gelir, dolunay olur.
 - İnci tanesini havanda döverler. Ama kadri yine yücelir, ya sürme olarak göze çekilir, yahut da macun hâline getirilir, kalp ferahlığı için yenilir.
- 3165 ● Buğdayı toprağın altına atarlar ama, o topraktan başaklar devşirirler. Sonra o buğdayı değirmende öğüttüler de değeri arttı. Cana can katan ekmek oldu.
- Ekmek haline gelen o buğdayı daha sonra, ağızda dişler arasında çiğnerler, ezerler. O zaman da bir akıllıya akıl olur, kişinin anlayışı olur, canı olur.
 - Daha sonra da o can, aşkta yok olup gidince buğdayın başına gelenler, ekincileri şaşırtmıştır.
 - Bu sözün sonu gelmez, sen geri dön de o iyi kalpli misafirin Hz. Yusuf'a ne dediğini anlat...
- 3170 ● Hz. Yusuf, başından geçenleri anlattıktan sonra misafire; "Dostum." dedi. "Söyle bakalım, bize ne armağan getirdin?"

- Haydi getir bakalım armağanını" deyince misafir bu istekten çok utanmıştı da, sanki feryad eder gibi;
 - "Sana armağan getirmek için, bir kaç şeye baktım." dedi. "Fakat hiç birini gözüm tutmadı, hiç birini sana lâyük göremedim.
 - Bir tane büyüklüğündeki altın kırıntısını bir madene, bir damlayı bir denize armağan olarak nasıl götürürüm?" diye düşündüm.
- "Huzuruna, gönlü ve canımı bile getirmiş olsam Kirman'a kimyon götürmüş sayılırım.
 - Senin güzelliğinden başka hangi tohum vardır ki, bu Mısır ülkesi anbarında bulunmasın? Ancak, senin güzelliğinin bir eşi, bir benzeri olsun.
 - Sana gönül nûru gibi tozsuz, lekesiz, parlak bir ayna getirip sunmayı lâyük gördüm.
 - Ey güneş gibi gök yüzünün nûru olan Yusuf, sana gönül nûrundan bir ayna getirdim ki, o aynaya baktıkça kendi güzel yüzünü göresin ve kendinde bulunan güzelliği görerek hayran olasın...
 - Ey gözümün nûru, sana ayna getirdim ki, ona baktıkça ve güzel yüzünü gördükçe, beni de hatırlayasın."
- Misafir bunları söyledikten sonra koltuğunun altından bir ayna çıkarıp sundu, Hz. Yusuf'a sundu. Zâten güzeller hep aynaya bakarlar.²¹⁷
 - Varlığın aynası nedir? Varlığın aynası yokluktur. Ey Hakk âşığı! Eğer ahmak değil isen, Hakk'ın huzuruna yokluk götür.

Armağan

- Dostların yanına eli boş gelmek, değirmene buğdaysız gitmeye benzer.
- Cenâb-ı Hakk, mahşer gününde, halka; "Kıyâmet günü için ne armağan getirdiniz?" diye soracak.

²¹⁷ Hz. Mevlâna, *Divan-ı Kebîr*'indeki şu beyitte de aynı duyguyu ifade buyurur:

"Tu ra ey Yusuf-ı Mısr armaganî
Çunin âyine-i rûşen haridem"

(*Divan-ı Kebîr*, 1508)

(Ey Mısır Yusufu, sana böyle nurlu, tertemiz parlak bir ayna armağan olarak satın aldım.)

• Sizi ilk yarattığımızda olduğu gibi, eli boş, azıksız olarak, tek başınıza muhtaç bir halde geldiniz." diye buyuracak.²¹⁸

• "Haydi söyleyin kıyâmet günü için, armağan olarak ne getirdiniz?"²¹⁹

3175 • Yoksa, sizde dünyadan âhirete dönmek ve Allah'ın huzuruna çıkmak ümidi yok mu idi? Kur'an'ın kıyâmet hakkındaki haberi, size boş mu görünmüştü?

• Kıyâmet gününü inkâr etmiyorsan, o dostun kapısına böyle eli boş olarak nasıl ayak atıyorsun?

• Azıcık olsun, uykuyu, yemeyi içmeyi bırak da Hakk'la buluşacağın zaman için bir armağan hazırla...

• Ey Hakk âşığı, geceleri az uyuyanlardan, seher vakitleri günahlarının bağışlanmasını isteyenlerden ol.

3180 • Ana rahmindeki çocuk gibi azıcık oyna, kımıl da sana, nûr gören duygular başılaşınlar.

• Ana rahmine benzeyen, şu sıkıntılı, kasvetli, kederlerle dolu dünyadan dışarı çıkarsan, yer yüzünden daha geniş, daha ferah bir âleme çıkmış olursun.

• "Allah'ın yarattığı yeryüzü geniştir. Kulluk, ibâdet edilecek yerleri çoktur." demişlerdir ya, işte o geniş yer, peygamberlerin gitmiş oldukları yerdir; mânâ âlemdir.

• O geniş sahada, gönül daralmaz. Yaş ağacın dalı orada kurumaz.

Uyku ve duygular

• Ey Hakk yolcusu, sen şimdi duyguların yükü altında ezilmektesin. Bu yüzdendir ki yorgunsun, bitkinsin, zayıfsın, düşecek gibisin.

²¹⁸ En'am Sûresi'nin 94. âyetinin meâli şöyle: "Ey insanlar, tek ve kimsesiz olduğunuz halde bize geldiniz. Çocuklarımızdan, âilelerimizden, yakınlarımızdan hiç biri sizinle beraber gelmedi. Sizi ilk yarattığımızda yani ananızdan doğduğunuz vakit de böyle yapayalnız ve âciz, zavallı bir halde idiniz. Size verdiğimiz, ihsan ettiğimiz şeyleri de, dünya malını da arkanızda bıraktınız." Mevlâna bu âyete işâret etmektedir.

²¹⁹ Merhûm hocam Tâhirü'l-Mevlevî hazretlerinin şu kıtasını alamadan geçemedim:

"Eli boş gidilmez, gidilen yere
Râbbim, boş gelmedim ben suç getirdim.
Dağlar çekemezken o ağır yükü
İki kat sırtımda pek güç getirdim."

• Fakat uykuya varınca, duygularının yükünden kurtulursun. Yorgunluk, bitkinlik duymazsın. Üzüntüler, acılar gider. Zahmetten, sıkıntıdan eser kalmaz.

• Biz gafiller, ancak uykuya dalarak, duygularımızın etkisinden kurtulurken, velîler, uyanık iken de duygularının yükünden kurtulmuşlardır. Bu yüzdendir ki, bizi üzen, perişan eden olaylar onları hiç bir zaman üzmez, onlar hiç bir zaman korkmazlar, mahzun olmazlar.

• Ey inatçı kişi, velîler "Ashab-ı Kehf"dir. Onlar ayakta da, dönüp dolaşırlarken de uykudadırlar.

• Cenâb-ı Hakk onları, kendilerinin haberi olmadan, durmadan sağa sola çevirir. İşe, güce sokar.²²⁰

• Sağ yana çevirmek nedir? İbâdetler, iyilikler, güzel, hayırlı işlerdir. Sola çevirmek ise yemek, içmek, bedene ait işlerdir.

• Bu iki çeşit iş, peygamberlerde de, kendilerinin haberi olmadan, sesin 3190 dağa çarparak geri gelmesi gibi meydana gelir.

• Dağ, hayır olsun şer olsun; senin sesini, sana geri gönderir. Ama, dağın bu iki sestenden de haberi yoktur.

Kendini olgun sanmaktan
daha kötü bir hastalık olmaz.
Bu hastalık İblis hastalığıdır.

• Varlık, ancak yoklukta görünebilir. Zenginlerin zenginliği, ancak 3202 yoksullara yaptıkları cömertlikle belli olur.

• Her nerede yokluk, eksiklik bulunursa, orası bütün sanatların, hünelerinin aynası olur.

• Zayıf, hasta bulunmazsa hekimlik sanatının güzelliği nasıl olur da kendini gösterir.

• Noksanlar, kemal vafının; olgunluğun aynasıdır. Horluk da üstünlü- 3210 gün, büyüklüğün aynasıdır.

• Çünkü, zıttı meydana çıkararak, onun zıttı olan şeydir. Balın tatlılığı, sirkenin ekşiliği ile belli olur.

²²⁰ Ashab-ı Kehf: Dinlerini korumak için bir mağaraya sığınmış ve orada yüzlere sene uyuyakalmış yedi kişi ile köpeklerine verilen addır. Allah onları, uykuda oldukları halde sağ ve sol taraflarına çevirdiğini Kur'an-ı Kerim'de beyan buyuruyor. Kehf Sûresi: 18.

- Kendi noksanını gören kişi, olgunlaşmaya doğru on at çatlatacak koşar.
 - Kendini olgun sanan zavallı ise, Celâl sahibi Allah'a doğru, bu zannı yüzünden yükselemez.
 - Ey kendini olgun gören kişi, senin rûhunda kendini olgun sanmaktan daha kötü bir illet olamaz.
- 3215 • Senden bu kendini beğenme, kendini olgun görme hastalığı gidinceye kadar gönlünden, gözünden çok kanlar akar.
- Bu hastalık, İblis hastalığıdır. İblis, benliğe kapılmıştı da; "Ben Âdem'den daha hayırlıyım." demişti. Aslında bu hastalık, her mahlûkun, her insanın nefsinde vardır.
 - İblis hastalığına tutulmuş kişi, her ne kadar bazen kendini hor ve mütevazî görür, öyle gösterirse de sen dibinde pislik bulunan bir derenin suyunun saf görünüşüne aldanma...
 - Ey alçak gönüllülük, tevazu perdesi altında benlik hastalığını gizleyen kişi, birisi denemek kastı ile seni kızdıracak, coşturacak, karıştıracak olursa, içinde pislik bulunan su bulanır da pislüğün rengi meydana çıkar.
 - Ey genç, ey toy kişi, her ne kadar, senin varlığının ırmağı, kendini sana saf duru ve lekesiz gibi gösterirse de aldanma. Onun dibinde pislik vardır; bulanmak için fırsat beklemektedir.

- 3220 • Yol bilen, anlayışlı pîr, nefis ve ten bağlarına ark açar, su akıtır da oradaki pislikleri temizler.
- Pis ve murdar bir su akıntısı necâseti, pislği temizleyebilir mi? İnsanın kendi bilgisi, kendisinde bulunan aşağı duyguları içinden süpürüp atabilir mi?
 - Bir kimse, kendi deresini nasıl temizleyebilir? İnsanın bilgisi, ancak Allah'ın ilminden feyz alınca yararlı olur.

Vahiy kâtibine vahyin ışığı vurunca,
âyeti Peygamber efendimizden önce okuması ve
"Bana da vahiy geliyor." diye sapıtması

- Hz. Osman'dan önce bir kâtip vardı ki, vahiy olunan âyetleri dikkatle yazmaya çalışırdı.
- Hz. Peygamber kendisine vahy edilen âyetleri söyleyince, o hemen bir kâğıda yazardı.

- Vahyin nûrları o kâtibe de vurunca, gönlüne bazı hikmetler doğardı. 3230
- Peygamberimiz de, onun gönlüne doğan hikmetleri aynen ifade buyururdu. O zavallı kişi, bu yüzden ne oldum delisi oldu da yoldan çıktı.
- "Allah nûru ile nûrlanan peygamber ne söylüyorsa, o hakikat, benim gönlüme de doğuyor." demeye başladı.
- Onun bu düşüncesinin ışığı, Resûlullah Efendimize aksetti. Allah'ın kahır da, o kâtibin canına geldi çattı.
- Hem kâtiplikten çıktı, hem dinden. Kin güderek, Resûlullah Efendimizin ve İslâm Dininin düşmanı oldu.
- Hz. Mustafa (s.a.v) Efendimiz; "Ey inatçı kâfir, mademki nûr sendi, neden şimdi nûrsuz kaldın, kapkara kesildin? 3235
- Eğer ilâhî bir nûr kaynağı olmuş olsaydın, senden böyle kapkara su fışkırır mı idi?" diye buyurdu.
- Şunun bunun yanında adı kötüye çıkmasın diye kâtip, ağzını açıp bir şey söylemedi.
- Bu nedenle, için için yanıp yakılıyor, fakat tuhafı şu ki, gururundan tevbe edemiyordu.
- Ah ediyordu, fakat bu faydasız bir ah idi. Zira kılıç gelmiş başı uçurmuştu.
- Hikmetin gönlüne aksedişi, o kötü huylu kâtibi yoldan çıkardı. Sen de 3254 kendini görme, kendinde bir şeyler bulma da, bu görüşün seni doğru yoldan saptırmasın.

Gönlünde bulduğun
mânevî zevkten ötürü gurura kapılma.
Kendini görme, kendini bir şey sanma.

- Kardeşim, gönlünde buldukların, sana akıp gelen hikmet, güzel duygular, mânevî zevkler senin değildir. Abdalın yâni bir velînin himmetidir. Bu duygu sana eğreti olarak verilmiştir. 3255
- Bir velînin kitabını okudun, sözlerini duydun, gönül evi kendinde bir nûr bulmuştur. Ama, bu nûr evi çok aydınlık olan komşudan gelmektedir.
- Allah'ın lûtfu eseri, sana gelen nûrdan, gönlünde bulduğun mânevî zevkten ötürü gurura kapılma; bunu verdiği için Allah'a şükret. Sözüme kulak ver, sakın ha, kendini görme, kendini bir şey sanma.

● Yüzlerce yazıklar olsun, yüzlerce eyvahlar olsun, kendisine akseden bu eğreti hâli, bu eğreti hikmeti kendinden bilmış ve Hakk kapısından uzaklaşmış kişiye, ümmetlere...

● Ben hangi makamda, hangi mertebede olursa olsun, kendini hakikat sofrasına ulaşmamış ve Allah'a yakınlık nimetine ermemiş gören kişinin kuluyum, kölesiyim.

3260 ● Hakk yolcusunun bir gün kendi evine ulaşabilmesi için, bir çok konakları bırakıp gitmesi gerek.

● Kardeşim, Hakk'a yakınlık, sonu olmayan bir dergâhtır. Böyle olduğu için hangi makama, hangi mertebeye varırsan, sakın durma, Allah aşkı ile ilerle...

● Demirci ocağında, demir kıpkırmızı oldu ama, aslında, o kıpkırmızı değildir. O renk, ocağın ona verdiği eğreti bir renktir.

● Penceredeki cam, yahut ev nûrlanırsa, aydınlanırsa, o nûru, o aydınlığı sakın camdan ve evden bilme. O nûr ve aydınlık güneştedir. Her bina, her duvar; "Bende aydınlık var. Bu aydınlık başkasının değil, benimdir." diye söylenir.

● Güneş de der ki: "Ey zavallılar, ey anlayışsızlar, ben batayım da aydınlığın kimden olduğunu, nereden geldiğini anlayın."

3272 ● Suyun kaynağı nasıl ateşin eseri ise, dilin konuşması, gözün görmesi, kulağın işitmesi de rûhun ışığı, rûhun eseridir.

● Rûhun ışığı nasıl bedene vuruyor, onu etkiliyorsa, Hakk'ın velîsi olan abdâlin ışığı da benim rûhuma vurmadadır.

3252 ● Bu duyguları duyduğun için neşelen, sevin; Hakk yolunda sakın ümitsizliğe düşme. Darda kalana, feryad edene yetiş; Allah'a yalvar, feryad et...

● De ki: Ey bağışlamayı, affetmeyi seven Allah'ım, bizi affet. Ey eskimiş, yerleşmiş, müzminleşmiş hastalıkların hekîmi, bizi bağışla.

3274 ● Şunu iyi bil ki, canın canı olan velî, bir candan ayak çekecek olursa, o can cansız bir beden haline gelir.²²¹

²²¹ Canın cansız oluşu nedir? Bir velînin ışığı ile nûru ile aydınlanmayan rûh, "insânî rûh" vasfını kaybeder de hayvanlarda bulunan "hayvânî rûh" olur. Böyle bir kişi, hayvânî rûhla hareket eden, gezip dolaşan bir cesed gibidir.

Yaz mevsiminin yeşilliklere, rûhun da bedene seslenmesi.

● Bahar mevsimi gelince, yeşillikler; "Biz kendiliğimizden yeşerdik, sevinçliyiz, gülüyoruz, pek güzeliz." derler. se- 3265

● Yaz mevsimi onlara der ki: "Ey varlıklar, ben geçip gidince hâlinizi görürsünüz."

● Beden de güzelliği ile övünür, nazlanır durur. Çünkü onda gücünü kuvvetini, kolunu kanadını gizlemiştir.

● Rûh bedene seslenir de der ki: "Sen de kim oluyorsun? Ey süprünlük, bir iki gün benim ışığımla dirilip yaşadın."

● Halbuki işven, nazın cihana sığmıyor. Dur hele senden bir ayrılalım, hâlini o zaman gör."

● Ey güzel varlık, senin için yanıp tutuşanlar, sen ölünce çabucak senin mezarını kazarlar. Bir an önce seni evinden atarlar. Sonra, seni yılanlara, karıncalara gıda olmak için toprağa gömerler. 3270

● Sen hayatta iken, evinde, çok defa senin önünde ölüme razı olan yok mu? İşte o, cesedinin pis kokusundan burnunu tıkar.

Hak yolunun bağları ve engelleri

● Allah, namus, ar ve hayâyı yüz batman ağırlığında bir demir bağ, bir demir bukağı haline koymuştur. Nice kişiler bu görünmez bağa bağlanıp kalmışlardır. 3240

● Kibir ile kâfirlik, Hakk yolunu öyle bir bağlamıştır ki, kibirli olan, kâfir olan açıkça ah bile edemez.

● Cenâb-ı Hakk buyurdu ki: "Biz onların boyunlarına, çenelerine kadar varan demir çenberler geçirdik. Bu yüzden onlar, başlarını kaldırmaya zorlanmışlardır." Bu zincirler, bizzat insanın kendindedir, kendi içindedir. Hariçten vurulmuş da değildir.²²²

● "Onların önlerine, ardlarına engeller koyduk, gözlerini perdeledik." diye buyurdu. Bu hale düşen, önündeki, ardındaki engeli göremez.

²²² Bu ve bundan sonraki beyitte Yâsin Sûresi'nin 8-9. âyetlerine işâret vardır. Beyitlerde geçen bağlar, mânevî bağlardır. Dünya sevgisi, nefsânî duygular, hiddet ve şehvet gibi bâtinî zincirlerdir. Bu bağlar, günahkârların başlarını Hakk yoluna çevirtmez, onlar başlarını yukarı kaldırmışlar, hakîkati göremez olmuşlardır.

• O, öne dikilen engel, ovanın rengindedir, görülmez ve bu engele uğrayan, bu engelin kaza ve kader engeli olduğunu bilemez.²²³

3245 • Senin bu dünyada karşına çıkan, seni etkisi altında bırakan fânî sevgilin, gerçek ve asıl sevgilinin yüzünü göstermeğe engel olmaktadır. Sahte müşid de, senin gerçek müşidinin sözünü dinlemene mâni olmaktadır.

• Nice kâfirler var ki, din sevdasına düşmüşlerdir. Gerçek dini bulacak gibi olmuşlardır. Fakat ar, namus, kibir, şu ve bu onlara bağ olmuştur.

• Bu gizli bir bağıdır ama, demirden de beter ve kuvvetlidir. Demir bağı ancak balta kırar.

• Demir bağı, demir zinciri kırmak, ondan kurtulmak mümkündür. Fakat, gaybın bağladığı gizli bağa, kimsecikler çare bulamaz.

Felsefeci gönül ehli olmadığı için
aklına güvenir de inkâr yollarına sapar.

3278 • Felsefeci aklınca düşüncelere dalar, fikirler yürütür, zanlara kapılır da, cansız sandığı varlıkların dile gelmelerine, konuşmalarına inanmaz. Ona de ki: "Sen git de başını duvara vur."

• Suyun sözünü, toprağın sözünü, balçığın sözünü ancak gönül ehli duyar, anlar; sen anlıyamazsın.

3280 • Hannane Direği'nin iniltisini inkâr eden felsefeci, velîlerin duygularına yabancıdır.²²⁴

²²³ İşlediğimiz günahlar, beden ovasında bulunan sıfatların, huyların rengine bürünür de, ar, namus, kibir, küfür, hiddet, şehvet hâlinde karşımıza çıkarlar. Gafil kişi bilmez ki, bizi Hakk yolundan alıkoyan bu engeller, ilâhî kazanın engelleridir. Bu ilâhî takdirin, bu alın yazısının önünde ancak iyilik yaparak, sadaka vererek, çok ibâdet ederek, insan gibi yaşayarak, yoksullara yardım ederek kısmen kurtulabiliriz. Bir ârifin şu anlamdaki beyti de gösteriyor ki, Hakk âşıkları için en büyük sed, en büyük engel varlık-benlik'tir: "Âşıklar için varlıktan başka büyük bir set, bir engel yoktur. Bu sebeple varlıktan, benlikten kurtulmuş kişiler için, muhabbet yolunda bir tehlike yoktur."

²²⁴ Medine'de ilk mescidde minber yoktu. Resûlullah Efendimiz (s.a.v.) mihrabın yanında bulunan bir hurma direğine dayanır, hutbesini irâd buyururdu. Cemaat çoğalınca geride kalanlar, aziz Peygamberimizi göremiyorlar, mübârek sözlerini gereği gibi işitemiyorlardı. Bu sebeple, üç basamaklı, üstünde oturacak yer olan küçük bir minber yapıldı. Peygamber Efendimiz mihrabın yanına konulmuş olan bu mütevazî minbere çıkıp hutbesini okumaya başlayınca, evvelce hutbe okurken dayandığı direkten iniltiye benzer bir ses duyuldu. Orada bulunan cemaat bu sesi, bu iniltiyi duydu. Peygamberimiz (s.a.v.), minberden indi, gidip o direği okşadı, ses kesildi. Peygamberden ayrı düştüğü için inleyen bu direğe "Inleyen Direk" anlamına "Hannâne" dendi.

• O der ki: "Velîlere karşı gönüllerde uyanan sevda, aşırı sevgi, insanlarda bir çok hayaller yaratır, onların düşüncelerini etkiler de, onları olmayacak şeylere inandırır."

• Halbuki bu düşünce, felsefecinin fesad ve küfrünün aksidir. Bu inkâr hayali, ona fikrinin çarpıklığından, inanışının bozukluğundan gelmiştir.

• Felsefeci, şeytanı da inkâr eder. Fakat inkâr ettiği anda, bir şeytanın, yâni nefsinin maskarası olduğunun, sapıtığının farkına varamaz.

• Ey filozof, şeytanı görmedi isen, kendine bak, yüzünden şeytanlık akıyor. Alnında da sefahatin, çılgınlığın izleri var.

• Gönülünde şüphe olan, kıvranıp duran kişi de dünyada gizli bir felsefecidir. 3285

• Filozof meşreb olan, fakat Allah'a dine inanan bazı kişilerin zaman zaman felsefe damarları kabarıncı inkâra dönerler, yüzleri kararır.

• Ey müminler, uyanık olun, sakının; o damar, o felsefeye inanış fikri sizde de var. Sizde daha bilmediğiniz, akıl erdiremediğiniz nice sonsuz âlemler var.

• Ey Hakk âşığı, sakın kendine güvenme. Yetmişiki milletin, yetmişiki çeşit inancı, senin gönlünün derinliklerinde gizlenmiş, fırsat kollamaktadır.

Din yüzünden güçsüz düştüğün bir gün, İslâma aykırı olan bu inançlardan biri, seni doğru yoldan çıkarırsa, eyvahlar olsun haline.²²⁵

• Gönülünde İslâma aykırı ufak bir inanç bulunan kişinin kalbi, kıyâmet gününün korkusundan yaprak gibi titrer.

• Ey gafil insan, sen kendini iyi bir insan gördüğün için, İblis ve şeytanlara atıp tutuyorsun.²²⁶ 3290

²²⁵ Bir hadis-i şerifte: "İslâmın yetmiş üç fırkaya ayrılacağı, bunların yetmiş ikisinin sapıklık içinde olacağı, yalnız bir fırkanın doğru yolda bulunacağı, bu fırkanın da, sünnet ehli fırkasının yolu olduğu" beyan buyurulmuştur. Bu beyitte bu hadise işâret edilmektedir. Mu'tezile, Cebriye gibi sapık fırkaların inancı, Hz. Mevlâna zamanında da yaygın bulunduğu için Mevlâna eserlerinde bilhassa *Mesnevî-i Şerîf*'inin bir çok yerlerinde, müminleri bu sapık inançlardan kurtarmaya çalışmıştır.

²²⁶ Bu beytin aslında: "İblis" ve "Div" kelimeleri geçmektedir. Bunların ikisi de şeytan demektir. Fakat burada ikisi de aynı mânâyâ gelir. Şöyle ki İblis Hz. Âdem'e secde etmeyen asıl şeytandır. Div (=şeytan) ise İblis'in çocukları ve torunlarıdır. Çünkü, şeytanlar da insanlar gibi doğmakta ve çoğalmaktadırlar. Her insanın bir şeytanı vardır. İşte nefsimiz bizim şeytanımızdır. "Ya Rabbi erkek ve dişi şeytanlardan sana sığınırım" hadisi meşhurdur. Şeyh Sâdî'ye; "Şeytan mı daha kötüdür, insan mı?" diye sormuşlar. Şeyh şöyle cevap vermiş: "Şeytan *Kur'ân* okunurken kaçır, fakat insan *Kur'an*'ı çalar, götürür."

- Fakat can postunu ters giyince, onun iç yüzü meydana çıkar. O zaman din ehlinde nice ahlak, eyvahlar duyulur.
- Ayarları belli olmayan altın yaldızlı şeyler, dükkan camekânında parlarlar, güler dururlar; çünkü mihenk taşı gizlidir.
- Ey ayıpları, suçları örten Allah, perdemizi kaldırma; imtihan zamanında, her şeyin açığa vurulacağı kıyâmet gününde, bize sen yardımcı ol, sen bizi koru.
- Ey gafil insan, yaptığın ibâdetlerle, iyiliklerle kendini kurtulmuş bilme, Hakk'ın rahmetinden kovulmuş olan melun İblis, yüzbinlerce yıl Allah'ın en yakınlarından, meleklerin emri idi.
- Bilgisi ve ibâdeti ile gurura kapıldı, nazlandı. Âdem Aleyhisselâm ile uğraştı. Onu küçük gördü de pislik gibi rezil oldu gitti.

Bâûr oğlu Bel'am'ın hikâyesi

- Dünya halkı, Bâûr oğlu Bel'am'a zamanın İsâ'sı imiş gibi gönül vermişler, ona tâbi' olmuşlardı.²²⁷
 - Hiç kimse ondan başkasına secde etmezdi. Nefesi şifalı idi, hastalara sağlık verirdi.
- 3300 • Halkın gösterdiği saygı ve sevgiden ötürü gurura kapıldı, kendini kemale sahibi üstün bir varlık sandı ve Mûsâ (a.s.) ile pençeleşti. Sonra ne hale geldiğini işitmişindir.
- Dünyada yüzbinlerce İblis ve Bel'am gibileri vardır ki, onların halleri de, gerek gizli gerek âşikâr, böyle olmuştur.
 - Allah diğerlerine örnek olsun diye, bu ikisini de meşhur etti.
 - Bu iki hırsız darağacına çaktı. Yoksa kahrına uğramış, daha nice hırsızlar var.
 - Bu ikisinin perçeminden tuttu da, sürükleyip şehre getirdi. Yoksa O'nun kahrıyla ölenleri saymaya imkân yok.
- 3305 • Öyle diyelim ki: Sen Allah'ın sevgili bir kulusun, naziksin, nâzeninsin, bir çok lûtuflara, ihsanlara nâil olmuşsun. Bunlardan gurura kapılma, haddini aşma, Allah'tan kork, Allah aşkına haddini aşma.
- Allah'ın indinde, senden daha makbul, daha sevgili birine sataşırsan, seni yerin yedi kat dibine sokar.

²²⁷ Bel'am hikâyesi, A'raf Sûresi 175-176. âyetlerde geçmektedir.

- Âd ve Semud kavminin hikâyeleri ne yüzden söylenip duruyor? Peygamberlerin, Allah'ın indinde son derece nâzik ve nâzenin olduklarını bildirmek içindir.
- Karûn'un yere geçmesi, Lût kavminin başlarına taş yağması, Semûd kavminin yıldırımla helâk olması, hep peygamberlerin yüceliklerini bildirmek içindir.²²⁸
- Bütün hayvanları insan için, bütün insanları da bir akıl için öldür gitsin. Yâni, üstün varlık olduğu için (eşref-i mahlûk) hayvanlar insanlara kurban olsun. Bütün insanlar da, insanların seçkinleri oldukları için, peygamberlere kurban olsunlar.
- Akıl dedikleri nedir? Akıllı kişinin "Küllî aklı"dır. "Cüz'î akıl" da akıldır 3310 ama, pek zayıf bir akıldır.²²⁹
- İnsanlardan kaçan vahşi hayvanların hepsi, insanlara alışmış, insanların yanı başında yaşayan hayvanlardan aşağıdır.
- Vahşi hayvanların kanı insanlara mübahtır. Çünkü onlar, üstün akıldan mahrumdur.
- Vahşi hayvanlar, insanlara aykırı oldukları, insanlarla anlaşamadıkları için yüceliklerini, üstünlüklerini kaybetmişler, bu yüzden alçalmışlardır.
- Şu halde ey zavallı adam, mademki arslandan korkup kaçan yaban eşeği gibi oldun, yâni nebilerden ve velîlerden ürktün, artık senin, ne şeref kalır, ne de itibarın.
- Eşek, işe yaradığı için öldürülmez. Fakat vahşileşir, insandan kaçarsa, 3315 kanı mübah olur, öldürülür.
- Gerçi eşeğin kendisini kötülükten koruyan bilgisi yoktur. Fakat merhameti, rahmeti pek çok olan Allah, onu hiç de mazur görmüyor, vahşi ve saldırgan olursa, öldürülmesini günah saymıyor.

²²⁸ Yere geçen Karûn ile, milattan 543 yıl önce bizim Manisa civarında Sard şehrinde hükümdar olan ve İranlılar tarafından mağlup ve esir edilen Krezus'ı birbirine karıştırırlar. İkisi de zenginlikleri ile meşhur olup azdıkları için belâlarını bulmuşlardır. Başlarına taş yağın kavim ise Lût ve Hûd peygamberlerin kavimleridir. Seste helâk edilenler ise Semûd kavmidir. Bunların kıssası, Ankebut Sûresi'nin 40. âyetinde geçer. Beytin aslında geçen nefis-i nâtika, insandaki idrâk ve nâtika kabiliyeti ile tecellî eden mânevî haldir. Bu hal maddî olmayıp, Cenâb-ı Hakk'ın sevdiği peygamberlerine lûtfettiği yücelik, üstünlüktür.

²²⁹ Şârihler küllî aklı peygamberlerin ve velîlerin akli olarak tavsif ediyorlar. İlâhî akıl ve Hz. Muhammed'in nûru diye de adlandırıyorlar. Cüz'î akıl ise aklı-ı maaş, yâni, dünyevî işlerimizi idâre eden, çeviren akıl olarak görüyorlar. İnsan, küllî akla yol bulursa, o zaman şu gölge varlığından kurtulup gerçek varlığa kavuşur da bir çok mânevî sirlere âşina olur, diye haber veriyorlar.

• Peki ey aziz dost... Allah ve peygamber sözüne karşı vahşileşen, onu dinlemez ve dinletmez bir hale gelen insan nasıl mazur görülür?

3320 • Bir akıl, aklın aklından kaçarsa, akıllılık mertebesinden çıkmış, hayvanlara katılmıştır.²³⁰

Hârut ve Mârut hikâyesi

• Peygamberlere ve velîlere uymayan kişi, meşhur Hârut ile Mârut'a benzer. Onlar da gururlarından ötürü zehirli oka, ilâhî kazaya hedef oldular.

• Onlar kendi kuvvetli yaradılışlarına; melek olduklarına güvendiler, fakat su sığırının arslana güvenmesi nedir?

• Sığırın yüz boynuzu olsa da bunlarla korunmaya çalışsa, erkek arslan, yine onun boynuzunu kırar. Yine onu paralar, gider.

3325 • Kasırga, pek çok ağaçları kökünden söker, yıkar. Fakat yeşermiş bir ota ihsanlarda bulunur.

• O sert rüzgâr, körpecik otun zayıflığına acır. Ey gönül, artık sen de güçten, kuvvetten dem vurma.

• Balta, ağaç dallarının çokluğundan, sıklığından hiç korkar mı? Hepsini paramparça eder, kesip biçer.

• Fakat kendini zayıf bir ota vurmaz; keskin ağzını, keskinlik ve sertlik gösterenlerden başkasına değdirmez.

• Alev odunun çokluğundan üzülür mü? Kasap koyun sürüsünden korkar mı?

3330 • Mânâ karşısında suret, şekil nedir? Pek zayıf ve âciz bir şeydir. Göğü baş aşağı ters çevrilmiş bir kâse gibi tutan, kendi mânâsıdır, sonsuzluğudur.

²³⁰ Aklın akıldan kaçması, akıl mertebesinden, yâni insanlık mertebesinden hayvanlık mertebesine düşüşü ifade etmektedir. Bu beyitlerde bir çok sırlar gizlidir. Üstün akıldan mahrum olan hayvanların öldürülmesi mübah görülmüş, yâni öldürülmesine izin verilmiştir; amma ey Hakk tâlibi, sen kendi içindeki, gönlündeki hayvan sirtleri, hiddeti, şehveti, fânî zevklere meyleden hayvânî ve nefsanî duygularını öldürerek gerçek insan ol. Çünkü nefesine tâbî olunca, Furkan Sûresi'nin 45. âyetinin ifade buyurduğu mertebeye düşersin: "Onlar hayvan gibidirler, belki hayvanlardan da aşağıdırılar." (Furkân Sûresi 45) Gerçek insan ol da küllî akla yol bul. Kendi kâfir nefsinle savaş, başkaları ile didişmekten kurtul. Sen ben kavgasını at, beşeriyeti melekîyet ile; hayvanlığı da insanlıkla değiş.

• Sen şu dolap gibi dönüp duran gök yüzünü düşün; onun dönüşü nedendir? Ona işâret eden, ona yol gösteren "Akl-ı Küll"den, ilâhî akıldandır.

• Evlâdım, etten kalkana benzeyen şu bedeninin yürüyüşü, hareket edişi de, onda gizli bulunan rûh yüzündendir.

• Şu rüzgârın esişi, dönüp dolaşısı, ondaki mânâ yüzündendir. Su olmazsa, değirmen çarkı dönebilir mi?

• Bu nefesin alınıp verilmesi, ciğere girip çıkması, nedendir? Yaşama aşkıyla dolu olan can yüzündendir.

• Kat kat yerlerle gökler, ve yerlerle göklerde bulunanların hepsi, o can 3339 deryasında, o mânâ denizinde çör çöp gibidir.

• Suda çör çöpün şuraya buraya vurması, oynayıp durması, yine sudandır, suyun dalgalanmasındandır.

• Hârut ve Mârut dünya halkının günahını ve kötülüğünü görünce,

• Öfkelerinden ellerini ısıyorlardı. Fakat, onların halkın ayıplarını, ku- 3345 surlarını gören gözleri, kendi ayıplarını görmüyordu.

• Çirkin bir adam aynaya bakmıştı, orada kendi çirkinliğini görünce, kızmış, yüzünü çevirmişti.

• Kendini gören, kendini beğenen kişi birisinde bir suç görünce, içine cehennemden bir ateş düşer, onu yakar.

• Böylece kendini beğenen kişi, sözde, din gayretine kapılır, başkasının günahı ile yanar yakılır da kendi günahını, kendi kâfir nefsinin görmez. Din gayretinin belirtisi bambaşkadır. Bütün bir küfür dünyası, o ateşin nûru ile yemyeşil olur.

• Cenâb-ı Hakk Hârut ile Mârut'a "Eğer siz nûrdan yaratılmış masum 3350 melekler iseniz, şeytan tarafından aldatılmış ve günaha girmekle yüzleri kapkara kesilmiş kişileri görmeyin.

• Ey gök yüzü ordusu, ey benim meleklerim, şükredin ki, sizler şehvetten, cinsel isteklerden kurtulmuşsunuz.

• Eğer insandaki şehveti size de verecek olsam, artık gökyüzü sizi kabul etmez.

• Sizdeki temizlik ve iffet benim temizliğimin, benim korumamın aksindedir.

• Sizdeki temizliği, masumluğu benden bilin, kendinizden değil; kendinize gelin, kendinize gelin de lânetlenmiş şeytan sizi yenmesin.

- 3415 ● Gerçi siz, üstün meleklerden Hârut ile Mârut'sunuz. En yüksek makamda 'Biz sana saf saf ibâdet ediyoruz.' diyen, mutlu çekingenlerin en ilerisindesiniz.
- Kötülerin kötülüklerine acıyınız, benlik ve kendini görüp beğenme uçurumlarının etrafında dolaşmayınız.
 - Başkalarının kusurlarını görüp, kendinizi beğenmeyiniz ki, Hakk'ın izzeti pusudan çıkıp sizi, baş aşağı yerin dibine düşürmesin."
 - Meleklerin her ikisi de; "Ey Allah emir, ferman senindir. Senin koruman ve emanın olmazsa, nerede eman bulunur?" dediler.
 - Böyle söylüyorlardı ama, içlerinden "Bizim gibi iyi kullardan nasıl kötülük gelir diye yürekleri çarpıyor ve kendilerini yine de üstün görüyorlardı.
- 3420 ● Bu iki meleğin kalplerindeki huzursuzluk, yeryüzüne inip hükmetmek arzuları, onları rahat bırakmadı ve gönüllerine kendini beğenme tohumunu ekti.
- İnsanlara seslenerek; "Ey unsurlardan meydana gelenler." diyorlardı, "Bizim gibi rûhânî mahlûkların temizliğinden haberleri olmayanlar..."
 - Biz şu gökyüzünde, tesbih ve ibâdetlerle nûrânî tüller, perdeler dokuyalım, yer yüzüne inince adalet ve fazilet şadırvanları kuralım.
 - Haksızlıklar içinde bunalan yeryüzünde, gündüzleri, adaleti derleyip toplayalım; ibâdetler edelim, hayırlı işler yapalım. Sonra gece olunca, yine uçup gökyüzüne çıkalım.
 - Böylece, bu kötülüklerle dolu zamanın ve bu ahlâksızlık devrinin şaşılacak büyükleri ve faziletli varlıkları olalım; haksızlıkları, fenalıkları gide-relim; yeryüzüne adalet ve emniyet yayalım.
- 3425 ● Gök yüzünün halini, yeryüzü ile kıyaslamak doğru olmaz, arada gizli, ince bir fark vardır."

Mânevî neşeyi ve kendinden geçiş halini
câhillerden, anlayışsız kişilerden
saklamak gerekir.

- Kendini gizleyen ermişlerden Hakîm Senâî Hazretlerinin şu sözüne dikkat et: "Nerede Mansur şarabı içti isen, oraya baş koy, yat."²³¹

²³¹ Hallac-ı Mansûr Hazretlerini kendinden geçiren, onu sonsuz bir mânevî zevke düşüren, coşturan, ona "Ene'l-Hakk" (=Ben Hakk'ım) dedirten, onu darağacına çektiren ilâhî sevgi şarabı.

- Çünkü meyhaneden çıkıp yolunu kaybeden sarhoş, çocukların maskarası olur.
- O böyle düşe kalka giderken, çocuklar peşine düşerler. Çocukların onun sarhoşluğundan, içtiği şarabdan aldığı mânevî zevk ve neşeden haberleri bile yoktur.
- Sarhoş ise sağa sola yalpa vurur. Bazen yola yıkılır, çamurların içine düşer, her ahmak da ona güler durur.
- İlâhî aşk şarabıyla mest olmuş kişilerden başka, bütün halk, çocuktur. 3430 Nefsin isteklerinden kurtulandan gayrı erkeklik çağına girmiş, ergin kimse yoktur.
- Cenâb-ı Hakk "Dünya oyundur, oyuncaktır. Siz de çocuklarsınız."²³² diye buyurdu. Gerçekten de Allah ne güzel, ne doğru buyurmuştur.
- Sen de oyunu, oyuncuğu bırakmadıkça çocuksun; rûh arınmadıkça nasıl temiz olabilirsin?
- Ey genç! Dünyada her zaman istenen, peşinde koşulan, bir türlü terk edilemeyen bu şehvet, çocukların evlenme oyununa benzer.
- Çocuğun evlenmesi, Rüstem gibi güçlü, kuvvetli bir yiğidin, bir gazinin evlenmesine nisbetle bir oyundan ibârettir.
- İnsanların birbirleri ile savaşmaları da çocukların savaşına benzer. Ta- 3435 mamiyle özsüzdür, temelsizdir, mânâsızdır.
- Hepsi de tahta kılıçlarla savaşır. Hepsi de faydasız bir şeyle uğraşır dururlar.
- Hepsi de kamış çubuklardan atlara binerler de; "Bu bizim Burak'ımız, Döldül gibi giden atımız." derler.
- At diye bindim sandıkları o kamışları sürükleyerek taşıdıkları halde, bilgisizliklerinden kendilerini atlar üstünde, yol alıyor gibi görürler.
- Hakk athlarının bir gün, at sürerek dokuz kat göğü aşacakları, ötelere geçecekleri günü bekle de gör.
- O gün, rûh da melek de Hakk'a doğru yükselir. Şu var ki, rûhun yük- 3440 selişinden gökler titrer.
- Hakk atlıları göklere doğru at sürerken, sizler hepiniz çocuklar gibi eteğinize binmişsiniz, ata binmiş gibi eteğinizin ucundan tutmuşsunuz.
- Cenâb-ı Hakk'tan; "Zan ve hayal, sahibine fayda vermez."²³³ âyeti gelmiştir. Zan merkebi göklerde nasıl koşabilir?

²³² Ankebût Sûresi 64.

²³³ Necm Sûresi 28.

• İki zan olunca, hangisi üstünse ona uyulur. Fakat güneş doğunca, güneşin varlığında inada kalkışılmaz.

• İşte o zaman at sanarak bindiğiniz kamışın, yahut eteğinizin bir hayal olduğunu görürsünüz; kendi ayaklarınızla yürüdüğünüzü, kendi ayaklarınızı binek edindiğinizi anlarsınız.

3445 • Vehminizi, düşüncenizi, duygunuzu, anlayışınızı çocukların kamıştan atı gibi bilin.

• Gönül ehlinin bilgileri kendilerini taşır; beden ehlinin bilgileri ise, kendilerine yük olmuştur.

• Gönüle akseden, gönülü nûrlandıran bilgi insana yar olur, yararlı olur; fakat bedene vuran, bedende kalan bilgi sahibine yük olur.

• Çünkü Cenâb-ı Hakk "Din kitabını taşıyıp da onunla amel etmeyenler, kitap taşıyan eşeğe benzer."²³⁴ diye buyurdu. Hakîkati bildirmeyen, Hakk'tan olmayan bilgi insana yük olur.

• Cenâb-ı Hakk'tan vasıtasız olarak, ilham yolu ile gelmeyen bilgi, gelin süsleyen kadının ona sürdüğü renk gibi durmaz, uçar gider.

3450 • Fakat, çalışarak elde ettiğin bu bilgi yükünü iyi taşırsan ve öğrendiğini yaşarsan, etrafına yararlı olursan; yükünü alırlar, sana mânevî zevkler, hoşluk bağışlarlar.

• Aklımı başına al da bu bilgi yükünü şöhret için, dünyalık için, nefsânî arzular için taşıma, taşıma da gönlündeki ilâhî bilgi hazinesini gör.

• Böylece bilginin rahvan atına bindikten sonra, sırtındaki yük düşer gider.

• Ey "O"nu bulamadan, sadece, "O"nun adını yeterli bulan kişi, "Hû" kahinden içmeden, nasıl olur da benlik arzularından kurtulabilirsin?²³⁵

²³⁴ Cum'a Sûresi 5.

²³⁵ Bu beyitte Mevlâna Allah'ı zikretmenin önemine işaret buyuruyor. Peygamber Efendimiz de bir hadislerinde; "Allah'ı zikretmek paslı kalplerin cilâsıdır." diye buyurduğu gibi, *Kur'ân-ı Kerim*'de de; "Kalpler, ancak Allah'ı zikretmekle yatıştır, rahatlar." (Ra'd Sûresi 28) gibi âyetler var. Bu sebeple, Hakk âşıkları, Allah'ı anmakla meşgul olurlar. Her tarîkatın bir çeşit zikri vardır. Çoğunda "Lâ ilâhe illallâh" ile başlanır. Sonunda da ism-i celâl yâni "Allah" ismine geçilir. Daha sonra da "Hû" ismi ile zikredilir. Mevlevîler, sadece İsm-i Celâl ile yetinirler. "Hû, Hû", Arabça "O, O" demektir. Dervişlerce "Hû" demekle, Cenâb-ı Hakk'ın zâtı murad edilir. "Hû" diyen derviş "Hakîkate var olan ancak O'dur, yâni Allah'tır" demiş olur. İster "Lâ ilâhe illallâh", ister "Allah", ister "Hû" demekle iş bitmez. Bu mübârek kelimelerle beraber Allah'ı düşünmek, tefekkür etmek, gönülde onu hissedip, ona seslenmek gerekir.

• İsim ve sıfattan ne doğar? Ancak hayal. Onun hayali de ulaşmaya, buluşmaya kılavuz olur.

• Eğer addan, harften öteye geçmek istersen, kendini kendinden çıkar, 3458 kendini tertemiz arıt, kendi nefsinden tamamiyle kurtul.

• Kirli demir renginden kurtul da pırl pırl parlayan hayali demir gibi ol, riyazatla passız bir ayna halini al.

• Kendini, kendi kötü huylarından, nefsânî isteklerinden kurtar, temizle 3460 de saf temiz gerçek varlığını, lekesiz zâtını, ilâhî özünü gör. O vakit ki-tapsız, yardımcısız hocaya başvurmadan, peygamberlerin bilgilerini gönlünde görebilirsin.

• Resûlullah Efendimiz; "Ümmetimden öyle kişiler vardır ki, benimle aynı yaratılıştadır, aynı himmettedir." diye buyurdu.

• "Ben onları hangi nûrla görüyorsam, onlar da beni aynı nûrla görürler."

• Buhârî ve Müslim'in kitaplarındaki hadisler ve onları rivâyet edenler olmaksızın, bunlar, Hz. Peygamberi, âb-ı hayat kaynağı olan gönüllerinde görürler.

• "Kürt olarak akşamladık." sözünün sırrını bil; "Arap olarak sabahladık." sırrını oku. 3465

Sağırın hasta komşusuna hatır sormaya gitmesi.

• Anlayışlı, hal hatır, yol yordam bilen birisi bir sağıra; "Komşun hasta- 3360 lanmış, haberin yok mu?" dedi.

• Sağır, kendi kendine; "Bu sağır kulakla, o hasta gencin ne dediğini ben nasıl anlarım?" dedi.

• İnsan hasta olunca, sesi de hafiflenir, zayıf çıkar. Bu durumda onun sözlerini hiç anlayamam. Ama, komşum olduğu için mutlaka gitmeliyim, diye düşündü.

• Onun dudaklarının kıvılcığını görünce, ne dediğini tahmin yolu ile, kıyasla anlarım.

• Evvelâ; "Nasılsın ey benim dertli komşum?" derim, o da elbette karşılık olarak, iyiyim, hoşum diyecektir.

• Ben; "Allah'a şükürler olsun." derim. Sonra; "Ne yemek yedin?" diye 3365 sorarım, o da; "Şerbet içtim yahut mercimek çorbası yedim." der.

- Ben de; "Sihhatler olsun, âfiyetler olsun." derim. "Peki, hekimlerden kim geliyor? Kim bakıyor?" diye sorarım. O da; "Filân geliyor." diye cevap verir.
 - Ben; "O hekîmin ayağı çok uğurludur. İyi ki onu çağırmissınız, o gelince işler yoluna girdi demektir." derim.
 - "Bir de, o hekîmin ayağının uğrunu deneyin, o hangi hastaya gitmişse, muradlar hasıl olmuş, hasta sağlığına kavuşmuştur."
 - O saf adam, aklınca bu tahminî konuşmaları, bu kıyaslamayı, bu soru ve cevapları tasarladıktan sonra kalktı, hastayı ziyarete gitti.
- 3370 • "Nasılsın?" diye sordu. Hasta; "Çok fenayım, ölüyorum." deyince, sağır komşu; "Allah'a şükürler olsun." dedi. Hasta bu söze incindi, canı pek sıkıldı.
- "Bu ne biçim şükür? Şükürün sırası mı? Demek ki bu komşu, bizim ölmemizi istiyor." diye düşündü. Böylece sağır bir kıyasta bulundu ama, kıyas ters çıktı.
 - Sonra hastaya; "Ne yedin?" diye sordu. Hasta; "Zehir, zakkum." dedi. Sağır; "Âfiyetler olsun." deyince, hastanın kahrı büsbütün arttı.
 - Bundan sonra da; "Derdine çare bulmak için, hekimlerden kim geliyor? Seni kim tedavi ediyor?" diye sordu.
 - Hasta; "Azrail geliyor, ama sen de burdan defol git." diye söylendi. Sağır; "Onun ayağı çok uğurludur, o geldiği için, sevin, neşelen." cevabını verdi.
- 3375 • Sağır evden çıktı; sevinerek "Şükürler olsun." dedi. "Böyle rahatsız bir zamanında komşumun halini hatırını sordum, gönlünü aldım."
- Sağırlıktan ötürü kıyasları, tahminleri tamamiyle aksi oldu, ters düştü. Zavallı bu ziyaretinden çok zararlı çıktığı halde, kendisini kârda sanıyordu.
 - Hasta ise; "Meğer bu adam bizim can düşmanımızmış, onun cefâ madeni, cefâ kaynağı olduğunu bilmiyormuşuz."
 - Hasta, hatırından kötü şeyler geçiriyordu. Ona, üzecek, kıracak, onu küçük düşürecek sözler, hakaretli haberler göndermek istiyordu.
- 3382 • "Hasta ziyaretine gitmek, hal hatır sormak, gönül almak içindir. Bu adam ise hatır sormak değil hatır kırmak için, düşmanlık etmek, kötülük etmek için gelmiş.

- Düşmanını hasta, zayıf, bitkin bir halde görüp, kötü kalbini sevindirmek, memnun etmek istemiş." diyordu.
- Nice kişiler vardır ki, ibâdetlerini menfaat karşılığı yaparlar da sapıtır-lar, ibâdetleri ile sevap kazanmaya ve dolayısıyla cenneti elde etmeğe çalışırlar.
- Böylece onların ibâdet diye yaptıkları işler, birer gizli günah olmaktadır. Çünkü Hakk'tan gayrıyı hedef tutan ibâdet suçtur. Gösteriş için, sevap için kılınan namaz, dıştan temiz, saf görünürse de içi gizli şirkle bulanmaktadır.
- Hikâyede geçen sağır adam da iyilik ettim sanıyordu ama, iş tersine idi.
- O bir hastayı ziyaret ettim, komşu hakkını yerine getirdim diye, kendinden memnun olarak rahatça oturmuştu.
- Halbuki, o farkına varmadan gönül yapayım derken gönül kırmıştı. Tahmin ve uydurmaca sözlerle hastanın kalbine ateşler düşürmüştü. Gösteriş için hasta ziyaretine gittiğinden kendini günaha sokmuş, yakmıştı.
- Yaktığınız ateşten sakının, siz gerçekten de günahlarınızı çoğalttınız.
- Resûlullah Efendimiz, huzurunda gösteriş için namaz kılan bir gence; 3390 "Kalk, tekrar namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın." diye buyurdu.
- İşte bu korkulara bir çare bulmak içindir ki: Her namazda; "Allah'ım doğru yolu bize göster.
- Allah'ım bu namazımı, yollarını sapıtanların, gösteriş için namaz kılanların namazları arasına karıştırma." denmektedir.
- O sağırın yaptığı kıyas yüzünden, on yıllık komşuluk hakkı, ahbablığı yok olup gitti.
- Senin şu görünen baş kulağın, yani duygu kulağın harfleri, sözleri 3395 anlayabilirse de, bil ki gaybı, gizli şeyleri duyan gönül kulağın sağırdır.

Rum halkı ile Çinlilerin ressamlıkta bahse girişmeleri

- Eğer gizli ve ilâhî bir bilginin gönle nasıl aksettiğine dair bir örnek is- 3466 tersen, Rum ülkesi halkı ile Çinlilerin hikâyesini söyle.

- Çinliler; "Biz daha mâhir ressamlarız." dediler. Rum ülkesi ressamları ise; "Bizim ustalığımız sizden daha üstündür." dâvasına giriştiler.
 - Bunun üzerine pâdişah bir gün; "Dâvanızda hanginiz haklısınız? Bunu anlamak için sizi imtihan edeceğim." dedi.
 - Çin ressamları ile Rum ülkesi ressamları yarışmaya giriştiler. Fakat Rum ülkesi ressamları yarışmadan çekinir gibi oldular.
- 3470 ● Çinliler; "Bize özel bir oda veriniz, biz o odada çalışalım, bir oda da sizin olsun." dediler.
- Kapıları birbirine karşı iki oda vardı. Odaların birini Çinliler aldı, birini de Rum ülkesi ressamlarına verdiler.
 - Çinliler pâdişah'tan yüzlerce çeşit renkte boya istediler. O yüce pâdişah, renklerin hazine kapılarını, onlara açtı.
 - Böylece, Çinlilere her sabah hazineden çeşit çeşit renklerde boyalar bağışlanmada idi.
 - Rum ressamları ise; "Ne resim, ne de boya bizim işimize yarar. Bize pasları gidermekten başka bir şey gerekmez." dediler.
- 3475 ● Kapıyı kapadılar, duvarı cilâlamaya başladılar. Odanın kapıya karşı olan duvarını gök yüzü gibi saf, temiz ve parlak bir hale getirdiler.
- İki yüz çeşit renkten, renksizliğe ancak bir yol vardır. Renk buluta benzer, renksizlik ise ay gibidir.
 - Bulutlarda ne türlü parlaklık, bir ışık görürsen, onu yıldızlardan, aydan ve güneşten bil.
 - Çinliler, resimlerini yapıp bitirince sevinç ve neşelerinden davullar çaldılar.
 - Pâdişah kapıdan içeri girdi. Çinlilerin yaptıkları resimleri gördü. Onların inceliğine, güzelliğine şaşırdı kaldı, aklı başından gitti.
- 3480 ● Sonra, Rum ülkesi ressamlarının yanına geldi. Pâdişah gelince, Rumlar iki oda arasındaki perdeyi kaldırdılar.
- Karşiki odada Çinlilerin yapmış oldukları resimler, nakışlar bu odanın cilalanmış duvarına vurdu.
 - Pâdişah Çinliler tarafında ne görmüşse, burada onlar daha iyi, daha güzel göründü. Resimler öyle canlı, öyle güzeldi ki insanın gözünü alıyordu. Resimler, sanki bakanların gözlerini, göz yuvalarından çekip kapıyordu.

- Babacığım, Hakk âşıkları olan Süfler Rum ülkesinin ressamlarına benzerler. Onların kitapları, ezberlenecek dersleri, gösterecek hünerleri yoktur.
 - Fakat, onlar gönüllerini ibâdetle, iyiliklerle cilalamışlardır. Hırstan, ta'ma'dan, cimrilikten, kinlerden kurtulmuşlardır.
- Onların gönülleri, bir ayna gibi saf ve tertemizdir. Oraya hadsiz, he- 3485 sapsız şekiller, suretler vurur. Orada görünür.
- Gayb âleminin, hudutsuz olan, sûrete bürünmeyen sûreti, Hz. Mûsâ'nın gönül aynasına vurmuş ve Mûsâ'nın koynuna sokup çıkardığı "el" de "Yed-i beyza" (=beyaz el) halinde bembeyaz ve nûr saçıcı olarak görünmüştü.
 - Gerçi o mânevî suret, göklere, arşa, ferşe, denizlere, balığa ve bütün kâinata sığmaz.
 - Çünkü bunların hududu vardır. Sayıya sığar şeylerdir. Fakat gönül aynasının haddi, hududu, nihayeti yoktur.
 - Acaba, gönül onunla mıdır? Yoksa gönül, o mudur? diye burada akıl ya susar, yahut sapıtır, yoldan çıkar.
- Gönül, hem sayıya sığar, hem sayısızdır. Yani hem kesrete dalmıştır, 3490 hem de vahdeti bulmuştur. Ona akseden nakıştan başka hiçbir nakış e-bedî olarak kalmaz.
- Ezelden ebede kadar gönüle yeni yeni nakışlar, tecellîler akseder; her nakış orada perdesiz olarak görünür.
 - Gönüllerini Allah'ı anarak, iyi işler yaparak cilalamış, parlatmış olanlar renkten ve kokudan kurtulmuşlardır.
 - Onlar, her an, işlerinde bir hoşluk, bir güzellik hissederler.²³⁶
 - Onlar bilginin şeklini, dış yüzünü, kabuğunu bırakmışlar da mânâsını, ve özünü almışlar ve aynel-yakîn (=gözle görüp inanma) bayrağını yüceltmişlerdir.
 - Düşüncelerden, duyguların yükü altından kurtulmuşlar da aydınlığa kavuşmuşlardır. Benliklerini Hakk uğrunda kurban etmişler, irfan denizi kesilmişlerdir.
- ²³⁶ Gönül aynalarını parlatmış olanlar, orada kendi gerçek varlıklarını, hakikatlerini bulurlar. Ayna düz bir satih üzerinde dursa, sen, aynaya uzaktan baksan bir şey görebilir misin? Aynayı eline alınca, aynaya bakınca ve aynada kendi hayalini gördüğün anda, ayna senin için yoktur. Senin hayalinden silinmiştir. Orada artık senin hayalin vardır. İlâhî hakikat de gönle aksedince, şekil ortadan kalkar; sadece O sende tecellî eder. Bu hale gelenler, içlerinde bir hoşluk, bir güzellik hissederler. Kendilerini unuturlar, kaybederler. Sadece içlerinde Hakk'ı hissederler.

- 3495 ● Herkesin korktuğu, ürktüğü, kaçtığı ölüme karşı, Hakk âşıkları, acı acı gülümserler.
- Kimsecikler onların gönüllerine bir zarar veremez, zîra zarar sedefe gelir, içindeki inciye gelmez.
 - Bunlar nahiv ve fıkıh ilimlerini terk etmişlerdir. Ama, yokluğu ve yoksulluğu seçip almışlardır.
 - Sekiz cennetin nakışları parladıkça, onların gönül levhine vurur, orada görünür.
 - Allah'ın gerçeklik durağında oturup orayı yurt edinenlerin yerleri, arştan da, ferştan de, kürsîden de yücedir.²³⁷

Peygamber efendimizin;
"Bugün nasılsın, nasıl kalktın?"
diye Zeyd'e sorması, onun da;
"İnanarak sabahladım yâ Resûlallah."
diye cevap vermesi.

- 3500 ● Resûlullah Efendimiz, bir sabah Zeyd Hazretlerine; "Ey tertemiz dost, nasıl sabahladın, nasıl kalktın?" diye sordu.
- Zeyd; "Mümin bir kul olarak." cevabını verince, Peygamber Efendimiz ona; "Eğer iman bahçen yeşerdi, gülleri açıldı ise, bunun belirtileri nedir? Bu hali nasıl elde ettin?" diye buyurdu.
 - Zeyd dedi ki: "Günlerce aç, susuz buldum, geceleri de Allah aşkı ve ayrılık ateşi ile yanıp yakıldığım için uyuyamadım.
 - Mızrağın ucu kalkanı nasıl deler geçerse, ben de gündüzlerden gecelerden öyle geçtim, onlara ve onlarda geçen hadiselerle bağlanıp kalmadım.
 - Bu yüzden gecesi, gündüzü olmayan öyle bir âleme (ehâdiyyet âlemine) ulaştım ki, orada bütün şeriatler, bütün dinler birdir. Bir saat ile yüzbinlerce yıllar birdir.
- 3505 ● O ehâdiyyet âleminde, ezel ile ebed birleşmiştir. Fakat, anlayışsızlığı yüzünden akıl oraya yol bulamaz."

²³⁷ Kamer Süresi'nin 54-55. âyetlerine işâret vardır. Bu iki âyetin meâli şöyle: "Hakikaten müttaki olanlar, Allah'tan çekinenler, cennetlerde ve nehir kenarlarında olacaklar, sıdk makamında (gerçeklik durağında) en kudretli pâdişahlar pâdişahi olan Cenâb-ı Hakk'ın çok yakınında bulunacaklardır."

- Hz. Peygamber buyurdu ki: "O gittiğin yoldan, o âlemden bu âlem halkına akılları ereceği, anlıyabileceği ne armağan getirdin?"
- Zeyd dedi ki: "Bu âlem halkı gökyüzünü nasıl görüyorsa, ben de arşı ve arşta bulunanları öyle görüyorum.
- Puta tapanın karşısında putun durduğu gibi, sekiz cennet ile yedi cehennem karşısında duruyor.
- Değirmende buğdayı arpadan ayırt edercesine halkı bir bir tanyorum.
- Cennetlik kimdir? Cehennemlik kimdir? Bence balık ile yılan arasın- 3510 daki fark gibi belirlidir.
- 'O gün, bazı yüzler ağarır, bazı yüzler kararır.'²³⁸ âyetinin beyan buyurduğu sırrı, daha şimdiden halkın yüzlerinde okumadayım."
- Zeyd; "Ya Resûlallah, ben bu dünya halkının, kadın olsun, erkek olsun, mânevî mahiyetlerini, kişiliklerini kıyâmet gününde imişler gibi apaçık görüyorum.
- Gördüklerimi hemen söyleyeyim mi? Yoksa susayım mı?" dedi. Hz. Peygamber Efendimiz, mübârek dudaklarını ısırarak sûretiyle "Yetişir" işâreti verdi.
- Zeyd; "Ya Resûlallah"! dedi. "Haşrin sırrını söyleyeyim de dünyada kıyâmeti bugün koparayım mı?"
- Müsaade et de halkın gözündeki gaflet perdelerini yırtayım da bende bulunan ilâhî emanet, ilâhî gevher güneş gibi parlansın.
- Parlasın da güneş bile nûrumdan tutulsun, kararsın, görünmez olsun 3530 meyvelerle dolu olan hurma ağacı ile, meyvesiz çıplak söğüt ağacı arasındaki farkı göstereyim.
- Kıyâmetin sırrını açığa vurayım da ayarı tam altın ile bakır katılmış para belli olsun.
- Defterleri soldan verilen, elleri kesilmiş suçluları; kâfirlik rengi ile hile ve nifak rengini göstereyim.
- Tutulmaktan ve eksilmekten uzak olan bir Ay'ın ışığında, yedi nifak deliğini, yâni cehennem yedi kapısını göstereyim.²³⁹

²³⁸ Âl-i İmrân 106.

²³⁹ Hakikat göklerinin güneşi olan Nur-ı Muhammedî karşısında gönül ayı ne tutulur, ne de eksilir. Ebu Hüreyre Hazretleri'nden rivâyet edilen bir hadiste; insanları cehennem yedi kapısına sürükleyen kötü huylar, kötü suçlar şöylece beyan buyurulmaktadır: 1. Gurur, 2. Hırs, 3. Şehvet, 4. Hased, 5. Hiddet, 6. Cimrilik, 7. Kötülük...

- Ben orada suçluların ne çirkinliklere bürüneceklerini göstereyim. Peygamberlerin davul seslerini duyurayım.
- 3535 • Cehennemî, cennetleri, berzahı kâfirlerin gözleri önüne apaçık seriyim.
- Coşkun ve taşkın bir halde bulunan 'Kevser' havzını göstereyim de suyu halkın yüzüne serpilsin, sesi de kulaklarına ulaşsın.
 - Susamış kimselerin o havz etrafında koşuştuklarını açıkça göstereyim.
 - Şu anda, onların omuzları, benim omuzlarıma sürünmekte, bağırsmaları kulağıma gelmektedir.
 - Cennetlik olanlar sevinçlerinden gözümün önünde kucaklaşıyorlar.
- 3540 • Birbirlerini makamlarında ziyaret edip öpüşüyorlar.
- Kulaklarım cehennemde olanların 'ah vah' diye inleyip, feryad etmelerinden sağır oldu.
 - Bu söylediklerim ancak işâretlerden ibârettir. Daha da söyleyeceğim, ama Hz. Peygamber(s.a.v)'in huzursuz olmasından, üzülmesinden korkuyorum."
 - Zeyd Hazretleri böylece kendinden geçmiş bir halde kırık dökük bir şeyler söyleyip duruyordu. Peygamber Efendimiz, mübârek eliyle, sus demek ister gibi onun yakasını çekti.
 - "Kendine gel, ey Zeyd!" diye buyurdu. "Atın gemini azıya aldı. Dizginleri çek." "Allah gerçeği söylemekten çekinmez."²⁴⁰ âyeti tecellî etti de sakinme ortadan kalktı.
- 3608 • "Bu sözün sonu yoktur. Ey Zeyd kalk söz burakını bağla. Artık konuşmasın.
- Çünkü söz, ayıpları meydana çıkarır, gizli olan şeylerin perdelerini yırtar.
- 3610 • Bazı şeylerin bir zaman gizli kalmasını, ehli olmayanların onları bilmemesini Allah da ister, bu sebeple dilini tut sırlar yolunu kapat.
- Atını hızlı sürme, dizginleri çek; sırların, hakikatlerin gizli kalması daha iyi. Herkesin kendi zannı ile sevinmesi daha hoş.
 - Cenâb-ı Hakk kendi rahmetinden ümit kesenlerin bile kulluktan yüz çevirmemelerini ister.
 - İster ki onlar da Hakk'ın ibâdeti ile şereflesinler ve taatiyle meşgul olsunlar.

²⁴⁰ Ahzab Sûresi 53.

- Cenâb-ı Hakk ister ki, onlar da bir ümide kapılsınlar, bir kaç gün O, ümidin peşinden koşup dursunlar.
 - Allah'ın rahmeti, merhameti herkesedir, her şeyedir. Bu yüzdendir ki, o rahmetinin iyi kötü herkese ulaşmasını ister.
- 3615 • Allah, her beyin, her kölenin hem ümide kapılmasını, hem de kendinden korkup çekinmesini ister.
- Herkes, görünmeyen âlemden gelen bir lûtufla, bir iyilikle beslensinler diye korku ile ümit, perde arkasına gizlenmişlerdir.
 - Ümit ve korku perdesini yırttığın zaman, görünmeyen âlem bütün gösterişiyle meydana çıkar."

Şu tenimiz can çocuğuna gebedir.

- Aslında bazı rûhlar, dünyaya gelmeden önce ayıplarla, suçlarla dolu idiler. Fakat ana rahminde buldukları için insanlardan gizli idiler. Böylece rûh kaza ve kader hükmüne boyun eğer daha ezel meclisinden, bu âleme ayıplı bir rûh olarak seyredir.
- "Kötü kişi anasının karnında iken kötüdür. "Fakat bu gibilerin halleri, bedenlerindeki belirtilerden anlaşılır, bilinir."²⁴¹
- Beden, can çocuğuna gebedir. Bir ömür boyu onu vücut rahminde taşır, besler; ölüm rûhun bir başka âleme doğması hadisesinin sancılarıdır.
- Âhîret âlemine göç etmiş rûhlar, yeryüzünde bir kişi öldüğü zaman; 3515 "Bakalım şu beden rahminden doğacak rûh, sevinerek mi? Korkarak mı doğacak? Bizim âlemimize gelecek rûh nasıldır? Güzel midir? Çirkin midir?" diye beklerler.

²⁴¹ Bu beyitte; "İyi olan anasının karnında iken iyidir. Kötü olan da anasının karnında iken kötüdür." hadisine işâret var. Şârihler, bu hadisten iki türlü mana çıkarmışlardır. Bazıları ana rahminden murad, bizim bildiğimiz ana rahmi değil, alın yazımızı ihtivâ eden; "Levh-i Mahfuz"dur. Bu sebeptendir ki, irfan sahibi kişiler, bir insanın sonunun ne olacağından korkmamalı da başlangıcından yâni ezeldeki alın yazısından "Levh-i Mahfuz"da ne yazıldığından korkmalıdır. Ezelî mutluluk yahut ezelî günahkârlıktan korkmalıdır. Yüzlerdeki aklık karalık budur. Bazı şârihler de, ana rahminden murad, her insanın rûhuna gebe olan bedenidir diye düşünmüşlerdir. Nitekim Hz. Mevlâna bu beyitten sonra gelen beyitlerde, bedenimizin bir ömür boyu can çocuğuna yâni rûhumuza gebe olduğundan bahsetmektedir. İşte insanın iç yüzü, sireti, beden maskesinin ötesinde gizlenmiştir. Bedende belirti, inasının yüzündeki ışık, nur, yahut karanlık belirtisidir.

• Çirkin, kara yüzlüler; "O çocuk bizimdir." derler. Güzel, beyaz yüzlüler ise; "Hayır, gelen pek güzeldir." diyerek sevinirler, onu kendilerinden sayarlar.

• Yüzlerden sûret âlemine, bu dünyaya mahsus olan renk maskesi düşer; artık beyaz yüzlü ile kara yüzlü arasındaki ayrılık, aykırılık kalmaz. Rûh, sireti (iç yüzü) ile görünür. Artık iyilik, kötülük gizlenmez olur.

• Eğer rûh, kara yüzlü suçlulardan ise zenciler, azap melekleri onu alır götürürler. Ak yüzlü mutlulardan ise Allah'ın rahmet melekleri onu karşılarlar, aralarına alırlar.

• Rûh can âlemine doğmadıkça, onun nasıl olduğunu bilmek, dünyadaki en zor işlerdendir. Bir çocuğu, doğmadan bilen, tanıyan azdır.

3520 • Bunu anlayan ancak Allah'ın nûru ile bakıp gören kişidir. Böyle olan kişi insanın ve eşyanın bânîna, iç yüzüne yol bulur. Allah'ın hikmetinden sual olunmaz. Bir kısım insanı "Ahsen-i takvîm" (=en güzel bir şekilde) yaratır, en güzel rengi verirken, bir kısım insanı da "esfel-i sâfilîn" (=aşağının aşağısı) halk eder, ona çirkin bir renk verir.

Hiç ayna ile terazi yalan söyler mi?

• Ayna ile terazi, birisi incinecek yahut utanacak diye doğru söylemekten sakınır mı? Susar mı?

• Ayna ile terazi, öyle kadri yüce ve doğru mihenk yerleridir ki, sen onlara iki yüz sene hizmet etsen,

• Sonra aynaya desen ki: "Ben sana bu kadar sene hizmet ettim, hatırım için beni çirkin gösterme."; teraziye de desen ki, "Yalvarırım sana; fazla tart, ekşiğimi açığa vurma."

• Onlar sana cevap verir de derler ki: "Zavallı, herkesi kendine güldürme, âlemi kendine maskara etme." Ayna ile terazi hile bilmezler, yalan söylemezler.

3550 • Doğruluktan ayrılmayan ayna ile terazi derler ki: "Allah, gerçeklerin bizim vasıtamızla tanınması, anlaşılabilmesi için kadrimizi yüceltti, bizi bu işte görevlendirdi.

• Bu doğruluğumuz olmasaydı, gerçeği olduğu gibi ortaya koymasaydık bizim ne değerimiz kalırdı? İyilerin, güzellerin yüzlerini nasıl görür, nasıl gösterebilirdik?"

Gönül isterse neler yapar.

• Gözlerimiz, bakışlarımız gönüle uymuştur. Gönül isterse göz zehire 3563 bakar, yılanı bakar; gönül isterse göz ibret alacağı, ders alacağı şeye bakar.

• Gönül isterse, göz görülecek şeylere, dünyaya, dünya nimetlerine bakar, gönül dilerse göz mânâyâ, örtülü şeylere, ilâhî surlara bakar.

• Gönül isterse, gözleri külliyât tarafına sürer götürür. Gönül isterse on- 3565 ları cüz'iyat'ta hapseder, bırakır.²⁴²

• Beş duygumuzun her biri, aynı su deposuna bağlı musluklar gibi, gönle bağlıdır. Gönülün dileği ile, emri ile iş görürler.

• Gönül ne tarafa işâret ederse, beş duygu da eteklerini toplar o tarafa doğru koşar.

• Gönül isterse, ayak raks eder, oyuna dalar yahut yavaş yürüyüşü bırakır, hızlı yürüyüşe geçer.

• Gönül dilerse el parmakları ile hesap yapar, yahut o parmaklarla kitap 3570 yazar.

• Dikkat ediniz, bütün bu işleri yapan hünerli el, aslında içte bulunan gizli bir elin emrindedir. O gizli el bedenimizin şu görünen elini maşa gibi kullanarak bu işleri yaptırmaktadır.

• Eğer gizli el isterse, şu görünen el, düşmana karşı yılan gibi öldürücü olur. Yine gönül isterse, o el bir dosta karşı yardımda bulunur.

• Acaba gönül bizde bulunan bu beş duyguya neler söylüyor, onlarla aralarında ne de gizli, akıl almaz bir anlaşma, ne şaşılacak bir buluşma var?

• Gönül acaba, Süleyman'ın mührünü mü buldu ki, bu beş duygunun 3575 yularını da eline almış, onları istediği tarafa çekip götürüyor.²⁴³

²⁴² Külliyât; Hakk'a, hakîkate, rûhânî âleme, âhîret âlemine işârettir. Cüz'iyat ise, dünya sevgisi, maddeye esir olma, fânî varlıklara bağlanıp kalmak anlamına gelmektedir.

²⁴³ Hz. Süleyman'ın yüzüğünün taşında İsm-i A'zam (=Allah'ın en büyük adı) yazılı imiş. Bu yüzden cinlere, perilere, insanlara hükmeder, bu yüzük taşıdaki mühür bugün İsrail'in bayrağında görüldüğü gibi birbirine geçmiş iki üçgenden ibâretmiş. "Mühr-i Süleyman" hükümdarlık sembolü olmuştur.

● Gönül, Süleyman'ın mührünü elde etmiş, beden diyarında rûhânî ve nefsânî kuvvetlerin pâdişahı olmuş da bilinen görünen beş duyguyu emri altına almış, içte bulunan, görünmez beş bâtinî duygu da zaten onun emrinde.²⁴⁴

● On duygu, yedi uzuv, daha sayılamayacak, söylenemeyecek ne kadar çok şeylerin hepsi gönlün emrinde.²⁴⁵

● Ey gönül, sen ululukta, sultanlıkta Süleyman olmuşsun. Parmağındaki yüzüğünle perilere, şeytanlara hükmet. Mademki beden diyarının pâdişahı oldun, içte bulunan kötü duyguları, nefsânî ve şeytânî istekleri kov, gitsin.

● Bu pâdişahlıkta, bu beden diyarında hileye sapsamaysan, şu üç azılı şeytan; hırs, şehvet ve öfke şeytanları senin insanlık ve aşk yüzüğünü çalamaz.

3580 ● Ondan sonra da adın sanın dünyayı tutar, bedeninin gibi iki dünyaya hâkim olursun.

● Eğer şeytan elinden aşk yüzüğünü, insanlık yüzüğünü alır giderse, pâdişahlığın yok olur; bahtın, mutluluğun ölür.

"Getirdiğimiz turfanda meyveleri Lokman yemiştir."
diye kölelerin ve kapı yoldaşlarının
ona iftira etmeleri.

● Lokman, hem efendisinin, hem de kendisi gibi efendisinin hizmetinde bulunan diğer kölelerin arasında zayıf, çirkin ve gösterişsiz olduğu için hor ve hakir görülürdü.

3585 ● Bir gün efendi, rahatça yesin, eğlensin diye kölelerini meyve getirmek üzere bağa gönderdi.

● Gönülü mânâ ve hikmet dolu olduğu halde, yüzü geceye benzeyen Lokman da, bir sığıntı gibi bu köleler arasında bulunuyordu.

²⁴⁴ Görme, işitme, koklama, değme, tatma gibi beş görünen duygularımıza karşılık, beş görünmez duygumuz, batınî duygumuz vardır ki; onlar da şunlardır: Anlayış, vehim, düşünce, hayal, hafıza.

²⁴⁵ Beyitte geçen on duygu bir evvelki beyitte belirtilen 5 görünen (=zâhirî), 5 görünmeyen (=batınî) duygularımızın toplamıdır. Yedi uzuv 2 el, 2 ayak, 1 baş, 1 arka, 1 karın; toplamı yedi uzuv etmektedir.

● O köleler, topladıkları nefis meyvelere dayanamadılar, hırsa ve tama'a kapıldılar, onları bir güzelce yediler.

● Dönüşte efendilerine; "Topladığımız meyveleri Lokman yedi." dediler. Efendisi, yüzünü ekşitti, Lokman'a ağır sözler söyledi. Lokman efendisinin kendisini azarlamasına sebep aradı. Durumu anlayınca ağzını açtı da:

● "Ey benim efendim!" dedi. "Hain bir köle, Allah yanında makbul 3590 değildir. Ve O'nun rızasını kazanamaz.

● Ey kerem sahibi, bizi imtihan et, hepimize bolca sıcak su içir.

● Ondan sonra da, sen ata bin bizi yaya olarak, geniş, uçsuz bucaksız bir ovada koştur.

● O vakit kötü işi işleyeni gör, meyveleri yiyenin kim olduğunu anla.

● Efendi, kölelerine sıcak su içirdi. Onlar da, korkularından içtiler.

● Sonra onları, ovada koşturmaya başladı. Onlar da, aşağı yukarı koşup 3595 durdular.

● Köleler iyice yoruldu. Mideleri bulandı, yediklerini, içtiklerini çıkarmaya başladılar.

● Lokman'a da bulantı geldi. Fakat o midesinden duru sudan başka bir şey çıkarmadı.

● Lokman'ın hikmeti, meyveleri kimin yediğini meydana çıkarırsa, kullarını seven Allah'ın hikmeti ne olmak lâzım gelir?

● Kıyâmet gününde bütün gizli şeyler ortaya çıkacaktır. Sizin de bilinmesini istemediğiniz sırlarınız açığa vurulacaktır.

● Cehennem ehline kaynar su içirilince, onları rüsvay edecek olan bütün 3600 sırların üzerinden perdeler kalkacaktır.

● Kireç taşı, ateşle imtihan edilip yumuşatıldığı gibi, kâfirler de cehennem ateşi ile cezalanırlar.

● Biz o taş gibi kalbe, kaç kere yumuşak yumuşak sözler söyledik ama, öğüt kabul etmedi.

● "Kötü sözler ve çirkin işler, kötü kimseler içindir."²⁴⁶ âyeti, tam hikmeti, hakikati beyan buyurmaktadır. Çirkinin çirkine eş olması yaraşır.

● Öyle ise sen de hangi işi istiyorsan ona git, onda yok ol, onun şekline, 3605 onun huylarına bürün, onunla aynı ol.

²⁴⁶ Nûr Sûresi 26.

- Nûr istiyorsan, gönül aynasını kirden, pastan temizle de nûr al, nûr lanmaya çalış. Hakk'tan uzaklaşmak istiyorsan, kendini gör, kendini sev, Hakk'tan uzak düş...
- Yok eğer, şu yıkık zindandan, benlik gururundan kurtulmak istersen dosttan baş çevirme, Allah'a secde et de ona yaklaş.

Gaybe iman etmek
görünen şeye imandan daha değerlidir.

- Görünmeyene ibâdet etmek, kulluk etmek güzeldir. Efendisinin huzurunda değilken de kulluğu korumak, itaattan çıkmamak pek hoş bir şeydir.
 - Pâdişahı yüzüne karşı öven ile pâdişahın yanında bulunmadığı halde ondan utanan, çekinen, onu seven bir olur mu?
- 3635 • Memleketin bir ucundu, hudutta bulunan bir kale muhafızı, pâdişah-tan ve pâdişahlık bölgesinden çok uzaklarda bulunduğu halde,
- Kaleyi düşmanlardan korur, gözetir; hadsiz, hesapsız mal karşılığında kaleyi onlara satmaz.
 - Çok uzaklarda, hududun bir ucunda, pâdişah oralarda yok iken, orada imiş gibi ona vefa gösterir.
 - Pâdişahın nazarında, o uzaklardaki muhafız, huzurunda bulunan ve can feda edenlerden daha iyidir.
 - Pâdişahın yanında bulunmadığı, çok uzaklarda olduğu halde yarım zerre kadar pâdişahın yapılmasını emrettiği vazifeye gösterilen bağlılık, sevgi, onun huzurunda yüz bin kat hizmet etmekten daha üstündür.
- 3640 • Allah'a iman ve ibâdet ancak şimdi makbuldür, ölümden sonra Gayb âlemi bütün güzelliği ile meydana çıkınca; "Şimdi inandım." demek mâ-nâsızdır.
- Mâdemki hakîkatin gizli, örtülü olması ve gaybe inanmak daha iyi, öyle ise ağzını kapa, dudaklarını yum; yumuk dudaklar daha hoş...
 - Kardeşim, sözden sakın, hakîkat sırlarını söylemekten vaz geç ki, ledün ilmini Cenâb-ı Hakk kendisi meydana çıkarısın.

- Güneşin varlığına şâhit, yine güneştir. Allah'ın varlığının en büyük, en doğru şâhidi yine Allah'tır.²⁴⁷
- Hayır, söyleyeceğim çünkü *Kur'ân-ı Kerîm*'de, Allah'ın şâhid oluşuna, hem meleklerin, hem bilginlerin şâhitlikleri beraberce anılmıştır.
- "Allah'tan başka sonsuz, dâim ve bâkî olan yoktur."²⁴⁸ diye Allah, 3645 melekler ve ledün ilmini bilen bilginler şehâdet ederler.
- Allah şâhitlik ettikten sonra, melekler kim oluyor ki bu şehâdet işine ortak olsunlar?
- Çünkü güneşin karşısında durmaya ve onun nûruna bakmaya zayıf gözler, harab gönüller dayanamaz.
- Bu çeşit gözler, böyle gönüller yarasaya benzerler. Güneşin nûruna ve hararetine dayanamazlar, kabiliyetsizlikleri yüzünden o güneşten ümitlerini keserler.
- Gökyüzünde nûrlar saçan, kainata hayat dağıtan hakîkat güneşine şâhitlikte, Hakk'ın gökyüzü dostları ve hizmetçileri olan melekleri de bizimle dost bil.
- Melekler derler ki: "Biz bu nûru, o hakîkat güneşinden aldık, o güne- 3650 şin halifesi gibi âcizlere aksettirdik, onları nûrlandırdık." diye şâhitlik ederler.
- Yeni doğmuş ay veya üç günlük hilâl, yahut dolunay gibi her meleğin derece derece kemali, nûru ve değeri vardır.
- Her meleğin o nûrdan hissesi vardır. O nûr, üçer dörder kanatlı meleklerin her birine, mertebelerine göre vurmakta, onları nûrlandırmaktadır.²⁴⁹
- Meleklerin kanatları, insanların akıl kanatlarına benzer. İnsanların akılları arasında da çok fark vardır.
- İyilikte olsun, kötülükte olsun, her insana kendine benzer bir melek arkadaş olmuştur.

²⁴⁷ Burada şu beyti hatırlayabiliriz:

"Varlığım Hâlik'imın varlığına şâhiddir
Başka burhan-ı kavî var ise de zâiddir."

²⁴⁸ Âl-i İmran Sûresi 18.

²⁴⁹ Fâtür Sûresi'nin 1. âyetine işaret var. Bu beyitlerde Hz. Mevlâna meleklerden ve vazifelerinden bahsediyor. Melekler, gökyüzünde yaşayan, lekesiz, tertemiz varlıklar oldukları halde, onların da insanlar gibi dereceleri bir değildir. Onların üstünlükleri, Hakk'a olan yakınlıkları ile ölçülür. Bu sebeple Hz. Mevlâna bunların bazılarını yeni doğmuş, bazılarını iki üç günlük hilâl, bazılarını dolunay olarak tavsif buyuruyor.

3655 ● Gözü zayıf olan ve güneşin ışığına dayanamayan kişiye, yıldız mum olur, ona yol gösterir.

Aziz Peygamberimizin nûrundan nûr al,
beşerî sıfatları bırak, rûhânî sıfatları benimse,
nefis isteklerinden kurtul da
Hakk gönlüne vasıtasız olarak hükmetisin.

- Hz. Peygamber Efendimiz buyurdu ki: "Benim ashabım yıldızlar gibidir. Hidayet yolu yolcularına ışık; şeytanlara ise, atılacak gök taşlarıdır."
 - Eğer herkesin gözünde doğrudan doğruya güneşten nûr alacak güç ve görme kabiliyeti olsaydı,
 - İnsanlar, güneşi bırakıp da, güneşten nûr dilenerek bize ulaştıran ve güneşin nûruna şahidlik eden aya ve yıldıza hiç bakar mı idi?
 - Mânâ göklerinin ayı Resûlullah Efendimiz, toprak gibi kirli ve gözleri gaflet bulutları ile örtülü olan gölge varlıklara diyor ki: "Ben de sizin gibi bir insanım; fakat bana vahiy geliyor..."²⁵⁰
- 3660 ● Yaratılıştta ben de sizin gibi karanlık idim, lâkin vahiy güneşi bana böyle bir nûr başışladı.
- Meleklerle nisbetle, önce insan olarak, benim de tabiatımda karanlık vardı. Fakat peygamberlik güneşinden gelen vahiy nûru, nefislerin karanlığını giderdi.
 - Rahatsız olmamanız, dayanabilmeniz için, benim nûrum zayıftır. Çünkü siz o parlak güneşin nûruna tahammül ediciler değilsiniz.
 - Bal ile sirkeden meydana gelen "sirkencebin" gibi ben de nûrla, rûhânî sıfatlarla karanlık beşerî sıfatlardan meydana geldim, ve bu suretle mânevî hastalıklara yol buldum, faydalı oldum."
 - Ey hasta kişi, mânevî hastalıktan kurtulunca, beşerî sıfatları bırak, rûhânî sıfatları benimse.
- 3665 ● Şunu iyi bil ki, gönül tahtı, nefis isteklerinden, şehvet duygularından arınınca, artık; "Rahman arşa hâkimdir, dilediği gibi hükmeder."²⁵¹ âyetinin sırrı meydana çıkar da ilâhî tecellî kendini gösterir.

²⁵⁰ Kehf Sûresi 110.

²⁵¹ Tâhâ Sûresi 5.

● Bundan sonra Cenâb-ı Hakk gönle vasıtasız olarak hükmeder, çünkü gönül, bu mânevî bağlantıyı elde etmiştir.

Yokluk, varlık; ölüm, ölümsüzlük

- Bizim duygularımız da, düşüncelerimiz de, sonu gelmeyen sözlerimiz 3671 de, mânâ sultanımızın hikmet ve bilgi nûrunda yok oldu gitti.
- Hakk'ın bilgi nûrunda yok olanların duyguları da, akılları da dalga dalga coşan; "Hepsi de huzûrunuza getirilmiştir."²⁵² âyeti denizinde kaybolup gitmiştir.
- Gündüz güneşin nûrunda gizlenen, âdeti yok olan yıldızların, gece gelince tekrar varlığa dönmeleri; parlıyarak işe başlamaları gibi, Hakk'ın sevgi ve bilgi nûrunda aklını kaybeden âşık, "mahv"den "sahv"e döner, tekrar teklîf ve vazife yükünü yüklenir.
- Allah, aklını kaybeden Hakk âşıklarına yine akıllarını geri verir, yine onları kendilerine getirir. Onlar da kulaklarında irfan ve hakikat küpeleri olduğu halde;
- Ayaklarını vurarak, ellerini çırparak Hakk'a hamd ü senâda bulunurlar, 3675 nâz ü niyâz ile; "Ey Rabbimiz, bizi dirilttin, bize hayat verdin." derler.
- Ölüp kıyâmette dirilenlerin o çürümüş derileri, o dökülmüş kemikleri yerden toz koparan birer atlı gibi nasıl dirilir kalkarsa, onlar da mahv halinden sahv haline öyle kalkar gelirler.
- İnsanların Allah'ın verdiği nimetlere şükredenleri de; nimeti bilmeyen, inkâr edenleri de kıyâmet günü yokluktan varlığa koşar gelirler.
- Ne diye başını çevirir, görmemezlikten gelirsin? Önce de, yoklukta bulunduğun sırada yâni dünyaya gelmeden evvel de böyle yapmadın mı idi?
- Yoklukta bulunduğun sırada; "Beni yerimden kim ayırabilir?" diye direnmiş idin.
- Seni yaradanım, seni yetiştirip geliştirenin sıfatını görmüyor musun? 3680 Seni nasıl saçından tutup, ister istemez, çeke çeke yokluktan varlığa getirdi.²⁵³
- Bu çeşit hallere getirdi. Bu haller senin ne aklında vardı, ne hayalinde.

²⁵² Yâsin Sûresi 32.

²⁵³ Alak Sûresi 15-16.

● Kendine bir bak, yok olmaktan korkuyor da nasıl tireyip duruyorsun? Bil ki yokluk da, Allah korkusundan böyle tir tir titremektedir.

3685 ● Sen yüksek mevkiler elde etsen, hesapsız servet sahibi olsan bile onları kaybetmek korkusundan can çekişirsin.

● Güzeller güzeli Allah'ın aşkından başka ne varsa, şeker gibi tatlı ve zevk verici de olsa, onların hepsi hakîkatte can çekişmekten başka bir şey değildir.

● Can çekişmek nedir? Can çekişmek ölüme doğru gitmek, âb-ı hayatı elde edememek, ilâhî aşkı bulamamaktır.

● İnsanların iki gözü de mezarı, ölümü görmekte ve bu ölümün ötesindeki âb-ı hayat'ta, ölümsüzlükte yüzlerce şüpheleri vardır.

● Gayret et, çalış da, ölümsüzlük hakkındaki yüz şüphen doksan dokuz olsun, yâni biraz azalsın. Bu dünya gecesinde Hakk yoluna düş, ilerle; eğer uyur kalırsan gece yâni ömrün geçer gider.

3690 ● O hakîkat gününü, o mutlu aydınlık günü sen, karanlık gecenin içinde ara. Karanlıkları yakıp aydınlatan aklı önüne düşür, kendine kılavuz et.

● Hoşa gitmez bir renkte olan gecede çok iyilikler vardır. Âb-ı hayat karanlıkla dost olmuştur, karanlığın içine gizlenmiştir.²⁵⁴

● Dünya işlerine bu kadar çok daldıkça, bu çeşit yüzlerce gaflet tohumu ettikçe, yorgun başını uykudan nasıl kaldırabilirsin?

● Ölüm gibi ağır olan uyku (gaflet), haram lokma (günah) birbirleri ile sıkı dost oldular da, ev sahibini uyuttular. Gece hırsızı (şeytan) da bu halde yararlandı. Gönül evine girdi, işe girişti.

Ölmek aslında dirilmektir.

● Ölüm gibi görünen, fakat hakîkatte ölümsüzlük olan hal, bize helâl olmuştur. Bu dünyada maddî rızkın kesilmesi veya azalması da, bize öteki dünyanın rızkı olmuştur.

● Bizi korkutan, can vermenin görünüşü, dış yüzü; ölümdür. İç yüzü ise diriliktir, yaşayıştır. Görünüşte bir tükenmedir. Hakîkatte ebedî hayattır.

²⁵⁴ Hz. Mevlâna *Divan-ı Kebîr*'inde şöyle buyuruyor: "Gecenin hakîkatini görebilen uykuyu istemez. Uykudan kaçır. Bir çok nurlu gönüller, sayısız tertemiz canlar, geceyi ihya ederler; uyumaz, kulluk ederler. Allah'a yalvarır, yakarırlar. Gece gayb dilberinin, mânâ güzelinin duvağıdır. Gündüz nasıl olur da geceye eş olabilir? Senin nazarında gece, simsiyah bir tenceredir. Çünkü sen gece helvasından tatmadın, gecenin hakîkatini, ne olduğunu anlamadın." *Divan-ı Kebîr*, c. I, 316.

● Ana rahmindeki çocuğun doğması, bulunduğu dünyadan yeni bir dünyaya göç etmesidir. Fakat, dünyaya gelişi, onun için yeniden açılıp saçılmaktır.

● Mademki benim ölüme büyük şevkim ve aşkımdır; "Nefislerinizi 3930 elinizle tehlikeye atmayınız."²⁵⁵ buyruğu nerede?

● Çünkü yeme, yapma emri tatlı meyve için verilir. Acı meyve için, hiç yeme etme demeye hacet var mı?

● Bir meyvenin içi de, dışı da acı olursa, onun acılığı, kötü görünüşü yeme, yapma emrini verir.

● Ölüm meyvesi, benim için tatlıdır. "Onlar hayattadırlar."²⁵⁶ âyeti, benim gibi şehid olmak arzusunda olanlar için gelmiştir.

● Ey güvendiğim dostlarım! Beni kınayarak, ayıplayarak öldürün. Çünkü öldürülmem, beni ebedî hayata kavuşturacaktır.

● Ey yiğit! Gerçekten de benim hayatım ölümümde. Yerimden, yur- 3935 dumdan ne vakte kadar ayrı kalacağım.²⁵⁷

● Bu dünyada duruşum benim için bir ayrılık olmasaydı; "Öldüğümüz zaman hiç şüphe yok ki, biz yine dönüp o Allah'a varanlarız."²⁵⁸ diye buyrulmazdı.

● Dönen kişi, ayrıldığı şehre tekrar gelen kişidir. Zamanın ayrışından kurtulup birliğe ulaşandır.

En büyük düşman olan şehvetten kaç da gerçek aşkı bulmaya çalış.

● Ey insan, sen düşmanlarının kimler olduğunu bilmiyorsun; ateşten yaratılmış olanlar, yâni şeytanlar, topraktan yaratılmış olan insanların düşmanlarıdır.

²⁵⁵ Bakara Sûresi 195.

²⁵⁶ Âl-i İmran Sûresi 169-170.

²⁵⁷ Hz. Mevlâna bir rubaisinde aynı görüşleri ifade buyuruyor: "Senin başını kesen, seni öldüren, aslında sana iyilik eden, seni gamdan, ızdırabdan kurtaran bir kişidir. Başına tac koyan kişi işe, seni aldatan, senin iyi huylarını, tevazuunu alan, insanlığını çalıp çırpandır. Sana yük veren, meta' veren, dünyalık veren senin yükün olmaktadır. Senin gerçek dostun, seni senden alan kişidir." *Mevlâna Rubâileri*, (Haz: Şefik Can), nu: 338.

²⁵⁸ Bakara Sûresi 154-156.

- 3695 ● Ateş, suyun ve suyun çocukları olan insanların düşmanıdır. Nitekim su da, ateşin can düşmanıdır.
- Su ateşi öldürür, söndürür, çünkü ateş, suyun ve çocuklarının yani insanların düşmanıdır.
 - Bütün bunlardan sonra, şunu da aklında iyi tut ki... Bu ateş şehvet ateşidir. Suçun, günahın, kabahatin aslı ve sebebi odur. Dışardaki ateş, su ile söner; fakat, içerdeki şehvet ateşi insanı cehenneme kadar götürür.
 - Şehvet ateşi su ile sönmez; çünkü kıvrandırmak, azab etmek bakımından onda cehennem huyu vardır.
- 3700 ● Şehvet ateşinin çaresi nedir? Din nûrudur. Nasıl ki cehennem mümine; "Ey mümin, çabuk geç, senin nûrun benim ateşimi söndürüyor!" diyecektir.
- Bu ateşi ne söndürür? Allah'ın nûru. Nemrud'un ateşini söndüren Hz. İbrahim'in nûrunu kendine üstad edin de,
 - Nemrud'a benzeyen nefsinin ateşinden, şu öd ağacı gibi olan bedenini kurtulsun.
 - Şehvet ateşi eksilip bitmez. Ona dilediğini vermemekle eksilir.
 - Bir ateşe odun attıkça, o ateş hiç söner mi? Hiç odunu yakmaz olur mu?
 - Fakat odun atmazsan, ateş söner. Allah'tan korkmak, çekinmek şehvet ateşine su serper.
 - Kalplerdeki Allah korkusundan pembeleşerek güzelleşmiş olan yüzü, ateş nasıl karartır?
- 3796 ● Namaz ehli olmayanı, gönül namazı kılmayı öfke rüzgârı, şehvet rüzgârı, tama' rüzgârı kapıp götürür.
- 3815 ● Şehvete kul olan, köle olan kimse Allah'ın indinde kölelerden, çalınıp satılan esirlerden daha değersizdir.
- Çünkü harb esiri, yahut satın alınmış bir köle, efendisinin bir sözü ile kölelikten çıkar, hür olur. Halbuki şehvet esiri olan kişi tatlı yaşar, fakat çok acılar çekerek ölür.
 - Şehvete kul olan kişi, Allah'ın lûtfundan, Allah'ın hususî nimetine erişmekten başka bir şeyle kulluktan kurtulamaz.
 - Şehvet öyle bir kuyudur ki, oraya düşenler, dibini bulamazlar; fakat bu düşünüş cebir ve zulüm değil; onun günahı, onun nefesine uyması yüzdendir.

- O, kendisini öyle derin bir kuyuya atmıştır ki, ben o kuyunun dibine ulaşacak ip bulamam.
- Bu sözü burada keseyim, çünkü bu şehvet sözü, uzayacak olursa, o- 3820 nun tesiri ile sade ciğer değil, kayalar bile kan kesilir.²⁵⁹

Hz. Ömer zamanında Medine'de yangın çıkması.

- Hz. Ömer'in halifeliği zamanında Medine'de bir yangın oldu. Ateş taşları bile kuru odun gibi yakıyordu.
- Binaları, evleri saran ateş, kuşların yuvalarını, hatta havada uçarken kanatlarını bile tutuşturuyordu.
- Şehrin yarısı alevlerle sarıldı, su bile bu ateşten korktu da şaşırıp kaldı.
- Bazı akıllı kişiler, ateşe, kovalarla su ve sirke döküyorlardı. 3710
- Ateş ise inadına artıyordu. Sanki ona gayb âleminden, ötelere yardım geliyordu.
- Halk koşarak Hz. Ömer'e geldiler. "Bu yangın su ile sönmüyor." dediler.
- Hz. Ömer buyurdu ki: "O ateş Allah'ın âyetlerinden, işâretlerindedir. Sizin hasisliklerinizin bir alevidir.
- Suyu bırakın, yoksullara ekmek dağıtın, eğer benim soyumdan iseniz, hasislikten vazgeçin."
- Halk, Hz. Ömer'e; "Bizim kapılarımız açıktır. Biz cömert kişileriz. İyi- 3715 likten, yardım etmekten hoşlanırsınız." dediler.
- Hz. Ömer, buyurdu ki: "Siz verdiğiniz ekmeği, Allah rızası için değil de, gösteriş için veriyorsunuz. Geleneğe, göreneğe uyarak iyilik elinizi açıyorsunuz."
- "Siz, övünmek için, gösteriş için verdiniz; Allah'tan çekinerek, korkarak vermediniz." dedi.

²⁵⁹ Bizi Hakk yolundan, insanlık yolundan alıkoyan şu üç büyük düşmandan; hırs, öfke ve şehvetten biri olan şehvet hakkında, Hz. Mevlâna'nın gerek *Divan-ı Kebîr*'inde, gerekse *Mesnevî*'sinde çok tesirli sözleri vardır. Meselâ bir *Mesnevî* beytinde şöyle buyuruyor: "Eğer şehvet duygusu, soy üretmek için verilmeseydi, Hz. Âdem bu aşağı duygudan utanır da, kendisini hadım ederdi." *Mesnevî*, c. V, beyit 941.

- Allah'ın ihsan ettiği malı nefesine uymuş kötü kişilere vermek, yol kesen eşkiyanın eline kılıç vermek gibidir.
- Din ehlini, kin ehlinden ayır, Allah'a dost olamı ara, bul; onunla düş, kalk.

3720 • Herkes kendi huyunda olanlara iyilik eder, yardımda bulunur; kötü kişi de, böylece bir iş yaptım sanır.

Düşmanın Hz. Ali'nin yüzüne tükürmesi üzerine Hz. Ali'nin onu affetmesi.

- İbâdetteki ihlâsı, gönül temizliğini, Hakk'a bağlanışı Hz. Ali'den öğren. O Allah arslanını, hileden temizlenmiş bil.
- Savaşta bir yiğidi alt etti. Hemen kılıcını çekti. Onu öldürmek istedi.
- O yiğit, her peygamberin, her velînin övündüğü Hz. Ali'nin yüzüne tükürdü.
- Öyle bir yüze tükürdü ki, "Ay" bile onun huzurunda yüzünü, yerlere sürer, secdeye varırdı.

3725 • O anda Hz. Ali kılıcını yere attı, onu öldürmekten vaz geçti.

- O savaşçı düşman, bu işe, bu beklenmedik acımaya, bu yersiz bağışlanmaya şaşırıldı kaldı.
- Dedi ki: "Bana keskin kılıcını çekmiştin, beni öldürecektin; sonra neden kılıcı yere attın, beni bıraktın?"
- Benimle savaşmaktan daha iyi ne gördün de beni avlamaktan vaz geçtin?
- Ne gördün de böyle öfken yatıştı? Öyle bir şimşek çaktı da hemen sö-nüverdi.

3730 • Ne gördün ki, o gördüğün şey, bana da aksetti de gönlümde, canımda bir aydınlık, bir hoşluk belirdi?

- Varlıktan da, mekândan da daha yüce, candan da daha iyi, ne gördün de, bana can bağışladın?

3745 • Ey Ali, senin aklın her şeye erer ve her şeyin hakikatini görürsün. Ne gördün ki, beni öldürmekten vazgeçtin? Gördüğünün birazcığını söyle.

- Sendeki hilim kılıcı canımızı kesti. Bilgi suyun da tozumuzu ve toprağımızı temizledi.

- Ya Ali, bana açıkça söyleyiver; biliyorum ki, bu Allah'ın gizli sırlarından. Çünkü, kılıçsız öldürmek ancak onun işidir.
- Allah, âletsiz, vâsitasız bir yaratıcıdır. Faydalı nimetleri, eksilmeyen armağanları ihsan eden odur.
- O akla, idrâke yüzbinlerce öyle bir mânevî şarabın zevkini tattırır, öyle neşe verir ki, iki gözün de, iki kulağın da bu zevkten, bu neşeden haberi yoktur.

• Ey güzel av avlayan arş doğanı, şu anda Cenâb-ı Hakk sana neler gösterdi, gönlüne ötelere ne sesler geldi? Açıkla söyle...

- Senin gözün, gaybı, görünmeyen şeyleri görmeyi öğrenmiştir. Başkalarının gözleri ise gayba, görünmeyen şeylere kapalıdır.
- Ey kendisinden Allah'ın razı olduğu Ali, ey insanın alınının kötü yazısından sonra gelen güzel kader, güzel kaza, bu sırrı açıkla.
- Ya sen aklına geleni söyle, ya ben gönlüme doğanı, gönlümün duyduklarını söyleyeyim.
- Senden gelen bir nûr gönlümde parladı da, söylemek istediklerin bana malum oldu. Sen ay gibi konuşmadan, sessiz sadasız nûrlar saçmaktasın.

• Fakat hoş, tatlı ışıklar saçan yusuvarlak ay, bir de söz söyleyecek olursa gece yolcularını daha çabuk ilerletir.

- Mânevî bir ay olan mürşidin aydınlattığı yolda ilerleyen Hakk yolcuları, yanılmaktan, yollarını şaşırırmaktan emin olurlar. Çünkü mürşidin sesi gulyabanî şeytanın sesinden üstün olur.
- Ay söylemeksizin de, nûru ile yol gösterir; fakat söyleyecek olursa, nûr üstüne nûr olur.
- Ya Ali, sen bilgi şehrinin kapısısın, hilim güneşinin de ışığısın.
- Ey bilgi kapısı, kapıyı arayana açıl, açıl da kabukta, dışta kalan, senin feyzinle içi bulsun, hakîkate erişsin.

• Ey rahmet kapısı, ey tek olan, eşi benzeri bulunmayan Allah'ın dergâhı, sen, hiç mi hiç kapanma, ebede kadar açık bulun."

• Bundan sonra o yeni müslüman olan Hakk dostu mânevî bir zevk içinde "Ya Ali!" dedi.

• "Açık söyle, ey pâdişahın, Zümrüd-i Anka'yı bile avlayan doğanı, ey ordu ile değil, tek başına ordular kıran yiğit!

- Kahredeceğin yerde gösterdiğin bu merhamet, bu rahmet nedir? Ejderhayı elden bırakmak, ona fırsat vermek kimin yoludur?"

Hz. Ali'nin imanı ve aşkı yüzünden
müslüman olan hasmının sorularına verdiği cevap

- Hz. Ali buyurdu ki: "Ben kılıcı, Allah rızası için vururum. Ben Allah'ın kuluyum. Nefsimin, bedenimin kulu değilim.
 - Ben, Allah arslanıyım, nefis arslanı değilim. Yaptığım işler, dinime bağlılığımı şahittir.
 - Ben savaşta; 'Attığın zaman sen atmadın, Allah attı.'²⁶⁰ âyetinin anlamını yaşıyorum. Ben kılıç gibiyim. O kılıcı, hakikat güneşi benim elimle vurur.
- 3790 • Ben nefsimin varını yoğunu, yâni gölge varlığını yoldan kaldırdım, attım; ben Hakk'tan gayrı ne varsa onu yok bildim.
- Ben gölgeden başka bir şey değilim. Efendim de hakikat güneşidir. Ben hidayet göklerinin kapıcısıyım; hidâyet göklerinin perdelerini açarım, fakat hakikate perde değilim.
 - Ben vuslat incileri ile dolu bir kılıcı; ben savaşta adam öldürmem, diltirim.
 - Benim kılıcı, haksız yere kana bulanmaz. Nefis rüzgârı, benim merhamet bulutumu nasıl yerinden kıpırdatır, sürüp götürülebilir?
 - Saman çöpü değilim; hilim, sabır, adalet dağıyım. Kasırga, nasıl olur da koca bir dağ yerinden koparabilir?
- 3795 • Bir rüzgârla yerinden oynayıp uçan, ancak saman çöpüdür. Zâten, uygun esmeyen nice rüzgârlar vardır.
- Ben bir dağım, benim varlığım onun binasıdır. Beni o yaratmıştır. Saman çöpü olsam bile, beni kımıldatan, uçuran O'nun rüzgârıdır.
 - İsteğim, dileğim, O'nun iradesi rüzgârından başka bir şeyle hareket etmez. Rûhânî ve cismânî kuvvetlerimin, gönül ordularımın başkomutanı, tek olan, eşi, benzeri bulunmayan Allah'ın aşkıdır.
 - Hiddet, öfke pâdişahlara pâdişahdır. Fakat, bizim kölemizdir. Ben öfkenin ağzına gem vurmuşumdur.

²⁶⁰ Enfâl Sûresi 17.

- Hilmimin kılıcı, hiddetimin boynunu vurmuştur da, bu yüzden Hakk'ın 3800 hışmı, bana rahmet ve rahat olmuştur.
 - Gönül evi yıkıldı, tavanı çöktü. Ama, içeriye Hakk güneşinin nûru doldu. Böylece nûra gark oldum. Ebû Türâb'ım ama, hakikat ve ma'rifet bahçesiyim.²⁶¹
 - Savaşırken, yüzüme tükürdüğün için nefsanî bir benliğe, öfkeye kapılıyorum diye kılıcı gizlemeyi daha doğru buldum.
 - 'Kim Allah için severse, kim Allah için nefret ederse' hadisine uymak, o emri yaşamak istedim.²⁶²
 - İstedim ki cömertliğim Allah rızası için verenlerinki gibi olsun; malımdan sakınmam, vermemem de yine Allah rızası için vermeyenlerinki gibi olsun.
- Benim malımdan vermeyişim de, verişim de ancak Allah içindir. Ben 3805 tamamiyle Allah'a ait bir kulum. Başka bir kimsenin adamı değilim.
- Ben ne yapıyorsam, Allah içindir. Taklid değildir. Hayale kapılarak, zanna, şüpheyeye düşerek iş görmedim. Ben görerek iş yaparım.
 - Ben ictihattan, hüküm vermeden ve araştırmadan kurtulmuşum. Gönülümle sıkıca Hakk'a bağlanmış, başka şeyler düşünmez olmuşum.
 - Mânen uçarsam, çıktığım yükseklikleri; dönüp dolaşırsam, dönüp dolaştığım yeri görürüm.
 - Mânâ yükümü, nereye kadar çekip götüreceğimi bilirim. Ben Hakk ve hakikat nûru ile parlayan bir ayım. Önümde yol gösterenim Hz. Muhammed'in nûrunun güneşidir.
- Halka bundan fazlasını söylemek doğru değildir. Çünkü deniz bir ır- 3810 mağın yatağına sığmaz.
- Bu yüzden herkesin anlayacağı, akıllarının ereceği derecede, basit bir şekilde söyleyeyim. Böyle söyleyiş, ayıp değil, Peygamberimiz Efendimizin emridir.
 - Ben garazdan kurtulmuşum, hür bir adamım. Hür bir adamın tanıklığını dinle, kölelerin tanıklığı bir para etmez.

²⁶¹ Ebû Türâb (=Toprak babası) Hz. Ali'nin künyesi, lakabıdır. Aziz Peygamberimiz bir gün onu, tozlara bulanmış gördü. "Kalk ey toprak babası" diye buyurdu. Ondan sonra bu Hz. Ali'ye lakab oldu.

²⁶² Hadis-i Şerif: "Kim Allah için sever, Allah için öfkelenir, Allah için verir, Allah için vermezse, şüphe yok ki o müminin imanı kemâl bulmuştur." *Fezû'l-Kadir*, c. VI, s. 29.

3825 ● Madem hürüm, öfke, hiddet beni nasıl olur da bağlar? Bende Hakk'ın sıfatlarından gayri sıfat yoktur. Eğer mutlu olmak istiyorsan, beri gel ve bana yaklaş.

● Beri gel ki: 'Allah'ın fazl u rahmeti, seni küfürden âzad etmiştir. Çünkü O'nun rahmeti, merhameti gazabından üstündür.'²⁶³

● Beri gel ki, şimdi tehlikeden kurtuldun. Sen, bir taş gibi idin, Allah'ın kerem iksiri seni cevher haline getirdi.

● Küfürden ve onun dikenliğinden kurtuldun. Artık Hakk'ın bahçesinde bir gül gibi açıl, saçıl...

● Ey muhteşem pehlivan, artık sen bensin, ben de senim. Sen Ali oldun, ben Ali'yi nasıl öldürebilirim?

3830 ● Tam öldürüleceğin anda, yüzüme tükürme suçun, her türlü ibâdetten hayırlı bir suç oldu da, o suç yüzünden bir anda, gökleri bir uçtan bir uca aştn."

● O adamın işlediği suç, ne de kutlu bir suç ki, kendisini mânen yükseltti. Buna şaşılmasın. Gül yaprakları da dikenler arasından bitip çıkıyor mu?

3841 ● Hz. Ali öldürmekten vazgeçtiği yiğide dedi ki: "Sana kapıyı açtım, içeri gir. Sen, bana tükürmüştün. Ben sana armağan veriyorum.

● Bana cefa edenlere bile, bu çeşit armağanlar veririm. Bana kötülük edene iyilik ederim.

● Artık vefa edene neler bağışlarım, sen anla. Ona bitmez, tükenmez defineler, hazineler, mallar, mülkler veririm."

3975 ● Emîrül-müminîn Ali, o gence dedi ki: "Ey yiğit, savaşırken sen yüzüme tükürünce, nefsiime ağır geldi. Benim huyum değişti.

● Yapacağım savaşın yarısı Allah rızası için, yarısı da öfkem zoru ile nefsim için, intikam almak için olacaktı. Halbuki, Allah'a ait işlerde ortaklık uygun değildir.

● Allah seni kudret eli ile yarattı, süsledi. Sen Allah'ınsın, benim mahlukum değilsin.

● Allah'ın yarattığını, yine Allah'ın emri ile kır, dök; 'Dostun camına dostun taşını at.' demişlerdir."

²⁶³ Kudsî hadis: "O yüce Allah buyurdu ki: Rahmetim gazabımdan üstündür." Müslim.

● Hz. Ali'nin düşmanı, bu sözleri işitince, gönlünde Hakk nûru parladı, 3980 imana geldi.

● Dedi ki: "Ya Ali, meğer ben seni fena huylu kişilerle kıyas ederek, hata etmişim, cefalara düşmüşüm ve seni başka türlü insan sanmışım.

● Halbuki sen, adalette, bir Hakk terazisi imişsin; hatta doğru tartar her terazinin ibresi imişsin.

● Meğer sen benim soyum, sopummuşsun, yakınımışsın. Meğer, sen benim dinimin, imanımın ışığı imişsin.

● Ben gerçekleri gören göz arayan, o Hakk çerağının, Hz. Muhammed'in kulu, kölesiyim. Zâten senin çerağın da, ondan nûrlanmış, aydınlanmıştır.

● Ben o nûr deryasına, yâni Hz. Muhammed'e kul, kurban olayım ki, 3985 senin gibi bir inciye meydana getirmiştir.

● Ya Ali, bana kelime-i şehâdeti öğret ki, seni zamanın en üstün, en yücesi olarak gördüm."

● O yiğidin kabilesinden, en yakınlarından elli kadar kişi, bu vak'a üzerine şevkle, aşkla dine yöneldiler, müslüman oldular.

● Hz. Ali böylece, hilim kılıcı ile bunca halkı, bunca insanı kılıçtan kurtardı.

● Hilim kılıcı, çelik kılıçtan daha keskindir. Belki, yüzlerce ordudan daha fazla üstünlükler elde ettirir.

Hz. Peygamber efendimizin,
Hz. Ali'nin seysisinin kulağına;
"Ali'nin şehid edilmesi senin elinle olacak
Bunu sana haber veriyorum." diye buyurması.

● "Ben öyle bir adamım ki, beni öldürecek kişiye bile lûtf şerbetim, kahr zehiri olmadı.

● Peygamber Efendimiz, hizmetçimin kulağına, bu başımı boynumdan 3845 onun ayıracağını söylemişti.

● Resûl-i Ekrem Efendimiz, ilâhî vahiy ile ölümümün onun elinden olacağını haber vermişti.

● O (İbn-i Mülcem) da; 'Ya Ali, önce beni öldür de, bu kötü iş, bu çirkin hareket benden meydana gelmesin.' der, dururdu.

- Ben de diyordum ki: Mademki ölümüm senin elinden olacaktır. Kaza ve kaderden nasıl kaçabilirim?
 - O benim önüme düşerek diyordu ki: 'Ey kerim olan Ali, Allah rızası için beni iki parça et ki...
- 3850 • Bu kötü takdir başıma gelmesin. Canım, senin yüzünden yanıp yakılmasın.'
- Ben de daima; 'Kader kalemi bunu yazdı. Yazının mürekkebi de kurudu. Olan oldu. Kader kaleminden nice bayraklar aşağı düşmüş, nice ordular bozulmuş, nice devletler yıkılmıştır.
 - İçimde sana karşı hiç bir nefret, hiç bir kötü niyet yoktur. Çünkü ben bunu senden bilmiyorum ki..
 - Sen Hakk'ın âletisin, işi yapan da Hakk'ın eli. Hakk'ın âletini nasıl kırayabilirim? Ona nasıl karşı gelebilirim?'
 - İbn-i Mülcem; "Öyle ise, kısas niçin gerekiyor?" diye sordu. Hz. Ali de; "O da Hakk'tandır, o da Hakk'ın gizli bir sırrıdır." diye cevap verdi.
- 3855 • Eğer Hakk, kendi yaptığı işi beğenmezse, itiraz ederse, kendi takdirine karşı gelirse, bunda da bizim aklımızın ermediği hikmetler vardır. Bu itiraz yüzünden nice sır bağları ve bahçeleri yeşerir.
- Kendi işine itiraz etmesi, kendi takdirine karşı gelmesi, ancak O'na yakışır, kendi takdirine vasıta olan katili kısasla öldürmek de O'nun takdiridir. Kahr da, lûtufta birdir.²⁶⁴
 - Bu hadiseler şehri olan dünyada, hâkim olan, ülkelerde düzenler kuran, işler başaran mülk sahibi O'dur.
 - Kendi âletini kırarsa, kırdığını yine onarır, sağlam bir hale getirir.

²⁶⁴ Hakk'ın kendi takdirine itiraz etmesi yanlış anlaşılmalıdır: Allah bir kimsenin alın yazısını katil olarak yazmışsa, hâşâ onu muhakkak katil olmaya zorlamamıştır. Katil namzedinin aklını, cüz'î iradesini kullanarak kendini kurtarması, kaderin önünden kaçması imkânını da muhabbeti icabı kuluna lûtfetmiştir. Kul isterse, ilâhî takdirden, yine ilâhî takdire sığınarak kendini kurtarır. "Ya ilâhî, takdir ettiğin kötülükleri bizden gider" diye yalvarır. Bu sebeptedir ki katilin cezalandırılmasında, ilâhî adalet gizlidir. Çünkü kul, cüz'î iradesini kullanarak kendini kurtarmıştır, cezayı hak etmiştir. Ashında kulun kendini kurtarma gayreti Hakk'tan gelmektedir. Her şey Hakkın yed-i kudretindedir. Şunu da hatırlamalıyız ki: İlâhî takdirin de değişen bazı yönleri var. Sadaka vermenin ezelde takdir buyurulan ömrü uzattığını Resûl-i Ekrem Efendimiz müjdelemiştir. Bu sebeple: "Ezelî takdir, gayrete âşıktır" demişlerdir. Ayrıca ilâhî takdirin yerine gelmesinde de ne hikmetler gizlidir, bilemeyiz ki. Bir katilin öldürmesinde, o katil için yarar bulunduğuna aklımız erer mi?

- Hz. Ali'ye hizmet eden kişi yine geldi; "Ya Ali!" dedi, "Beni hemen 3938 öldür de o uğursuz zamanı görmiyeyim.
- Sana helâl ediyorum, benim kanımı dök, beni öldür de, gözüm, seni şehid etmek gibi bir kıyâmeti, bir felaketi görmesin."
- "Dedim ki her bir zerre, eli hançerli bir katil olsa da sana saldırsa, seni 3940 öldürmek istese;
- Bunlardan hiç biri, değil seni öldürmek, senin bedenindeki kıllardan birinin bile ucunu kesemez. Çünkü kalem, sana böyle bir yazı yazmıştır.
- Fakat, üzülmeye, merak etmeye, senin şefaata için yine de benim. Ben, rûh efendisiyim, bedenim kölesi değilim.
- Bence şu bedenim bir değeri yoktur. Ben, bedenim olmaksızın da, yiğit oğlu yiğitim.
- Hançer ve kılıç benim çiçeğim; ölüm de zevk ve safa meclisimdir, nergis bahçemdir."
- Bedenini bu derece öldürüp, ayaklar altına alan kimse, nasıl olur da, e- 3945 mîrlik ve halifelik hırsına düşer?
- O ancak emîrlere yol göstermek, emîrliği belletmek için görünüşte, makam işleri ile ve hükümle uğraştı.
- Emîrlik makamına yeni bir can vermek, halifelik fidanını yemişlerle doldurmak için orada bulundu.

Hz. Peygamber efendimizin,
Mekke'yi ve diğer yerleri fethetmek istemesi
dünya mülkünü sevdiğinden değil de,
Allah'ın emri ile idi. Çünkü Peygamber
"Dünya cifedir." diye buyurmuştu.

- "Hz. Peygamber, Mekke'nin fethine çalıştı." diye nasıl olur da dünya sevgisi ile töhmetlendirilebilir?
- O, öyle büyük ve üstün bir varlıktı ki, imtihan günü, yâni mi'râcda yedi kat göğün hazînelerinden hiç birine dönüp bakmadı. Gönlünü, onlara kaptırmadı.
- Onu, görebilmek için yedi kat göğün ufukları hurilerle, peygamber- 3950 lerin, ermişlerin rûhları ile dolmuştu.

- Bu hurilerin her biri, ona hoş görünmek için süslenmişti. Fakat onda dost düşüncesinden, yani Allah sevgisinden başkasının sevdası yoktu.
 - O, Allah'ın büyüklüğü, kudreti ve sevgisi ile öyle dolmuştu ki, Allah'a en yakın olanlar bile oraya yol bulamazlardı.
 - Resûl-i Ekrem Efendimiz buyurmuştu ki: "Allah ile bizim aramıza ne bir şeriat sahibi peygamber, ne bir melek, ne de bir rûh sığar." Artık bunu siz düşünün.²⁶⁵
 - Yine Peygamber Efendimiz buyurmuştur ki: "Gözümüz Hakk'tan başkasına meyl etmedi, bakmadı; bizim gözümüz, kuzgunlar gibi dünya leşine kaymamıştır. Biz cümle âlemi renklendiren, güzelleştiren Hakk'ın mestiyiz; bağın, bahçenin değil."²⁶⁶
- 3955 • Mânâ göklerinin, akılların hazineleri bile Aziz Peygamberimizin gözüne bir saman çöpü gibi değersiz görünürken.
- Mekke, Şam, Irak ne olabilir ki, onlara karşı şiddetli bir istek duysun da, onları elde edebilmek için savaşa girişsin...
 - Peygamber Efendimiz hakkında böyle bir düşünceye, ancak bilgisizliğinden, hırsından kıyaslara kalkışan kötü niyetli bir kişi düşer.
 - Bir sarı renkli camın arkasından, güneşin bütün nûrunu, sarı görürsün,
 - O sarı veya mavi camı kır da, tozu, dumanı ve atlı kişiyi birbirinden ayırt et.
- 3960 • Atlı, atını koşturunca yerden toz kaldırır. Sen, Allah adamının sembolü olan atlıyı görmüyorsun da, kaldırdığı tozu, Allah adamı sanıyorsun.
- İblis de tozu toprağı gördü de; "Topraktan yaratılan adam, benim gibi ateşten yaratılana nasıl üstün olabilir?" dedi.
 - Sen nebileri, velîleri; o aziz varlıkları herhangi bir insan gibi gördükçe, bilmiş ol ki senin bu görüşün, sana şeytanın mirasıdır.
 - Ey inatçı gafil, eğer sen İblis'in oğlu olmasaydın, sana o köpeğin mirası kalır mı idi?
 - Ben köpek değilim, Allah arslanıyım ve Allah'ın kuluyum. Allah arslanı, sûret bağlarından, şekilden, görünüşten kurtulan kimsedir.
- 3965 • Dünya arslanı av arar, rızık arar. Allah arslanı ise hürriyet arar, ölüm arar.

²⁶⁵ Bir hadis-i şerif: "Allah ile öyle bir vaktim olur ki, o vakte ne bir şeriat sahibi peygamber sığar, ne de Allah'a mânen yakın olan bir melek."

²⁶⁶ Bu beyitte şu âyete işaret var: "Hz. Muhammed'in gözü şaşmadı ve sınırı aşmadı." Necm Sûresi 17.

- Çünkü Allah arslanı, ölümden yüzlerce varlık görür de, pervane gibi varlığını yakıp yandırır.

Zıtlar, zıtlardan zuhur etmektedir.

- Gece, gündüzün meşguliyetini, işini, gücünü giderir. Sen aklın uyku halindeki dönmüşlüğüne bak ki, bu uyku bedene rahatlık, zihne açıklık verir.
- Sonra yine gündüzün nûru ile gece yok olur, gider. Hayat yeniden başlar. Gecenin öldürdükleri, cansız bıraktıkları yeniden canlanır, hayat bulur.
- Gerçi gecenin getirdiği uykuya dalmak, gözler kapandığı için karanlıkta kalmak, dünyayı görmemektir. Fakat, âb-ı hayat da karanlıklar içinde değil midir?
- Akıllar, uyku karanlığında güçlenip, tazelenmiyor mu? Şarkı söyleyenin duraklaması, sesine ses katmıyor mu?
- Zıtlar, zıtlarla beliriyor; Allah süveyda(=kalbin nüvesinde olan siyah 3865 nokta)'da aşkın ebedî nûrunu parlatmadı mı?
- Bahçıvan, fidan boy atsin, meyve versin diye kötü ve zararlı dalları budar, keser.
- İş iyi bilen bahçıvan, bahçe ve meyve gelişsin, güzelleşsin diye bahçedeki otları yolar.
- Sevgili, ağrıdan, hastalıktan kurtulsun diye diş hekîmi, çürük dişi çe- 3870 ker, çıkarır.
- Kusurlar içinde, bir çok kazançlar saklıdır. Şehidler için de ölümden hayat vardır.
- Rızık yiyen boğaz kesilince, yani Allah yolunda savaşan şehid olunca, Rabbi, o şehidi mânevî rızıklarla rızıklandırır.
- Bir hayvanın boğazı kesilince, insanın boğazı bundan yararlanır, gıda alır. O hayvan, insan bedenine karışır, şereflenir.
- İnsanın boğazı kesilince, yani insan, insanlık yolunda, Allah yolunda şehid olunca, ondan ne olacağını, değerinin nasıl artacağını, buna kıyas et.
- Bundan, rûhânî gıdalar alacak yetenekte üçüncü bir boğaz doğar ki, 3875 onu Hakk'ın ledün şerbeti ve nûrları besler, geliştirir.

- Hakk'ın bu ledün şerbetini, ancak nefis savaşında şehid olan içer, her kesilen boğaz içmez. Bu şerbeti içmek için, "Lâ"dan yani inkârdan kurtulmak, "Belâ"da tasdik ve imanda yok olmak gerekir.
 - Ey himmeti kıt, beceriksiz, sakat kişi, ne vakte kadar yalnız ekmekle besleneceksin? Rûhânî gıdalardan, ilâhî zevklerden habersiz yaşayacaksın?
 - Beyaz ve has ekme elde etmek için yüz suyu döktüğünden ötürü söğüt ağacı gibi meyvesiz kalmışsın.
 - Eğer hayvânî rûh, bu has ekmeğe sabır edemiyorsa, kimyayı elde et de, bakırı altın yap.
- 3880 ● Mânevî kirlerini gidermek, günahlardan arınmak mı istiyorsun? Gönül kirlerini yıkamısını bilen velîlerin, ermişlerin mahallesinden ayrılma.
- Her ne kadar ekmeğin seni orucunu kırdı, bozdu, orucun mânevî yararlarından seni yoksun bıraktı ise de üzülme, mânevî kırıkları saran kırıkçıya yani bir mürşide baş vur da, onun yardımı ile kırıklıktan kurtul, yükseklere çık.
 - Onun eli kırıkları sarar, onarır; onun kırması, gerçekten de onarmaktır.
 - Eğer sen, o mânevî kırığın dileğini kıracak olursan, o sana; "Gel bunu sen sar da iyi et." der. Halbuki senin saracak elin, ayağın yoktur.
 - O halde, kırmak, kırık sarmak, kırığın hakkıdır. Çünkü o, kırık sarıp iyi etmesini bilir.
- 3885 ● Dikmeyi bilen, yırtmayı da bilir. Neyi satarsa, yerine daha iyisini alır.
- Evi yıkar, alt üst eder; sonra bir anda eskisinden daha mamur bir hale kor,
 - Mümîf (=Canlı bir mahlukun ölümünü yaratan) ism-i şerîfi ile bir kimsenin ölümünü yaratırsa, o anda Muhyî (=Can bağışlayan) ism-i mübareki ile yüzbinlerce can bağışlar, baş meydana getirir.
 - Adam öldürenlere kısas edilmesini buyurmasaydı; "Ey insanlar, kısasta sizin için hayat vardır."²⁶⁷ demeseydi,
 - Hakk'ın hükmüne, buyruğuna esir olmuş bir kimseye, kendiliğinden kılıç vurmamak kimin haddine düşerdi.
- 3890 ● Çünkü, Cenâb-ı Hakk, kimin gönül gözünü açmışsa, o kimse bilir ki, o kılıç vuran kişi, o katil, kazâ ve kaderin âletidir, esiridir.

²⁶⁷ Bakara Süresi 179.

- O takdir kimin başına gelse, o kendi oğlunun bile başına kılıç vurur.
- Yürü git, Allah'tan kork da kötülerini ayıplamaya kalkışma. Onları az kına; Allah'ın takdiri, tuzağı önünde güçsüz ve kuvvetsiz olduklarını bil.

Şeytanın sapıklığına karşı, Âdem(a.s.)'in şaşırıp kalması ve kendini beğenmesi.

- Bir gün, Hz. Âdem gurura kapıldı da kötü bir varlık olan İblis'e hakaret ve nefretle baktı.
- Kendini gördü, kendini beğendi de lânetlenmiş şeytanın yaptığı işe güldü.
- Bunun üzerine Hakk'ın gayreti dile gelerek; "Ey tertemiz Âdem, sen 3895 gizli sırları bilmiyorsun." diye seslendi.
- Allah, beklenilmeyen bir iş murad etse de, lûtfu yerine kahrı tecellî etse, dağ bile kökünden söker, atar.
- O anda, yüzlerce "Âdem" in perdesini yırtar, yüzlerce İblis de yeni baştan müslüman olur, gider.²⁶⁸
- Hz. Âdem; "Allah'ım!" dedi. "Bu bakıştan, bu görüşten tevbe ettim, bir daha böyle küstah düşüncelere kapılmam."
- Ey yardım dileyenlerin yardımına yetişen, sen bize doğru yolu göster. Bilgilerle, zenginliklerle övünülemez.
- Kerem edip doğru yola soktuğun gönlümüzü saptırma, takdir ettiğin 3900 kötülükleri bizden gider.
- Rûhumuzu kötü kazalardan, mukadder belâlardan sen esirge; bizi temiz ve imanlı kardeşlerden ayırma.
- Senden ayrı düşmekten daha acı bir şey yoktur. Sen korumas, esirgemezsen, halimiz tam bir perişanlıktan ibâret olur.²⁶⁹
- Bu dünyadaki malımız, mülkümüz bizi kendisine bağlamış, eşyaya esir etmiş de, bize bir türlü sırtımızdan atamadığımız bir yük olmuştur.

²⁶⁸ Ankaravî hazretleri bu beyti şerh ederken şunları yazmış: "Nice yüz bin siddîkî ân-ı vâhidde zındık eder. Nice yüz bin zındıkî da derhal siddîkî mertebesine getirir." *Mesnevî Şerhi*, Ankaravî, c. I, s. 697.

²⁶⁹ نیست در عالم ز هجران تلخ تر (Dünyada ayrılıktan daha acı bir şey yoktur). *Divan-ı Kebîr*, nu: 2020.

- Bu hal âhiretteki büyük nimetlere engel olmaktadır. Bedenimiz de, dünya zevklerine düştüğü için, rûhumuzu mânevî elbiselerden soymaktadır.
 - Elimizin işlediği günahlar, Hakk yolunda yürüyen ayağımızı kesmektedir. Zaten emânın olmadıkça canımızı kim kurtarabilir?
- 3905 ● Eğer bir kimse pek büyük tehlikelerden canını kurtarabilirse, öbür tarafa, ancak korku, ancak bahtsızlık götürmüş olur.
- Çünkü daha dünyada iken sevgiliye ulaşamayan canın gönül gözü kördür. Ve kendi kendine, karanlıklar içinde kalmıştır.
 - Sen vuslata yol vermedikten sonra canı, çıkmış gitmiş bil. Sensiz yaşayan canı ölü say.
 - Kullarını kınamak sana yakışır. Çünkü kusursuz olan yalnız Sen'sin.
 - Sen aya, güneşe kusur bulursan, servinin boyuna iki büklüm dersen..
- 3910 ● Sen, göklere ve arşa hor ve hakîr, madenlere ve denizlere yoksul ve fakir adını takarsın.
- Böyle buyurmak, senin kemaline yaraşır. Yoklara, yokluklara varlık verip olgunlaştırmak ancak senin işindir.
 - Çünkü sen, tehlikeden, yokluktan münezzehsin. Yokları var eder, onlara zenginlik, çeşitlilik verirsin.
- Yoklara varlık veren, ağaçları bitirip, geliştiren, yakmasını da bilir. Yırtan, dikip tamir etmesini de bilir.
- Her son baharda bağı bahçeyi yakar, harab eder; ilkbahar gelince, bahçeyi rengi ile boyayan gülü yeniden yetiştirir.
- 3915 ● Ey, soğuk rüzgârlarla yanmış yakılmış olan gül, yeniden güzelleş, hoş bir hale gel.
- Nergizin gözü kör olmuştu, göze benzeyen çiçeği kurumuştur. Allah onun da gözünü yeniden açtı. Bir kamışın boğazını kesmiş ve koparmış gibi onu okşadı, tekrar canlılık, tazelik verdi.
 - Mademki bizler yaratılmış varlıklarız, yaratan değiliz; elimizden bir şey gelmez. Biz onun emrine uymuşuz; O, ne verirse, onu yeter buluruz.
 - Hepimiz de; "Nefsîm nefsim." deyip durmakta, hepimiz de yalnız kendimizi düşünmekteyiz. Allah'ım sen bize lûtufta bulunmazsan, hepimiz de azızırız, şeytanlaşırız.
 - Bizim canımızı kötülükten kurtardın, o yüzden biz de şeytandan yakamızı sıyırdık.

- Sen, yaşayan herkesin elinden tutup götürüyorsun; değneği olmayan ve 3920 tutup götüreni bulunmayan bir kör ne yapabilir?
- Ya Rabbi, hoş olsun olmasın, Sen'den başka ne varsa insanı tıpkı ateş gibi yakar yandırır.
- Allah'tan başka her şey bâtıldır, boştur. Gerçekten de Allah'ın lûtfu, ih-sanı, devamlı olarak yağmur yağdıran bir buluttur.

Ekmek mânâ halinde iken çok yararlıdır.

- Yazıklar olsun ki, bir iki lokma fazla yemek yendi de, bu yüzden dü- 3990 şüncenin coşkuluğu dondu kaldı.
- Bir buğday dânesi, Hz. Âdem'in akıl güneşinin tutulmasına sebep oldu da onu yanılttı. Dünyanın güneşle ayın arasına girmesi de dolunayın yüzünü kararttı.
- İşte gönlün letafeti, aydınlığı, çamur yüzünden yani toprakta biten buğdaydan yapılan ekmek yüzünden karardı, Ülker gibi dağınık bir hale geldi.
- Ekmek, mânâ halinde iken, yani bize mânevî ve rûhânî bir gıda olursa, faydalıdır. Fakat şekle, sûrete bürünürse, ekmek ekmek olarak yenirse, kalbinde darlık ve sıkıntı meydana getirir.
- Mânevî ekmek, yeşil deve dikenini gibidir. Deve onu yeşilken yerse, ondan yüz türlü fayda, yüz türlü lezzet bulur.
- Fakat yeşilliği, tazeliği geçip de deve dikenini kuruduğu zaman, çöl de- 3995 vesi onu yeyince,
- Damağı, avurdu, yaralanır, yırtılır. Ne yazık ki, böyle besleyici bir gül, kuruyunca kılıç kesilir, ağızda yaralar açar.
- Ekmek, mânevî ve rûhânî bir gıda iken, yeşil deve dikenini gibi idi. Fakat şekle, surete bürününce, maddi gıda olunca, kurudu sertleşti.
- Ey aziz varlık, ey Hüsameddin, ben bir iki lokma yemeden evvel, alışmış olduğun gibi *Mesnevî*'nin mânevî ekmeğini yiyordun.
- Şimdi, o alışkanlıkla bu kuru, tatsız ekmeği de yemeğe kalkışıyorsun. Fakat, mânâ artık toprakla karıştı.
- O ekmek, toprağa bulandı. Kaskatı, dili, damağı yırtar bir hale geldi. 4000 Ey deve gibi sabırlı ve uysal olan Hüsameddin, artık bu ottan perhiz et, ondan sakın.

- Söz toprakla iyice karıştı, su busbulanık geliyor. Kuyunun ağzını kapa.
- Kapat da, Cenâb-ı Hakk onu yine durultsun, hoş bir hale getirsin, gönül kuyusunu bulandıran Allah, onu elbette bir gün durultur, ve mânevî feyizle doldurur.
- Dileği, isteği sabır elde ettirir. Sen de sabret, acele etme ki *Mesnevî*'nin devamına olan arzun artsın, doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

Birinci Cildin Sonu

İÇİNDEKİLER

Birinci Cilt

Tercüme Edenin Önsözü.....	7
<i>Mesnevî-i Şerif</i> in Birinci Cildine Hz. Mevlâna'nın Yazdığı Önsöz.....	11
Ney'in ayrılıktan şikâyeti.....	13
Topraktan yaratılan beden aşktan nasib alınca göklere çıktı, yüceldi.....	15
Aşk ve âşıklık.....	16
Pâdişah ve hasta câriye.....	17
Cenâb-ı Hakk'tan her hususta başarıya ulaşmamız için edeb niyâz edelim.....	25
Hayâl, güneş ve gölge.....	26
Gerçek sevgiliyi nasıl anlatayım?.....	27
Yanlış yorumlamanın, hatalı benzetmenin tehlikelerine dair bakkal ve papağan hikâyesi.....	28
Şekle aldanan, kıyas yüzünden hataya düşen gâfiller.....	30
İyi ve kötü kişiler.....	31
His merdivenleri.....	32
Taassub yüzünden hıristiyanları öldüren yahudi pâdişahın hikâyesi.....	33
Aldatıcı çeşitli renkler vahdet küpüne daldırılınca tek renk olur, aynı topraktan da çeşitli meyveler, bitkiler çıkar.....	43
Bütün peygamberler, başka başka devirlerde insanlara doğru yolu göstermek için Hakk tarafından gönderilmiştir. Biz, onları ve getirdiklerini birbirinden ayırdetmeyiz.....	46
Var olan sensin ancak Alah'im!.....	47
Allah'im! Bu duamızı sana ulaşan dualardan et!.....	48
Nesfin hilesi.....	49
Hased.....	50
Anbar ve fare.....	51
Bizi etkileyen dalgalar.....	52
Ârif uyanık iken de dünyaya karşı uykudadır.....	53
Halifenin Leylâ'yı görmesi hikâyesi.....	55
Allah'ın kudreti karşısında bu âlem bir hiçten ibârettir.....	56
Topraktan yaratılan Âdem bilgi ile yüceldi.....	58

Sûret ve mânâ=Kabuk ve öz.....	60
Bir yahudi pâdişahın, kucagında çocuğu bulunan bir anneyi getirtip, çocuğunu ateşe attırması, çocuğun ateş içinde dile gelerek; halkı ateşe atılmaya teşvik etmesi.....	62
Muhammed (s.a.v.)'in mübârek adını alay ederek anan kimsenin ağzının çarpık kalması.....	64
Sebep iplerini feleğin çektiğini sanma.....	65
Hûd (a.s.) zamanında Âd kavmini helâk eden rûzgârın hikâyesi.....	66
Arslan ve av hayvanları.....	68
Azrâil(a.s.)'ın bir adama bakması, o adamın da Hz. Süleyman'a gitmesi hikâyesi.....	76
Kazâdan korkma, sonunda senin elinden tutacak yine kazâdır.....	77
Kazâ gelince, uyanık gözlerin bile bağlanacağını bildiren Hüdhüd hikâyesi.....	77
Allah'ın takdirine karşı ölü gibi olmak gerek.....	79
Cebre inanmak, Allah'ın verdiği nîmeti inkâr etmektir.....	81
Çalışıp çabalamak, kazâ ve kadere karşı gelmek değildir.....	82
Bizim ihtiyarımız, cüz'î irâdemiz yâni yapma gücümüz vardır.....	84
İlâhî kazâ gelip çatinca yalvarmaya başla, duâ et.....	85
Âdem (a.s.)'ın yaptığı hatayı kadere yüklememesi, kendi üstüne alması.....	86
Akıl ve nûr.....	88
Bizim gözlerimiz O'nu idrâk edemez.....	90
Yüz, gönlün aynasıdır; biz de bir bütünün cüz'üyüz.....	92
Kusuru, kötülüğü başkasında değil, kendimizde aramalıyız.....	94
Başarıdan gururlanma, başarı Hakk'ın ihsanıdır.....	96
Hakk yolu tehlikelerle doludur.....	96
"En büyük savaş kulun nefsi ile, nefsinin istekleri ile savaştır." hadisinin açıklanması.....	98
Dallar, yapraklar ve canlar.....	99
Rum kayseri elçisinin gelip Emîrül-müminîn Ömer(r.a.)'ın kerametlerini görmesi.....	100
Kimin gönlünden bir kapı açılırsa, o her zerrede bir güneş görür.....	106
Âdem(a.s.)'ın; "Rabb'imiz, kendimize zulmettik." diyerek yaptığı yanlış hareketi kendi üstüne alışı, İblis'in ise; "Sen beni azdırdın." diye suç üstünden atışı.....	108
"Her nerede bulunursanız bulunun, Allah sizinle beraberdir." âyetinin tefsiri.....	109
Tâcir ile papağanı.....	111
İlâhî akıl kuşlarının kanatlarının evsâfi.....	115
Ben Allah'ın lûtfuna da, kahrına da âşıkım.....	116
Söze çok dikkat etmek gerektir.....	117
Feridüddin Attar hazretlerinin; "Sen nefis sahibisin, ey gâfil! Riyâzâtla kendini erit, Hakk uğrunda uğraş, için yanarak yüreğinden kanlar akıtarak savaş. Fakat ermişlerin hâlini, kendine kıyas etme. Çünkü bir velî, zehir de yese, o zehir, ona bal olur." sözünün açıklanması.....	118
Can çocuğunu şeytan sütünden kes.....	119
Velîlerin kudreti.....	121
Hakk âşıklarının hayatı ölümdedir.....	122
Hakîm Senâî'nin; "Küfür olsun, iman olsun, seni yoldan alıkoyan, geri bırakan her şey birdir. Aralarında fark yoktur. Seni dost'tan uzaklaştıran ister çirkin olsun, ister güzel; ikisi de birdir." sözünün açıklanması.....	125

Gösteriştten uzak dur, kendini gizle.....	128
Halkın bir kişiyi büyük görmesinin veya parmakla gösterilmesinin kötülüğü.....	129
"Allah'ın dilediği olur, dilemediği olmaz." hadis-i şerifinin açıklanması.....	131
Hz. Ömer zamamnda, ihtiyar bir çalgıcının aç kaldığı bir gün mezarlığa gidip Allah için çeng çalması hikâyesi.....	133
Velîler vaktin İsrâfilleridir.....	139
"Yaşadığın günlerde Rabb'inizin güzel, hoş mânevî kokuları vardır. Uyanık bulunun, kendinize gelin de o güzel kokuları almaya çalışın." hadîsinin açıklanması.....	142
Lokma ve ilham.....	145
Hz. Âişe'nin -Allah ondan râzı olsun- Mustafa (s.a.v.) Efendimizze; "Bugün yağmur yağdı, siz mezarlığa gittiğiniz halde niçin elbiseniz ıslanmamış." diye sorması.....	147
Ağaçların hakikati.....	150
Peygamber Efendimizden ayrı düştüğü için Hannâne Direği'nin incilmesi mu'cizesi.....	151
Peygamber Efendimizin bir mu'cizesi gereği Ebû Cehil'in avucundaki taş kırıklarının dile gelmesi ve Hz. Muhammed(s.a.v.)'in gerçek peygamber olduğuna tanıklık etmesi.....	154
İyilik et, başkalarına hizmette bulun da kendinden kurtul, ten âleminden dışarı çık.....	154
Akıl ile nefsin savaşını anlatan, simgeleyen bir bedevî ile karısının hikâyesi.....	156
Kadının kocasına rızık arama yolunu göstermesi, kocasının da bunu kabul etmesi.....	166
Bedevînin su testisini keçeğe sarıp dikmesi ve ağzını kapatması.....	167
Yoksul nasıl iyiliğe, iyilik sahibine âşık ise, iyilik sahibinin iyiliği de yoksula âşıktır. Yoksulun sabrı fazla ise, iyilik sahibi onun kapısına gelir. İyilik sahibinin iyiliği fazla ise yoksul onun kapısına gelir. Yoksulun sabrı onun olgunluğudur. İyilik sahibinin sabrı ise onun kusurudur.....	168
Bedevînin armağanını, yâni su testisini halifenin kullarına teslim etmesi.....	169
Bizim bedenimiz de bir su testisine benzer.....	172
Zehir ile panzehir; karanlık ile nûr; nasıl Allah'ın emrine uymuşlarsa, Hz. Mûsâ da, Firavun da Allah'ın emrine, takdirine boyun eğmişlerdir. Birisi hidâyet yolunu tutmuş, o yolda yürümüş, gerçeği bulmuş; öteki sapıklık yoluna düşmüş, sapılmış. Firavun'un şerefine yitmemesi için gizlice duâ etmesi.....	173
Herkes âleme kendi görüşü zâviyesinden bakar.....	175
Velîlerin gönülleri çok güçlüdür.....	176
Sadece maddî şeyleri gören Semûd kavminin, Sâlih(a.s.)'ı ve onun mu'cize devesini küçük görmesi. Hakk Teâlâ bir orduyu helâk etmek isteyince, düşmanları üstün ve güçlü bile olsa, ordunun gözüne onları küçük gösterir, az gösterir.....	178
Yoksul ve cömert.....	179
Küll ve Cüz. Dünyaya âşık olan kişi, üstüne güneş ışığı vurmuş bir duvara âşık olmuş kişiye benzer. O duvar âşığı, duvardaki ışığın güneşten geldiğini anlamaya çalışmaz ve duvara gönül verir. Güneşin ışığı güneşe geri dönmüş, duvar âşığı ebedî olarak mahrum kalır.....	181
Bir nahivci yâni gramerci ile gemici hikâyesi.....	182
Mânâ kapısını çalarsan açarlar.....	183
Sabır; gamdan kurtulmak için bir anahtardır.....	184
Harfler ve insanlar.....	185
Kıyâmet günü her şeyin Hakk'a arz edileceği gündür.....	185

Pirin sıfatları ve ona uyma lüzumuna dair.....	187
Bir gün Resûlullah Efendimizin, Hz. Ali'ye; "Herkes Cenâb-ı Hakk'a bir çeşit ibâdetle yaklaşmak ister. Sen, Allah'ın has kullarından, ermiş, akıllı bir kulunu bul, onunla sohbet etmek sûretiyle Allah'a yaklaşmayı dile de herkesten daha ileri geçmiş ol." diye vasiyet buyurması.....	188
Bir Kazvinlinin vücuduna arslan resmi döğdürmesi.....	190
Kurt ile tilkinin arslanın maiyyetinde ava gitmeleri.....	192
Arslanın kurdu imtihan etmesi; "Ey kurt! Avları aramızda pay et." demesi.....	194
Allah'tan başka her şey fânîdir.....	196
Allah, her gün, her an yeni bir iştedir.....	197
Kesret(=çokluk)teki vahdet (=birlik)i görmeye gayret et.....	198
Gerçek sözler ilham yoluyla ötelere gelmektedir. Dinleyiciler ilgi duymazlarsa söz söyleyen elbette sözünü keser.....	199
Nuh(a.s.)'in "Benimle uğraşmayın, Allah ile uğraşmış olursunuz; çünkü, benim şu görülen varlığım, Hakk'a perde olmuştur." diye kavmini korkutması.....	200
"Gözleri yüzlerinin nûru ile nûrlansın." diye pâdişahların ârif sofilere karşılıklarına oturtmaları.....	201
Yusuf(a.s.)'in huzûruna bir misafir gelmesi ve Hz. Yusuf'un ondan armağan istemesi.....	202
Armağan.....	203
Uyku ve duygular.....	204
Kendini olgun sanmaktan daha kötü bir hastalık olmaz. Bu hastalık İblis hastalığıdır.....	204
Vahiy kâtibine vahyin ışığı vurunca, âyeti Peygamber Efendimizden önce okuması ve "Bana da vahiy geliyor." diye sapıtması.....	206
Gönlünde bulduğun mânevî zevkten ötürü gurura kapılma. Kendini görme, kendini bir şey sanma.....	207
Yaz mevsiminin yeşilliklere, rûhun da bedene seslenmesi.....	209
Hak yolunun bağları ve engelleri.....	209
Felsefeci gönül ehli olmadığı için aklına güvenir de inkâr yollarına sapar.....	210
Bâûr oğlu Bel'am'ın hikâyesi.....	212
Hârut ve Mârut hikâyesi.....	214
Mânevî neşeyi ve kendinden geçiş halini câhillerden, anlayışsız kişilerden saklamak gerekir.....	216
Sağırın hasta komşusuna hatır sormaya gitmesi.....	219
Rum Halkı ile Çinlilerin ressamlıkta bahse girişmeleri.....	221
Peygamber Efendimizin; "Bugün nasılsın, nasıl kalktın?" diye Zeyd'e sorması, onun da; "İnanarak sabahladım yâ Resûlallah." diye cevap vermesi.....	224
Şu tenimiz can çocuğuna gebedir.....	227
Hiç ayna ile terazi yalan söyler mi?.....	228
Gönül isterse neler yapar.....	229
"Getirdiğimiz turfanda meyveleri Lokman yemiştir." diye kölelerin ve kapı yoldaşlarının ona iftira etmeleri.....	230
Gaybe iman etmek, görünen şeye imandan daha değerlidir.....	232

Aziz Peygamberimizin nûrundan nûr al, beşerî sıfatları bırak, rûhânî sıfatları benimse, nefis isteklerinden kurtul da Hakk gönlüne vasıtasız olarak hükümsin.....	234
Yokluk, varlık; ölüm, ölümsüzlük.....	235
Ölmek aslında dirilmektir.....	236
En büyük düşman olan şehvetten kaç da gerçek aşkı bulmaya çalış.....	237
Hz. Ömer zamanında Medine'de yangın çıkması.....	239
Düşmanın Hz. Ali'nin yüzüne tükürmesi üzerine Hz. Ali'nin onu affetmesi.....	240
Hz. Ali'nin imanı ve aşkı yüzünden müslüman olan hasmının sorularına verdiği cevap.....	242
Hz. Peygamber efendimizin, Hz. Ali'nin seyisinin kulağına; "Ali'nin şehid edilmesi senin elinde olacak. Bunu sana haber veriyorum." diye buyurması.....	245
Hz. Peygamber efendimizin, Mekke'yi ve diğer yerleri fethetmek istemesi dünya mülkünü sevdiğinden değil de, Allah'ın emri ile idi. Çünkü Peygamber "Dünya cifedir." diye buyurmuştu.....	247
Zıtlar, zıtlardan zuhur etmektedir.....	249
Şeytanın sapıklığına karşı, Âdem(a.s.)'in şaşırıp kalması ve kendini beğenmesi.....	251
Ekmek mânâ halinde iken çok yararlıdır.....	253